

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΗΡ. & Ρ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΑΡΘΡΑ: Ἡρ. καὶ Ρ. Ἀποστολιδῆ.—ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Τάκη Μπαρλᾶ, Ἀλέξανδρου Μπάρα, Παύλου Κριναίου, Μήτσου Λυγίζου, Θ. Α. Φραγκόπουλου, Θ. Αἰγιαλινού, Κώστα Στεργιόπουλου, Τατιάνας Μιλλιέξ, ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ: Γιώργη Χαλατσᾶ. — ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ: Ἄλκ. Γιαννόπουλου.—Η ΕΞΕΝΗ ΠΟΙΗΣΗ: Jacques Prévert.—ΤΟ ΕΞΕΝΟ ΔΙΗΓΗΜΑ: Klaus Woldemar Schrempf. — ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ: Τάκη Γιαννόπουλου, Σωτήρη Λυριτζή, Ἄ. Τσ. ΚΛΑΣΙΚΟΙ: Poplius Vergilius Maro.—ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ: Ποιητική. (Ἀνθολογοῦνται οἱ: Μανολῆς Ἀναγνωστάκης, Δημοσθένης Ἀντύπας, Στ. Βαβούρης, Χ. Βάιος, Ἐλένη Βακαλο). Πεζοῦ λόγου. (Διηγήματα τῶν: Γεωργίου Βιζουνοῦ, Γιάννη Βλαχογιάννη, Δημοσθένη Βουτυρά, Εἰρήνης Γαλανοῦ).—ΑΙ-

ΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ: Γιώργου Θέμελη: Κ. Π. Καθάκη, Τὰ παράθυρα.—ΚΡΙΤΙΚΕΣ: Ρένου Ἀποστολιδῆ, Αἰμίλιου Χουρμούζιου.—ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ: 1. Δικαίωση ἀπ' τὰ πράγματα. 2. Οἱ «πνευματικοὶ ἀπολογισμοὶ» τοῦ '51 καὶ τὰ φερέφωνα τῶν παρατάξεων. 3. Τὸ ζήτημα τῶν καθηγητικῶν βιβλίων κ' ἡ κατάντια τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου. 4. Ἡ σκύλευση τῶν νεκρῶν. Παλαμᾶς καὶ Σικελιανός. 5. Ἡ ἀσέβεια τῶν «μεταγλωττίσεων». 6. Πῶς καὶ σὲ ποιούς δίνονται οἱ ἀμερικανικὲς ὑποτροφίες. 7. Ἐνα καλὸ μάθημα σὲ ἀδάρσεσκους ταξιδιώτες. 8. Τὰ ὑπολειπόμενα τοῦ μηνός: Καινοῦργια ἔρευνα—Οἱ κακοὶ ἐπιθέσεις τῶν ξένων πρεσβεϊῶν—Οἱ ἀγοράματοι ἔλεγκτές—Οἱ μικροὶ σκευασοὶ—Καὶ πάλιν ἡ λογοκλοπία τῆς «Ἐξόδου»—Τὰ γυναικίματα.—Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΑΣ.—ΤΑ ΕΝΤΥΠΑ.

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΗΡ. ΚΑΙ Ρ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΤΟΜΟΣ Α'

Ἀθήναι, Φεβρουάριος 1952

ΤΕΥΧΟΣ 2

Ἐπιστολές, ὕλη συνεργασίας, βιβλία, ἐμβάσματα, συνδρομές κ. λ. : Ρ. Ἀποστολίδην, Τήνου 16. — Τηλέφωνα : Ἡρ. Ἀποστολίδη 33-919. Ρένου Ἀποστολίδη 70-654. Τυπογραφείου Ἀφών Γ. Ρόδη, Κεραμεικοῦ 42, τηλ. 52-512. — Συνδρομές (ἐτήσιες) ἐσωτερικοῦ : 60.000. Ἐξωτερικοῦ : Ἀγγλίας : λίρ. 4. Αἰγύπτου : λίρ. 3. Ἀμερικῆς : δολ. 8. Γαλλίας : φρ. 2000. Ἰταλίας : λίρ. 4. Καναδά : δολ. 7. Νοτ. Ἀφρικῆς : λίρ. 5. Τουρκίας : λίρ. 14. — Ὑπεύθυνος Συντάξεως : Ἡρ. Ἀποστολίδης, Ἀραχῶβης 61. Τυπογραφείου : Χαρίλαος Μαυρομαμάτης, Κορυζή 11. — Συνδρομές : Τήνου 16.

Κυκλοφορεῖ κάθε πρῶτῃ τοῦ μηνός. Τιμὴ τεύχους : δραχ. 5000

ΕΝΟΣΟ Η ΜΑΧΗ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

Στὸν ἀγώνα πού, καθυστερημένα κάπως, ἀναψε καὶ στὸν τομέα τὸν πνευματικό, θὰ μπαίναμε, βέβαια, μ' ὅλη μας τὴν ἀποφασιστικότητα κι ἂν ἐπροβλέπαμε τὴν πιὸ συντριπτικὴ ἤττα. Γιατὶ κι ὁ ἀγώνας εἶναι δίκαιος καὶ μέγας, κ' οἱ ἐχθροὶ ἐμπειρόμαχοι, πολυμήχανοι κι ἀδίσταχοι, καὶ ὅσα πρέπει νὰ ξεριζωθοῦν, ὅσα πρέπει νὰ προστατευθοῦν, πρέπει μὲ κάθε θυσία. Καὶ σύντομα. Παρατράβηξε ἡ πρόσδεση τοῦ πνεύματος σ' ὅτι τὸ ἀντιπνευματικότερο - καὶ ξέρομε πιὰ σήμερα πὼς δὲν ἀντέχει σὲ χρόνια ἀχυροφαγία, στόμωση κ' ὑποταγή. Σὰν τὰ κορμιά, δουλώνονται κ' οἱ ψυχές. Δουλώθηκαν τόσες. Δὲ θὰ δουλωθοῦν ἄλλες. Γιατὶ θὰ συνεχιστεῖ σφοδρὸς καὶ πολὺπλευρος ὁ ἀγώνας, κι ἄς παρατάει κιόλας ὁ ἐχθρὸς ὄχρα του, ἄς ζητάει ἐκκεχειρία, ἄς χαλαρώνει τὴν ἄμυνά του. Εἶναι ἐχθρὸς ἄπιστος, γιατί ξέρει αὐτὸς τι ἐπιβουλεύτηκε, τί προτίθεται, καὶ πρῶτος ἔχει χωνέψει πὼς ἂν τὸ πνεῦμα τὸ ἀγέρωχο δὲν ἐξουθενώσει, τίποτε ἀπολύτως δὲν ἔχει κάνει. Μὰ τί πὼς τὸ ξέρει αὐτὸς - πού νὰ μὴν τόξερε ! Οἱ ἄλλοι, ὅλοι, πρέπει νὰ πεισθοῦν. Ν' ἀπαγκιστρωθοῦν — ὄχι γιὰ ν' ἀγκιστρωθοῦν ἀλλοῦ, ὄχι γιὰ ναρθοῦν σὲ μᾶς, παρὰ γιὰ νὰ βροῦν τὸν ἑαυτό τους —, ν' αὐτοτελισθοῦν, νὰ θαρρέψουν. Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀδούλωτο νὰ ξαναπάρει τὸ δρόμο του, τὴ θέση του - νὰ πυρηνώσει, νὰ ἐξαγνέψει, νὰ καλλύνει κι ὅλα τ' ἄλλα. Ποῦ ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι κάτω ἀπ' αὐτό. Κι ἄς ὑπονομεύεται διαρκῶς, κι ἀπὸ ὅλους. Ἀκριβῶς γιατί εἶναι ἀτίθασο καὶ ἀβόλευτο γιὰ τοὺς λογῆς - λογῆς ὁμαδισμοὺς καὶ σκοταδισμοὺς. Ὑπονομεύεται, ναί, κάμπτεται συχνά· φτάνει κάποτε ὡς τὰ ὄρια τοῦ χαμοῦ· μὰ ξαναπαίρνει ἀπάνω του, ξαναφλομώνει, καὶ ξεπετάει τότε ὄχι μιὰ, ὄχι δυό, χίλιες πύρινες γλῶσσες, ἀνήλεες ὅλες κι ἀνυποχώρητες. Κ' εἶναι τὸ ἀνήλεο καὶ τὸ ἀνυποχώρητο πού μαρτυρεῖ τὴ γνησιότητά του.

Τ Α Κ Η Σ Μ Π Α Ρ Λ Α Σ

"Ο ρ θ ρ ο ς

Στὸ βυθισμό τὸν ἀνάσαστο ἕνα σάλεμα,
σὰν κάπου ροδανθὸς ν' ἀργομαδάει...

Μὲς στὰ χαμόκλαδα τὰ χαῦνα ἕνα τρικύμισμα
σὰ δάκρι ἀπ' τὰ ματόκλαδα νὰ στάει.

Ἐλαφιασμένο ξαφνικὰ ἕνα μολυντήρι
πηδάει καὶ χάνεται βαθιὰ μέσα στὰ βάτα.

Ἐνα κλωνὶ μαργαριτάρι τρεμοπαίζοντας
σιάζει ἀπ' τὰ φύλλα τὰ δροσιὰ γιομάτα.

Στ' ἀκροούρανα ἰλαρότατα χαράματα,
σὰ σπαθισμοὶ μὲς στὸ πυκνὸ σκοτάδι.

Κάπου μακριὰ τὸ πρῶμο χελιδόνισμα
σὰ διαμαντόπετρα σταλάζει ἀπ' τ' ἀνθοκλάδι.

Σὰ ρομφαία ἕνα μπουκέτο ἀχτίδες σκίζει
τῶν φουντωτῶν κλαδιῶν τὸ μαῦρο θόλο.

Ἀνάλαφρον ἀγέρι ἀπὸ τ' ἀκρόκορφα
φυσάει μὲς στὴν καρδιά μου μυροβόλο.

Στὴν ἄκρια ἐνὸς κλαριοῦ γλυκὰ ἕνας φλώρος
τὸ πιό του ἔρωτικό τραγούδι λέει.

Μιὰν αὔρα λιγερόηχη στὸ γιολόφυλλο
τὸν καλαμιώνα μέσα πνέει.

Ἀργότατα ἢ Ἀδγὴ τ' Ἀπρίλη ἀνοίγει
σὰ μέγας ἑκατόφυλλος λωτός...

Μιὰ προσευχὴ λιγερόχορδη ἀνεβαίνει,
σὰν τὸ λιγνὸ ἀγριόκρινο, στὸ Φῶς...

Α Λ Ε Ξ Α Ν Δ Ρ Ο Σ Μ Η Α Ρ Α Σ

Ἐπίθυρα χεράκια

Στὸ Φανάρι, στὴ Σμύρνη καὶ στὴ Σύρα,
πάντα πολὺν σᾶς πρόσεξα,
μπρούντζινα ἐσᾶς γιὰ κρούσιμο χεράκια
στὶς ξύθυρες τῶν ἥσυχων σπιτιῶν.

Κλεισμένα,
σᾶς ἔβαλε ὁ τεχνίτης νὰ κρατᾶτε
μιὰ σφαίρα σὰν κορόμηλο μικρῆ.
Στιλβωμένα πάντα περιμένετε.
Ὁ δρόμος εἶναι ἥσυχος.
Ὅπου νάσαι κάποιος θάρθει...

᾽Ω ἐπίθυρα χεράκια,
τί ὠραῖο, νάστε ἀνόμοια!
Καθὼς τ' ἀνθρώπινα,
κανένα σας μ' ἐν' ἄλλο νὰ μὴ μοιάζει!
Καθένα μὲ τὴν ἔκφρασή σας
σᾶς ἔκανε ὁ τεχνίτης:
Ἄλλα βουβά, μικρόχαρα, χυδαῖα,
μὲ μάταιη δύναμη,
σὰν ἀρπαγμένη
τὴ μικρῆ σας σφαίρα
μὲ δάχτυλα σφιγμένα νὰ κρατᾶτε,
κι ἄλλα σας ἐλαφρά, χαριτωμένα,
καθὼς κρατάει κρινοδάχτυλος τὸ σκῆπτρο
στὶς παλιές νησιώτικες εἰκόνες
ὁ μικρὸς Ἰησοῦς ἀναπαυμένος
στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Κεχαριτωμένης...

Στὸν παράλιο δρόμο ἐνὸς νησιοῦ
ποὺ τὸν εἶχε μαρμαρώσει τὸ φεγγάρι,
φιλέρημος καὶ μεταμεσονύκτιος,
σημμένο εἶχα τ' ἄφτι
ν' ἀκούσω τὸ θεό.

Ἦταν κλειστὲς οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν,
ἄγγελοι σιωπῆς καθόταν στὰ κατώφλια τους.
Ἀντίκρου ἓνα καγκέλωμα
καὶ κάτωθι του οἱ βράχοι
μὲ τὴ Νύχτα νὰ σκίξει ἐκεῖ στὴν ἄκρη τους,
σιωπηλὴ καὶ σ' ἔμμογη παράνοια,
νιαντέλες καὶ νιαντέλες...

Πέρα τὸ Αἰγαῖον πέλαγος
καὶ μόνημη ἢ σελήνη τῆς Ἑλλάδος.

Μ' αὐτήν, χρυσαύγειες ὠχρὲς καὶ λαμπηδόνες
βγάζαν τὰ ἐπίθυρα χεράκια
στὶς πόρτες τῶν παράλιων σπιτιῶν...

Πρόσεχα πάντα ν' ἀκούσω τὸ θεό.

Καὶ θυμήθηκα, θυμήθηκα
— πέρασαν τόσα χρόνια καὶ τώρα τὸ θυμήθηκα! —
μικρὸ παιδάκι,
τὴν προσπάθεια, τὴν ἀγωνία μου
νὰ φτάσω ἓνα χεράκι τέτιο σὲ μιὰ πόρτα
— πότε, ποῦ, σὲ ποιὰ ζωὴ καὶ σὲ ποιὸ σπίτι ; —
νὰ κρούσω ἓνα χεράκι τέτιο
καὶ νὰ μὴν τὸ φτάνω,
στὶς μύτες τῶν ποδιῶν,
μὲ χέρι τεντωμένο,
μικρό, πολὺ μικρό...

Πέρα τὸ Αἰγαῖον πέλαγος
καὶ μόνημη ἢ σελήνη τῆς Ἑλλάδος.

Στάθηκα σὲ μιὰ πόρτα,
παραμέρισεν ἀμέσως ὁ ἄγγελος τῆς σιωπῆς,
κράτησα κ' ἔκλεισα στὸ χέρι μου
τὸ ἐπίθυρο χεράκι,
μοιράστηκε ὁ ψυχρὸς ὀρείχαλκος
τῆ θέρμη τοῦ χεριοῦ μου.

Δὲν ἔκρουσα :

Κοίταξα ἓνα ξυπόλυτο παιδάκι
μὲ λευκὸ μακρὸ χιτῶνα,
ποῦ ἀνέβαινε,
προσεκτικὸ μὴν τὸν πατήσει,
πρὸς τὴ σελήνη...

Π Α Υ Λ Ο Σ Κ Ρ Ι Ν Α Ι Ο Σ

Ὁ Κάου-μπόυ πού δὲν ξέρει
τὰ Στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν

Στὴ Μεσσηνιακὴ κοιλάδα μὲ τίς ἐλιές, τίς φραγκοσυνιές καὶ τὰ κυ-
[παρίσια
κάθεσαι ἐκειδὰ κι ἀναπολεῖς τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀσσίζας,
τὴ λεωφόρο μὲ τίς πιπεριές, τὴν ἀπογευματινὴ ἐφημερίδα.
Στ' ἀλήθεια, συλλογιέσαι, οἱ Ἄγγελοι στὴ « Δέηση » τοῦ Πορφύρα
κτυποῦν τὴν καμπάνα σὶὸ ρημοκλήσι πού ἀτενίζει τὴ θάλασσα;
Στ' ἀλήθεια ὁ ἄνεμος γονατίζει μπροστὰ σὶὸ παμπάλαιο τέμπλο,
ν' ἀποθέσει σὶὰ πόδια τῆς Θεοτόκου ἕνα μάτσο ἀπὸ ἀβαγιανὸ καὶ
[θνμάρι;
Χαμογελᾷς κι ἀνακαλεῖς στὴ μνήμη σου τὴν Καεζόγκ καὶ τὸ Πόρτ-
[Σουέζ,
τὸ ναυάγιο σὶὸν κάβο τῆς Φαλκονέρας καὶ τὴ συνεδρίαση τοῦ ΟΗΕ
συλλογιέσαι τὸν ἀνώνυμο τραμβαγιέρη στὴ Δισσαβῶνα [σὶὸ Παρίσι·
πού δὲν ἄκουσε ποτὲ νὰ μιλοῦν γιὰ τὸν Ἄλφειὸ καὶ τὴ Σπάρτη,
τὸν κάου-μπόν τοῦ Τέξας πού δὲν ξέρει τὰ Στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν,
τὸ φελλάχο πού ξεψυχάει μ' ἐπιληψία στὴν πλατεία Μωχάμετ-Ἄλυ
[τοῦ Καίρου,
τὸν ἀνθρακωρῶχο τοῦ Ἐδιμβούργου πού δὲ γεύτηκε ποτέ του μιὰ
[ρόγα σταφύλι-
(*Mon Dieu, Mon Dieu, la vie est simple et tranquille
cette paisible rumeur là vient de la ville !*)
Ἄχι, δὲ θέλεις νὰ ὁμολογήσεις τὴν κατανυκτικὴν ὑποβολὴ τοῦ τοπίου,
τὰ κυπαρίσια πού ψιθυρίζουν τὸ ἔσπερινὸν Ἀλληλούια,
τὸν ἐλαιῶνα πού θροεῖ στὴ σεπτὴ σελίδα τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγ-
Ἡ σιωπὴ ληθαργεῖ τὴ συνδικαλιστικὴ μας δραστηριότητα [γελίου.
κι ὁ Γκάντι μᾶς ἐδίδαξε νὰ κτυπᾶμε τὸν ρομαντισμὸ καὶ τὴν εὐαι-
Ἡ στρατηγὸς Μπράντλεϋ θύμωσε ὅταν τοῦ ἀνάγγειλαν [σθησία.
πὼς οἱ κερασιές ἀνθίσανε στὴ Γινοκοχάμα.
Νὰ κλείσομε λοιπὸν τὸ βιβλίον μὲ τὸ εἰδύλλιον καὶ τὸ λυπημένον φεγγάρι
πού σκύβει νὰ πει μὲ τίς φουχτες νερὸ ἀπὸ τὸ σπιτικὸ μας πηγάδι;
Στὸ καταράχι ἀχνίζει τὸ θυμιατῆρι τῆς ἡ φιλερρημη κουμαριά,
στὴ νεροτριβὴ τοῦ μύλου ὁ πρωινὸς ἥλιος ριπιδίζει τὸ ἐφτάχρωμὸ
σὰν οὐράνιον παγῶνι [του φιερό
ναί, μὰ ἡ τιμὴ ἀσφαλείας τοῦ λαδιοῦ προκαλεῖ τὴν ἀναταραχὴ τῶν
[παραγωγῶν
καὶ τὸ ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν ἀναγγέλλει τὴν συνθετικὴ του φο-
[ρολογία.
Θεόκριτε, Βίωνα, Μόσχε, σὲ ποιὸ τυπογραφεῖο θὰ τυπώσετε ἐφέτος
[τὰ βιβλία σας;
Πτωχοπρόδρομε, θαρθεῖς αὔριο σὶὰ Προπούλαια τοῦ Πανεπιστημίου;

Γ Ι Ω Ρ Γ Ο Σ

Κ. Π. Καβάφης

Αἰσθητικὴ

Εὐθὺς μὲ τὸν 1ο στίχο ὁ ποιητὴς μᾶς μπάζει σ' ἓνα ἄλλο χῶρο, ἐσωτερικό. Οἱ «σκοτινὲς κάμαρες» ἀπὸ ὀνομασία κοινῶν πραγμάτων μεταμορφώνονται σὲ τοπωνύμια τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὑπαρξῆς. Ἡ συμβολικὴ μεταξίωση πραγματοποιεῖται ἄμεσα καὶ μὲ τρόπο αὐτόματο, νὰ ποῦμε, χωρὶς ἐξωτερικά μέσα. Τὸ ἐπίθετο «σκοτινὲς» εἶναι ποῦ διαχύνει σ' ὅλο τὸ στίχο αὐτὸ τὸ μαῦρο φῶς, ποῦ ἀποκαλύπτει μὲ ἀμεσότητα τὴν κατάστασιν μᾶς ἐπὶ θύνης μόνωσης. Ἀκολουθεῖ σὲ συναπτῆ συνοχῇ τό :

«ποῦ περνῶ μέρες βαριές». Κ' ἐδῶ τὸ ἐπίθετο «βαριές», τὸ τόσο κοινό, ἀποκτᾷ ἔξαφνα καινούργια λάμψη, κυριολεκτεῖ, μὲ τὴν αἰσθητικὴν σημασία τοῦ ὅρου, — (ἡ μεταφορὰ στὴν ποιητικὴν γλῶσσά γίνεταί κυριολεξία, ὅταν σηκῶνται οὐσια καὶ δὲν εἶναι στολίδι τοῦ ὕφους) — καὶ δίνει τὴν αἴσθησιν ἐνὸς χρόνου βαρυφορτωμένου ἀπὸ τὸν ὄγκο τῆς κατάθλιψης ποῦ σηκῶναι, καὶ σὲ πυκνὴ πάλι συνοχῇ ἀκολουθεῖ τὸ «ἐπάνω κάτω τριγυρνῶ». Τὸ «ἐπάνω - κάτω» ἔχει ἐδῶ, νομίζω, τὸ μεγαλύτερο αἰσθητικὸ φορτίο, ἔτσι καθὼς μπαίνει μπρὸς ἀπὸ τὸ ρῆμα καὶ, κατὰ κάποιον τρόπο, μὲ τὴν κίνησιν ποῦ ἐνέχει, τὸ προλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ὀξεῖα ἀντίθεσιν ποῦ συνδυάζει, ὑποβάλλοντας τὴν ἀπεγνωσμένη ἀναζήτησιν, καὶ μὲ τὴν ὑποβλητικὴν ἠχητικὴν του. Τὸ «γιατὶ νάδρω τὰ παράθυρα» ὀλοκληρῶναι τὴν πυκνὴ αὐτῆ γραμμῆ. Πιὸ πέρα ἢ αἴσθησιν τῆς ἀπόγνωσης ξεκαθαρίζει, παίρνοντας συγκεκριμένην πιὰ καταπέυθυνσιν καὶ περιεχόμενον : γίνεταί ἀπεγνωσμένη ἀναζήτησιν τῶν παραθύρων. Μὲ τοῦτο σὰ ν' ἀνοίγεται μέσα μας ἓνα «παράθυρο» ρίχνοντας φῶς γιὰ βαθύτερη κατανόησιν, ἓνα εἶδος ἀνοίγματος ὀρίζοντος σὲ πνεῦμα μας, ποῦ ἀρχίζει νὰ διακρίνει ὅτι ἡ δραματικὴ αὐτῆ στιγμὴ τοῦ πρώτου τμήματος, ἐνῶ εἶναι κατ' ἀρχὴν ἔκφρασις τῆς ιδιωτικῆς περιοχῆς ἐνὸς ἀτόμου, — καὶ τοῦτο βέβαια, ἢ θέρμη τῆς προσωπικῆς ζωῆς, εἶναι

ποῦ γεμίζει τὶς λέξεις μὲ οὐσία καὶ βάρος — ἀρχίζει νὰ παίρνει μιὰ εὐρύτερη ἀκτινοβολία. Διακινδυνεύω νὰ πῶ, — ἔτσι τὸ αἰσθάνομαι, — ὅτι ἡ στιγμὴ

Τείχη

Χωρὶς περίσκεψιν, χωρὶς λύπην, χωρὶς αἰδῶ μεγάλα κ' ὑψηλὰ τριγύρω μου ἔκτισαν τείχη. Καὶ κάθομαι καὶ ἀπελπίζομαι τώρα ἐδῶ.

Ἄλλο δὲν σκέπτομαι : τὸν νοῦν μου τρώγει αὐτῆ ἡ διότι πράγματα πολλὰ ἔξω νὰ κάμω εἶχον. [τύχη] Ἄ, ὅταν ἔκτιζαν τὰ τείχη πῶς νὰ μὴν προσέξω! — Ἄλλὰ δὲν ἄκουσα ποτὲ κρότον κτιστῶν ἢ ἤχον — ἀνεπαισθήτως μ' ἔκλεισαν ἀπὸ τὸν κόσμον ἔξω —.

αὐτῆ, ἐνῶ εἶναι τοῦ ψυχικοῦ χώρου, ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀλήθεια καὶ τὴν ἔντασιν ὑψώνεται συγχρόνως καὶ μπαίνει σὲ τὸν χῶρο τοῦ πνεύματος, — χωρὶς νὰ παύσει οὔτε μιὰ στιγμὴ νὰ εἶναι ριζωμένη μέσα σὲ μιὰ ψυχῆ, καὶ μάλιστα ὀρισμένη καὶ ὑπεύθυνα κινούμενη — τὴν ψυχῆ τοῦ ποιητῆ. Τὰ ἀναζητούμενα «παράθυρα» γίνονται : ὁ διακαὴς πόθος γιὰ ἐλευθερίαν ἐσωτερικὴ μᾶς ψυχῆς βυθισμένη σὲ σκοτάδι τῆς Ἀνάγκης, ποῦ τὴν κυκλῶναι ὁλοῦθε μὲ βαριοὺς τοίχους δίχως διεξόδο, ἢ ἀναζήτησιν μιᾶς διεξόδου μὲς ἀπόνα καταθλιπτικὴ ἀδιέξοδος. Ἐδῶ εἶναι ἀκριβῶς ἡ γραμμὴ ὅπου ὁ συμβολισμὸς προβαίνει ἀπὸ τὸ ψυχικὸ σὲ μεταφυσικὸ κλίμα, ἀποκτώντας βαθύτατην προέκτασιν καὶ συγχρόνως εὐρύτατην καθολικεύσιν ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ σὲ ἀνθρώπινο.

Φτάνοντας κανεὶς ἐδῶ, σκέπτεται ἀναποφεύκτως τὸ ποίημα «Τείχη» καὶ κατανοεῖ ὅτι «Τὰ παράθυρα» εἶναι βέβαια αὐτοτελεῆ ἀπολύτως, καὶ κλειστά, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ συνήχεια ἐκείνου, ὡστε ν' ἀποτελεῖ μαζί του δίπτυχο συνεχόμενον ἐσωτερικά. Ἐκεῖ, τὰ «Τείχη», τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ» περιχλώνουν τὴν ψυχῆ τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἐδῶ, οἱ «σκοτινὲς κάμαρες». Τὰ σύμβολα εἶναι ταυτῶσима σχεδόν, μὲ τὴ διαφορά ὅτι οἱ «σκοτινὲς κάμαρες» μᾶς τοποθετοῦν σὲ χῶρο ἐσώτερο. «Τὰ παράθυρα, νομίζει ἐπίσης κανεὶς, ὅτι ἀρχίζουν ἀπὸ κεῖ ἀκριβῶς ποῦ σταματοῦν τὰ «Τείχη» :

Θ Ε Μ Ε Λ Η Σ

ἀ ν ἄ λ υ σ η

«Τὰ Παράθυρα»

Ἀνεπαισθήτως μ' ἔκλεισαν ἀπὸ τὸν κό-
[σμον ἔξω.

Καί :

Καὶ κάθομαι καὶ ἀπελπίζομαι τὴν ἑδῶ...

Τὰ παράθυρα

Σ' αὐτὲς τὲς σκοτινῆς κάμαρες, πού περνῶ
μέρες βαριές, ἐπάνω κάτω τριγυρνῶ
γιὰ νάβρω τὰ παράθυρα.—Ὅταν ἀνοίξει
ἓνα παράθυρο θάνατι παρηγορία.—

Μὰ τὰ παράθυρα δὲν βρίσκονται, ἢ δὲν μπορῶ
νὰ τάβρω. Καὶ καλύτερα ἴσως νὰ μὴν τὰ βρῶ.

Ἴσως τὸ φῶς θάνατι μιὰ νέα τυραννία.

Ποιὸς ξέρει τί καινούρια πράγματα θὰ δείξει.

Ἐδῶ σταματοῦν τὰ «Τεῖχη» σ' ἓνα
σημεῖο προγενέστερο ἀπὸ «Τὰ παράθυ-
ρα», καὶ ἀπὸ ἀποψη χρόνου ἐσωτερικοῦ,
καί, ἀκόμα πιὸ πολὺ, ἀπὸ τὴν ἀποψη
ὅτι τὸ κλείσιμο ἔχει στέκει στὸ πλάνο
τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐνὸς ἀτόμου ἀπὸ τὸν
ἄλλο κόσμον, ἔχει κατ' ἀρχὴν ἀπόχρωση
κοινωνική :

Διότι πράγματα πολλὰ ἔξω νὰ κάμω
[εἶχον.

«Τὰ παράθυρα» συνεχίζου, ἀλλὰ
συγχρόνως—καὶ τοῦτο εἶναι τὸ πιὸ ση-
μαντικὸ—μετατοπίζου τὸ πρόβλημα σὲ
ἄλλο χῶρον : τὸ δράμα τώρα δὲν εἶναι
στὴ σχέση τοῦ «ἐγῶ» μὲ τὸν «κόσμον»,
ἀλλὰ τοῦ «ἐγῶ» μὲ τὸν ἴδιον του τὸν
ἑαυτὸ, τοῦ ἐκ τῶν προτέρων ἐντειχι-
σμένου «ἐγῶ» ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐσω-
τερικὴ του ἀποδέσμευση καὶ ἀνύψωση
στὴν πληρότητα καὶ τὴν ἐλευθερία :

—Ὅταν ἀνοίξει

ἓνα παράθυρο θάνατι παρηγορία.

Ἴδου ὅτι ἔχει ξεπεραστεῖ τὸ ἀντι-
στοιχο σημεῖο τῶν «Τεῖχῶν» :
Διότι πράγματα πολλὰ ἔξω νὰ κάμω
[εἶχον.

Ἡ λέξη «παρηγορία» νομίζω ὅτι λέει
πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ ὅ,τι
συνήθως σημαίνει. Ἡ θέση τῆς μέσα
στὰ συμφραζόμενα τῆς δίνει λαμπρὲς
ἀποχρώσεις, ὅτι τὸ ἀνοίγμα ἐνὸς ἐστω
παράθυρου, θὰ ρίξει φῶς στὴ σκοτι-
νιασμένη ψυχὴ καὶ θὰ τὴν κάνει νὰ
ὑπομένει καλύτερα τὴν κατάθλιψη καὶ
τὴν ἀπομόνωση. Τὸ ἀνοίγμα τοῦ παρά-

θυρου δὲ θάνατι διέξοδος πρὸς τὸν «κό-
σμον», μιὰ ἐξοδος ἀπὸ τὸν ἐντειχισμό,
—αὐτὸ τὸ αἶτημα φαίνεται ὅτι ὁ Κα-
βάφης τὸ ἐκλείσει ὀριστικά στὸ πῶμα
«Τεῖχη». Δὲν ὑπάρχει πιά τέ-
τιος πόθος. Ὁ ἐντειχισμὸς ἔχει
γίνει ἀποφασιστικὰ δεκτὸς ὡς
ἀναπόφευκτη μοίρα. Τὸ «ἀνοί-
γμα» τὴν θάνατι διέξοδος εἰς
τὸ ἔνδον, ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς
ἐσωτερικῆς κατάθλιψης σ' ἓνα
«παρηγορῶ» φῶς πληρότητας
κ' ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας με-
σα στὰ «Τεῖχη».

Ἐδῶ νομίζω ὅτι τελειώνει
ἡ πρώτη φάση τῆς συζητή-
των «Παραθύρων». Ἡ φυλακισμένη στὸ
σκοτάδι τῆς ψυχῆ κινεῖται ἀπὸ τὴν ἐλ-
πίδα τῆς «παρηγορίας» καὶ ἀναζητεῖ
τὰ «παράθυρα».

Μὰ τὰ παράθυρα δὲν βρίσκονται, ἢ δὲν
νὰ τάβρω. [μπορῶ

Δὲν ὑπάρχουν παράθυρα καὶ γι' αὐτὸ
δὲ βρίσκονται, ἢ ὑπάρχουν κάπου καὶ
ἡ ψυχὴ ἀδυνατεῖ νὰ τάβρει ; Δίλημα.
Ὁ ποιητὴς τὸ θέτει, ἀλλὰ δὲν τὸ λύει.
Ἀπὸ ἀδυναμία ; Ὁχι. Ἀπὸ δύναμη,
καὶ πλήρη ἐπίγνωση τῶν πραγμάτων
καὶ τῶν ἀντιθέσεων μὲ τίς ὁποῖες ὑφαι-
νονται. Καὶ δὲν ὑπάρχουν διόλου καὶ
γι' αὐτὸ δὲν βρίσκονται, καὶ συγχρόνως
ὑπάρχουν κάπου, ἀλλ' ἀδυνατεῖ ἡ ψυχὴ
νὰ τάβρει. Ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι καὶ
τὰ δυὸ μαζί, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι στὴν
πρόσφατη τῶν φαινομένων καὶ τῆς λογι-
κῆς τὸ ἓνα αἶρει τὸ ἄλλο. Ὅμως ἡ
ἀλήθεια κεῖται στὸ μεταίχιμο τῶν ἀν-
τιφάσεων, ἡ οὐσιαστικὴ καὶ βαθύτερη
ἀλήθεια, πού πλησιάζεται ὅχι μὲ τὴ
λογικὴ τῶν ἀπλῶν σχημάτων, ἀλλὰ μὲ
τὴν ἄμεση αἰσθησιμὴ πού φέρνει ἡ πείρα
τῆς ζωῆς. Ὁ Καβάφης μᾶς βεβαιώνει
μὲ τὴν εὐθύνη τῆς προσωπικῆς του ἐμ-
πειρίας, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι σχετι-
κὴ. Ἡ ἀποτυχία μιᾶς ἀπόπειρας δὲν
μπορεῖ ἐπομένως νὰ καταλογιστεῖ ἐξ
ὀλοκλήρου στὸ ὑποκείμενον, στὸν ἀν-
θρώπον, ὅπως θὰ τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ ἀντί-
ληψὴ γιὰ μιὰ ἀπόλυτη ἐσωτερικὴ ἐλευ-
θερία. Ἡ ἀποτυχία μεταωρίζεται ἐπάνω

από το υπεύθυνο και το ανεύθυνο. Ή αδυναμία για νίκη επάνω στις αντίστασεις των πραγμάτων είναι κι αυτή στο βάθος - βάθος ένας από τους παράγοντες που θραίνουν το καταθλιπτικό αδιέξοδο.

Ούτως ή άλλως τα «παράθυρα δὲν βρίσκονται» και ἡ ἀπόπειρα τῆς ψυχῆς ἢ τοῦ πνεύματος νὰ σπάσει τὸν κλοιὸ τῆς Ἀνάγκης και νὰ ὑψωθεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς ἐπιστρέφει πίσω στὸν ἑαυτὸ τῆς χωρὶς ἀποτέλεσμα. Τὸ σημεῖο αὐτὸ, ποὺ ἀποτελεῖ θεμελιακὸ βάρσο στὴν ἀντίληψη τοῦ Καθάφης, ἐπανερχεται στὰ πλεῖστα ποιήματά του σὲ ποικίλες ἀποχρώσεις και διακρίνεται παντοῦ σταθερὰ σὰν ἡ ἀκίνητη ἀρχὴ ἀπ' ὅπου ἐκπορεύεται ἡ τοποθέτηση τοῦ Καθάφης ἀντικρυ στὸν κόσμο και ἡ βιοθεωρία του. «Τὰ παράθυρα δὲν βρίσκονται»: σημεῖο κορυφαῖο και κρίσιμο στὴν ἐσωτερικὴ κίνηση τοῦ ποιητῆ, γιατί ἀμέσως ἀπ' αὐτὸ κ' ἐξαιτίας αὐτοῦ κρίνεται σὲ ἄμεση συνέχεια ἡ στάση του ἀντικρυ σ' αὐτὸ, ὁ διακανονισμὸς τῆς διαγωγῆς του ἀντικρυ στὸ ἀδιέξοδο :

Και καλύτερα ἴσως νὰ μὴν τὰ βρῶ.

Ἴσως τὸ φῶς θάναι μιά νέα τυραννία.

Στίχοι βασικοί. Ἴσως οἱ πιὸ σημαντικοὶ μέσα σ' ὅλη τὴν ποίηση τοῦ Καθάφης, γιατί ἐπισημαίνουν γιὰ πρώτη φορὰ και μιά γιὰ πάντα τὴν ὀριστικὴν στάση του: ὀλοκληρωτικὴ ἄρνηση και παραίτηση ἀπὸ κάθε μάταιη ἀπόπειρα ἐξόδου στὸν «κόσμο» ἢ στὸ «φῶς», ποὺ στὴν οὐσία τῆς εἶναι ὄχι ἄρνηση ἀλλὰ κατάφαση: τὸ «καλύτερα ἴσως» ἀποτελεῖ τὸ θετικὸ στοιχεῖο σ' αὐτὴ τὴν ἀποφατικὴ κρίση. Τὸ καταφατικὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ἄρνησης ὑπάρχει μέσα στὴν ἀπόφαση ὄχι μόνο ν' ἀρνηθεῖ τὴν προσπάθεια ὡς μάταιη και ἐκ τῶν προτέρων ἀποτυχημένη, ἀλλὰ ν' ἀποδεχθεῖ τὴν κατάσταση, νὰ ἀναλάβει τὸ ἀδιέξοδο ὀριστικὰ ὡς μοῖρα, δίχως ἀμφιταλαντεύσεις, σπαραγμοὺς κραυγᾶ-λέους και μάταιες χειρονομίες: μετ' ἡσυχίας τῆς ἀξιοπρέπειας.

Μὰ τί νάναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ «φῶς», ποὺ ἴσως «θάναι μιά νέα τυραννία»; Δὲν εἶναι βέβαια σύμβολο ἐξόδου πρὸς τὸν κόσμο πλέον, ἀλλὰ δείχνεται καθαρὰ ὅτι εἶναι σύμβολο ἀνόθου τοῦ «ἐγῶ» ἀπὸ τὸ σκοτάδι του σ' ἕνα φωτινὸ ὀρίζοντα ἐντὸς του. Σκέπτομαι πῶς δὲν μπορεῖ, πιὸ συγκεκριμένα, νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ φῶς τῆς αὐτοσυνεί-

δησης, και ὄχι βέβαια τὸ φυσικὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅσο κι ἂν ὡς στοιχεῖο οἰκοδομικὸ τοῦ ποιήματος εἶναι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ποὺ εἰσδύει ἀπὸ τὰ παράθυρα. Ὁ βαθύτερος συντακτικὸς τὸν φωτὸς τοῦ ἡλίου ὡς πράγματος, μετ' ὁ πνευματικὸ φῶς τῆς αὐτοσυνείδησης γίνεται πλήρως, μεταμορφώνοντας ἄμεσα τὸ ἀντικείμενο τοῦ φυσικοῦ χώρου σὲ σύμβολο τοῦ πνευματικοῦ χώρου. Ὁ ποιητῆς πραγματοποιεῖ τὴ μετουσίωση χωρὶς νὰ προθίδει οὔτε μιά στιγμὴ τὴν πρόθεσή του και νὰ προκαλεῖ τὴν ὑποφία τοῦ φκιαχτοῦ.

Ὅτι τὸ «φῶς» πρέπει νὰ εἶναι ἢ αὐτοσυνείδηση-ἀνύψωση τοῦ ἐγῶ μέσα στὴν καθαρότητα τοῦ ἑαυτοῦ του παίρνοντας πλήρη αὐτογνωσία (ἠθικά, θέλω νὰ πῶ), τὸ ἐπιβάλλει ἡ παράξενη ἰδιότητά του: ὅτι «θάναι μιά νέα τυραννία». Ὁ Καθάφης φοβεῖται ν' ἀντικρύσει τὸν ἑαυτὸ του κατὰματα. Τοῦτο, και ἄλλα ἀνάλογα σημεῖα σὲ ἄλλα ποιήματα, μᾶς κάνει νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ ἁμαρτία του εἶναι ὀδυνηρὴ. Δὲν εἶναι ἕνας ἁμαρτωλὸς ποὺ ἐπάθε πόρωση. Διατηρεῖ μέσα του θῶαν πυρῆνα ἀγνώ-τητας ἀπρόσβλητο, και αὐτὸ βέβαια εἶναι τὸ βαθύτερο κίνητρο ποὺ τὸν κάνει νὰ αισθάνεται «τίς σκοτινὲς κάμαρες», τὸ μαῦρο φῶς, ποὺ τὸν κυκλώνει μέσα του, μαζὶ μετ' ὁ αἶσθημα τῆς ἀπομόνωσης ποὺ τοῦ παρέχει ἡ ἴδια πάλι ἡ ἁμαρτία του ὡς ἐξωκοινωνικὴ ἀπό-κλιση τῆς ἀτομικῆς του ἰδιοτυπίας και τὸν σπρώχνει ἀπὸ μέσα νὰ ξεπεράσει τὸ σκοτάδι και νὰ ἀναζητήσει τὰ «παράθυρα». Ὅμως ἡ ἐφεση του καταναλίσκεται σὲ μιά ἀπεγνωσμένη προσπάθεια, γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ἀδυναμία νὰ λυτρωθεῖ, και, τέλος, στὴν ἀπόφαση νὰ δεχθεῖ τὴν ὑπάρχουσα κατάσταση, γιατί τὸ «φῶς θάναι μιά νέα τυραννία», ἀφορμὴ γιὰ ὀδυνηρὲς διαπιστώσεις και μάταιους αὐτοέλεγχους, ἀποφάσεις και ὄρκους ποὺ δὲ θὰ ἐκπληρωθοῦν. Αὐτὸ βέβαια πρέπει νὰ εἶναι ἡ «τυραννία», ποὺ διασαφηνίζεται πλήρως μετ' ὁ τελευταῖο στίχο:

*Ποιὸς ξέρει τί καινούργια πράγματα θὰ
[δείξει.*

Πράγματα θλιβερά, ποὺ κείνται στὸν μέσα και ὄχι στὸν ἐξω κόσμο. Πίσω ἀπὸ τοὺς σιωπηλοὺς αὐτοὺς στίχους ἀκούγεται ὀδυνηρὴ πολλή, ποὺ δὲ φτάνει νὰ βγεῖ στὴν ἐπιφάνεια και νὰ κραυγάσει, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ὀφεία, πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἦταν ἂν μποροῦσε

νά διαχυθεῖ σὲ μεγαλόστομο λυρισμό. Γιὰ τοῦτο, ἀπὸ τὴν πολλὴ ἔνταση, ἐσωτερικεύεται, γίνεται δράμα βαθὺ καὶ ὑπόκωφο χωρὶς λύση, πὸ ἀγκαλιάζει τὴ μὴ δυνατὴ γιὰ τὴν περίπτωσή του λύση: νά μείνει ἄλυτο, κρυμμένο κάτω ἀπὸ μιὰ ἥρωικὴ ἐπίφαση ἀταραξίας καὶ ἀξιοπρέπειας.

Δὲν μπορῶ νά κλειθῶν τὴ σύντομὴ αὐτὴ προσπάθεια ἐμβάθυνσης, χωρὶς νά σημειώσω μερικὰ πολὺ χαρακτηριστικά, καθαφικά, ἐκφραστικά μέσα, ἐντελῶς ἄφωνα, τῆς σιωπῆς, πὸ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται σὰν παιχνίδια. "Ἄν μὲ τὴν πρώτη θέα κάνεις νά χαμογελάσεις μ' αὐτὰ, τὸ χαμόγελό σου δὲν προφταίνει ν' ἀντίσει κάτω ἀπὸ μιὰ ἀντίθετη διάθεση, πὸ γεννιέται ἀμέσως κατόπι, τὴ διάθεση τοῦ ἄκρωσ οσοβαροῦ, καὶ τέλος, σὲ ὑστατὴ φάση, κυριαρχεῖ μέσα σου ἓνα εἶδος θαυμασοῦ πρὸς τὸν ἀλεξανδρινό «ἐπιγραμματοποιό», πὸ κατωρθῶναι τὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα τοῦ εἶδους νά τὰ ὑψώσει σὲ ἀνώτερη ποιητικὴ τέχνη, ὥστε ν' ἀποδοῦν καθαρὰ σύμβολα, χωρὶς νά πάθουν μ' ὅλα ταῦτα νά εἶναι διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῆς μικρογραφικῆς τέχνης τοῦ κλασικοῦ ἐπιγράμματος.

Οἱ ὁμοιοκαταληξτε δὲν ἔχουν γίνεῖ μόνο γιὰ λόγους καθαρὰ ἡχητικούς, ἀλλ' ἀποτελοῦν συνάμα κ' ἓνα πρωτότυπο ἐκφραστικὸ μέσον:

1. (πὸ) περνῶ 4. (θάνα) παρηγορία
2. τριγυρνῶ 7. (μιὰ νέα) τυρανία
5. (δὲν) μπορῶ 3. (ὄταν) ἀνοίξει
6. (γὰ μὴν) τὰ βρῶ 8. (θὰ) δείξει.

Βλέπει κανεὶς ἀμέσως ὅτι οἱ 8 αὐτοὶ θεμένοι στίχοι ἐκφράζουν μὲ μόνο τὸ θέσιμο καίρια νοηματικὰ σημεῖα τοῦ ποιήματος.

Δὲν μπορεῖ βέβαια νά ὑποθέσει κανεὶς πὸς τὰ θεσίματα εἶναι τυχαῖα ἢ μόνο τῆς ἡχητικῆς ἀρμονίας. Κάθε ἄλλο. Ἡ ἐκλογὴ τῶν συζυγιῶν εἶναι ἀποτελεσμα ἀκριβολογημένο ὑπολογισμοῦ, πὸ καθόρισ με μαθηματικὴ ἀκρίβεια καὶ τὶς ἀποστάσεις καὶ τὴν ἐκλογὴ τῶν λέξεων καὶ τῶν συμπτώσεων.

"Ἄλλα ἀνάλογα μέσα «σιωπῆς» μπορεῖ κανεὶς καὶ ἀξίζει νά σημειώσει στὴν ἐσωτερικὴ διάρθρωση τῶν στίχων μὲ μέσο τὸν διασκευισμό ἢ τὸ ἐσωτερικὸ κομμάτισμα:

- 1ος. Σ' αὐτὲς τὶς σκοτινὲς κάμαρες, πὸ
[περνῶ.

Τὸ «πὸ περνῶ» συνεχίζεται στὸν 2ο στίχο μὲ τὸ «βαριὲς μέρες». Ὡστόσο ἀνήκει πλήρως στὴ γραμμὴ τοῦ 1ου στίχου, καί, καθὼς τὸ διαβάσεις, πρὶν προχωρήσεις στὸν 2ο, αἰσθάνεσαι ὅτι ἔχει σημασία ἀμετάβατη, ὡς μέρος ἀναπόσπαστο τοῦ 1ου στίχου, δίχως συμπλήρωμα. Προχωρώντας στὸν 2ο ἀλλάζει εὐθὺς ἀπόχρωση μὲ τὴν προσθήκη τοῦ συμπληρώματος καὶ γίνεται μεταβατικό. Οἱ λέξεις ἀρχίζουν μπροστὰ σου καὶ ἀλλάζουν, νά ποῦμε, χρώματα, γίνονται πολυσήμαντες, σὲ συνάφεια πάντα στενὴ μὲ τὴν ἐκφραση τῆς οἰσας.

"Ὀλόκληρος τώρα ὁ 2ος στίχος καὶ ἄσχετὰ μὲ τὴν ἐξάρτησή του ἀπὸ τὸ «περνῶ» τοῦ 1ου γίνεται αὐτοτελής. Τὸ «μέρες βαριὲς» γίνεται προσδιορισμὸς χρόνου σ' ὄλοκληρο τὸ στίχο. Τὸ «ἐπὰν νά κάτω τριγυρνῶ» ἐπίσης ξεκομμένο μὲ τὸ κόμα, ἀποκτὰ καὶ ἀνεξαρτησία, ἢ ὅποια ὑπογραμμίζει τὴν ἐξαιρετικὴ σημασία του μέσα στοῦ σύνολο.

"Ὅμοια πρέπει νά σημειωθοῦν γιὰ ὅλους σχεδὸν τοὺς στίχους τοῦ ποιήματος.

"Ὅλα τοῦτα μὰς πείθουν ὅτι ὁ Κεῖνης εἶναι ποιητὴς τοῦ μέτρο, σωστός οἰκοδόμος, πὸ μετρά τὶς ἀναλογίες τῶν ὄγκων, ὑπολογίζει τὶς διαστάσεις, συνδυάζει τὶς ἀντιθέσεις, ὥστε νά κυριαρχήσει ἡ ἐνότητα καὶ ἡ ἀρμονία—μὲ τὴν οἰσαστικὴ σημασία τοῦ ὄρου, ὁ ρυθμὸς—ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς, ἐννοῶ, ἀπόψεως. Ὅμως ἡ λεπτεπίλεπτη αὐτὴ γεωμετρία τῆς μορφῆς, ὅχι μόνο δὲν πνίγει τὴν οἰσασ, ἀλλὰ τὴν καθαρίζει περισσότερο. Ἐχει τὴν ἐντύπωση πὸς ὅλα ἐγίναν ἀπὸ μόνα τους, ἀδίστα, χωρὶς ἔχνος μόθου ἢ ἐσκεμμένης ἐνέργειας. Ἡ ἀπλότητα τοῦ λόγου, ἢ ἀπογύμνωσή του ἀπὸ κάθε ἔχνος λεκτικῆς μεταφορᾶς ἢ διακοσμητικῆς ὀρασιολογίας, πὸ κάνει τὴν ποιητικὴ γλώσσα νά μὴ διαφέρει στὰ συστατικά της ἀπὸ τὴν ζωντανὴ γλώσσα τῆς ομιλίας, ἢ ἀνεση ἐπίσης μὲ τὴν ὅποια κινεῖται ὁ ρυθμὸς τῶν στίχων,—πὸ φαίνεται κι αὐτὸ ὅτι λειτουργεῖ ἀπὸ μόνος του, χωρὶς ὄφορο ἢ ἀκαμψία,—πὸ ἐνῶ εἶναι καμωμένως σύμφωνα μὲ τὴν κλασικὴ τεχνικὴ τῆς μετρημένης τονικῆς ρυθμοποιίας, ὅπως ἀνασάινει, νά ποῦμε, καὶ γίνεται μαζὶ κατὶ ἄλλο, καινούργιο, ζωντανὸ καὶ πρωτότυπο, ὅλα τοῦτα κάνουν τὰ τεχνικὰ πλαίσια νά ὑπάρχουν σὰν ἀναγκαῖα σημεῖα μιᾶς ἀνετης οἰκοδομῆς.

ΣΥΜΠΛΗΡΩ-
ΜΑΤΑ ΣΤΗΝ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

1708-1940
4^η ΕΚΔΟΣΗ

Ἀναγνωστάκη, Μανόλη

Χάρης 1944

Ἦμασταν ὅλοι μαζί καί ξεδιπλώναμε ἀκούραστα τίς ὄρες μας.
Τραγουδοῦσαμε σιγά γιὰ τίς μέρες ποῦ θαρρόντανε φορτωμένες πολύχρωμα δρό-
Αὐτὸς τραγουδοῦσε, σωπαίναμε. Ἡ φωνή του ξυπνοῦσε μικρὲς πυρκαγιές, [ματα.
χιλιάδες μικρὲς πυρκαγιές ποῦ πυρπολοῦσαν τὴ νιότη μας.
Μερόνυχτα ἔπαιζε τὸ κρυφτὸ μὲ τὸ θάνατο σὲ κάθε γωνιά καί σοκάκι -
λαχταροῦσε, ξεχνόντας τὸ δικό του κορμί, νὰ χαρίσει στοὺς ἄλλους μιὰν ἀνοιξη.
Ἦμασταν ὅλοι μαζί, μὰ θαρεῖς πῶς αὐτὸς ἦταν ὅλοι.

Μιὰ μέρα μᾶς σφύριξε κάποιος στ' ἀφτί :

«Πέθανε ὁ Χάρης».

«Σκοτώθηκε»

ἢ κάτι τέτιο.

Λέξεις ποῦ τίς ἀκοῦμε κάθε μέρα.

Κανεῖς δὲν τὸν εἶδε. Ἦταν σούρουπο.

Θάχε σφιγμένα τὰ χέρια ὅπως πάντα.

Στὰ μάτια του χαράχτηκεν ἄσθηστα ἡ χαρὰ τῆς καινούργιας ζωῆς μας.

Μὰ ὅλα αὐτὰ ἦταν ἀπλά κι ὁ καιρὸς εἶναι λίγος. Κανεῖς δὲν προφταίνει...

...Δὲν εἴμαστε ὅλοι μαζί :

Αὐδὸ - τρεῖς ξενιτεύτηκαν,

τράβηξ' ὁ ἄλλος μακριά, μ' ἓνα φέροσιμο ἀόριστο,

κι ὁ Χάρης σκοτώθηκε.

Φύγανε κι ἄλλοι, μᾶς ἤρθαν καινούργιοι - γεμίσαν οἱ δρόμοι.

Τὸ πλῆθος ξεχύνεται ἀβάσταχτο ἀνεμίζουνε πάλι σημαῖες.

Μαστιγώνει ὁ ἀγέρας τὰ λάβαρα. Μὲς στὸ χάος κυματίζουν τραγούδια...

Ἄν, μὲς στὶς φωνές ποῦ τὰ βράδια τρυποῦνε ἀνελέητα τὰ τεῖχη,

ἔσχώρισες μιὰ - εἶν' ἡ δική του.

Ἄνάθει μικρὲς πυρκαγιές,

χιλιάδες μικρὲς πυρκαγιές

ποῦ πυρπολοῦν τὴν ἀτίθαση νιότη μας.

Εἶν' ἡ δική του φωνή, ποῦ βουίζει στὸ πλῆθος τριγύρω σὰν ἥλιος,

π' ἀγκαλιάζει τὸν κόσμον σὰν ἥλιος,

ποῦ σπαθίζει τίς πίκρες σὰν ἥλιος,

ποῦ μᾶς δείχνει σὰν ἥλιος λαμπρὸς τίς χρυσὲς πολιτείες

ποῦ ξανοίγονται μπρὸς μας λουσμένες στὴν ἀλήθεια καὶ στὸ αἶθριο τὸ φῶς.

Το πίο

Ἐρειπωμένοι τοῖχοι. Ἐγκατάλειψη.

Περασμένες μορφές κυκλοφοροῦνε ἀδιάφορα.

Χρόνος παλιὸς χωρὶς ὑπόσταση -

τίποτα πιά δὲ θ' ἀλλάξει δωμέσα.

Εἶναι μιὰ ἤρεμη σιωπή, μὴν περιμένεις ἀπάντηση.

Κάποια νύχτα Μαρτιάτικη χωρίς επιστροφή,
χωρίς νιότη, χωρίς έρωτα, χωρίς έπαρση περιττή -
κάθε Μάρτη αρχίζει μιὰ Ἄνοιξη.

Τὸ βιβλίο σηματοθεμένο στὴ σελίδα 16.

Τὸ πρόγραμμα τῆς συναυλίας γιὰ τὴν ἄλλη Κυριακή.

*Α ν θ ρ ω π ο ι

- Ἐνα χῶρο νὰ σταθοῦμε ζητήσαμε, δίχως ὑποτιθέμενα προνόμια ἢ ξέχωρη ἀξία,
ἓνα ἀναγκαῖον ὑστέρημα εἰς ὅλους περιττόν (κ' ἡ εὐαισθησία σὲ τέτιες στιγμῆς
[τί χρησιμεύει ;),
ὅπως, λ. χ. ὁ Γιωῦργος Τάδε, φίλος λυρικός ποιητής, ποζάρει, ἐπιμελῶς καὶ πελ-
[σμων, στὰ πάνω ράφια τῶν ἐπαρχιακῶν βιβλιοπωλείων,
ὅπως στὸ θερινὸ κινηματογράφου ποῦ δὲν πειράζεται ἀπὸ τὴ νόηση τῶν φιλη-
[σύχων ἡμερομισθίων τῆς συνοικίας.
Εἴμαστε, συνεπῶς, πολὺ ἱκανοποιημένοι πιστεύοντας — ὀφίμως — ἀσυζητητῆι
[σὲ σοφώτατα προγονικά ἀποφθέγματα,
νὰ ποῦμε τὸ «οὐκ ἐν τῷ πολλῷ τὸ εὖ» ἢ «μηδὲν ἄγαν» καὶ τὰ παρόμοια.
Ἐνδεδυμένοι εὐπρεπῶς μὲ καινουργῆ ὑποδήματα καὶ γραδῖτες ἡμίμαυρες πα-
[ρελθούσης νεότητος,
διηγούμεστε, ἐν στενῷ κύκλῳ, πῶς τῆ ζωῆ μας τυράντισε ἕνας ἄγονος ἔρωτας
— πρὶν τόσα ἢ τόσα χρόνια — μιὰ ἀπασχόληση κι αὐτὸ νὰ μὴν τὸ ἔχεις ἀκόμα
[ἔσχάσει.
Σὲ μιὰ δεδομένη ἡλικία δὲν ἀρνιούμαστε πῶς γράψαμε καὶ στίχους—ὦ νεότης!
[μ' ἓνα χαμόγελο συγκαταβατικόν,—
ἢ διαβάσαμε τὴν «Ἄννα Καρενίνα» σὲ μετάφραση ἀγνώστου κι ἄλλες μῆθαμι-
[νότερες κοινοτοπίες.
- Ἐπιτέλους ἓναν χῶρον ἀπλούστατον, ἔστω 1Χ2, δίχως ὑποτιθέμενα προνόμια ἢ
[ξέχωρη ἀξία -
ἄνθρωποι χωρὶς καμιὰ ἰδιαίτην ἰδεολογία, ὄχι αισθαντικότητα, ὄχι ἀπογοη-
[τευμένοι, ἄνθρωποι ἀπλῶς.

*Ἐ π ἰ λ ο γ ο ς

Οἱ στίχοι αὐτοὶ μπορεῖ καὶ νάναί οἱ τελευταῖοι,
οἱ τελευταῖοι στοὺς τελευταίους ποῦ θὰ γραφτοῦν,
γιατί οἱ μελλούμενοι ποιητῆς δὲ ζοῦνε πιά -
αὐτοὶ ποῦ θὰ μιλούσανε πεθάναν ὅλοι νέοι.
Τὰ θλιθερά τραγούδια τοὺς γενήκανε πουλιά
σὲ κάποιον ἄλλον οὐρανὸ ποῦ λάμπει ξένος ἥλιος,
γενήκαν ἄγριοι ποταμοὶ καὶ τρέχουνε στὴ θάλασσα,
καὶ τὰ νερά τοὺς δὲ μπορεῖς νὰ ξεχωρίσεις.
Στὰ θλιθερά τραγούδια τοὺς φύτρωσε ἓνας λωτός,
νὰ γεννηθοῦμε στὸ χυμὸ του ἐμεῖς πιὸ νέοι.

Τὸ κάθε τι τελειώνει μιὰ μέρα...

- « Τὸ κάθε τι τελειώνει μιὰ μέρα », « Τώρα εἶναι πιά πολὺ ἀργά »
ἢ : « Ν' ἀποφασίσουμε χωρὶς ἀναβολή » κι ἄλλες τέτιες πολλῆς ἀοριστίες.
Φυσοῦσε ἀπ' τὸ σπασμένο τζάμι. Ἔστερα ἤρθανε κι ἄλλοι
γνωστοὶ κάθε βράδι. Καθῆσαν σιωπηλοὶ σ' ἓνα τραπέζι.
Σκέφτηκες πῶς περάσανε κι ἀπόψε πάλι τόσες ὥρες
— σωστά : τὸ κάθε τι τελειώνει - εἶναι τόσο ἀπλὸ καὶ φυσικὸ ὅταν τὸ λές,
μετρώντας ἀκόμη μιὰ φορά, ἔνα-ἔνα, τὰ ναυαγισμένα μας ὄνειρα —,
πὼς ζήσαμε κι ἄλλο ἓνα βράδι τὴν ἴδια πάντα ἀναμονή.

(Φίλοι καλοί, μὴ μᾶς κατηγορήσετε. Σκίσαμε τώρα καιρὸ τὰ βιβλία μας, καλύψαμε μὲ τὰ χέρια μας τ' ἄφτιά μας στὰ σφυρίγματα τῶν πλοίων, ἀνάψαμε τὴ φωτιά μας τὸ πρωὶ μὲ τίς παλιῆς φωτογραφίες.

Κάποια φορὰ σκεφτήκαμε πὼς ἔπρεπε νὰ κοιτάξουμε περισσότερο τὰ χέρια

— εἶχα κάτι ἀρρωστιαρικά δάχτυλα—μέσα γλυστροῦσε ἀνεπανόρθωτα τὸ κάθε τι—^[μας] εἶπαν πὼς ὁ τι ἀγγίζαμε ράγιζε.— Ἐπρεπε πιά και μεῖς νὰ τὸ πιστέψουμε).
 Ὅμως γιατί ξαναγυρίζουμε κάθε φορὰ χωρὶς σκοπὸ στὸ ἴδιον τόπο ;
 Δέγαμε πὼς λησμονιοῦμασαν μέρες, ὕστερα χρόνια, μὰ πάντα γυρνοῦσαμε—
 κοιτάζαμε τὸ πρόσωπό μας στὸν καθρέφτη καὶ μιὰ ἄλλη συνηθίσαμε μορφή.

... Φυσαῖι πολὺ ἀπ' τὸ σπασμένο τοῦτο τζάμι. (Ποιὸς ἔριξε φεύγοντας τίς κα-
^[ρέκλες στὸ πάτωμα ;]
 Δὲν ξεχωρίσαμε στὸ τέλος ἂν ἔπρεπε νὰ ξανάρθουμε ἢ νὰ μὴν ξανάρθουμε.
 Θανοῦσες πὼς, στὸ βάθος, θὰ μᾶς κούραζε τὸ ἴδιο—δὲν ξεχωρίσαμε.
 (Ἐἶχαν τὰ πρόσωπά μας τόσα ἀλλόκοτα μπλεχτεῖ—μὴ μᾶς κατηγορήσετε—
^[χάσαμε πιά ὀριστικά τὸ δικό μας.])

Τ ὄ ρ α

Κι ὅμως, Δημήτρη, ξανὰ πίσω δὲν πρέπει νὰ γυρίσουμε·
 χρέος μας εἶναι πιά νὰ μὴ γυρίσουμε.

Ἄς ξανατραγουδήσουμε πάλι κεῖνο τὸ τραγούδι ποῦ λέγαμε στὴν ἀρχή·
 ἄς ξανασκεφτοῦμε τὰ ἴδια πάλι πράγματα, ὅπως ὅταν ξεκινήσαμε.

Γιατί ὅλα, ξέρεῖς, πὼς τελειώνουνε καὶ μόνο ἓνα δὲν τελειώνει.

Γιατί κ' ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, Δημήτρη, εἶναι κι αὐτὴ ἄμορφη. []

* Ἀποσπασματικά

[Ἐποχές 1]

Αὐτὴ ἡ μέρα πέρασε χωρὶς καμιὰν ἀπόχρωση.

Τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ τίς ἄλλες μέρες.

(Ἴσως ἡ ἀπαρχὴ ὁμοίων ἡμερῶν.)

*Ἐσθῆσεν ἔτσι ἀνάλαφρα ὅπως ἦρθε.

Χωρὶς νὰ παιχιδίσει ὁ ἥλιος στὰ κλαδιά.

Τράβηξε τίς κουρτίνες τῆς μὲ διάκρισιν ἢ νύχτα.

Θυμάσαι ποῦ σοῦλεγα : ὅταν σφυρίζουν τὰ πλοῖα μὴν εἶσαι στὸ λιμάνι !

Ξέρεῖς πὼς πιά ξεχάσαμε τ' ἀμέριμνα παιδιὰ ποῦ σπαταλοῦσαν τὸ γέλιο τους.

[] Καὶ μένομε δυὸ νικημένοι μ' ὀλιγόπιστα μάταια φερσμάτα.

[] Θαρῶ μιά μέρα, γυμνὸς ἀπ' ἀγάπη καὶ μίσος,
 ἀλύγιτος κι ἀδυσώπητος...

[] ... Ἄς ἦτανε νὰ φύγω μακριὰ σου...

Δὲ μπορεῖ — θεῖ μου — νὰ φύγει κανεὶς ποτὲ μοναχὸς του.

[] Σκέφτομαι συχνὰ πὼς ἡ ζωὴ μας εἶναι τόσο μικρὴ ποῦ δὲν ἀξίζει κὰν νὰ
^[τὴν ἀρχίσει κανεὶς.]

[] Φίλε· ἂν νομίζεις πὼς δὲν ἦρθα πολὺ ἀργά, δεῖξε μου κάποιο δρόμο,
 ἐσὺ ποῦ ξέρεῖς, τουλάχιστο, πὼς γυρεῖω ἓνα τίποτα γιὰ νὰ πιστέψω πολὺ
^[καὶ νὰ πεθάνω.]

['Εποχές 2]

- [ ] Προσπάθησε μ' ὄση καρδιά σ' ἀπομένει, χάραξε τούτες τις δύο γραμμές σταυ-
 ὄστερα γέλασε πάλι, δοκίμασε τὴ νιότη σου ἀκόμα μιὰν ἀνοιξη - δὲν εἶναι [ρωτά,
- [ ] Προσπάθησε, πάλαιψε ἀκόμα ἓνα τόσο μικρό, ἀσήμαντο διάστημα· [μάταιο.
 σῆψε μιὰ ἀκατανόητη παρένθεση - μὴν τραυματίζεις τὴν ἀμέριμνη ζωὴ σου,
- [ ] Προσπάθησε· ἐγὼ τέλειωσα...
- [ ] Νὰ φάχνεις ἀδιάκοπα μιὰν ἔρημο,
 χωρὶς ἓνα δέντρο, ἓνα ρίγος νερῶν, [ἓνα λευκὸ φόρεμα ἀγνότητος, [ ]
 ὁμῶς
 ἦταν μιὰ νίκη κι αὐτό,
 πολὺ παραπάνω ἀπὸ μιὰ ἀσήμαντη νίκη,
 κι ἄς μὴν ἦτανε τίποτε ἄλλο
 ἀπὸ ἓνα τρύπιο ὑπόστεγο [ ]
 τυραννισμένο ἀπ' τὴ βροχὴ [ ],
 κι ἄς μὴν ἦτανε τίποτε ἄλλο
 ἰαρὰ μιὰ νύχτα [ ],
 χωρὶς οὔτε ἓνα σφύριγμα τραίνου [ ]
 οὔτε ἓνα κλάμα παιδιοῦ.
 Καὶ μὴ γυρέψεις πίσω τίποτε ἄλλο
 ἀργοῦν τόσο πολὺ τὰ ξημερώματα —.
 Κ' ἡ μέρα ἄς μὴ σέ βρεῖ μὲ τὰ βρεγμένα σου ρούχα,
 μὲ πλήθος καμώματα ξένα,
 μὲ πλήθος ἀγάπη ζεσταμένη στὴ θύμηση,
 σὰ ρημαγμένο πάρκο τὴν Ἄνοιξη,
 σὰν ἀσυλλόγιστη λεηλασία.
- [ ] Πικρὸ σὰν τὸ γινώριμο,
 ζεστό σὰν τὸ ἀπρόστιτο...
- [ ] Σάπισαν ὅλα τὰ περάσματα· φύλακες βλοσυροὶ σὲ κάθε πόρτα.
- [ ] Ἴσως ὑπάρχει πάντα ἡ διαφυγὴ, ἀπομακρύνοντας τὰ βήματα τοῦ γυρισμοῦ,
 ὅταν ὅλοι οἱ φίλοι σου ἔχουνε πεθάνει ἀπὸ μιὰν ἀγνωστη ἀρρώστια...
- [ ] Ποιὸς νὰ μᾶς προσέξει,
 ποιὸς νὰ μᾶς λογαριάσει
 στὴ θέση ποὺ καθόμαστε ;
- [ ] Ἐπρεπε, βέβαια, καὶ σὺ πιά νὰ διαλέξεις
 αὐτὸ ποὺ λέμε μιὰ συνέπεια, μιὰ ἀκεραιότητα,
 κάτι τὸ ἀνθρώπινο μὲ μιὰ ὁποιαδήποτε τελείωση,
 ξεχνώντας τί μοιράζουμε κάθε καινούργια στιγμή...
- [ ] Μὰ ἀλήθεια, πές μου· ἐσὺ πῶς νὰ νικήσεις ἐτοῦτο τὸ κουρέλι μὲ τὸ σχῆμα
 ἐτοῦτον τὸν καπνὸ ποὺ ἀντιστέκεται στὸν ἄνεμο ; [τῆς καρδιάς σου,
- [ ] Ἔστω, λοιπόν· θὰ περιμένουμε ἐδῶ τὰ ξημερώματα - μποροῦμε στὴ ζωὴ μας
 [δυσὸ φορές νὰ ξαναρχίσουμε...
- [ ] Κάποτε παίζουμε τὴν ἀγάπη, καὶ τότε ἀλήθεια νιώθουμε ἀνυπέρβλητα ἀγνοί·
 παίζουμε τὴ φυγὴ τὴν ἀνεπίστρεπτη πίσω ἀπὸ χάρτινες κουρελιασμένες πα-
 παίζουμε τὴν ὁδὴν μέσα σὲ δύο πακέτα τσιγάρα... [νοπλίες·
- [ ] Γύρισε πίσω, κ' ἡ πολιτεία,
 μὲ τὰ σπασμένα σοκάκια,
 σὰ γυναίκα τὰ ξημερώματα.
 Ἄνθρωποι πάντα βιαστικοὶ μέσα στοὺς ἄσκοπους δρόμους
 προφασιζόμενοι κάποιο μεγάλο σκοπὸ...
- [ ] κρατώντας καθένας μιὰ καρφίτσα μικρὴ ποὺ τοῦ ματώνει ἀπερίσκεπτα τὰ
 [θάχτυλα...
 [ ] πολλοὶ περάσανε τοὺς θερμοὺς μῆνες συζητώντας ποῦ θὰ παραθερίζανε καλύ-
 [τερα.

- [ ] Ἐμεῖς δὲ ζητήσαμε τὴν ἀνεκπλήρωτη ἔξοδο - στενέψαμε τὴν καρδιά μας.
 *Ἐντιμὸι στὰ βραδινὰ σφυρίγματα τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων,
 ποὺ συγκλίνουν μὲ τὶς πρῶτες βροχὲς ὀμαλᾶ, μὲ θερινῶν εἰδυλλίων ναυάγια.
 Αὐτοὶ πιστεύουν πῶς ὁ χρόνος μὲ τὰ χαρτιά περνάει πιὸ εὐχάριστα.
 *Ἄν δὲ βρέξει, θὰ πᾶμε στὸ πάρκο· ἂν βρέξει στῆς κυρίας Ἀγγέλας,
 ἐκεῖ ποὺ στὴ σοφίτα κατοικεῖ ὁ ἀρχαῖος μαέστρος μὲ τὴν γυναῖκα του
 κ' ἡ κόρη ἀρραβωνιάζεται - 29 χρονῶ· ἀπέκρουσε πολλὲς προτάσεις·
 ἀγαποῦσε τὴ διαστολή, τὰ θερινὰ ξενοδοχεῖα, τὰ κλειστά οἰκογενειακὰ κέντρα·
 λατρεῖ ἓνα βρέφος - θὰ τ' ὀνομάσει Ἀγνή (ἂν καὶ ὁ γιατρός τὸ ἔχει—ἢ
 [σχεδὸν—ἀπαγορευσε]).
- [ ] Κάθε κενότητα ἀναπαύεται ἀνώδυνα πάνω σὲ καταχημένους ἀποσκευές.
 [ ] Πάντα εἶναι ἀργὰ γιὰ κάθε τι - μάλιστα τώρα.
 [ ] Κορμί χωρὶς περίθλημα παρωχημένης πολυτέλειας,
 αἰώρηση μοναχικῆς στιγμῆς στὸ πρὶν καὶ μετὰ τῆς θυσίας.
 [ ] Ἀγάπη, ἀγάπη μου...

*Ἦμουν τάχα πλασμένος κ' ἐγὼ

νὰ φιλήσω τὰ χέρια σου,
 ν' ἀρωματίσω τὸ κορμί σου,
 ν' ἀστράφει τὸ σπαθί μου στὴ θήκη τοῦ πάθους σου ;

- [ ] Πῶς ζητᾶ κανεὶς νὰ ζήσει
 χωρὶς νὰ στερήσει τὸν ἴσκιό τ' ἄλλουνοῦ,
 χωρὶς νὰ κλέψει τὴν ἰσχύη, χαριτωμένη του ἀναζήτηση...

Ἀντύπα, Δημοσθένη

Περνώ τὸ δρόμο...

Περνώ τὸ δρόμο ποὺ συχνὰ περνούσαμε μαζί :
 οἱ ἀνηφοριές του, οἱ χάρες του, τὰ θέντρα, ἡ μοναξιά του
 κι ὁ κοῦκος ποὺ τὴν ἀνοιξη μὴνάει τὸ ἀλλάγημά του,
 κάνουνε τὴν ἀγάπη μας, θαρεῖς, νὰ ξαναζεῖ.

Κι ὅμως σὰν μάταια κοιτῶ πλάι μου νὰ σὲ ἰδῶ,
 περισσότερο κι ἀπ' τὸ κενό, ποὺ τὸ εἶναι μου ἀνταριάζει,
 μὲ θλίβει ἡ σκέψη, ἀγάπη μου, πῶς κάποτε βραδιάζει
 καὶ στίς ἀνθρώπινες καρδιές, σ' αὐτὸ τὸν κόσμο ἐδώ.

Βαβούρη, Στ.

Γράμμα

- ...Νὰ μὴν ἀνησυχεῖς, λοιπόν. Εἶμαι πολὺ
 [καλά.
 Στέκομαι καθὼς στέκονται τ' ἀγάλ-
 [ματα
 στοὺς κήπους καὶ στίς ἀνοιχτὲς πλα-
 [τεῖες,
 ὅταν τ' ἀφήνουν οἱ ἄστοι τὶς νύχτες
 δίχως ἔρωτα
 (τί τὸν χρειάζεται τὸν ἔρωτα ἐν' ἄ-
 [γαλμα ;),
 χωρὶς φιλιὰ, χωρὶς συμπόνια -
 τί μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ ἐν' ἀγαλμα ;
- Εἶμαι πολὺ-πολὺ καλά.
 (θέε μου, ἂν ἀμφιβάλλεις !)
 Βλέπω σὰν προτομὴ ἀπὸ γύψο.
 Κ' εἶναι ἡ ζωὴ μου
 ἕνας φρουρὸς στρατιώτης
 πούχει τὴν εὐκολὴ δουλειὰ
 νὰ κάνει, ἀπλῶς, ὅ τι τοῦ λέει ὁ λο-
 [χαγός του.
 Εἶμαι, σοῦ λέω, καλά.
 (Καλησπέρα ! Καληνύχτα σας !
 Τί κάνετε ;)
 Πολὺ καλά. Νὰ μὴν ἀνησυχεῖς.

Βατού, Χ.

Ὁ ροθρου ξεκίνημα

Ὁρθρος βαθύς, Μαγδαληνή, Μαρία, Σαλώμη,
φέρτε τὰ μύρα νὰ γιορτάσουν πάλ' οἱ δρόμοι.
Ρήμαξαν ὄλα καὶ καρδιά καὶ νοῦς καὶ πόθοι,
ἕνας δὲν εἶναι, πλήθος εἶναι ποῦ ἐσταυρώθη.

Ροδιζει ἀγγή, Μαγδαληνή, Μαρία, Σαλώμη,
κεραυνωμένα εἶναι τὰ δάση κ' οἱ λοτόμοι
φύγαν μαζί μὲ τὰ πουλιά, σὰν παραμῦθι
μοιάζ' ἢ παλιά μας ἢ χαρὰ ποῦ ἀπεκοιμήθη.

Μᾶς παλδεφαν, Μαγδαληνή, Μαρία, Σαλώμη,
σχήματα κι ἄπονοι ἀριθμοὶ κι ἄδικοι νόμοι.
Φωτιά τὴν πότισαν τὴ γῆ κ' αἶμα τοῦ ἀνθρώπου,
σταυροὶ καὶ μνήματα ἢ σοδιά τοῦ κάθε τόπου.

Πάμε, λοιπόν, Μαγδαληνή, Μαρία, Σαλώμη,
φέρτε τὰ μύρα, φέρτε τὴν ἀγάπη, ἀκόμη
μένει μιὰ πίστη ποῦ βαθιά μας δὲ δουλώθη.
Ἔνας δὲν εἶναι, πλήθος εἶναι ποῦ ἐσταυρώθη.

Βακαλό, Ἐλένης

Παρθενικό

Μᾶς στέλγανε μηνύματα τὰ ἄστρα σὰ νάτανε ν' ἀνθίσουν βλέφαρα σὲ νύχτες μακρινές στὸν ὕπνο μας ἐκύλησ' ἕνα χᾶδι - ποιά μυστικὴ χαρὰ,	ποιὸς νέος καρπὸς ποῦ ἀνοιξε στὰ χέρια μας ξανά ; Ἡ μυρωδιὰ ποῦ τύλιξε τὸ σῶμα μας πρώτη αἴσθησης, στὸ μάγουλο πρώτη σκιά.
---	--

Κάλεσμα

Τώρα πιὰ στεφανωθήκανε τὰ μάτια καὶ δὲν τὸ κυβερνήσαμε τὸ βλέμα στὸ νυχτιάτικο φῶς.	ναρθεῖς γυναίκα βραδινὴ μὲ τὸ πλατὺ κυμάτισμα καὶ τὸ λουλούδι στὸ στόμα στάξαν στὴ γῆς, στὴ μυστικὴ γαλάζια φλέβα τοῦ στήθους μου καὶ μὲ φωνάξαν ναρθεῖς...
*Ἦταν ἡ ὥρα μὲ τ' ἀνοιγμα τῶν κοχυλιῶν καὶ τὰ γυμνά κρυφὰ τραγούδια, ποῦ στάξαν βαριά τὴν παράκληση -	

Χαιρετισμὸς

Τώρα ποῦ δὲ χάθηκε ἡ ἀδριανὴ μέρα καὶ τὸ κρεβάτι μας δὲ θάνατι στεῖρο, προτοῦ λυγίσει ἡ σιωπὴ καὶ οἱ κλειδώσεις στὸ σῶμα μας κα- [λοσυνέφουν,	κ' ἐρωτευτοῦμε τὰ παλικάρια, γυρίστε νὰ σκύψομε στοὺς νεκρούς. Ἄγαπούσαν τὰ χεῖλια μας, εἶχαν ξεστὰ ὑγρά μάτια, καὶ τὰ κρεμοῦσαν στὸ στήθος μας.
πρὶν ἀγαπήσομε τὸ φῶς	

στάλα - στάλα,
καὶ στά μαλλιά μας καρφώνανε
ἄσπρα λουλούδια -
μαλάκωνε ὁ βραδινὸς μας ὕπνος.
Τὴν ὥρα ποὺ ὄνειρευόνταν τ' ἀρπάξανε,
καὶ ὄνειρευόνται ἀκόμα.
Ἡ ἀπουσία τῆς παλάμης τους
θὰ ὠριμάσει βαθιά,
κάτω ἀπ' τὸ δῆρμα,
μαζὶ μὲ τὸ γυναικίο μας σῶμα,
στὴ γέννα μας -

τὸ γάλα μας θὰ εἶναι πικραμένο.

Μικρὸ μου ἀγόρι, κλείσ' τὰ μάτια σου.
Ὅταν θ' ἀρχίσεις νὰ στρατίζεις,
μὴν ὄνειρευτεῖς
νὰ φύγεις μὲ τὰ κόκιν' ἄλογα·
ὅταν ἀρχίσει νὰ σκληραίνει τὸ σαγόνι
μὴν πείς τ' ἀγύριστα λόγια - [σου
πληθαίνουνε βουβὰ σιγὰ-σιγὰ οἱ μαυ-
[ρες μάνες.
Ἄγόρι μου, ὅσο μεγαλώνεις θὰ θυμάμαι.

Χορικὸ

Ποιὸς θὰ βρεθεῖ τοὺς κρεμασμένους
νὰ γυρίσει κατὰ τὸ Νοτιά,
ποιὸς θὰ βρεθεῖ τις δεκατέσσερις
[πληγές
μ' ἓνα κομάτι μάρμαρο νὰ κλείσει -
ἢ Νισθή δὲν εἶχε παιδιὰ
κ' ἔκλαιγε τὰ παιδιὰ μας.
Τὸ μοιρολόι σέρνονταν στὰ πόδια τῆς
κι ἄνεμος πάνω ἀπ' τὴ μοῖρα μας
[βογγοῦσε.
Βαφτήκανε οἱ δρόμοι ἀπ' τὸ αἶμα τῆς
κ' οἱ αἰῶνες μὲ τὰ χάλκινα δόρατα
τὴν αἰώνια καρδιά τῆς σημαδεύουνε,
τὴν ἀκατάλυτη,
ποῦ, σκληρωμένη στὴν πέτρα, δὲν
[ἔξεχασε
τὰ διψασμένα κορμιὰ τῆς ἐλπίδας μας
νὰ θρηνεῖ
γιὰ τὸ χαμὸ ποὺ τοὺς μέλλεται σὰ
[στρουφιζοῦνε
φλόγας σπονδὴ πρὸς τὸν ἥλιο.

Ἄλλιμονο στίς τρεῖς θάλασσες,
ἄλλιμονο
στὴν πικρὴ μας τὴ μάνα ποὺ κάθεται
μὲ τὸ φακίολι τῆς λυτὸ στὴν πυροστιὰ
καὶ περιμένει
τὸ ποδοβολητὸ ν' ἀκουστεῖ ἀπ' τ'
[ἄλογατα
ποῦ ἐπιστρέφουνε
μὲ ριζωμένο στὴ χάλιτη τ' ὄλοπράσινο
[κλαδί,
τὸ τρυφερό, τὸ περῆφανο τῆς μηλιᾶς,
τὸ πιὸ νέο βλαστάρι,
γιὰ ν' ἀστράψει ἢ λαχτάρει τῆς ἀψι-
[λόκορμη
καὶ βουθῆ ἢ φτερούγα νὰ κλείσει
ἐκεῖ στὸ σκαμνὶ σιωπηλά,

γνέθοντας,
γιὰ νὰ πεῖ τὸ πιὸ μαῦρο τραγοῦδι :

Νάνι, ἀστέρι τ' οὐρανοῦ,
χρυσὸ μου μάτι
νάني, ποὺ σὲ φυλάγουνε
τρεῖς λιὸ - δρόε, τρεῖς λιόντισες
στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου.
Ἡ μιὰ φυλάει τὸ Βοριά,
ἢ ἄλλη φυλάει τὴ Δύση
κ' ἢ τρίτη ἢ μικρότερη
ἀκούει φωνὴ στὸ Νότιο.

— Στάζει τοῦ ἡλίου ἢ πληγῆ
ποῦ ἀνοίξε χτέες βράδι — :

Νάνι, ἀστέρι τ' οὐρανοῦ,
χρυσὸ μου μάτι.
Χτέες βράδι ἐσκοτώσανε
σαράντα παλικάρια,
σαράντα παλικάρια ποὺ σούφεραν
μυρωδικὰ ἀπ' τὴν Πόλη
καὶ φέει κόκκινο,
νὰ σιὸ φορέσω, ἀγόρι μου,
νὰ βγαῖς σὴν στέατα.

— Στάζει τοῦ ἡλίου ἢ πληγῆ,
στάζει βαρὺ τὸ αἶμα.—

Κινάει καὶ πάει ἢ λιόντισα
ἐκεῖ κατὰ τὸν ἥλιο.

Ὡχού, τὰ παλικάρια μας,
ποῦ θὰ τὰ φάει τὸ χῶμα !

Λιόντισα, μικρὴ λιόντισα,
π' ἄφησες τὸ παιδάκι μου
ἀφύλαγο στὴν κούνια.

Κ' οἱ ἄλλες γυναῖκες σώπαιναν
ν' ἀκούνε.

Ἄπ' τὸν ε ρ ὀ γ ά μ ο

Στὴ νυφιάτικη ὥρα μου
 περιμένω
 τὸ θυμίαμα
 ἀπὸ αἷμα ζεστό τῶν σφαχτῶν.
 Κ' ἔτσι ποὺ τὰ σηκώσανε ἀποβραδὶς
 νὰ κατεβοῦν στὴν πόλη
 καὶ μπλέκανε τὰ κέρατα
 καθῶς τὰ στρίμωχαναν μὲ τὶς φωνές

ἀπ' τὴ στενὴ τὴν πόρτα τοῦ μαντριοῦ νὰ
 [βγοῦνε,
 ἔμεις τὰ ξεχωρίζαμε
 τραβώντας πίσω τὰ πιὸ ἀφά ποὺ βιά-
 [ζονταν
 καὶ κείνα ποὺ, χωρὶς νὰ θέλουσε,
 εἶχαν σκαλώσει τ' ἄλλα,
 καθένα τους νὰ πάει μὲ τὴν τάξη.

Τὸ τέλος τοῦ σπιτιοῦ

Μιά μέρα ὁ μεγάλος μου γιὸς εἶπε :
 «Τὸ βράδι θὲ θά γυρίσω σπῖτι χωρίς».
 *Ββαλα τὰ μικρὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
 καὶ τότε θαρῶ πῶς κοίταξα τὸ σπῖτι μας
 γιὰ πρώτη φορά.
 *Ἦταν παλιὸ
 καὶ τὸ χειμῶνα θὰ ἔσταζε μὲ τὶς βροχές.

Ἀποσπασματικά

Ἀναμνήσεις ἀπὸ μιὰ ἐφιαλτικὴ πολιτεία

Ἐέραμε
 πῶς πάνω στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ
 μᾶς ἀγαποῦσε ἡ μέρα,
 μὰ στάθηκε ἀδύνατο
 νὰ ἐγκαταλείψουμε
 αὐτὲς τὶς ὄψεις τῶν σπιτιῶν,
 τὴ θάλασσα,
 μιὰ παλιά σκέψη,
 κ' ἐκεῖνο τὸν ἄνεμο
 ποὺ παίζει
 μὲ τὰ κορμιά μας.

[ ] Ξεπεράσαμε τὸ θάνατο
 γιὰ νὰ γεμίσουμε τὸν ἥλιο·
 ξεπεράσαμε τὸν ἥλιο
 γιὰ νὰ γνωρίσουμε.

[ ] Κανεῖς μας δὲν ξέρει
 ποῦθε ἀπόκτησε αὐτὴν τὴ γνώση,
 αὐτὴν τὴ γνώση,

ποὺ στῆς ζωῆς μας τὶς κλειδώσες
 σφηνώθηκε
 πικρὴ - πικρὴ,
 σκληρὴ - σκληρὴ
 σταλαματιά,
 πυκνωμένη θύμηση,
 ἀξημέρωτο χάραγμα,
 γέψη πικρὴ τῆς θάλασσας
 καὶ τόση λίγη
 ἀθανασία.

[ ] *Ὅταν θὰ ἔρθει ὁ καιρὸς
 θὰ ξέρομε ν' ἀποσυρθοῦμε ὅλοι μας
 πολὺ εὐγενικοί,
 πολὺ περίφανοι,
 μὲ κάποια λύπη ἀμυδρῆ
 στὰ πρόσωπά μας.
 [ ] Πῶς νὰ πεθαινεῖς -
 αὐτὸ λέγεται εὐθῆνη.

Θέμα καὶ παραλλαγές

[ ] Τὰ ξένα ὄνειρα ποὺ κοιμοῦνται
 στὸ προσκεφάλι σου
 πῶς νὰ τὰ ἰδεῖς ;
 Τὸ νόημα καὶ τὸν ἀχὸ τῶν ξένων λόγων
 μὲς στὴν ξένη τὴν ψυχὴ
 πῶς νὰ τὸν βρεῖς, νὰ τὸν ἀγγίξεις ;

[ ] Στὸν τραχὺ μας τὸ σῆρκο δετὸ
 ἔνα μπράτσο παιδίσιο...

[ ] Δὲ μάθαμε νὰ μὴν ἀγαποῦμε καὶ νὰ μὴ χαιρόμαστε.

Γ Ι Ω Ρ Γ Η Σ Χ Α Λ Α Τ Σ Α Σ

Τσάρκα στὸν Παράδεισο

Ἐγὼ εἶμαι σὲ μιὰ γωνιά ριγμένως, ἔχω μπλέξει τὰ χέρια στεφάνι γύρω ἀπ' τὰ πόδια, ξεστήθωτος, τιποτένιος, ἀποκαμωμένος. Μὲ πῆραν πιά τὰ χρόνια μπροστά, μὰ σὰν ἤμην νέος πολλά πράματα φτερούγιζαν μέσα μου, πολλά ἀπὸ κείνα πού μὲ πέταγαν ἀφωμένον ἀπάνω καὶ μὲ λίασαν σὲ μιὰ μεριά σμιχτοφροῦδη, γεμάτον ἀνείπωτο μίσος. Τώρα, ἅμα μὲ πιάσει κανένας παράμερα καὶ μὲ ρωτήσῃ, θὰ τοῦ πῶ πὼς κανέναν δὲ μισῶ, οὔτε καὶ δύναμαι νὰ σηκώσω τὸ χέρι καὶ νὰ στουμπίσω τοῦ διπλανοῦ τὸ μοῦτρο. Ὅλα, λές, στήν ψυχὴ στάσιμα. Καποιανοῦ ἀμούστακον παλικαριου ἐκειδὰ παραπέρα, πάνε τραμπάλα οἱ πλάτες του ἀπ' τ' ἀναφυλλητό.

— Κράτα μορδέ, λέω μέσα μου, ἀντρίκια τὴν καρδιά σου! Δυὸ ὄρες σοῦ ἀπομένουν γιὰ νὰ δειχτεῖς ἀρσενικός.

Δὲν μὲ καταλαβαίνει κανένας ὄμως. Οὔτε μισὸς δὲ μὲ κοιτάει. Ὅλοι τους σκυφτοί, ἀποβλακωμένοι, γλομοὶ μάρτυρες κάποιου ἀσήμιαντου περιστατικῆ πού καλὰ-καλὰ δὲν τὴ καταλάβαμε πὼς τὸ φορτωθήκαμε στὴ ράχη μας. Ἐνας βῆχει ἀδύνατα παρέκει, ἄλλος καπνίζει, βλέπω ἀνατριχιασμένους πολλοὺς καὶ πέφτω ξανά στὸν ἑαυτό μου.

Ἐμένα Νίκο Ψάλτη μὲ λένε, μὰ τ' ὄνομα πού μου ἴλαχε, ὅσο κι ἂν τὸ βροντοφωνάζω, κανένα χαροῦμενο σκοπὸ δὲ μου παίξει στ' ἀπτί. Ἐνα παράξενο πράμα! Κεῖνο, φαίνεται, πού μου χρειάζεταιται μένα τούτῃ τῇ στιγμή εἶναι ἡ ψυχὴ-μιὰ δύναμη, Χριστέ μου, γεμάτῃ ὄνειρα, ὅπως μανταλωμένη σὲ χορμί πού δὲν τοῦ δῶσαν χέρι οἱ περιστάσεις. Φτώχεια, καημένε... Κι ἅμα συλλογοῦμαι καμιά φορὰ τὸ ἀγῶνα τῆς, νὰ μὲ σπρώχνει αὐτὴ μπροστὰ κ' ἐγὼ νὰ στέκω πίσω, μούρχεται ἕνα πράμα πού μὲ κάνει καὶ σηκώνω τὰ χέρια γεμάτα φασκελωμένα, κατάφατσα ἐτσιδὰ στὴ φτώχεια, στὴν καλοσύνη καὶ στὴν καρδιά.

Ἐτούτα τὰ τρία σφάλματα, ἐγὼ

ὁ μασκαρὰς ὁ Νίκος Ψάλτης, τὰ φέρνω ἐδωδὰ, χαρακωμένα καταμεσίς στ' ἀστέρι. Σὲ δυὸ ὄρες ὅμως, πού θὰ μου ρίξουνε τὰ βόλια, πιστεύω καὶ τὸ παρακαλῶ σύφυχα νὰ πάψω μονομιάς νὰ τὰ σβαρνῶ ἄλλο κοντὰ μου.

Ξανά πολὺ θὰ ἤθελα ν' ἀστοχήσω πὼς κάτω στὴ γῆ ἤμην ἕνας μανάβης, πού πούλαγε λεμόνια καὶ πορτοκάλια. Αὐτό, καὶ κείνο τὸ κερί πού ἀναβα στὸν Ἀἰ-Θωμᾶ, γυροῦντας ἀλήτικα τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, εἶναι καὶ τὰ δυὸ μαζί ἕνα πούμα πού μὲ κοκινίζει καὶ μὲ ντροπιάζει. Ἀμαδὰ, δὲ θέλω νὰ τὸ θυμᾶμαι.

Τί νὰ εἰπῶ; Συλλογοῦμαι δυὸ ἰδανικά πούχα κάποτε. Ἐνα παντελόνι, λέει, μὲ κοπιᾶ πού νὰ κόβει τὸ ψωμί στά δυὸ, κ' ἔνα πακέτο τσιγάρα, μόντρα ἐδωδὰ ἐπὶ πουκάμισο. Χαζὸς ἤμην. Κεῖνο τὸν καιρὸ πάλι ἐκρυβα ἀξέθαφτον ἕναν ἔρωτα μέσα μου. Τὸν θυμᾶμαι τώρα κείνον τὸν ἔρωτα κι ἀκόμα ἀκούω τὴν καρδιά νὰ μου κλωτσάει στά στήθια σὰν τὸ γλωσσίδι χαρμόσυνης καμπάνας.

Αὐτὴ καθόταν σ' ἕνα ψηλὸ μπαλκόνι κ' ἐγὼ πέρναγα ἀπὸ κάτω καὶ τῆς πάταγα ἐτσιδὰ τὸ μάτι, κατακόκινος μέχρι τὰ ριζάρτια. Ἐτούτο τ' ἀνάποδο πράμα θὰ κράτησε κοντὰ δυὸ μῆνες. Μιὰ μέρα γενατωμένος ὅμως, στέκομαι ἀπὸ κάτω καὶ βάζω μιὰ φωνή:

— Θὰ κατεβεῖς γιὰ δὲ θὰ κατεβεῖς, χριστιανὴ μου;

— Δὲ μ' ἀφήνει ἡ μάνα μου, λέει κλαμένη αὐτῇ, ἀλλὰ ἐγὼ αἰσθάνομαι πολλὰ πράματα γιὰ σένα, Ψάλτη. Νά, ἐδωδὰ μέσα! κάνει, καὶ ἔσστηθώνεται μπροστὰ στὰ μάτια μου.

Τὸ κόβω κ' ἐγὼ καταπάνω, μπαῖνω στὸ σπίτι ἀλαφιασμένος καὶ πετάω ὅλα τὰ σάπια λεμόνια ἀπ' τὸ καφάσι. Καλὸς ἄνθρωπος εἶχα γίνει!

Τοῦτα δῶ ὅμως ὅλα εἶναι τώρα πιά ἕνα ξεχασμένο παραμῦθι. Σὲ δυὸ ὄρες ὁ θάνατος θὰ σταθεῖ ὁλόρθος μπροστὰ μου καὶ θὰ μὲ κράξει:

—Ἐ Ψάλτη! Ἐτοιμάσου, φεύγεις!
Γιατί νὰ φύγω λοιπόν;.. Πετά-
γομαι γενατωμένος ἀπάνω καὶ κόβω
μὰ βόλτα ἀνάμεσα σὲ τούτους τοὺς
κιτρινωμένους θεοφοβούμενους. Ὅ-
λοι ἔχουν συλωμένα τὰ μάτια τους
ἐξεταστικά, ἐρωτηματικά ἐπάνω μου.

—Γιατί φεύγομαι Ψάλτη;
—Ρωτᾶτε αὐτὰ ποὺ στέκονται
στὴ ζωὴ νὰ σᾶς ποῦν. Μᾶς βαρέθη-
καν βρῆ - καταλάβετε τὸ! Νά! Ἐλα
δὴ κινῶ - Δικαιοσύνη, ἔλα δὴ κ' ἐσὺ
Ἐπιστημοῦλα, ἔ! Κ' ἐσεῖς ὅλα τ' ἄλ-
λα, ἔλατε δωδὰ, καὶ σταθεῖτε ἀκο-
κίνιστα, ὅπως σᾶς πρέπει, μπροστά
μου. Γκρεμίζετε τὸ στυλό ποὺ σᾶς
στέριωσε ἢ δὲν τὸν γκρεμίζετε;

—Τὸν γκρεμίζουμε!
—Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ, ἄς κα-
θήσω.

Ξεφεύγω ἀπ' τὸν παραλογισμό
μου καὶ ξαναστρώνουμαι στὴ γωνιά,
μὲ τὰ χέρια καπὰκί στὸ πρῶσωπο.

Τί νὰ σκεπτῶ; Συλλογοῦμαι γε-
νατωμένος τῆς στιγμῆς ἓνα μανάβη
καὶ τὸν βλέπω νὰ ρίχνει μερακλή-
δικα τὴν τραγιάσκα μπροστά, νὰ βι-
τσώνει ὀλόρθος τὸ ζῶ κ' ἡ ψυχὴ του
νὰ φτερουγίζει. Καλὰ ἦταν κείνα
τὰ χρόνια καὶ γλυκὰ τὰ βράδια ποὺ
καθόμουνα ξαπλωμένος στὸ κάρο
καὶ κοιτάζα γεμάτος τρομᾶρα τ' ἄ-
στέρια. Τώρα ὅμως, νὰ ποὺ βρισκο-
μαι δωδὰ στὴ γωνιά, ξύνω μὲ τὸ
χέρι τὸ κούτελο καὶ καρτεράω γλο-
μιασμένους μὲ ντουφεκιὰ νὰ μοῦ
βουλῶσει τ' ἄφτιά, νὰ πάρω ἀγκαζὲ
τὸ θάνατο, ἐτσιδὰ σὰ φίλοι καὶ πι-
λιοὶ μερακλήδες, καὶ νὰ τραβήξουμε,
κείνος μ' ὅλη τὴν τὴν ἀρχοντιά
κ' ἐγὼ μ' ὅλη τὴν κακομοιριά μου,
κατὰ τὸ κονάκι του. Τὰ ἴδια κι ὁ
διπλανός μου, κι ὁ παραδιπλανός -
τὰ ἴδια καὶ κείνο τ' ἀμούστακο πα-
λικαράκι, ποὺ τὸ κλάμα του μοῦ
κλωτσάει τὸ νεῦρο. Δέκα ἀδρασκε-
λίδες παραπάνω ἀπὸ μένα βρίσκειται
ὁ διανοούμενος Τάσιος Γκίκας. Ἐ-
χει τὸ κεφάλι του ἀκουμπισμένο στὸν
τοῖχο καὶ τὸ δάκρυ φιδωτὸ ἀργοκα-
τεβαίνει μέχρι τὸ καρῖδι του. Τίς
οἶδς τί νὰ σκέφτεται τοῦτος ὁ ἄν-
θρωπος, ποὺ ἔτσι μούρχεται νὰ ση-
κωθῶ καὶ νὰ τραβήξω ὀλόγισα κατα-
πάνω του.

—Βγάλ' τὸ μολύβι σου, Τάσιο
Γκίκα! Νά χαρτί, χαμένε, καὶ ξή-

γος' τα ὅλα! Τσάκωσ' τα τώρα ἀπὸ
τὰ λαγαρά καὶ μὴν τ' ἀφήνεις!

Τὸ μυαλό μου ἀκατάπαντα πα-
ραλογίζεται, ξαμολιέται ἀποδὸ κ' ἀ-
ποκεῖ, φτάνει ὡσόπου δὲ τὸ σπρωξε
ποτὲ ἢ ἀνάγκη νὰ φτάσει: βλέπει,
ἀναρωτιέται, θυμώνει. Ἀρχίζω νὰ
τὰ μερδεύω μὲ τὸν ἑαυτό μου, χα-
ζοκουνάω τὸ κεφάλι ἀπάνω - κάτω,
γλομιάζω, καὶ λέω κάθε τόσο μέσα
μου πὼς ἅμα βρεθῶ μπροστὰ στὰ
ντουφεκιά θὰ τὸ φωνάξω τὸ δικιο
ὁ παλικαράς - καὶ θὰ γελάω μάλι-
στα. Τὰ μάτια μου ἀρχίζουν ν' ἀ-
νοίγουν - τὸ καταλαβαίνω, αὐτὸ ξη-
τᾶν: νὰ πάρουν ὁ τι δὴ μέσα τῶ-
ρα εἶναι ζωὴ.

—Ποιὸς ξέρει, λέω, ἂν ἐκεῖ ποῦ
θὰ κατασταλαῶ φιλοξενούμενος ἀ-
πόψε, δὴ τούτα τὰ ὄμορφα πράματα
κι ἀφουγκραστεῖ τ' ἀφτί μου φωνῆς
ζωῆς.

Πολλὰ συμβαίνουν στὸν ἑαυτό
μου αὐτὴ τὴν ὥρα. Χαζογελάω πότε-
πότε ποὺ βλέπω τὸ Νίκο Ψάλτη
σκεπτικὸν καὶ παραξενεμένο, καὶ τὸν
ρωτᾶω ἀκόμα νὰ μοῦ πεῖ ἂν θὰ
τοῦ κόταγε τωραδὰ νὰ κοιτάξει τὴ
ζωὴ σὰν ἔχτρο καὶ τὸν θάνατο σὰν
ἐρωμένη.

—Χαζὸς εἶσαι, Νίκο.

Ἐμ, χαζὸς εἶμαι, τὸ ξέρω. Βάζω
πάλι τὸ κεφάλι ἀνάμεσα στὰ πόδια,
κ' ἔτσι σκέφτομαι ξανὰ πὼς ἦμαν
μανάβης, πὼς πούλαγα λεμόνια καὶ
βίτσωνα τὸ ζῶ. Τὸ βίτσωνα! Τί λο-
γῆς ἀχαριστία εἶναι τούτη δὴ καὶ
πόδες ἄλλες τέτιες νὰ μοῦ βαρᾶι-
νουν τὴν ψυχὴ; Ἀκουμπᾶω τὸ κε-
φάλι στὸν τοῖχο, δένω τὰ χέρια ξανὰ
στεφάνι στὰ πόδια - καμὰ στάση ποὺ
νὰ προδίνει προσευχὴ, κι ὅμως προ-
σεύχομαι:

—Ἐ, Ἐσὺ, ποὺ δὲν πίνεις κρασί
καὶ δὲ βαρᾶς τὰ ζωντανά, ἐγὼ ὁ
Νίκος Ψάλτης σοῦ ἐρχομαι μὲ σκυ-
φτὸ κεφάλι σήμερα. Πάρε αὐτὸ τὸ
κεφάλι, σὲ παρακαλῶ, τὸ βρώμικο,
στὰ χέρια σου, καὶ χάιδεψ' το: παρά-
βλεψε, ἀστόχησε ἂν σὲ βάρεσα κα-
μὰ φορὰ. Μ' ἀφησες δὴ κάτω, περ-
πάτησα, γέλασα, ἔδειρα, μίσησα καὶ
σ' ἔβριξα. Πάρα ἦταν στενὸ τὸ μυα-
λό μου - δὲν τὸ χώνευα μὲ κανένα
τρόπο πὼς ὅλα ἀπὸ σένα ἀρχίζουν
καὶ σὲ σένα τελειώνουν. Ἄς εἶναι...

Τούτη τῇ στιγμή ὅμως σοῦ ἔρχομαι χωρίς κλάμα στὰ μάτια, ἀσυνείδητος, φτωχός, ἔτσιδὰ κακομοιρασμένος καὶ ταπεινωμένος. Ἄστόχησε, σοῦ λέω! Πάρε τὸ κεφάλι καὶ χάιδεψ' το! Αὐτὸ τὸ χᾶδι δὲ μοῦ τόδωσε ἡ ζωὴ - τὸ περιμένο ἀπὸ σένα.

Τὰ λεπτὰ γοργοκυλοῦν. Ὅλοι μας εἴμαστε χλομοὶ-χλομοὶ, κουρασμένοι, ἀλῆτες. Μονάχα ἓνας, ἔκειδὰ κάτω, παρασταίνει τὸ ντοῦρο καὶ γελᾷ ὁ κερατάς.

—Σῆνω, μορέ, ἀπάνω καὶ πὲς πὼς εὐχαριστιέμαι!

Προτῆτερα ἔκλαιγε, τώρα γελᾷ, πὸ ὕστερα θὰ κλαίει ξανά· κάποτε εἶχε κάτι πὺ γύρευε· τώρα δὲν ἔχει· κάποτε βρισκονταν στὸ κεφάλι του γνώμες - στὸ λεπτὸ τίς ἀλλάζε· πότε ἀγαποῦσε, πότε μισοῦσε, μιὰ φορὰ ἔδερνε, μὲ τὰ χρόνια χάιδευε - αὐτὰ καὶ χίλια δυὸ ἀκόμα. Ἄνθρωπος, σοῦ λέει. Τὸν βλέπω αὐτὸν τὸν Ἄνθρωπο, καὶ τῇ λέξη μαζί, κολλημένα καὶ τὰ δυὸ, θεόρτα στὸν ἀντικρινὸ τοῖχο. Εἶναι ἓνας ὄγκος ἀσύλληφτος, μεγάλος. Σιγά-σιγά ὅμως μικραίνει, μικραίνει, κοματιάζεται, γίνεται ὁ ἐπιστήμονας, ὁ φτωχός, ὁ κακός, ὁ χωριάτης, ὁ κατατρεγμένος, ὁ καλός. Ὅλους τοὺς κοιτάω καὶ τοὺς βλέπω ξεμένους στὸ κάρο τῆς ζωῆς, σκυφτούς, κακομοιρασμένους, τιποτένιους.

Ἀπάνω ἐδῶ πετάγομαι ξανά ὁλόρθος καὶ βαράω μιὰ βόλτα, ἴδιο τενωμένο νεῦρο:

—Γιατί θὰ φύγομε, Ψάλτη;

Κολλάω στὸν τοῖχο καὶ τὸν γρατσουνάω μὲ τὰ χέρια μου ὕστερα τραβάω μὲ φόρα μιὰ μπουνιὰ στὸν ἄερα καὶ στέκομαι καταμειςὸς στὸ δωμάτιο. Τρέμω, Χριστέ μου, σὰ μαργωμένο σκυλί. Κάτι, φαίνεται, θέλω νὰ πῶ, μὰ δὲ βρισκω τίποτα τὸ δυνατό πὺ νὰ μαγαρίσει τῇ ζωῇ καὶ νὰ σιαῖξει τὸ θάνατο. Κάθουμαι λοιπὸν στῇ γωνιά καὶ ψάχνω τὸ κορμί μου· τοιμᾶω τὸ πετσί του καὶ βαράω μὲ σφιγμένο χέρι τὰ μοῦτρα μου. Ὑστερα ἀρχίζω νὰ φυλάω τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια μου, ὅλα τοῦτα πὺ τὰ ἴσουρα μαζί μου καὶ τ' ἀγάπησα. Κάτι μὲ κεντράει ἀκόμα στὴν καρδιά, νιώθω τὰ ριζάφτια μου νὰ μαινοβγαίνουν, σηκώνουμαι ἀπάνω καὶ στέκομαι καταντροπια-

σμένος μὲ σκυφτὸ κεφάλι μπροστὰ σ' ὅλους:

—Θέλω νὰ σᾶς φιλήσω! λέω.

Ἐνας-ἓνας σηκώνεται ἀποκαωμένος. Μὲ ἀσπάζεται, τὸν ἀσπάζομαι, καὶ ξανακάθεται κλαμένος, σκεφτικός, παραξενεμένος. Ὁ διανοούμενος Τάσιος Γκίκας κρέμεται γιὰ μισὸ λεπτὸ στὸ λαιμὸ μου· τοῦ λέω πὼς, σάν ἔρθει ἡ ὥρα, αὐτὸς νὰ σταθεῖ δίπλα μου, μὲ τὸ ἀμούστακο παλικαράκι μαζί - καὶ τὸν ξεκρεμάω ἀπὸ πάνω μου.

Τὰ λεπτὰ γοργοκυλοῦν. Ἐνας κουνάει τὸ κεφάλι, ἄλλος κλαίει, δυὸ γελᾷν καὶ κείνος στὴν ἀπέναντι γωνιά τραβάει τ' ἀφτιά του. Πηγαίνω στῇ θέση μου, κάθουμαι χάμω, κι ἀρχίζω νὰ παινεῶ τὸν ἑαυτὸ μου. Φτύνω πότε-πότε, παίρνω τὸ σάλιο μου, βερνικῶνω τὰ παπούτσια καὶ νίβω τὸ πρόσωπο. Ὑστερα πιάνω κι ἀραδιάζω ἓναν τράκα ψέματα. Λέω στὸ Νίκο Ψάλτη πὼς στὴν ἄλλη ζωὴ τὸν περιμένει ὁ Θεὸς μὲ στρωμένω κρεβάτι, μὲ κούπα σεντόνια, καὶ μάλιστα πὼς ἔκειδὰ δίπλα στὸ κρεβάτι —παίρνω καὶ ὄρκο!—θὰ βρίσκεται ψημένος καφές!

Στρώνουμαι λοιπὸν καταγῆς, κοιτάω κατὰ τὸ ταβάνι καὶ λέω δυνατὰ, πὼς μέσα στὴν ψυχὴ μου ἔτουτῃ τὴν ὥρα ὑπάρχουν χίλια δυὸ πράματα πὺ μ' εὐχαριστοῦν. Μάλιστα! Φχαριστιέμαι! Κι οὔτε νοιάζομαι ἂν σὲ δυὸ λεπτὰ μὲ ρίξουν ξάπλα· χωρίς κανένα παράπονο, χωρίς καμιά λύπη, χωρίς μίσος, ἀκοκίνιστον, ἀμέθυστον καὶ βλάκα. Κι ἀκόμη—μὰ τὸ στασιὸ! —σᾶς ἀφήνω τὸ παντελόني, τὸ σακάκι, τὸ μανάβικο, τὸ κάρο καὶ τὸ ζῶ, ἔτσι, χτήμα σ' ὀλάκερη τὴν οἰκουμένη, δικὰ της ὅλα, γιὰ νὰ βρακωθεῖ, νὰ φάει καὶ νὰ βαρέσει μιὰ τσάρκα ὅποτε τῆς καπνίσει. Ἄλλο τίποτα ὅμως μὴν περιμένετε ἀπὸ μένα. Ἐσεῖς μοναχά, τὴν ὥρα πὺ θὰ λιμπίσετε τῇ διαθήκη μου καὶ θὰ τσογκρίζετε τὰ γαλιά, πέστε κ' ἓνα «ἔβιβρα!» γιὰ τὸ Νίκο Ψάλτη, κι ἀπάνω σὲ τούτῃ τῇ χαρὰ σας καὶ στὴν καλοκεφιά σας, νὰ μὴ βιτωῶσετε κατακαημένοι τὸ ζῶ ποτέ, σὰ θέλετε νὰ τάχετε καλὰ μὲ μένα τὸ θηρίο καὶ μὲ τὸ Θεό, τὸ ἡμερο προβατάκι.

Ὁπαλάκια!.. Σηκώνουμαι ντε-

ρέκι, καλοκεφιασμένος πέρα γιά πέ-
ρα, χαρούμενος, δροσερός και χου-
βαρντάς. Κάνω τήν πρώτη δρασκε-
λιά κατά τόν τάφο, μαζί μέ τόν
διανοούμενο και τό παλικαράκι, ἀγ-
καλιά-ἀγκαλιά. Οἱ ἄλλοι πᾶν σκυ-
φοῖ μπροστά...

*Ὅσα δέ σκέφτηκα, εἶναι πρά-
ματα μικρά και τιποτένια.

*Ἀδρασκελιά τήν ἀδρασκελιά τώ-
ρα ἀφήνω πίσω τό δομάτιο και τή

ζωή ἀντάμα, πού τήν ἔζησα μ' ἕναν
κόθορο καρβελίσιο και τήν ἀγάπησα
μέ τή δυνατή μανάβικη ψυχή μου.

Τί νά εἰπῶ; *Ἐνα «γείασου!»
στόν ἥλιο πού μέ φώτισε νά περπα-
τάω σκυφτός σκύλος τῆς δημιουρ-
γίας, ν' ἀγαπάω ὅ τι στέρωσα και
νά μισῶ τή γή. *Ἐνα «γείασου!»
ἀκόμα στούς ἀνθρώπους πού τοὺς
ζήλεψα και τοὺς κακό 'χα. Αὐτό τὸ
«γείασου!» σέ *Ὅλα - μά σέ *Ὅλα!
Κι ἀπέκει, τίποτ' ἄλλο.

POPLIUS VERGILIUS MARO

*Ἀπόδοση: ΣΩΤΗΡΗ ΛΥΡΙΤΖΗ

Ἐλεγείο τῆς Εἰρήνης

*Εὐτυχισμένη γέροντα, πού θά σοῦ μείνουν
τά διάπλata χωράφια σου· μά τά δικά μας ὅλα
θῆ νά γενοῦν πετρότοποι· και στίς βοσκές μας
οἱ βάλτοι θ' ἀπλωθοῦν, τά σκίνα θά λογκώσουν.
*Ἄλλ' σέ μᾶς, πού δὴ κ' ἐκεῖ, παντοῦ θά σκορπιστοῦμε,
σὴν καφιερή τήν Ἀφρική, στοὺς Σκύθες ἄλλοι,
στόν Ὠξο τὸν ἀνήμερο, στοὺς Βρετανούς ἀκόμα
θά φτάσουμε καμπόσοι - κατάνακρα τοῦ κόσμου.
Τάχα θά φέξει μέρα πιά, νά ξανακαμαρώσω
τῆς χώρα αὐτῆ και τῆ σκεπῆ τῆ χορταρένια
τῆς φωχοκαλυβούλας μου, πούναι γιά μέ παλάτι;
Χωράφια ἀθέριστα και καλοδουλεμένα
στρατιώτης ἀσεβῆς και βάρβαρος θά κυβερνάει.
Γιά ποιούς ἐχύσαμε τὸν ἔδρο τῆς σπορᾶς μας;
Διχόνοια, πού τοὺς κατανῆς τοὺς δόλιους τοὺς πολίτες!..
Και σὺμπολιάζεις ἀχλαδιές, κοιτᾶς τ' ἀμπέλια...
Πηγαίνετε, γιδούλες μου, εὐτυχισμένες πρώτα -
πηγαίνετε. Και πιά ποτέ δὲ θά σᾶς ἀγναντέψω
μέσ ἀπὸ δροσερῆ σπηλιά σέ βράχο νά κρεμιέστε·
τραγοῦδι, πλιό, γιδούλες μου, δὲν ξαναλέω 'γώ
και σεῖς δὲ θά βοσκήσετε τριφύλλι ἀνθούς γεμάτο
κ' εἰτιάς πικρὰ κλαδάκια μ' ἐμένανε βοσκοῦ σας.
*Ἄλλ' ὅμως, γέρο, τούτῃ τῇ νυχτιᾷ θά βρεῖς ἐδῶ σιμά μου
στοῖβα τά φύλλα τά χλωρὰ γιά νά πλαγιάσεις.
Ὀῦρμα θά σούχω πωρικά και κάστανα βρασμένα
κι ὅσο ἀγαπᾶς γάλα πηχτό. Και νά, γιά ἰδές, κεῖ πέρα
κατάκορφα οὔλες οἱ σκεπὲς στ' ἀγορόσιπα καπνίζουν
και τά ψηλά-ψηλά βουνὰ τίς λάκες κάτω ἰσκιώνουν.*

* Ἄπ' τὰ Βουκολικά.

JACQUES PRÉVERT

Ἀπόδοση : ΤΑΚΗ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Paris at night

Τρία σπύρτα, ἕνα - ἕνα ἀναμένα μὲς στὴ νύχτα.
 Τὸ πρῶτο, γιὰ νὰ δῶ τὸ πρόσωπό σου, δλόκληρο.
 Τὸ δεύτερο, γιὰ νὰ δῶ τὰ μάτια σου.
 Τὸ τελευταῖο, γιὰ νὰ δῶ τὸ στόμα σου.
 Κι δλόκληρο τὸ σκοτάδι, γιὰ νὰ θυμίζει ὄλ' αὐτὰ
 σφίγγοντάς σε στὴν ἀγκαλιά μου.

Alicante

Ἔνα πορτοκάλι πάνω στὸ τραπέζι,   Γλυκὸ παρὸν τοῦ παρόντος,
 τὸ φόρεμά σου πάνω στὸ χαλί,   δροσιὰ τῆς νύχτας,
 καὶ σὺ στὸ κρεβάτι μου.   ζέστη τῆς ζωῆς μου.

Ὁ κ ῆ π ο ς

Χιλιάδες καὶ χιλιάδες χρόνια   ἕνα πρῶι μὲς στὸ φῶς τοῦ χει-
 δὲ θάταν ἀρκετὰ   [μόνα
 γιὰ νὰ πῶ   στὸ πάγκο Μονσουρί, στὸ Παρίσι.
 τὸ μικρὸ δευτερόλεπτο τῆς αἰωνιό-   Στὸ Παρίσι.
 πού μ' ἀγκάλιασες [τητας   Πάνω στὴ γῆ.
 πού σ' ἀγκάλιασα   Στὴ γῆ πού εἶναι ἕνα ἄστρο.

Κινοῦμενοι ἄμμοι

Δαίμονες καὶ ξωτικά,
 ἄνεμοι καὶ παλίρροιες,
 μακριὰ κιόλας ἢ θάλασσα ξανατραβήχτηκε
 καὶ σὺ
 ὅπως ἕνα φύκι, μαλακὰ χαϊδεμένο ἀπὸ τὸν ἄνεμο
 μὲς στοὺς ἄμμους τοῦ κρεβατιοῦ σαλεύεις κι ὄνειρεύεσαι
 δαίμονες καὶ ξωτικά,
 ἄνεμοι καὶ παλίρροιες,
 μακριὰ κιόλας ἢ θάλασσα ξανατραβήχτηκε
 ἀλλὰ στὰ μισάνοιχτα μάτια σου
 δυὸ μικρὰ κύματα ἔχουν μείνει,
 δαίμονες καὶ ξωτικά,
 ἄνεμοι καὶ παλίρροιες,
 δυὸ μικρὰ κύματα γιὰ νὰ μὲ πνίξουν.

KLAUSS WOLDEMAL, SCHRÖMPF

Μτφρ. ἀπ' τὸ Γερμανικό: Α. ΤΣ.

Ἐλάφια στὴν ὀμίχλη

«Ὁ ἐπόμενος ἀριθμὸς!» Ἔνας καινούργιος πίνακας τοποθετήθηκε στὸν ὀκρίβαντα. Ὁ κήρυκας χτύπησε στὸ τραπέζι: «Ἀριθμὸς 19: λάδι σὲ λινὸ πανί, κορνιζαρισμένο μὲ ἔβενινο ξύλο 60×90!»

«Τίνος εἶναι ἡ εἰκόνα;» φωνάζει ἕνας κύριος μὲ σημαντικό προγοῦλι. Ὁ κήρυκας ἐξετάζει τὴ δεξιὰ γωνιὰ τῆς εἰκόνας: «Σημειωμένο εἶναι Ρέμερ ἢ Ρέμερ, μπορεῖ ὅμως νά ναι Ρέμπραντ!..» Εὐθύμια.

«Τι παριστάνει;» φωνάζει μιὰ κυρία ἀπὸ τὴν τελευταία σειρά τῶν καθισμάτων. «Ἐλάφια στὴν ὀμίχλη, πενήντα μάρκα!» χτυπάει ὁ κήρυκας στὸ τραπέζι. Κανένας δὲν κουνιέται. Ὁ κήρυκας κατεβαίνει: «Ἐλάφια στὴν ὀμίχλη» σαράντα μάρκα!»

«Οὔτε εἰκοσι!» λέει γελώντας ὁ κύριος μὲ τὸ ἔμπειρο μάτι. «Ἐλάφια στὴν ὀμίχλη» δέκα μάρκα!» φωνάζει ὁ κήρυκας μὲ θυμὸ. «Ἀλλά, κύριοί μου, μονάχα ἡ κορνίζα ἀξίζει ἕκατό μάρκα!».

«Ὅμως ἐγὼ δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω τίποτε!» φωνάζει ἡ κυρία ἀπὸ τὸ βάθος· «προβολέα!» Τώρα λούζεται ἡ εἰκόνα στὸ δυνατὸ φῶς. «Ἀκόμη δὲ μπορῶ νὰ ἰδῶ τίποτε», παραπονιέται ἡ κυρία. Στὴν παράκληση τοῦ κήρυκα ἔρχεται πρὸς τὰ ἔμπροσθς καὶ κοιτάει μὲ τὸ φασμαμέν. «Φαίνεται σὰ χυμένο γάλα», ἀποφαινεται. «Αὐτὴ εἶναι ἡ ὀμίχλη, κυρία μου» ἐξηγεῖ ὁ κήρυκας. «Ἡ κυρία κουνάει τὸ κεφάλι: «Ὅχι, μὰ τι λές!»

«Ἐδῶ, ἡ σκιά, κυρία μου, εἶναι, χωρὶς ἀμφιβολία, ἕνας κορμὸς δέντρο. Καὶ ὕστερα, ἐκεῖ, ἀκριβῶς ἐκεῖ πού δείχνω τώρα μὲ τὸ μολύβι, τὴ βλέπετε ἐκεῖ παρακαλῶ; Ἐγὼ δὲν λέω τίποτε, γιατί ὕστερα θὰ λένε ὅτι ὄνειρεύομαι ἀκόμη. Πέστε το σεις, παρακαλῶ!» Ἡ κυρία κοιτάζει μὲ ἐντεταμένη προσοχή. «Ναί, ἐκεῖ φαίνεται κάτι σὰν ἕνα κεφάλι μὲ κέρατα.»

«Σωστά!», ἐθριαμβεύσει ὁ κήρυκας. «Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐλάφι, σεβαστὴ μου κυρία». «Ἀλλὰ πού εἶναι τὰ ἄλλα ἐλάφια;» «Στὴν ὀμίχλη, σεβαστὴ μου κυρία, μερικὰ βήματα πῶ πίσω - δὲν μποροῦν νὰ φαίνονται. Ὁ ζωγράφος μπορεῖ νὰ ζωγραφίσει μὲ τὸν αὐτὸ πού βλέπει. Ἀπὸ τὴν ὀμίχλη δὲν μπορεῖς νὰ ἰδεῖς οὔτε τὸ ἔδαφος. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐλάφι δὲν ἔχει πόδια. Ἀλλὰ βλέπει κανεὶς ἀπὸ τὴ στάση τοῦ κεφαλοῦ ὅτι στέκεται - δὲν τολμάει οὔτε ἕνα βῆμα παραπέρα νὰ κάνει στὴν ὀμίχλη. Ἀλλιῶς κινδύνευε νὰ κτυπήσει μὲ τὴ μύτη πάνω σὲ κανένα δένδρο ἢ σὲ κανένα δασοφύλακα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τ' ἄλλα ἐλάφια πού δὲν φαίνονται.» «Τὰ καημένα τὰ ζῶα» λέει ἡ κυρία καὶ σηκώνει τὸ χέρι. Ἐπιτέλους, σκέπτεται ὁ κήρυκας. Κι ἄλλα χέρια σηκώνονται. Ἀρχίζει νὰ φωνάζει:

«Ἐλάφια στὴν ὀμίχλη - εἰκοσι! τριάντα! σαράντα! πενήντα μάρκα! Ἐκεῖ πίσω, ἐξήντα! ὀγδόντα! Ἡ κυρία ἐδῶ μπροστά, ἕκατό μάρκα! Κανένας ἄλλος;.. Κύριοί μου, δοκιμάσατε ποτὲ τούς τρομούς τῆς ὀμίχλης στὸ δάσος, ἢ στὸ βουνό, ὅπου βαδίζει κανεὶς σὰν μέσα σ' ἕνα σύννεφο ἀτμοῦ, ὅπου χάνει κανεὶς μέσα στὴν ἀδιαπέραστη ἀτμόσφαιρα τὸ δρόμο. τὴ διεύθυνση, κάθε προσανατολισμό, ὅπου δὲ φαίνεται τὸ χέρι μπροστά σὰ μάτια καὶ τὰ πόδια στὸ ἔδαφος; Σὰν παράλυτο στέκεται τὸ ἐλάφι, στέκονται πίσω του δέκα, εἰκοσι ἄλλα ἐλάφια στὴν ὀμίχλη. Κοιτάζετε τὸν τρομὸ τοῦ θανάτου σὰ μάτια τοῦ τυραννισμένου πλάσματος! Οὔτε νύχια ἄγριου θηρίου, οὔτε τουφέκι κνηγοῦ ἀπειλοῦν τὴ ζωὴ τους. Τὸ ἄπιαστο, ναί, τὸ ἄπιαστο, αὐτὸ τὰ ἀπειλεῖ, αὐτὸ πού ὑπάρχει χωρὶς νὰ ὑπάρχει, πού δὲν μποροῦμε τὰ τὸ διώξουμε, νὰ τὸ σκουντήξουμε στὴν ἄκρη, νὰ τὸ κοματιάσουμε, οὔτε νὰ τὸ ποδοπατήσουμε, αὐτὸ ἀπὸ τὸ

όποιο δέν μπορούμε νά βγοῦμε γιά νά βρεθοῦμε σέ ἀσφάλεια, αὐτὸ τὸ δαιμονισμένο, πού ἐξαφανίζει τὰ πάντα χωρὶς θόρυβο, χωρὶς ἔχνη, χωρὶς σπηλιά. «Ἡ όμίχλη!.. Ἐδῶ βλέπετε, ζωγράφισε κάποιος όμίχλη, κάποιος πού μπορούσε, ἔνας μαέστρος τῆς όμίχλης.»

Χέρια πετάξαν πρὸς τὰ πάνω. Ὁ κήρυκας συνεχίζει: «Διακόσια! τριακόσια! τετρακόσια μάρκα!.. Ὁ ψηλὸς κύριος στή μέση, ἑξακόσια! ὄχτακόσια! Ἡ κυρία ἐδῶ μπροστά, χίλια μάρκα! Κανένας ἄλλος;» Ἐνας ψίθυρος ἀκούγεται στή σάλα. Ὁ κήρυκας προσπαθεῖ μιὰ φορά ἀκόμη: «Κορυφές τῶν Ἄλπεων καὶ φλόγντ, κυρία μου, φρέσκα τριαντάφυλλα, μύλος στὸ ποταμάκι κ.τ.λ., αὐτὰ πρέπει νά τὰ ξέρει κάθε ζωγράφος! Ἄλλὰ όμίχλη - αὐτὸ εἶναι μεγάλη τέχνη! Ἡ κυρία εἶχε τὴ γνώμη προτιότερα, ὅτι δέν φαίνεται τίποτε. Καὶ ὅμως φαίνεται κάτι, μόνο πού δέν ξέρει κανεὶς τί. Βλέπετε; Ἐκεῖ μέσα βρίσκεται! Τὸ τίποτε ἔχει τοὺς φόβους του, ἀλλὰ στήν ἀνάγκη συμφωνοῦμε καὶ μ' αὐτὸ. Δέν ἀλλάζει, δέν κινεῖται, δὲ γίνεται τουλάχιστο λιγότερο. Τίποτε! - αὐτὸ εἶναι πού μένει στὸ τέλος, ὅταν ἔχει κανεὶς δέκα μάρκα καὶ τὰ ξοδεύει. Αὐτὸ τὸ διαπεραστικὸ συναίσθημα ὁ Σίλλερ τὸ ἤξερε, ὅλοι μας τὸ γνωρίζουμε. Εἶναι φοβερὸ νά

στέκεται κανεὶς μπροστὰ στὸ τίποτε ὅμως εἶναι ἀκόμη τρομερότερο νά στέκεται κανεὶς σάν τὰ ἐλάφια στήν όμίχλη, στὸ ἄγνωστο, στὸ φόβο, σ' αὐτὸ πού θάρησε. Ἡ όμίχλη δὲ μένει ἤσυχη, σηκώνεται καὶ πέφτει, κυματίζει, φυσάει καὶ γυρίζει, γυρίζει τὰ πάντα. Κοιτάξτε κεῖ, τὴ σιὰ! Χωρὶς ἀμφιβολία εἶναι κορμὸς δέντρο. Ἄλλὰ μὲ ἀμφιβολία, εἶναι ἔνας βράχος πού τρικλίζει καὶ πέφτει κατασυντρίβοντας τὸ πᾶν. Ἡ, εἶναι ἡ νύχτα πού πέφτει μὲς ἀπὸ τὴν όμίχλη σὲ μᾶς, ἐμπρὸς στὰ πόδια μας. Ἀκόμη ἓνα βῆμα καὶ πέφτουμε στήν ἄβυσσο. Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν εἴμαστε ἐλάφια στήν όμίχλη, χαμένοι, ἂν δὲν μᾶς φωτίσει πάλι μιὰ ἀκτίνα ἡλίου τὸ δρόμο; Σὰς ρωτῶ, ποιὸς τὸ ξέρει, ποιὸς τὸ ἔχει ζήσει; Ποιὸς δὲ δίνει καὶ τὸ τελευταῖο του μάρκα γιά μιὰ διέξοδο μὲς ἀπὸ τὴν όμίχλη, πού παριστᾶν ὁ πίνακας τοῦ μαέστρου μας;»

Ὁ κήρυκας σκουπίζει τὸ μέτωπό του μὲ τὸ μαντίλι. Χέρια πετοῦν πρὸς τὰ πάνω: «Χίλια πεντακόσια! δυὸ χιλιάδες! Ἐκεῖ στή μέση, δυόμισι χιλιάδες! τρεῖς χιλιάδες! Ἡ κυρία ἐδῶ μπροστὰ, τέσσερις χιλιάδες! Ὁ κύριος, πέντε χιλιάδες μάρκα! Κανένας ἄλλος;.. Μιὰ φορά, δυὸ φορές, τρεῖς φορές!» Τὸ σφυρὶ κτυπάει: «Ἐλάφια στήν όμίχλη πέντε χιλιάδες μάρκα!..»

Α Λ Κ. Γ Ι Α Ν Ν Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

Π α ρ ἄ γ ρ α φ ο ἰ

§Σύμφωνα μὲ τὴν πιὸ κοινὴ καὶ παραδεχτὴ ἑρμηνεία, σύγχρονος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, πού κινεῖται καὶ ἐνεργεῖ καὶ σκέφτεται μὲ τὰ σύγχρονα μέσα, τὴ σύγχρονη τεχνικὴ, τὴ σύγχρονη νοστορπία (τὴν πιὸ εὐχρηστη, κοντολογίης) καὶ δραματίζεται τὰ σύγχρονα μελλούμενά του. Δὲ θάπρεπε νά θεωρεῖται σύγχρονος ὁποῖος τοποθετεῖ τὸν ἑαυτὸ του κεῖθε ἀπὸ τὶς φτιαγμένες ιδέες, ἀπὸ τὰ ὅσα ἔχουν γίνεαι κοινῆς χρήσης κ' ἐκτιμῶνται κ' εἶναι σεβαστὰ γιὰτι ὑπάρχουν ὅπως ὑπάρχουν.

§Ἄν τὸ «σύγχρονο» συμβαδίζει ἀναλλοίωτο, μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες ἐποχές, ὠφέλιμο πού καὶ πότε νά τὸ ἐλευθερώνομε ἀπὸ τὴν «ἐπικαιρότητα» καὶ τὸ «πρόσκαιρο», πού τὸ καλύπτουν γιά νά μὴν περιφέρεται τάχα γυμνὸ. (Τὸ γυμνὸ ὡστὸσο ἐλκύνει περισσότερο. Κ' ἡ ἀμφίεση εἶναι πάντα συμρμός. Κι ὁ συμρμός, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, συχνὰ ξεπέφτει στὸ γελόιο.)

§Ἄς ἐξετάσομε λοιπὸν ποιὸ στοιχεῖο μπορεῖ νά ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ σημερινὴ του ἀμφίεση, τὴ «σύγχρονη» λογοτεχνία μας... Θά χρειαστεῖ, βέβαια.. κάποια διακριτικὴτητα. Δὲν εἶναι πάντα εὐκόλο νά ξεγυμνώσεις μιὰ ἔννοια ἢ μιὰ μορφή. Πιθανὸν νά φερθεῖς κάπως ἀδιάντροπος... (Τέτιες περιπτώσεις— τῶρα τελευταῖα—ὑπάρχουνε πολλές...)

Θ. Δ. Φ Ρ Α Γ Κ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

Κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ αὔριο

Αὐτὲς τὶς λέξεις τὶς γράφω
 ὅσον καιρὸ ἀκόμα μπορῶ νὰ τὶς βαστάξω,
 γιατί σὲ λίγο—δὲ μπορεῖ—θὰ λυγίσω.
 Μὰ τώρα ἀκόμα βρίσκομαι
 πέντε λεπτὰ πρὶν ἀπ' τὸ τέρμα·
 πολλὰ θὰ γίνουν μὲς σ' αὐτὰ τὰ πέντε λεπτὰ
 ἴσως ἀλλάξω κατεύθυνση.
 Γι' αὐτὸ γράφω αὐτὲς τὶς λέξεις τώρα
 κι ὅσο μπορῶ πρὸ μονάχος,
 γιὰ σένα πὸν σὲ θυμᾶμαι τόσο ἀπλά,
 μέσα στὸν πάγο καὶ μέσα στὸ θόρυβο,
 γιὰ σένα καὶ γιὰ τὰ πρωινὰ πὸν φύγανε ἀνεπιστρεπτί,
 γιὰ σένα καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη μας,
 γιὰ ὅ τι ἔμεινε ἀπ' τὴν ἀγάπη μας,
 γιὰ ὅ τι ἀφήσαμε ἀπ' τὴν ἀγάπη μας ὀρθό.
 Πάρε αὐτὲς τὶς λέξεις πρὶν μᾶς πνίξουν τὰ σχήματα.

Δώσε ἓνα τέλος στὸ παιδικὸ χαμόγελο τῆς θάλασσας
 πὸν ἀκόμα σοῦ βασανίζει τὴ μνήμη
 μὲ τὴν ἐπιμονὴ μιᾶς μέρας Νοεμβρίου·
 δώσε ἓνα τέλος στὴν ἀφή τοῦ λιθαριοῦ
 πὸν θυμᾶται τὸν οὐρανό, τὰ πουλιὰ καὶ τὶς ἀνθρώπινες διμιλίες.

Δὲν ὑπάρχει πιά μέλλον - μονάχα λερωμένοι οὐρανοί.
 Δὲν ὑπάρχει πιά δρόμος - μονάχα γεφύρια ἀπὸ πτώματα.
 Σκοτώσαμε καὶ μᾶς σκοτώνουν, μᾶς σκότωσαν καὶ σκοτώνουμε.
 Δὲν ὑπάρχει ἀδερφὸς πὸν νὰ μὴν τὸν ματώσαμε.
 Δὲν ὑπάρχει πιά χρόνος ἔξω ἀπ' τὰ βλέφαρα πὸν ἔκλεισαν.

Πάνω, τὰ μάρμαρα· κάτω, ἡ θάλασσα· κ' ἐγώ,
 ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς μυλόπετρες,
 καὶ δὲν ἔμαθα ἀκόμα νὰ σωπαίνω.

*Αναρωτιέμαι ἂν μὲ συλλογιέται κανεὶς κάτι τέτιες στιγμές.
 *Ἄν ἀξίζω νὰ μὲ συλλογιέται.

Τί φτωχὸς τόπος!
 Τὸν ἔκλεισα στὴν παλάμη μου, καὶ μόλις χωρεῖ.
 Τὸν ἔκλεισα στὴν ἀνάμνηση, καὶ σπαράττησε ὀλόκληρη.
 Τὸν ἔκλεισα στὸ βῆμα μου, καὶ περπάτησα στὴν αἰωνιότητα.
 Τὸν συγκράτησα στὸ μέτωπο, καὶ δὲν ἤμουν πιά τυφλός.
 Τί φτωχὸς τόπος!
 Τί τεράστιος τόπος!

. . . . . Ἡ μέρα μας ἀπλώνει περίφανα
μέσα στὸ ἀγκάθι τοῦ σκουριασμένου ἡλίου
καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ προγόνου πειρατῆ.

Ἡ νύχτα, μητέρα μας
ὅπως κι ὁ ἄνεμος τῆς Νότιας Θάλασσας,
ποὺ περνάει κουδονίζοντας τὰ σκουλαρίκια του.

Ριζώσαμε σ' αὐτὴ τῆ γῆ
γιατὶ τὰ πόδια μας ἦταν χωμάτινα,
κ' ἡ καρδιά μας χωμάτινη,
καὶ τὰ μαλλιά μας χωμάτινα.

Ὅσο κι ἂν δὲν εἶμαι δυνατὸς στὴ μυθολογίᾳ
δὲ μπορῶ νὰ μὴ θυμηθῶ
τ' ὄνομα τοῦ Ἑρεχθέα
ποὺ ξεπήδησε φιδίσιος καὶ ἄφθαρτος
ἀπ' τὴν ἴδια τούτη ἀργιλιάσβεστο
ποὺ κλείνει τὸ μικρὸ ἀδερφό μας Λυκάονο.

Τούτη τῆ γῆ τὴν κρατοῦμε
μέσα στὰ χωριάτικα νύχια μας
ἀπ' τὴν Πάρορμο ὡς τὴ Ναύκρατη
καὶ τὴν Κολχίδα.
Τούτη τῆ γῆ τὴ νιώθουμε νὰ μᾶς ἐνώνει :
Χῶμα καὶ νερὸ θαλάσσιο
φιερὸ σιτὸν ἀγώνα
γιὰ κάτι περισσότερο ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ αὔριο
ἢ ἓνα ἀπλὸ πόθο γιὰ ἐπιγόνους.
Χῶμα καὶ νερό, θαλάσσιο νερό,
ποὺ κάνουν τὸν τόπο μας,
τὸ σπίτι μας,
τὴ ψυχὴ μας, Λυκάον.

Πολεμᾶμε.

Κύριε, εἴμαστε μιὰ παλιὰ ράτσα, καὶ τὰ σπίτια μας
γίνανε ἐρείπια γιὰ ἐριστικὲς συζητήσεις καὶ καταφύγια στὰ νυχτο-
[πούλια·

τώρα τὰ συναντᾶμε ρημαγμένα, κι ὅμως εἶναι ἀκόμα τὰ σπίτια μας.
Χτίζουμε τίς καινούργιες κατοικίες τῶν παιδιῶν μας δίπλα τους,
δὲν τ' ἀνησυχούμε. Ξέρουμε τὴ ζωὴ τους,
ὅπως κ' ἐκεῖνα ξέρουνε τὴ ζωὴ μας·
γι' αὐτὸ δὲ ρωτοῦμε,
γι' αὐτὸ δὲ σκάβουμε δίπλα τους,
γι' αὐτὸ δὲν ψάχνουμε νὰ ξεχωρίσουμε τοὺς ζωντανοὺς ἀνάμεσα στοὺς
[πεθαμένους.

Εΐμαστε μιὰ παλιὰ ράτσα, κι ὁμως δὲ λέμε νὰ σβήσουμε
ἢ νὰ σωπάσουμε.

Πολλοὶ πὺδ σοφοὶ ἀπὸ μᾶς σὴπασαν,
πολλοὶ πὺδ σοφοὶ ἀπὸ μᾶς σβήστηκαν·
μὰ ἐμεῖς στεκόμαστε ὀρθοί, ἀνάμεσα ἀπὸ ἀνθρώπους πὺν δὲν κατα-
[λαβαίνουν,
λατρεύοντας τάφους πὺν μᾶς μιλοῦν κι ὅταν ἀκόμα ἡ μνήμη σωπαίνει,
πὺν μιλοῦν μὲ τὸν τρόπο ἑνὸς γέρου
στὰ παιδιὰ πὺν ξεγιτέτηκαν καὶ τὸν ξέχασαν.

..... Οἱ νεκροὶ μας
ἀνθίζουν στὸ Ἄργος, ἢ στὴν Τροία, ἢ στὴ Μενίνα,
χλόη φθινοπωρινή, ταπεινωμένη, κ' ἐμεῖς
προσμένουμε τὸν ἦχο τῶν κουπιῶν, μιὰ ἔνδειξη, ἕνα σῆμα.
Γιὰ νὰ μᾶς δείξει τὸν καινούργιο δρόμο.
Ποῦ βαδίζουμε.
Γιὰ ποῦ ἄραγε
νὰ ξεκινήσαμε, κάποτε,
ὄλοι μαζί.
Καὶ ποῦ θὰ πέσουμε -
θώρακας πάνω σὲ θώρακα·
δὲν ὠφελεῖ· θὰ πέσουμε.

Περίεργο τὸ πόσο λιγοστεύει ἡ μνήμη ἐκείνων πὺν περιμένουν
Οἱ πεθαμένοι φίλοι μας ξαναγυρίζουν κάποτε,
ἀνήσυχα μᾶς κοιτοῦν στὰ μάτια τὴν ὥρα πὺν
ετοιμαζόμαστε νὰ βγοῦμε τὸ βράδι ἔξω βιαστικοί,
ἀναμετρώοντας στὸ χαμόγελό μας τὴ θύμησή τους.
Ἐρχονται σιωπηλοὶ καὶ μᾶς κοιτοῦν ἀπὸ πίσω
μέσα στὸν καθρέφτη· δὲ μιλοῦν,
δὲν ἔχουν τίποτα πια νὰ μᾶς ποῦν, ἢ νὰ τοὺς ποῦμε -
οἱ νεκροὶ δὲν ταπεινώνονται εὐκόλα, δὲν ἐλπίζουν εὐκόλα,
ξέρουν πόσο λίγο τοὺς ξέρουμε
καὶ πόσο φοβόμαστε νὰ μᾶς καταλάβουν.
Μένουν ἐκεῖ λίγα λεπτά, κ' ὕστερα φεύγουν
καὶ δὲν ξαναρχονται.
Χάνουμε τοὺς πεθαμένους, ὕστερα ἀπὸ τοὺς ζωντανούς,
ἕναν-ἕναν, ἥρεμα, χωρὶς φωνές,
ἕναν-ἕναν...

Γλᾶρος!

- ἀπαλὴ σιωπὴ τοῦ Μάρτη,
ξέσπασμα νοτιᾶς.

... Ἐγὼ νὰ χτίσω πάλι τὸν πύργο μου
μὲ τοὺς παιδιᾶτικους κύβους τῶν πρώτων μου χρόνων.

τὸ Διήγημα

ΑΠ' ΤΗΝ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΕΖΟΥ ΛΟΓΟΥ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Σ Β Ι Ζ Υ Η Ν Ο Σ

Ποῖος ἦτον ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου

* Ἐκτός τοῦ παιδός, οὐδείς ἐφαίνετο ἐν τῇ ἀλλῇ. Εἰσῆλθον εἰς τὸ πλακόστρωτον καὶ πῶς δροσερόν κατώγειον - κ' ἔδῳ οὔτε ψυχῇ. Ἐκάλεσα μετὰ τινοῦ ἀνομοנוησίας τὴν μητέρα μου, τὸν ἀδελφόν μου - οὐδείς ἀπεκρίθη. Ἦ μικρὰ πρὸς τὸν κήπον θύρα, εἰς τὸ βάθος τοῦ κατωγείου, ἦτο, παρὰ τὸ σύνηθες, ὀλίγον ἀνοικτή. Καὶ ἄφου δὲν ἠδυνάμην ν' ἀνέλθω τὴν κλίμακα πρὶν ἢ δεβαιθῶ ὅτι τὸ χαρμίον ἀπεσύρθη ἐκ τῆς σάλας, ἐχώρησα δισπάζων πρὸς αὐτὴν καί, παρακύψας, εἶδον εἰς τὸν κήπον.

Πλησίον τοῦ ὕψηλοῦ κισσοσκεποῦς τοίχου, κατὰ τὸ ἤμισυ εἰς τὴν σκιάν, ἐκάθηντο ἡ μήτηρ μου, ἡ ὀθωμανὶς καὶ ἄλλη τις ρακένδυτος καὶ ἀσκεπῆς τὴν κεφαλὴν γραταί, κατὰ τὸ φαίνόμενον πιναρὰ ρωμιοκαταβέλα, ἦτο ἀθιγγανὶς ἐλληνόφωνος. Ἰψηλότερον τῶν λοιπῶν καθήμενῃ, ἐκράτει ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς ὕπτιον κόσκινον, ἐφ' οὗ, κύπτουσαι ἡ ὀθωμανὶς καὶ ἡ μήτηρ μου, ἐφαίνοντο προσπαθοῦσαι νὰ ἐννοήσωσι κάτι τι, μετὰ προφανοῦς ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας. Μετὰ μακρὰν σιωπὴν:

—Καθὼς σὲ λέγω, εἶπεν ἡ ἀθιγγανὶς μετὰ δογματικῆς ἐμφάσεως, ὁ φονιάς εἶναι κοντὰ σας γυρίζει τριγύρω σας - μὴν τὸν ζητᾶτε μακριά!

—Χά! εἶπεν ἡ μήτηρ μου, μετὰ θριαμβευτικῆς χαρᾶς. Λοιπὸν, ἐπιτάσθηκε! Θὰ εἶναι ἀπὸ αὐτοῦ ποῦ ἔσται ὁ Ἐφεῆντης δεμένους. - Ἐλησμονήσα νὰ σὲ πῶ πῶς οἱ ὑποπτοὶ εὐρίσκονται στὴν Πόλην.

—Σὲ εἶπα νὰ μὴ μοῦ λέγεις τίποτε, χωρὶς νὰ σὲ ρωτῶ! ἄλλιῶς θὰ μὲ χαλάσεις τὰ μάτια! εἶπε θυσανασχετοῦσα ἡ πυθία τῶν τριδῶν, καὶ

ἔσεισε τὸ κόσκινον ἰσχυρῶς, καὶ ἠκούσθη ἐν αὐτῷ κρότος ὡς συγκρουομένων ὀσπρίων.

—Ἐλα, μὴν κακιώνεις! εἶπεν ἡ ὀθωμανίς. Ἄς τὰ ρίξωμεν ἀκόμη μιὰ! Μέτρησέ τα πάλι.

—Χούμ! εἶπεν ἡ μάντισσα. Τρεῖς καὶ ἡ ἀλήθεια! Καλά! Μὰ καθὼς σὰς εἶπα, μὴ μὲ λῆτε τίποτε. Ἐκείνο, ὅ τι καὶ ἂν εἶναι, θὰ τὸ ποῦνε τὰ κουκιά. Κοίταξ' ἔδῳ κοκίνα: τὸν φονιά τὸν θγάλλω πάλιν ἔξω!

Καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ κοσκίνου ἕνα μελαψόν κύαμον ἔρριψεν αὐτὸν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν καὶ ὅπισθεν αὐτῆς, ἐκστομίσασα μίαν κατάραν.

—Ἦώρα, εἶπεν ἔπειτα, σεῖς μετρηστέ τα κ' ἐγὼ νὰ τὰ ρωτήσω.

Ἦ μήτηρ μου ἔλαβε τὸ κόσκινον, ἔχουσε τοὺς κύαμους εἰς τὴν ποδιάν της, καί, θέασα αὐτὸ πάλιν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς ἀθιγγανίδος, ἤρχισε νὰ ἐνθέτη μετροῦσα τοὺς κύαμους ἀνά ἕνα, μετὰ τσοσούτης προσοχῆς καὶ ἀκριθείας, μεθ' ὄσης, ἴσως, οὐδέποτε φιλάργυρος ἐμέτρησε πολυτίμους μαργαρίτας, μέλλων νὰ τοὺς ἐμπιστευθῇ εἰς ἕνας χεῖρας.

—Σωστὰ εἶναι; ἠρώτησεν ἡ ἀθιγγανίς, ρίψασα τοὺς ψαρὸς αὐτῆς πλοκάμους ἐπὶ τῶν ὤμοπλατῶν της.

—Ναί! ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ μου· σωστὰ σαράντα.

Ἦ ἀθιγγανίς ἔλαβε τότε τὸ κόσκινον καί, περιαγαγοῦσα ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῷ κυάμων οἰκειότητος ἐκφραστικὸν βλέμμα καὶ συνταράξασ' αὐτοὺς δις καὶ τρίς, ὡς ἐὰν ἤθελε ν' ἀφυπνίσῃ τὸ βαθέως ἐν αὐτοῖς κοιμώμενον μαντικὸν πνεῦμα, ἀνεφώνησεν ἐπὶ τὸ ἐπιτακτικώτερον:

«— Ἄνθρωπος σκοτώθηκε | ποῖος νὰ τὸν ἐσκότωσε; | Τρεῖς τοὺς λύκους, | τρεῖς τοὺς κλέφτες, | τρεῖς τ' ἀσκήρια τὰ σκα-

* Συνέχεια ἀπ' τὴ σ. 67 καὶ τέλος.

σμένα | τρεῖς γιὰ τοὺς κρυφοὺς ἐχθροὺς
του | καὶ κουκιά σαράντα ἓνα!»

Καὶ ταῦτα ἐπάδουσα, ἐχώριζε τοὺς
κυάμους εἰς διαφόρους τριάδας, κατὰ
τὸ φαινόμενον, ἀποδίδουσα εἰς ἐκάστην
διάφορον θέσιν καὶ ιδιότητα!

«—Τρεῖς τοὺς κλέφτες, | τρεῖς τοὺς λύ-
κους, | τρεῖς τ' ἀσκήρια τὰ σκασμένα, |
τρεῖς γιὰ τοὺς κρυφοὺς ἐχθροὺς του | καὶ
κουκιά σαράντα ἓνα! Πόσα | κουκιά ἐ-
μέτρησες, κοκώνα;

—Σαράντα, εἶπεν ἡ μήτηρ μου.

—Καὶ σαράντα ἦτανε, εἶπεν ἡ ἀ-
θιγγανίς. Μὰ μῆδικε μέσα κι ὁ φονιάς
κ' ἔβγιναν σαράντα ἓνα. Θωρεῖς; Τὸν
ἔχω μαγεμένο, κ' εἴμ' ἄντα γὰ τὸν
φέρω μὲς στὸ κόσκινό μου κι ἀπὸ τὴν
ἄκρια τοῦ κόσμου.

Ἄφου αἱ δύο γυναῖκες ἐβεβαιώθη-
σαν περὶ τοῦ ἐκ θαύματος ἀξηθέντος
ἀριθμοῦ τῶν κυάμων, ἡ μάντισσα ἐτά-
ραξε τὸ κόσκινον ἐπανειλημμένως καὶ,
μετὰ ταχυδακτυλογηγικῆς δεξιότητος,
εἰτίναξε τρεῖς φορές τὰ ὄσπρια ὑψηλὰ
εἰς τὸν ἄερα καὶ τρεῖς φορές τὰ ὑπε-
δέχθη ἐν τῷ κοσκίῳ πάλιν, χωρὶς οὐ-
δὲ ἐν γὰ ἐκπέσθη. Μεθ' ὅ, θεῖσα τὸ κό-
σκινον ἐπὶ τῶν γονάτων καὶ κύψασα
ἐπ' αὐτοῦ, σοβαρῶς ἤρξατο γὰ μελετᾶ,
ὡς μοὶ ἐφαίνετο, τὰς συμπτώσεις τῶν
κυάμων. Ἡ μήτηρ μου καὶ ἡ ὀθωμανίς
ἐπουδαζόν καὶ αὐταὶ μετὰ πολλῆς εὐ-
λαθείας.

—Κοίταξε! εἶπεν ἡ ἀθιγγανίς μετὰ
μακρὰν θρησκευτικὴν σωπὴν. Ἐ-
δὼ εἶναι ὁ φονιάς καὶ ἐδὼ εἶσαι σύ.
Κανένας δὲν εἶναι τόσο κοντὰ σου, ὅ-
σον αὐτός καὶ τὰ παιδιὰ σου. Γι' αὐτὸ
σὲ λέγω μὴν τὸν ζητᾶς μέσα στὴν Πό-
λη, μὴν τὸν ζητᾶς στὰ μακριά. Θὲ νά-
ναι κανένας χωριανός, κανένας ἐδικός
σου!

Ἡ μεγάλη περίεργεια μεθ' ἧς προ-
εἶχον εἰς τὰ γινόμενα μ' ἔκαμε, φαί-
νεται, γὰ λησιμονήσω ὅτι ἡμῖν κατά-
σκοπος μέχρι τοῦδε καὶ γὰ ἐρείσθω βα-
ρύτερόν πως ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ κηπα-
ρίου. Πρὶν ἢ τὸ ἐνοήσω, ἡ θύρα ἠνοίγη
μετὰ τριγμοῦ, κ' ἐγὼ ἐφωράθην ἰστά-
μενος ὀπισθεν αὐτῆς.

—Βγά! ἐπεφώνησεν ἡ μήτηρ ἐκ-
πληκτος διὰ τὴν ἀπρόοπτον παρουσίαν
μου. Ἐδὼ εἶσαι παιδί μου; Καὶ πῶς
δὲν ἦλθεν ὁ Μιχαῆλος γὰ μὲ τὸ πεῖ;
Χαρά στον, τὸν πολλακαμένο!

Ἡ τε μήτηρ μου καὶ ἡ ὀθωμανίς
ἐφαίνοντο δυσαρέστως πως ἐξαφνισθεῖ-

σαι ὑπὸ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐφωράθη-
σαν ἐν τῇ ἐνασχολήσει των, καὶ ἀμφο-
τεραι δὲν ἤξευρον πῶς γὰ μοὶ ἀποκρύ-
ψαι πλέον τὰ γεγονότα.

Ἐγνώριζον, ὡς εἶπον, τὸν κατὰ δει-
σιδαιμονίῳν καὶ μαγισσῶν, ἰδίᾳ, πόλε-
μόν μου. Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐτι εἶχον
ἐκδιώξει κακὴν-κακῶς μίαν, ἣτις ἐπέ-
μενεν καὶ καλὰ γὰ ἰδῆ τὴν μοῖραν
μου. Καὶ προφανῶς ἐξέλεξαν τὴν ἀπό-
κεντρον ἐκείνην γωνίαν διὰ τὰς μαν-
τείας αὐτῶν χάριν ἀσφαλείας. Αἱ μεμ-
ψιμοῖραι των κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου
ἐδήλουν ὅτι τὸν εἶχον τάξει ἐπὶ τῆς
θύρας γὰ προφυλάττει τὴν ἔλευσίν μου
καὶ ὅτι προέδωκε τὸ καθήκόν του, ἀ-
φήσας με γὰ εἰσχωρήσω μέχρις αὐτῶν
ἀπροάγγελτος. Ἡ πονηρὰ πύθια ἐμάν-
τευσε τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων ἐθῆς
ὡς εἶδε τὸ σκυθρωπὸν πρόσωπόν μου
καὶ περιουναγαγοῦσα τοὺς κυάμους
καὶ τὰ κόσκινὰ τῆς ἐν σπουδῇ, παρ-
πεξῆλθε διὰ τῆς ἐτέρας τοῦ κήπου
θύρας, ὡς θρεμένη γάτα. Ἀναμφιδό-
λως ἔσχε τὴν προβλεπτικότητα γὰ
προπληρωθῆ. Ἡ ἀμμηχανία τῶν δύο εὐ-
πίστων γυναικῶν, ἡ ἀδεξιότης αὐτῶν
πρὸς εὐρεσίαν προχείρου τινὸς ἀφορμῆς
πρὸς δικαιολογίαν των, μ' ἔκαμε γὰ
μετανοήσω διὰ τὴν ἀδιακρισίαν μου.
Διὰ τοῦτο, προσποιηθεὶς τελείαν ἀ-
γνοίαν τῶν γεγονότων,

—Βελόνες ἀγοράζετε, μητέρα; ἡ-
ρώτησα μετ' ἀδιαφορίας.

—Ναί, παιδί μου! εἶπεν ἡ μή-
τηρ μου μετὰ τινος δισταγμοῦ. Πῆς
πῶς ἀγοράζουμε βελόνες, γιὰ γὰ
μβαλώσουμε τὰ φέματα. Καὶ τότε ἤλ-
θες;

—Τώρα δά, μητέρα, μόλις ἐφθασα.

—Καὶ ποῦν' αὐτὸ τὸ κακόπαιδο, ὁ
Μιχαῆλος; Πῶς δὲν ἦρθε γὰ μὲ τὸ
μηνύσει;

—Δὲν ἤξεύρω, μητέρα, δὲν εἶναι
κανένας στὴν ἀλλή, ἄλλο ἀπὸ τὸ παιδί
ποῦ μοῦ ἄνοιξε τὴ θύρα.

—Ἄμ' ποῖός ἤξεύρει ποῦ θὰ πῆγε
πάλι. Δὲν τὸν χωρεῖ ὁ τόπος γὰ κα-
θήσει.

Ἡ ὀθωμανίς ἐξηκολούθει γὰ μὲ βλέπη
πλαγίως καὶ πονηρῶς μὲ τὸ μειδιάμα
τῆς δυσπιστίας ἐπὶ τῶν χειλέων, περι-
μένουσα τὴν ἐκρηξίν τῆς ἀγανακτῆ-
σεώς μου δι' ὅσα εἶδον. Ἄλλ' ἐγὼ,
ἀντιπάσης ἐπιτιμήσεως, περιττῆς πλέον
τώρα, προσεποιήθην, μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ
μου, ὅτι δὲν εἶδον τίποτε.

—Πᾶμε λοιπὸν μέσα εἶπε τώρα θὰ ἔλθει καὶ ὁ Ἐφέντης.

Τότε ἤκουσθη πάλιν ἀνωθεν τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ὁ συνήθης τοῦ ὑποχωροῦντος χαρμεῖλος θόρυβος. Προφανῶς, οἱ κάτοικοι τοῦ ἤσαν μέχρι τοῦδε προσηλωμένοι εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ κηπαρίου παράθυρα, παρακολοθοῦντες μετ' εὐλαβοῦς σιγῆς τὰς κοσκινομαντείας τῆς ἀθιγγανίδος.

Μόλις εἶχον ἐπαναλάβει τὰς συνήθεις προσαγορεύσεις καὶ φιλοφρονητικὰς χειρονομίας, καὶ ἀνηγγέσθη ἔξωθεν ἡ εἴσοδος τοῦ Ἐφέντη. Μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἀνεγνώρισα τὸν σκιατραφῆ καὶ φραγγοφορεμένον τοῦτον Τοῦρκον, διότι ὁ ἥλιος τῆς ἐπαρχίας, ἐνῶ ἀπεχρωμάτιζεν ἐπιλευκάνας τὰς κυριωτέρας ἐπιφανεῖας τῆς ἐνδυμασίας του, εἶχε μαυρίσει τὴν λευκὴν αὐτοῦ μορφὴν οὕτως ὥστε δὲν ἔδλεπες ποῦ ἔτελεῖωνον αἱ παρσαὶ καὶ ποῦ ἤρχιζε τὸ βαθύχρουν κ' ἐπιμελῶς περικεκαρμένον αὐτοῦ γένειον. Ὅσον λακωνικαὶ ἦσαν αἱ ἄλλοτε ἐν τῇ γραφεῖᾳ τοῦ Ζαπιτιῆ δεξιώσεις ἡμῶν, τόσον εὐρρους ἦτο σήμερον ἡ ρητορικὴ τοῦ ὑπαλλήλου, τόσον ἐξεζητημένη, ὥστε νὰ μὲ ἀνησυχῆ ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς ἀποστολῆς του.

—Ἀφήσατέ μας μόνους, εἶπον πρὸς τὰς γυναῖκας. Ὁ Ἐφέντης θὰ ἔχη νὰ μοι διηγηθῆ λυπηρὰς λεπτομερείας, ἀκαταλλήλους διὰ τὰ νεῦρα σας.

Αἱ γυναῖκες ἐξῆλθον. Ὁ Ἐφέντης ἐσυθρόπασε.

—Λεπτομερείας, εἶπε, θὰ εἶχον, πραγματικῶς, νὰ σᾶς ἀφηγηθῶ φρικαλέας. Δὲν τὸ κάμνω, διὰ νὰ μὴ λυπηθῆτε ἐκ περισσοῦ, μανθάνοντες πόσα κρίματα ἐπῆρα στὸν λαιμόν μου! Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποστολῆς εἶναι, ἔτσι κ' ἔτσι, πολὺ λυπηρόν, καὶ πρέπει νὰ τὸ μᾶθετε. Εἶναι μὴδὲν! Εἶναι ἀποτυχία! Ἀποτυχία ὡς πρὸς τὴν ἐδικὴν μας ὑπόθεσιν. Διότι αἱ ἀνακρίσεις μου ἔφεραν πολλὰ κακοურγήματα εἰς φῶς καὶ πολλοὶ ἐνοχοὶ θὰ λάβωσι τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας των, ἀλλ' ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μας δὲν εὐρέθη. Ἡ πρέπει νὰ ἐφορευθῆ κατὰ τὰς ἐπισυμβάσας καταστροφὰς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἢ πρέπει νὰ εἶναι ὁ ταχυδρόμος ὃν ὁ μακαρίτης διεδέχθη. Αὐτὸς ὁ ταχυδρόμος θὰ μὲ κάμει νὰ χάσω τὸν νοῦν μου. Τὸν εὐρίσκω ἀποδεδειγμένον αὐτουργόν πολλῶν κακοουρημάτων, τὸν εὐρίσκω

πιθανώτατον ἐνοχον εἰς τὸν φόνον τοῦ πτωχοῦ ἀδελφοῦ μας, ἀλλ' ἀδυνατῶ νὰ τὸν εἶρω αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ἀδυνατῶ νὰ τὸν συλλάβω! Μόλις ἔφθασα ταῦτην τὴν πρῶτιαν ἔδωκα τὰς ἀσθηροτάτας διαταγὰς. Εἶμαι σχεδὸν βέβαιος ὅτι κρύπτεται ἐν τῇ πρωτευούσῃ. Ξεῦρεῖς: ἡ γοῖα ζητᾷ τὸν ἄλλο μὲς στὸ πᾶπλωμα καὶ κείνος κἀνεται πᾶ σὰ ματογιᾶλια της. Ὅμως μὴν εἰπῆς ἀκόμη τίποτε εἰς τὴν Βαλιδὲ τὴν κοκώνα. Εἶπα καὶ εἰς τὸν Μιχαῖλο τὸ ἴδιο. Ὅταν μ' ἐρώτησε σήμερον πρῶτ', τῆς εἶπα πῶς ἡ θέσις μου μ' ἀπαγορεῖ νὰ εἰπῶ τίποτε πρὶν ἀποφανθῆ τὸ δικαστήριον. Ἡ καημένη ἡ κοκώνα! Δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλὰ φοβοῦμαι πῶς ἐνόησε τὴν ἀποτυχίαν μου.

Εἶπον ἤθῃ πόσον κατ' ἀρχὰς ἔδυσπιστοὺν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δραστηριωτέρας ἐνεργείας τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ ὑπόθεσι ταύτῃ, τὸ μὲν ὡς ἐκ τοῦ παρεμπροσθέντος μακροῦ χρόνου, τὸ δὲ ὡς ἐκ τῆς ἐπισυμβάσης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ λεηλασίας καὶ σφαγῆς. Τίς οἶδεν ἂν οἱ φονεὺς δὲν εἶρον τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας αὐτῶν θεόθεν, ἀπολεσθέντες ἐν τῇ γενικῇ ἐκείνῃ καταστροφῇ, μόνου αὐτοὶ δικαίως μεταξὺ τῶσαν ἀθῶων; Ἀλλ' ὅταν μετ' ὄλιγον ἐγνώρισα τὸν Ἐφέντην, μετέβαλον γνώμην, καὶ ἤλπισα καὶ ἐγὼ μετὰ τῶν λοιπῶν ὅτι ὁ ζῆλος αὐτοῦ θὰ ἱκανοποιῆσθ τὸν νόμον καὶ θὰ μᾶς βοηθήσῃ πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ θλιβεροῦ πρὸς τὸν προσφιλεῖ ἡμῶν νεκρὸν καθήκοντος. Αἱ εἰδήσεις τοῦ ἀνακριτοῦ αὐτοῦ, μὴ ἀποκρύπτουσαι μερίζονα ἢ ὅ τι ὠμολόγουν ἀποτυχίαν, ἐξηφάνισαν τὰς ἐλπίδας ἐκείνας διὰ παντός. Οὐδὲν ὑπελείπετο πλὴνον τώρα εἰμὴ νὰ μετριάσω τὴν ἐπὶ τῆς μητρὸς ἡμῶν ἐντόπισιν τῆς εἰδήσεως, ἀναβάλλων αὐτὴν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον. Ὁ ἀτυχῆς Ἐφέντης, τεθλιμμένος ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, συνεφάνει μετ' ἐμοῦ περὶ ἐγκαταλείψεως πάσης περαιτέρω καταδιώξεως, πρὸ πάντων ὅτε τὸν ἐδεδείωσα πόσον σπαράσσεται ἡ καρδία μου διὰ τοὺς ἀθῶους ὅσοι ἐδεινοπάθησαν, καθειρθέντες ὡς ὑποπτοὶ κατὰ τὰς ἀστηρὰς αὐτοῦ ἀνακρίσεις. Ὡς πρὸς τὸν πρῶην ταχυδρόμον, ἡ ἐδικὴ μας ὑπόθεσις δὲν ἐκέρδιζε διὰ τῆς συλλήψεώς του. Ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ἤδη ἀπεδείχθη ἐν δικαστηρίῳ τὸ alibi αὐτοῦ.

Ἐνόμιζον ὅτι ἡ μήτηρ μου προσε-

δόκα ἔξωθεν τοῦ δωματίου, ἀνυπόμονος νὰ μάθῃ τὰς εἰδήσεις τοῦ Ἐφέντη. Ἄλλ' ὅταν, ἐγερθεὶς, παρέκυψα διὰ τῆς θύρας νὰ ἴδω, τὴν διέκρινα εἰς τοὺς πρόποδας τῆς κλιμακός, ἔλέγχουσαν χαμηλῇ τῇ φωνῇ, ἀλλὰ λίαν σφοδρῶς, τὸν ἀδελφόν μου Μιχαῆλον, ὅστις, μετὰ μίαν στιγμὴν, πλήρης ταραχῆς, καθὼς ἦτο, ἐξέδραμε τῆς οἰκίας.

— Νὰ μὴ σὲ ἴδω νὰ ἔλθεις πῶς χωρὶς νὰ φέρεις τὸν Κιαμῆλη! ἔφω-
νησεν ἡ μήτηρ μου κατόπιν του.

— Τί τρέχει, μητέρα; ἠρώτησα ἐγὼ ὅταν εἶδον τὴν μεγάλην ἀνησυχίαν ἐπὶ τῆς μορφῆς της.

— Τίποτε, παιδί μου, τίποτε!

Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μαγειρεῖον, μὴδὲν περὶ τῆς ὑποθέσεως ἡμῶν ἐρωτήσασα. Τόσον πολὺ τὴν ἀπασχόλει, φαίνεται, ἡ ἄλλειψις τοῦ Κιαμῆλη!

Ἦτον ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἔδλεπον τὸν Ἐφέντην εἰς τὸν οἶκον του. Ὑστερον ἀπὸ τόσους ἀγῶνας ὑπὲρ ἡμῶν, δίκαιον ἦτο νὰ δειχθῶ πρὸς αὐτὸν ὅσον οἶον τε φιλοφρονητικὸς καὶ εὐγνώμων, πρὸ πάντων ἀφοῦ ἔδλεπον πόσον ἠθῶμι διὰ τὴν ἀκαρπίαν τῶν ἀγῶνων ἐκείνων. Ἐκάθησα, λοιπόν, παρ' αὐτῆ καὶ ἠρξάμεθα οἰκείως συνδιαλεγόμενοι ἐπὶ διαφόρων θεμάτων - κυρίως πολιτικῶν. Ὅταν ἐν τῇ ρύμῃ τοῦ λόγου τὸν ἠρώτησα τί φρονεῖ περὶ τοῦ κόμματος τῶν λεγομένων νεοτούρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐγερθεὶς ἔκλεισε τὴν θύραν τοῦ δωματίου.

— Ἐγὼ, εἶπε, φίλε μου, ἀνῆκα εἰς τὸ προοδευτικὸν τοῦτο κόμμα.

Εἶτα, ἐξαγαγὼν τοῦ θυλακίου του ἐν κλειδίον, ἤνοιξε τὸ ὄπισθεν τῆς θύρας, ἐντὸς τοῦ τοίχου ἐκτισμένον ἐρμάριον καὶ, ἐξακολουθῶν νὰ ὀμιλῇ,

— Ἡ ταπεινὴ μου γνῶμη εἶναι, εἶπεν, ὅτι οἱ συντηρητικοὶ εἶναι στάσιμοι, ἡ δὲ στασιμότης δὲν εἶναι πρόοδος.

Καὶ ταῦτα λέγων, ἐξῆγαγεν ἐκ τοῦ ταμείου καὶ ἔφερε νὰ παραθέσῃ ἐνώπιόν μου ἐπὶ τὸ σοφᾶ ἓνα δίσκον. Μία χιλιάρικη, δύο ποτήρια καὶ μερικὰ πιατάκια πλήρη πιστακίων, σταφίδων καὶ ζαχαρωτῶν εὕρισκοντο ἐπὶ τῶν δίσκων.

— Ἐνοῶ λοιπόν, ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐφέντης, καθεζόμενος. ἀπεναντί μου, ἐνοῶ ν' ἀφήσωμεν τὰ παλαιὰ καὶ σκουριασμένα καὶ νὰ ἐμφορηθῶμεν νέου πνεύματος, νέων ἰδεῶν.

Καὶ ταῦτα λέγων ἐπλήρωσε τὰ πρὸ ἡμῶν ποτήρια μετὰ μεγάλης δεξιότητος. Τότε παρετήρησα ὅτι τὸ νέον πνεῦμα δι' οὐ οἱ νεοτούρκοι ἐμφοροῦνται, ἦτο... οἰνόπνευμα.

Ἐγνώριζον, ὅτι πολλοὶ τῶν Ἐφέντηδων τὸ τσοῦζουσιν ἱεροκυφίως. Ἄλλα ποτὲ δὲν ἠδυνάμην νὰ φαντασθῶ ὅτι ἄνθρωπος ἐν σχετικῶς βραχεῖ διαστήματι ἠδύνατο νὰ πῆν περὶ τὴν μίαν ὁκᾶν μαστίχας, καὶ τοῦτο ἄνευ ὕδατος!

Ὅταν ἦλθον νὰ μᾶς προσκαλέσωσιν εἰς τὸ δεῖπνον καὶ εἶδον τὸν καλὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον παραπαίοντα ἀπὸ τοίχου εἰς τοίχον, τότε ἐνόησα διατὶ τὸ εἰς ὃ ἀνῆκε κόμμα καρκινωβατεῖ μόνον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς προσόδου, καὶ μοὶ ἦλθεν ὄρεσις νὰ γελᾶσω. Ἄλλ' ὅταν εἶδον τὴν στυγνὴν τῆς ὀθωμανίδος μορφῆν, τὴν τεταραγμένην τῆς μητρὸς μου ὄψιν, ὅταν εἶδον ὅτι κεκρυμμένον τι δυστύχημα τοὺς ἔκαμνε νὰ μὴ προσέσωσι κἂν εἰς τοὺς τραυλισμοὺς τοῦ Ἐφέντου, δὲν ἠξέουσα ποῖα μυστηριώδης δύναμις συνετάραξε τὴν καρδίαν μου! Προφανῶς συνέβαινε κάτι τι πολὺ θλιβερώτερον τῆς μέθης τοῦ Ἐφέντου. Ἡ ὥρα παρήρχετο, ἀλλ' οὔτε ὁ ἀδελφός μου, οὔτε ὁ Κιαμῆλη ἤρχετο νὰ δειπνήσῃ μεθ' ἡμῶν. Ἡ πληκτικὴ σιγῆ, ἣν ἕκαστος ἡμῶν ἐτήρει, ἐκορυφώσεν ὅλον ἐν τὴν ἀνησυχίαν μου καὶ, ἀφοῦ ἡ μήτηρ ἠρνεῖτο ν' ἀποκριθῇ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν ὀφθαλμῶν μου,

— Ποῦ εἶναι ὁ Μιχαῆλος, μητέρα; τὴν ἠρώτησα, διακόψας τὸ φαγητόν.

— Τώρα θὰ ἔλθει, παιδί μου, εἶπεν ἐκεῖνη μετὰ θλιβεροῦ τόνου.

— Καὶ ὁ Κιαμῆλης; ἠρώτησα ἐκ νέου.

Ἡ μήτηρ μου ἔθηκε τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ μοὶ ἔνευσεν, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, νὰ σιωπήσω. Ἡ γράττα ὀθωμανίς, ἣτις ἔκυπτε τὴν καταβεβλημένην αὐτῆς κεφαλὴν μετ' ἀπεριγράπτου θλίψεως, δὲν ἐσήκωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, ἀλλ' ἐταράχθη σπασμωδικῶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τέκνου της. Ἐπειτα, συνελθοῦσα,

— Μὴ χαλᾶς τὴν ὄρεξίν σου, Σουλτάνε μου, εἶπε, προσπαθοῦσα ἐπὶ ματαίῳ νὰ μειδιάσῃ. Δὲν εἶναι τίποτε. Ὁ Κιαμῆλης ἐβόγηκε καὶ ἄργησε νὰ ἔλθει, μὰ δὲν εἶναι τίποτε.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! εἶπον τότε

ἐγώ, ἀναπνεύσας. Ἐφοβήθη μὴν ἡσθένησεν. Ἄφου εἶναι καλὰ, θὰ ἔσθαι ὅπου καὶ ἂν εἶναι.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἐπανέλαθον ἢ γραῖα, στενάζουσα θαθέως. Καὶ ὡς ἐάν ἦτο ὑπερβολικὴ ζέστη, ἤνοιξε τὸ γιασμάκιόν της πλέον ἢ ὅτι τὸ ἔκαμε μέχρι τοῦδε ἐνώπιόν μου, καὶ ἤρχισε νὰ ἀερίζηται διὰ τῆς μιᾶς αὐτοῦ ἄκρας. Τὰ δάκρυα ἐτενοχώρουν τοὺς μεγάλους ἀλλὰ θαβουλοῦς πως ὀφθαλμοὺς τῆς γραίης, ἢ ἀνατολικῆς τῆς ὀπτοίας καλλονῆς μόλις διεφαίνετο πλέον ἐπὶ τοῦ μαρμαμένου προσώπου της.

— Καὶ τόσο γερό πού εἶναι τὸ παιδί μου, ἐπρόσθεσεν ἔπειτα· πάλε δόξα σοι ὁ Θεός!

— Μόνον ὀλίγον χλομὸς πού εἶναι, τῆ εἶπον ἐγὼ πρὸς παρηγορίαν. Ἀλλίως εἶναι γερὸ παιδί.

— Γερό, ἀνεστéναξεν ἐκεῖνη· γερό, ἀλλὰ τί τὸ θέλω; Ἀπὸ μέσα ἔχει τὸ σκυλήκι· πού τοῦ ἀλέθει τὴν καρδιά! Καὶ σάν τοῦ ἀναβεῖ καμιὰ φορά στὸ κεφάλι, Θεός νὰ φυλάγει τὰ παιδιά τοῦ κόσμου καὶ ὕστερα τὸ δικό μου. Θεός νὰ σὲ φυλάγει, Σουλτάνε μου, καὶ σένα! Καρασεβδά τὸν εἶπανε, ἐξηκολούθησε θρηνητικῶς ἢ γραῖα, καὶ ἀκαρασεβδάς εἶναι. Ἰατὶ πολλῶν μητέρων καρδιᾶς ἐμαύρισε, πολλὰ παλικάρια ἔβαλε μέσα στῆ γῆ τῆ μαύρη! Ἡ κοκίνα μὲ διηγῆθή τὴν ἱστορίαν τοῦ χωριανοῦ σὰς πού πήρε τὸ φαρμάκι στὰ Ψωμαθὰ γιὰ τὴν κόρη τοῦ Ξανθοῦλη, καὶ τοῦ ἔβγαλαν τραγοῦδι καὶ τὸ λαλοῦσαν μὲς στὸν δρόμο... Θεός νὰ φυλάγει τὸ παιδί μου!

Ἐγνώριζον τὴν ἱστορίαν τοῦ χωριανοῦ μας. Ἐκ τοῦ ὑπαινιγμοῦ αὐτῆς συνεπέσαν τὸ πάθος τοῦ δυστυχοῦς Κιαμήλη. Ἡ ὠχρὰ μορφή, οἱ ρεμβῶδεις ὀφθαλμοί, τὸ μελαγχολικὸν ἐκεῖνο στοιχεῖον ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῆ ὑπάρξει, οἱ διαλείποντες πυρετοί, ἢ ἀδιαλείπτως φθίνουσα ὑγεία τοῦ ὀφείλον νὰ μὲ κάμουν νὰ τὸ μαντεύσω.

— Δοιπόν, ὁ Κιαμήλης ἀγαπᾷ χωρὶς ν' ἀνταγαπᾶται;

— Καὶ χωρὶς ἐλπίδα ν' ἀγαπηθεῖ ποτέ! Ἐστéναξεν ἢ μῆτηρ αὐτοῦ. Διότι ἢ σκύλα εἶναι πανδρεμένη πλέον.

— Ἄ! εἶπον, αὐτὸ δὲν μ' ἀρέσκει. Πρέπει νὰ βοηθήσουμε τὸν Κιαμήλη νὰ τὴν λησμονήσῃ.

Ἡ δυστυχῆς ἐξερράγη εἰς παρακλήσεις, εἰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας, εἰς ἐπαί-

νους καὶ ἐγκώμια, πάντα ὑπερβολικά, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν συνήθειαν, ἀλλ' ἀληθῶς ἐκ τοῦ βάθους τῆς καρδίας αὐτῆς ἐξερχόμενα.

— Ἐάν μού κάμεις αὐτὸ τὸ καλὸ, εἶπεν ἐπὶ τέλους, θὰ γενῶ σκλάβος σου νὰ σκουπίζω τὸ κατώφλιον τοῦ σπιτιοῦ σου μὲ τὰς βλεφαρίδας τῶν ὀφθαλμῶν μου!

Ἐἶτα ἤρχισε νὰ διηγῆται:

— Ἦταν πρὶν γενεῖ τὸ μονοπωλεῖον τοῦ καπνοῦ στὴν Πόλη. Ὁ Κιαμήλης μου δὲν ἦτον παιδί γιὰ νὰ γένει σοφτάς καὶ νὰ κάθεται μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, καθὼς τὸν βλέπεισ τώρα. Ἐἶχεν ἕνα συντροφικό καπνοπωλεῖο πού σάν αὐτὸ δὲν ἦταν ἄλλο. Ὁ σύντροφός του ἐπωλοῦσε λιανικῶς στὴν Πόλη, καὶ τὸ παιδί μου ἐγύριζε σὲς ἐπαρχίης καὶ γόραζε χονδρικῶς ἀπὸ τοὺς καπνογεωργούς. Ἐκεῖ, στὴν ἐπαρχίαν, ἐσχετίσθη μὲ τὸν υἱὸν ἐνός κτηματίου. Ἔτσι γλυκὸ παιδί πού ἦτανε ὁ Κιαμήλης μου, ὄλος ὁ κόσμος τὸ ἀγαποῦσε. Μὰ ὁ υἱὸς τοῦ κτηματίου τὸν ἀγάπησε παρά πολὺ — κάλλιο νὰ μὴν εἶχε σώσει! — γιὰ τὸν ἀγάπησε κι ὁ Κιαμήλης μου πολὺ, καὶ τὸν ἔφερε στὴν Πόλη, καὶ πήγαν στὸν ἱμάμη καὶ ἄνοιξε τοῦ καθενὸς τὸν φλέβα καὶ ἦπιεν ὁ ἕνας ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἄλλου κ' ἔγιναν κανκαρδάσηδες (αἱματάδες-φοί). Σάν ἀγαπήθηκαν τόσο πολὺ, «— Ἐλα νὰ σὲ κάμω γαμβρό μου! τοῦ εἶπε. Ἐχω μιὰν ἀδελφή στὸ κτήμά μας — ἢ ὠράτα τῶν ὠραίων! Μιὰ φορά νὰ τὴν διεῖς, θὰ χάσεις τὸν νοῦν σου!» Ἐ! καὶ ὁ Κιαμήλης μου νέος ἦτανε, καὶ καλὸς ἦτανε, καὶ ἀξίος ἦτανε. Μὰ ὁ πατέρας τῆς κόρης — τὸν ἀγαποῦσε, δὲν λέγω πὼς δὲν τὸν ἀγαποῦσε — μὰ γαμβρόν του δὲν τὸν ἤθελε. Γιὰ τὴν ἦτανε, λέγει, Σουλτάνη, ἀπὸ αὐτοῦς πού γεννιούνται ἀπὸ τὰς σκλάβες τοῦ σουλτάνου, καὶ ἤθελε νὰ πάρει κανένα μπέτη, κανένα πασά. Μὰ οἱ νέοι τὰ εἰσάξανε μεταξὺ τους, καὶ ἢ κόρη — π' ἀνάθεμά της! — ἀγάπησε τὸν Κιαμήλην τόσο πολὺ πὸς ὁ γέρος ἀναγκάσθηκε νὰ διαγκάσει τὰ χεῖλη του καὶ νὰ σιωπήσῃ, ἔτσι ἀφῆς καὶ ὑπερήφανος πού ἦταν. Γιὰ τὴν ἄλλο παιδί ἀπὸ τὴν Ναξιλέ δὲν εἶχε καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὴν λυήσῃ. Ἔτσι, ἐδώσανε σημάδι καὶ ἀρραβωνιασθήκανε. Ποιὸς τὸ ἤξευρε νὰ τοὺς πανδρεύσει τότε, καὶ νὰ τοὺς φέρει στὴν Πόλη. Μὰ,

βλέπεις, στὸ μεταξύ ἔγινε τὸ μονοπωλεῖτο, καὶ ἔκλεισαν ὅλα τὰ καπνάδικα τοῦ κόσμου καὶ ἄφηκαν τόσους ἀνθρώπους χωρὶς δουλειά. Καὶ ὁ Κιαμήλης μου, ἄφησε πού ἐζήμωσε τόσο, μόνον ἔμεινε καὶ ἀργός. Ἔτσι, ἐπῆγε στοῦ πεθεροῦ του νὰ ἔχει καὶ αὐτὸς ἑνα-σχόληση στὸ κτήμα, πότε μὲ τὸ ἕνα, πότε μὲ τὸ ἄλλο, μαζὶ μὲ τὸν γυναικάδελφόν του, καὶ ἀπεφάσισε καὶ αὐτὸς νὰ ζήσει στὴν ἐπαρχία γιὰ τὸ χαιτίρι τῆς ἀρραβωνιαστικῆς, πού δὲν ἤθελε τώρα νὰ χωρισθεῖ ἀπὸ τὸν πατέρα της. «—Παιδί μου, Κιαμήλη, τοῦ ἔλεγα, καρπὸς πού κρατεῖ σφιχτὰ στὸ θέντρο του εἶναι ἀγουρος ἀκόμη. Καὶ κορίτσι πού δὲν μπορεῖ ν' ἀφήσει τὸ σπῆτι τοῦ γονιοῦ του δὲν εἶναι ἀκόμη γιὰ γυναίκα.» Μὰ ὁ Κιαμήλης πού τὴν ἀγαποῦσεν, ἔκαμνεν ὅ τι τοῦ γύφωεν ἐκεῖνη. Σὰν ἐζύγωσεν ὁ καιρὸς τοῦ γάμου ὁ Κιαμήλης καὶ ὁ ἀδελφοποιτὸς του ἀνέβησαν εἰς τ' ἄλογο γιὰ ν' ἀλλάθουνε στὴν Πόλῃ νὰ ψουνίσουνε. Ὁ σιδερόδρομος ἦταν κοντὰ, μὰ οἱ νέοι ἀγαποῦσαν τ' ἄλογα, κ' ἤθελαν καὶ καλὰ νὰ μ'βοῦνε καθαλλάρηδες στὴν Πόλῃ μὲ τὰ χρυσὰ κομβία στὰ γελέκια τους, μὲ τὰ κουμπούρια στὴ μέση καὶ τὰς καραβίνες στὴν πλάτη τους. Ἔτσι, ἐξεκίνησαν μὲ τὰ φλουριά στὰ κεμέρια τους, ἔτσι ἔφθασαν ὡς στὸ γεφύρι τοῦ Δουλεθουργιάζ, τὸ ἴδιο τὸ γεφύρι πού σκοτώθηκεν ὕστερα καὶ ὁ φτωχὸς ὁ ἀδελφός σου. Τὸ γεφύρι, καθὼς μὲ εἶπεν ὁ Ἐφέντης πού τὸ εἶδε, εἶναι στενὸ καὶ ἀψηλό· ὁ ποταμὸς εἶναι βαθὺς καὶ γρήγορος· τὴν μιὰν δ'χθὴν γυμνὸς καὶ τὴν ἄλλην σκεπασμένος μὲ πολλὰς καὶ ἄγριες ἰτιές καὶ ἄλλα δένδρα πού σμίγονται μὲ τὸ δάσος πού ἀρχίζει παρὰ ἔφερα.

Ὁ μεθυμένος Ἐφέντης δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξελέγη τὴν ὀρθότητα τῆς περιγραφῆς, διότι πρὸ πολλοῦ ἤδη ἔρροχάλιζεν ἐξαπλωμένους παρὰ τὴν τράπεζαν.

—Μόλις εἶχαν φθάσει ὡς τὴν μέσην τοῦ γεφυριοῦ, ἐξηκολούθησεν ἡ γραῖα, καὶ ὁ Κιαμήλης, τὸ παιδί μου, εἶδε μὲς ἀπὸ τὰς ἰτιές μιὰ φλόγα κὶ ἀκούσε μιὰ τουφεκιά! Καί, πρὶν προφθάσει νὰ τὰ νιώσει, παιδί μου, ἔπεσε ὁ σύντροφός του πληγωμένος! Κ' ἐξυππάσθηκε τὸ ἄλογο τοῦ Κιαμήλη, κ' ἔγειρε σὲ μιὰ μεριά, κ' ἔσπασε τὸ κάγκελο τοῦ γεφυριοῦ, κ' ἔπεσε στὸν

ποταμὸ μαζὶ μὲ τὸ παιδί μου! Θεὸς νὰ φυλάγει τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν κακὴ τὴν ὥρα! Ποῖός ἤξεύρει πόσες ὥρες ἐπάλεψε μὲ τὸν θάνατο! Μὰ, βλέπεις, δὲν ἦτανε γραφτό του. Τὸ ἄλογο εὐρέθηκε σκοτωμένο, κ' ἐκεῖνος ἐγλύτωσε. Εὐχαριστῶ σε, Κύριε! Κ' ἔτσι πού ἐγλύτωσε πάλε δόξα σοὶ ὁ Θεός! Τρεῖς ἡμέρες δὲν ἤξευρε πού ἦτανε. Σὰν ἦλθε κομματί στὸν ἑαυτό του, ἐκατάλαβε πὼς εὐρίσκειται μέσα σ' ἕνα μύλο. Τόσο μακρὰ τὸν παρέμεινε τὸ ρεῦμα μπερδευμένον στὰ λουριά τοῦ ἀλόγου! Κὶ ἂν δὲν ἐπρόφθανε νὰ τὸν γλυτώσῃ ὁ μυλωνάς στὴν ὕστερη στιγμή του—ἄς εἶναι δά! πολὺ καλὸς ἀνθρώπος δὲν ἦτο κὶ ὁ μυλωνάς, μὰ ἄς εἶναι. Γιατί, σὰν ἦλθε τὸ παιδί μου στὸν ἑαυτό του, ἐκατάλαβε πὼς τοῦ ἐπῆρε τὸ κεμέρι ἀπὸ τὴ μέση του. Μὰ δὲν εἶπε τίποτε. Ἔτσι κ' ἔτσι θὰ τοῦ τὸ ἔδιδε μὲ τὸ χέρι του. Τὸν εὐχαρίστησε λοιπὸν ὅπως ἡμποροῦσε κ' ἐπῆρε τὸν δρόμον νὰ πᾶ' στοῦ πεθεροῦ του τὸ κτήμα, νὰ ἰδεῖ μὴν ἔπαθεν ὁ ἀδελφοποιτὸς του τίποτε, νὰ φερεῖ τὴν εἰδηση. Μὰ σὰν ἔφθασε μισαποθαμένος ὡς τὴν θύρα του δὲν τὸν ἔβαλε μέσα. Μόνον ἐγύρισε τὸ πρόσωπό του ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά γιὰ νὰ μὴν τὸν βλέπει καί,

«—Ἀφῆκες νὰ σκοτώσουν τὸν ἀδελφοποιτό σου, τοῦ εἶπε, χωρὶς ν' ἀδειάσεις τὸ τουφεκί σου» κ' ἔρχεσαι σὸ σπῆτι μου, χωρὶς τὸ κεφάλι τοῦ φονιά στὸ χέρι σου; Εἶσαι ἀνανδρός! Εἶσαι προδότης!»

Καὶ τὸν ἐσκούντησεν ἔξω, κ' ἔκλεισε τὴν θύρα. Χωρὶς ζωὴ στὸ κορμί του, χωρὶς παρὰ στὴν τσέπη του! Ποῖός ἤξεύρει οὐ ποῖο κάμπο θὰ ἦσαν τώρα σκόρπια τὰ κόκαλά του, ἂν δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ ξεπέσει στὸ χωριὸ σας, ἂν δὲν εὐρίσκειτο ἡ ἀγία αὐτῆς γυναίκα, ἡ Βαλιδὴ ἡ μητέρα σου, νὰ τὸν πρεμαζέψει σὸ σπῆτι της καὶ νὰ τὸν κοιτάξει. Ἐμεῖς οἱ Τούρκοι λέμε πὼς ὅλ' οἱ Χριστιανοὶ θὰ πάνε στὴν κόλαση. Μὰ σὰν συλλογοῦμαι τὸ καλὸ πού ἔκαμνεν ἡ μητέρα σου, λέγω μὲ τὸν γόνυ μου: Σὰν δὲν πάγ' αὐτῆ ἡ Χριστιανὴ στὸν παράδεισον, δὲν ἤξεύρω πούος Τούρκος θενά πάγει! Ἄς εἶναι δά! Τὰς βουλὰς τοῦ Θεοῦ κανεῖς δὲν τὲς ἤξεύρει!

Ὅλον ἐκεῖνον τὸν καιρὸ τὸ εἶχα χαμένο τὸ παιδί μου. Τὸ φονικό πού ἔγινε τὸ μάθαμε, μὰ ὁ Ἐφέντης δὲν

ἦτο τότε ἀκόμη στὸν Ζαπτιέ, καὶ ὁ Σουλτάνης ὁ πεθεροκαμένος τοῦ Κιαμῆλῃ ἀπεκρίθη πὼς δὲν τὸν ξαναεἶδεν. Ἔτσι τὸν ἐγράψαμε στὰ πεθαμένα. Ὅταν ἦλθεν ὁ ἀδελφός σου - καὶ μοῦ τὸν ἔφερε λιγνὸ-λιγνὸ καὶ νεκροχλωμασμένο, μ' ἐφάνη πὼς ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ μνήμα του. Καὶ τότε χαρὰ νὰ δίδει ὁ Θεὸς στὴ ζωὴ σας, παιδί μου, ὅση χαρὰ αἰσθάνθηκα ἐγὼ ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα! Ἀλήθεια, ἐπέρασε πολὺς καιρὸς, μὰ σὰ ὑστερνὰ ἔγινε καλὰ τὸ παιδί μου. Σὰν ἔγινε καλὰ, ἐσηκώθη νὰ φύγει :

«— Ποῦ θὰ πᾶς, παιδί μου ; »

«— Στὴν ἀρραβωνιαστική μου, μητέρα· στὸν πεθερό μου. »

«— Καὶ τί θὰ πᾶς σὲ τέτιο πεθερό, παιδί μου ; Ἀφῆσέ τον νὰ κουρευεῖται ! »

«— Ὅχι μητέρα· δὲν γίνεται. Πρέπει νὰ μάθει πὼς δὲν εἶμαι οὔτε προδοτής, οὔτε ἀνανδρος ἀνθρωπος. Πρέπει νὰ μιλήσω μαζί του. »

Ἔτσι ἐσηκώθηκε κ' ἐπῆγε.

Ἦστερ' ἀπὸ δυὸ-τρεῖς ἐβδομάδες ἐγύρισε ὅπισω χωρὶς νὰ τὸν περιμένω. Μὰ ἄλλος ἐπῆγε, καὶ ἄλλος ἐγύρισε ! Ποῦ ἐπῆγε, τί ἔκαμε, λόγο, δὲν μᾶς εἶπε. Μόνον, ἅμα ἦλθεν, ἔπεσε στὸ στρώμα μὲ τὴν ἕρμη. Ἦταν Γενάρης.

«— Δὲν σοῦ τὸ εἶπα, παιδί μου νὰ μὴν ταξιθεύσεις μὲς στὸν χειμῶνα ; Νά, ποῦ ἀρρώστησες πάλι ! »

«— Κάλλιο νὰ ἀπέθησα ἀπὸ τὸν χειμῶνα, μητέρα, παρὰ νὰ πάθω ὅ τι ἔπαθα ! »

Αὐτὸ ἦταν ὅλο ποῦ μοῦ εἶπε, καὶ μοῦ ἔδωκε τὰ σημάδια, ποῦ ἐστείλαμε στὴν κόρη τοῦ Σουλτάνῃ ὅταν τὴν ἀρραβωνιάσθηκε. Τότε ἐκατάλαθα τὴν ἀρρώστια του ! Ἡ σὺλα ἐπανδρεύθηκε κ' ἐπῆρεν ἔναν ἄλλον. Ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τόβρει ! Ἐπῆρε τὸ κρίμα τοῦ παιδιοῦ μου στὸν λαϊμό της. Τὸν ἔλεπεις πῶς ἔγινεν ! Ἀπὸ τὸν καημὸ του ἐγράφηκε δόκιμος εἰς τὸν Τεκέ, ἔδω κοντὰ μας, καὶ πάγει κάθε Παρασκευὴ καὶ τρώγει μαζί μὲ τοὺς ντερβισάδες τὸ ἀφιόνι, καὶ γονατίζει μ' αὐτοῦς, καὶ ἀναστενάξει, ὥσπου αἰματώνουν τὰ σπλάχνα του, καὶ χτυπᾷ τὰ στήθια του ὥσπου τὸν βγάλλουν λυποθυμημένον ἀπὸ τὴν μέση τους. Καὶ ἂν ἦταν μόνον τοῦτο, δὲν πειράζει. Γιατί ὁ Σετχῆς, ὁ πρῶτος τῶν ντερβισάδων, τὸν ἀγαπᾷ πολὺ, γι' αὐτὸ καὶ μὲ εἶπε

πὼς μίαν ἡμέρα τὸ παιδί μου θενα γίνεαι ἅγιος. Μὰ ἓνα κακὸ ποῦ τοῦ ἐρχεται καμιά φορά, αὐτὸ θὰ μὲ κάμει νὰ χάσω τὸν νουὸν μου ! Τὸν εἶδες πὼς εἶναι ἡσυχὸς καὶ γλυκὸς καὶ αἰωπηλός. Τὸ ἔγινεν ἀφ' ὅτου ἔμαθεν πὼς ἐπανδρεύθηκεν ἡ ἀγαπητικιά του, πολὺ περισσότερο παρ' ὅ τι ἦταν προτοῦ. Μὰ καιροὺς-καιροὺς τὸν βλέπεις, καὶ ἀγριεῖς καὶ τὸν πιάνει μιά ἀνησυχία καὶ δὲν χωρεῖ μέσα στὰ ρούχα του καὶ δὲν ἤξεύρει τί κάμνει. Ἔτσι καὶ σήμερα. Τὴν ὥρα ποῦ ἐμῆς ἤμεθα πίσω στὸν κῆπο μὲ τὴν ἀτσιγγάνα, ἐμβῆκεν ἔξαφνα σὰν τὸν τρελὸ στό σπῆτι, ἀρπαξε κάτι τι ἀπὸ τ' ἀρμάρι καὶ βγήκε κ' ἔφυγε. Ἐμεῖς δὲν τὸν εἶδαμε. Μὰ ὁ Μιχαῆλος, ποῦ ἐβάλαμε νὰ φυλάγει μῆπως ἔλθεις, τὸν εἶδε καὶ ἄνοιξε τὴν ἀγκάλη του νὰ τὸν ἐμποδίσει. Μὰ ἐκεῖνος, σὰν νὰ ἔβλεπε τὸν ὄξωαπεδῶ μπροστά του, ἔβγαλε, λέγει, μὰ ἔλαστημιὰ κ' ἐσκόντησε τὸν Μιχαῆλο καταγῆς, κ' ἐβγήκε κ' ἔφυγε ! Γι' αὐτὸ δὲν σὲ ἄνοιξε τὴν θύρα σήμερα τὸ παιδί μου, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἤβρες κανένα νὰ σὲ ὑποδεχθεῖ. Γιατί ὁ Μιχαῆλος, σὰν ἦλθε στὸν ἑαυτό του, ἔπεσε κατὸπι στὸν Κιαμήλη, μῆπως καὶ τὸν φθάσει, μὰ δὲν ἤμπόρεσε. Καὶ ἦλθε πίσου νὰ μᾶς εἰπεῖ τί συνέβη, κ' ἐβῆκε πάλε, μῆπως καὶ τὸν εὔρει πουθενὰ κοντὰ τὴν θάλασσα... Θεὸς νὰ φυλάγει τὸ παιδί μου ἀπὸ τὴν θάλασσα !

Καὶ ἀνεστέναξεν ἡ γραῖα καὶ ἔδωκεν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς χειμάρρους τῶν δακρῶν της !

Ἄλλως ἐφανταζόμεν τὸ δεῖπνον τῆς ἐσπέρας ταύτης, καὶ ἄλλως ἐτελείωσεν. Ἐδῶ ἐρροχάλιξε, κτηνωδῶς μεθυσμένος, ὁ πλήρης ζήλου, ὁ δραστήριος ἐκεῖνος ἀνακρητής, ὃν μεχρὶ τοῦδε ἐνόμιζον πρότυπον ἐγκρατοῦς, ἀφωσιωμένου ὑπαλλήλου. Ἐκεῖ ἐθρογνῶδει, βεβουλισμένη εἰς τὴν ἑσχάτην δυστυχίαν, ἡ γραῖα θωμανίς, ἥτις πρό τῶσων ἡμερῶν ἠτοιμάζετο νὰ ἐορτάσῃ διὰ παντοίων τουρκικῶν διασκευῶσων τὴν ἐσπέραν τῆς παρ' αὐτῇ διαμονῆς μου, καὶ ἥτις δὲν εὔρισκεν ἀπόψε παρμυθίαν οὐδ' εἰς αὐτὰς τὰς τρυφερότατας φροντίδας τῆς μητρός μου. Καὶ ὁ Κιαμήλ, ὁ νηφάλιος, ὁ σώφρων Κιαμήλ, ὅστις καὶ ἀγίασμα ἔπινε, καὶ τοῦ παπαῖ τὸ χέρι φιλοῦσε, καὶ χάριν τοῦ

ὁποίου κυρίως ἐληρημόνουν τὴν πρὸς τοὺς ἑμοθησκόους του ἀντιπάθειάν μου, μοι παρουσιάζετο αἰφρῆς ὡς ἀνήκων εἰς τὴν μᾶλλον φανατικὴν τάξιν δερβισῶν οἰμωζόντων, ὡς ἀνθρώπος δυστυχῆς, τοῦ ὁποίου αἱ φρένες, ἴσως ἐκ τοῦ ἀτυχοῦς ἔρωτος, ἴσως ἐκ τῆς μεγάλῃς χρήσεως τοῦ ὀπίου, ἦσαν παρασσεσαλευμέναι, ἔπασχον τοῦτ' αὐτὸ περιδοκᾶς ἐκλειψεῖς! Καὶ ὅμως, μίαν στιγμὴν, ἐσκέφθην νὰ ἐξέλθω κ' ἐγὼ πρὸς ἀναζητήσιν του. Ἄλλ' ἐκτὸς ὅτι δὲν θὰ ἤξευρον ποῦ νὰ ὑπάγω, ἐσυλλογίσθην ἀργότερον τὸν αἰδήμονα, τὸν εὐλαθεῖ χαρακτῆρα του, καὶ ἐφαντάσθην πόσον ἐπιβλαδῶς ἠδύνατο νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἀσθενῆ αὐτοῦ φύσιν ἢ ἰδέα ὅτι ἔσχε μάρτυρα τῆς δυστυχίας αὐτοῦ καὶ ἐμεῖ, ὃν τόσον ἐξαιρετικῶς ἐτίμα καὶ ἐσέβετο. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὥρα παρήρχето καὶ οὕτε ὁ ἀδελφός μου, οὕτε ὁ Κιαμὴλ ἐπέστρεψε.

—Μοῦ ἔρχεται μία ἰδέα, εἶπον πρὸς τὰς γυναῖκας. Ὁ Μιχαῆλος, βεβαίως, θὰ εὔρε τὸν Κιαμὴλ' ἀλλ' ὁ Κιαμὴλ, ὕστερον ἀπὸ ὅ τι συνέβη, ἐντροπιάρης καθὼς εἶναι, θὰ ἀποποιῆται νὰ ἐλθῃ εἰς τὸ σπῆτι, ὡς ἐκ τῆς παρουσίας μου.

—Καλὰ τὸ ἤξερες! εἶπεν ἡ μήτηρ μου. Ἴσως περιπατοῦν ἔξω εἰς τὸν δρόμον καὶ περιμένουν νὰ σῆσῃ τὸ φῶς ἀπὸ τὴν σάλα, καὶ ὕστερα νὰ μβοῦνε. Ἄιντε, παιδί μου, γιὰ νὰ μὴν ἀνυσυχεῖ περισσότερο ἢ χανούμισσα, ἔλα νὰ σὲ δεῖξω ποῦ θενα πλαγιάσεις.

Μετὰ τινὰς ματαίως παρηγορίας πρὸς τὴν ταλαίπωρον ὀθωμανίδα, ἡ μήτηρ μου προηγήθη, μικρὸν ἐλαιόλυχον κρατοῦσα, καὶ ἐγὼ τὴν ἠκολούθησα.

—Σοῦ ἐστρώσαμεν εἰς τὸ κισόκι, μοι εἶπεν ἐνὼ κατηρχόμεθα τὴν κλιμακα. Ἐσὸ κοιμάσαι πολὺ ἑλαφριά, καὶ τὰ παιδιὰ ξυπνοῦν πρῶι καὶ κάμουν πολὺ θόρυβο. Γι' αὐτὸ σ' ἐστρώσαμε στὸ κισόκι.

Ὅταν ἡ μήτηρ μου ἤνοιξε τὴν θύραν τοῦ περιπτέρου, εὐώδης ὁσμὴ κατομένου ἀρωματικοῦ ξύλου προσέβαλε εἰς ὄσφρησίν μου. Τὰ πάντα ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἐφαίνοντο ἐκτακτικῶς ἠῤῥεπισμένα. Ἄλλ' ἡ ἀθυμία, ἣν εἶχον εἰσερχόμενος εἰς αὐτόν, δὲν μοι ἐπέτρεψε νὰ περιεργασθῶ τίποτε. Μία ἀόριστος ἀνησυχία, ἐν κρυφόν προαίσθημα ἀγνώστου τινὸς δυστυχήματος ἐκυρίευσεν τὴν καρδίαν μου. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἡ μήτηρ

μου ἤρχισε νὰ μ' ἐρωτᾷ περὶ τῶν ὡς πρὸς τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοῦ μου ἀνακοινώσεων τοῦ Ἐφέντου, ὑπῆρξα — τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη — τόσον αἰνιγματικός καὶ βραχυλόγος, καταλυπήσας αὐτήν, χωρὶς νὰ τὸ σκεφθῶ.

Πολλὴν ἤδη ὥραν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς μητρός μου, ἐκαθήμεν ἐπὶ ὀκλάδην ἐπὶ τοῦ ἐρυθροῦ χαμίου τοῦ χαμηλοῦ σοφᾶ, κύπτων πρὸς τὸ ἄμυδρόν φῶς ἐλευμένο λυχναρίου καὶ προσπαθῶν νὰ διασκεδάσω τὰς σκέψεις καὶ τὰς ζωηράς τῆς φαντασίας μου εἰκόνας διὰ τῆς ἀναγνώσεως δὲν ἐνθυμοῦμαι πλῆθον τῶρα τίνος βιβλίου! Ἄλλα τ' ἀντικείμενα τῆς νοερᾶς ὁράσεως παρεμπρόσθουν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ βιβλίου πολὺ φωτεινότερα τῶν φύλλων αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀνάγνωσίς μου καθ' ὅλον τὸ διάστημα δὲν ἦτο παρά μηχανικός τῶν ὀφθαλμῶν περίπατος ἐπὶ τῶν γραμμῶν ἐκάστης σελίδος. Δις ἡ τρις ἐξηπλώθην χαμαὶ ἐπὶ τοῦ μοσχοβολοῦντος στρώματός μου μὲ ὄμματα διὰ τῆς βίας κεκλεισμένα, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἡ ὁσμὴ τοῦ μόσχου, ἣν ἀπέπνεον τὰ χειροκέντητα προσκεφάλαιά μου, τόσον μεθυστικῆ, τόσον ναρκατικῆ, δὲν ἴσχυε νὰ ἀποκοιμήσῃ τὴν συγκίνησίν μου. Ἡ ἱστορία τοῦ δυστυχοῦς Κιαμὴλ ἐξελλίσσεται ἐν ζωνταναῖς εἰκόσιν ἐνώπιον τῶν κλειστῶν ὀφθαλμῶν μου. Πόσον κοινωνικός, πόσον εὐομίλητος θὰ ἦτο ἄλλοτε ὁ φιλέρμος, ὁ σιωπηλὸς καὶ διὰ τοῦτο ἀνιαρὸς τῶρα σοφτᾶς, ὅστις κατέκτησεν οὕτως ἀσυνήθως τὴν φιλίαν ἐνός ἐκ τῶν Σουλτάνηδων, οἵτινες ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἀριστοκρατίᾳ κατέχουσι τὴν ἐγωιστικώτεραν θέσιν, μ' ὄλην τὴν προοδύουσαν πτωχείαν των! Καὶ τί φιλία θὰ ἦτο ἐκεῖνη! Τί ἀδελφοποίησι! Ἄναμφιβόλως, ὁ νέος Σουλτάνης εὔρεν ἐν αὐτῇ εὐδαιμονίαν πολὺ πλείω τῆς συνήθους καὶ, φιλάδελφος ὢν, ἔσπευσε νὰ ποιήσῃ μέτοχον αὐτῆς καὶ τὴν ὥραν ἀδελφῆν του. Τώρα ἐφανταζόμην τὸν Κιαμὴλ, ἐν κρυφῇ εἰδυλλιακῇ ἀγάπῃ μετὰ τῆς μελλούσης νηυστῆς του, μέτοχον συγκινήσεων κ' αἰσθημάτων τόσον ἀγνώστων τοῖς ὀμοφύλοις αὐτοῦ καὶ ὅμως τόσον φυσικῶν εἰς τὴν εὐαίσθητον αὐτοῦ καρδίαν — τώρα πάλιν δαμαστήν θυμοειδὺς ἴππου, καλπάζοντα παρὰ τὸ πλευρόν τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του, μὲ τὴν γραφικὴν στολὴν τῆς ἐπαρχιακῆς νεολαίας, μὲ τὰ ζωηρά

χρώματα καὶ τὸν ὀπλισμὸν αὐτοῦ ἀστράπτοντα, καὶ μετ' ὀλίγον τὸν ἐφανταζομένην ἐν φοβερᾷ συγχύσει κρημνιζόμενον μετὰ τοῦ ἀφηνιασμένου ἵππου τοῦ ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ὕψους τῆς γεφύρας καὶ ἀπελπιστικῶς παλαίοντα πρὸς τὴν μανίαν τοῦ ζώου, πρὸς τὴν λύσαν τῶν σφοδρῶν ρευμάτων, πρὸς τὸν θάνατον, ὧς ἔλεγεν ἡ μήτηρ του, ἕως οὗ, ἐξαντληθεὶς καὶ ἀποκαμῶν, ἀφήνετο νὰ σῦρταί, περιπεπλεγμένους, πιθανῶς, εἰς τὰ λωρία τοῦ ἀναβολέως, παίγνιον τῶν ὀρμητικῶν ὑδάτων καὶ αὐτὸς καὶ τὸ ἐκπνέον ἡδῆ ἄλλοιον. Καὶ ἔπειτα ὁ συγγὸς ἐκείνος ἐγωιστής, ὁ ἀπάνθρωπος Σουλτάνης, ὅστις ἔκλειε τόσον ἀνηλεῶς τὴν θύραν αὐτοῦ εἰς τὸν ἡμιθανῆ μνηστήρα τῆς ἰδίας αὐτοῦ θυγατρὸς! Καὶ ἔπειτα πάλιν ὁ δυστυχῆς Κιαμῆλ, ἀσπλάγχχνως ἐρριμμένος παρὰ τὸ χάνιον τοῦ γερο-Μούρτου, κατατροχόμενος ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ ὀμως ἐκτεθειμένος, εἰς τὰ φύχη τῆς νυκτὸς καὶ τοῖς καύσωνας τῆς ἡμέρας, διὰ τὴν ἀνέχειάν του, ἐξαιτούμενος ἐν τῇ παραφροσύνῃ του ἔλεος παρὰ μιᾶς θάτου - ἴσως τῆς μνηστῆς του, καὶ ἀπειλῶν νὰ σφάξῃ μιαν ἀγριαγκινάραν - ἴσως τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του! Καὶ πῶς νὰ εὔρη ἀτυχῆς νέος τὸν φονέα; Καὶ πῶς νὰ ἐκδικήσῃ τὸν ἀδελφοποιτὸν του; Καὶ τὸν εὔρεν ἄρα γε; Καὶ τὸν ἐξεδίκησε; Καὶ ἐὰν ἐξεδίκησε τὸν ἀδελφὸν τῆς μνηστῆς του, διατί τότε τὸν ἐγκατέλιπεν ἐκείνη, ἐνῶ ὤφειλε νὰ τὸν ἀγαπᾷ διπλασιῶς τώρα; Βεθαίως, ὁ ἡμέρος τοῦ Κιαμῆλ χαρακτῆρ δὲν ἴσχυσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἄγριον καθήκον τῆς σκληρᾶς, τῆς αἰμοχαροῦς αὐτοδικίας. Καὶ πρὶν ἢ κακοιργῆσαι πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θηριώδους τοῦ πενθεροῦ του καρδίας, προετίμησε νὰ φονεύσῃ τὴν ἴδιαν αὐτοῦ καρδίαν διὰ παντός, καταστρέφων ὅλην αὐτῆς τὴν εὐδαιμονίαν. Ἴσως θὰ ἦτο καλύτερον ἐὰν δὲν ἔδεικνε αὐτὸς ἐξαιρέσειν ἐὰν ἐφέρετο ὡς ἀληθῆς ὀθωμανός, ἐκδικῶν τὸν ἀδελφοποιτὸν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἔθαρρον ἐκείνου τρόπον, ὃν παρὰ μὲν τοῖς ὀμοφύλοις του ὑπερροᾷ ὁ νόμος, παρὰ δὲ τοῖς χριστιανοῖς οὐδ' αὐτὴ ἢ φιλανθρωποτάτη τῆς γῆς θρησκεία ἠδυνήθη ἀκόμη νὰ καταργήσῃ.

Τοιαῦτα εἰκόνας καὶ τοιαῦτα σκέψεις ἀπησχόλουν τὴν διάνοιάν μου, ὅτε κρότος βημάτων ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ πε-

ριπτέρου μ' ἔδειξε νὰ τιναχθῶ αἰφνης ἐκ τῆς θέσεώς μου. Εἰσερχόμενος εἰχον ἰδεῖ ἐκεῖ χαμαὶ στρώματά τινα. Προφανῶς, ὁ δι' ὃν ἦσαν προωρισμένα ἤρχετο νὰ κοιμηθῇ. Ἴσως εἶναι ὁ ἀδελφός μου, εἶπον, καὶ ἤνοιξα τὴν θύραν. Ἐν τῷ ἀραιῷ τοῦ προθαλάμου σκότει· διεγράφετο ἀμυδρῶς τὸ ἰσχνόν καὶ ὑψηλόν τοῦ Κιαμῆλ ἀνάστημα μὲ τὸ φωσφοροεἰδῶς λευκάζον σαρκίον του, τὸ ὅποιο ἤγγιξε σχεδὸν τὴν ὀροφήν τοῦ δωματίου.

— Τὸ ξεύρου μὲσα πῶς ἤλθες, Κιαμῆλ; Ἡ μητέρα σου ἦτο πολὺ ἀνήσυχος, εἶπον, προσπαθῆσας νὰ κρῶψω τὴν ἐμὴν ἀνησυχίαν.

— Τώρα πάγει πιά! εἶπεν ὁ Κιαμῆλ, ἀκίνητος αὐτοῦ, μετὰ φωνῆς ἀνεξηγήτως παραδόξου. Τώρα ἐτελεῖται τὸ κακό. Θὰ ἡσυχάσει κ' ἐκείνη, θὰ ἡσυχάσω κ' ἐγώ!

— Εὔγε. Κιαμῆλ! εἶπον ἐγώ, ἐνθαρρυνῶν αὐτὸν νὰ με ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ δωμάτιόν μου. Ἐγὼ τὸ 'ξεύρω πῶς εἶσαι γνωστικὸ παιδί. Τὸ ξεύρω πῶς αὐτὸ θὰ εἶναι πλεόν ἢ τελευταία φορά.

— Ναι, εἶπεν ὁ Κιαμῆλ μετὰ πεποιθήσεως. Ἡ τελευταία!

'Ἄλλ' ὅποια ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς μου, ὅταν τὸν εἶδον εἰσελθόντα εἰς τὸ δωμάτιόν μου. Ἡ ὄχρα μορφὴ του, ἐφ' ἧς ἀφ' ἐνός μὲν ἀντηνακλάτο τὸ λευκόν τοῦ σαρκίου του χρῶμα, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ πράσινον τοῦ ράσου του, ἐφαίνετο ὡς μορφὴ νεκροῦ πρὸ πολλοῦ ἐκπνεύσαντος! Τὰ χεῖλιά του ἦσαν πελιδνά, οἱ ὀφθαλμοὶ του σθεαροί, αὐτὴ κινήσεις αὐτοῦ ὡς κινήσεις πτώματος ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν μουσικοῦ τινος γαλιθανισμοῦ διατελοῦντος. Οἱ δὲ συνεχεῖς παλμοὶ τῆς ἀμυδρᾶς τοῦ λυχναρίου μου λάμψεως, ἀνισύχως κυμαινόμενοι ἐπ' αὐτοῦ, καθίστων τὴν ἐμφάνισίν του ριγηλῶς φρικαλέαν, ὡς ἐμφάνισιν νεκρικοῦ τινος φάσματος! Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθη νὰ τηρήσω τὴν παρουσίαν τοῦ πνεύματός μου. Ἄλλ' ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μετὰ φρίκης ὅτι τὸν ἐνηγαλίσθη καὶ τὸν ἐφίλησα πρὸς ἐνθάρρυνσιν. Τόσον πολλὸς ἦτον ὁ πρὸς τὸν δυστυχῆ οἶκόν μου! Ὅταν ἡσυχάσεν ὀλίγον, ἀνέπευσεν ἐκ βάθους καί, — Τώρα πιά ἐτελεῖωσεν! εἶπε. Τώρα θὰ ἡσυχάσω!

Καὶ ἐξεστῆμισεν ἄσεμνον βλασφημίαν κατὰ τινος τρίτου, μόνον δι' ὑβριστικοῦ ἐπιθέτου ὀνομάσας αὐτόν.

— Δὲν φθάνει πὺδ ἑσκότῳσε τὸν ἀδελφοποιτόν μου, εἶπεν ἔπειτα, δὲν φθάνει πὺδ κατέστρεψε τὴν εὐτυχία καὶ τὴν ὑγεία μου, μόνο ἤρχετο κάθε λίγο νὰ μοῦ φαρμακῶνει καὶ τὴν ἀθλία ζωὴ πὺδ μ' ἐπερίσσευσε!

Καὶ ὅταν εἶδεν ὅτι ἐγὼ δὲν εὗρισκόν τι πρόχειρον νὰ τοῦ εἰπῶ,

— Ξεύρω, εἶπε. Ἐσὺ εἶσαι διαβασμένος ἀνθρώπος καὶ θὰ γελάσεις. Γι' αὐτὸ δὲν σέ εἶπα τίποτε, ὡς τώρα. Μὰ ὁ Σεῖχος τοῦ Τεκέ μας εἶναι πὺδ διαβασμένος ἀπὸ σένα - εἶναι ἄγιος. Καὶ ὅποιος κάμνει τὸν λόγο του, κάμνει τὴν βουλή τοῦ Θεοῦ. Τρία χρόνια τώρα με καταδιώκει ὁ βρυκόλακας - κανεὶς δὲν με γλύτῳσε. Στὸ πᾶνηγύρι ἐπήγαινα, μπροστά μου τὸν εὗρισκα! στὸ παζάρι ἐπήγαινα, μπροστά μου τὸν εὗρισκα! ὡσπου με ἀπέλπισε καὶ παράτησα τὴν δουλειά μου καὶ πήγα κ' ἐγίνα σοφτάς. Καλὰ πὺδ ἔκαμα! Γιατί ὁ Σεῖχος μας, πὺδ σέ εἶπα, αὐτὸς μ' ἐγλύτῳσε - ἄς ἔχουμε τὴν εὐλογία του!

«— Μὴ τὸν βλέπεις πὺδ μοιάζει τὸν σκοτωμένο, με εἶπεν. Ὁ βρυκόλακας εἶναι μόνον ἓνα τουλούμι γεμάτο αἷμα. Φέρε με ἓνα μαυρομάνικο μαχαίρι νὰ σέ τὸ διαβῶς» καὶ ἅμα τὸν ξαναδεῖς, τρύπα τον, νὰ χυθεῖ τὸ αἷμα! Ἄλλη μιά φορά δὲν θὰ ξαναβγεῖ μπροστά σου.»

Τότε διεκρίνα μετὰ φρίκης ὅτι αἱ χεῖρες του ἦσαν καθημαγμένα καὶ κηλιδωμένον τὸ ἐνδύμᾶ του. Κρύος ἰδρῶς με περιέλουσεν!

— Ὡ! Κιαμήλ, ἔχουσες αἷμα!

— Ὅχι! Εἶναι μόνον τὸ αἷμα τοῦ βρυκόλακα, τοῦ σκοτωμένου.

— Καὶ τίνος σκωτομένου ἦτον ὁ βρυκόλακας; ἠρώτησα ἐγὼ, τρέμων καθ' ὅλα μου τὰ μέλη.

— Αὐτοῦ πὺδ σκότῳσε τὸν ἀδελφοποιτό μου, ἀπεκρίθη ἔκεινος.

— Καὶ ποιός λοιπὸν ἑσκότῳσε τὸν φονεά τοῦ ἀδελφοποιτοῦ σου;

— Ποιός ἄλλος εἶχε τὸ καθήκον παρὰ ἐγὼ, εἶπεν ὁ Τοῦρκος μετὰ τῆς αὐτῆς ὑπερηφανείας ὡστε νὰ τὸν ἐδελυθῶ.

— Καὶ πῶς; Τέτιο κακό; ἐφέλ-λισα ἔπειτα μηχανικῶς μᾶλλον καὶ ἀβουλήτως.

— Χμ! εἶπεν ὁ Τοῦρκος. Δὲν εἶναι γραμμένον στὸ χαρτί σας, μάχαιραν δώσεις, μάχαιραν λάβεις; Ὁ διαβολὸς πὺδ χύνει τὴν σφαῖρα γιὰ τὸν φονιά,

χύνει καὶ μιὰ γιὰ τὸν ἐκδικητὴ του, Ἄκουσε λοιπὸν:

Ἴσως δὲν ἠξεύρεις ὅτι ὁ φονιάς τοῦ ἀδελφοποιτοῦ μου μ' ἔκαμε νὰ κινδυνέψω νὰ ληστευθῶ ἀπὸ ἓνα μυλωνά, νὰ διωχθῶ ἀπὸ τὸν παθερό μου καὶ νὰ ξεπέσω ἄρρωστος στὸ χωριό σας. Μάθε το λοιπὸν, νά, πὺδ σοῦ τὸ λέγω:

Ἄμα ἤλθ' ἀπὸ τὸ σπίτι σας στὴν Πόλη κ' ἐνίωσα τὸν ἑαυτὸ μου καλὰ, ἐπῆρα τὸ τουφέκι κ' ἐπῆγα πῖσω στὸν μυλωνά πὺδ μ' ἐβγάλε ἀπὸ τὸν ποταμὸ μισοπεθαμένο.

«— Μοῦ ἔκλεψες ἓνα κεμέρι, τοῦ εἶπα, με πεντακόσια φλουριά! μοῦ ἔσωσες μιὰ ζωὴ - πέντε παράδες δὲν ἀξίζει. Ἐσὺ πὺδ ἄλογυρίζεις τόσο συχνά στὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ, χωρὶς ἄλλο θὰ γωρορίζεις ποῖς ἑσκότῳσε τὸν ἀδελφοποιτό μου τὴν ἡμέρα πὺδ μ' ἔσωρες ἐξω. Κοίταξε τὸν λύκο τοῦ τουφεκιοῦ μου σηκωμένο! Ἄν με τὸ πεῖς, σέ χαρίζω ὅ τι μοῦ ἔκλεψες» ἂν τὸ κρύψεις; χάνεις τὴν ζωὴ σου!»

Ἔτσι τοῦ εἶπα - καὶ καλὰ ἔκαμα. Γιατί ὁ μυλωνάς ἦταν δειλὸς κλεφταποδόχος καὶ, σὰν εἶδε τὰ στενά, «— Ὑποσέσου, μοὶ εἶπε, πῶς δὲν θὰ κάμεις τὸ φονικό μετ' ὅσον μύλο μου καὶ σοῦ δεῖχῳ τὸν ἀνθρώπό σου.»

Ἵποσέθηκα.

«— Κρύψου, λοιπὸν, μοὶ εἶπεν, ἐδῶ ἀπὸ πῖσου. Ὅπου καὶ νὰ εἶναι θὰ φθάσει ἓνας με τὸν ταχυδρομικό του σάκκο στὴν ἀμασχάλη, μετὸ τουφέκι στὸν ὦμο του. Αὐτὸς εἶναι ὁ φονιάς τοῦ Σουλτανέλη. Ὀνομάζεται Χαραλαμπής, υἱὸς τοῦ Μητῆκου. Κάθε δεκαπέντε περνᾶ τὸ ἴδιο τὸ γεφύρι πὺδ ἔπεσες με τ' ἄλογο.»

Τὰ ὦτα μου ἐβόζον ἰσχυρῶς· μόλις τὸν ἤκουον.

Ἵ Τουρκὸς ἐξηκολούθησε:

— Μὰ πρὶν προφθάσω ἀκόμα νὰ κρυφθῶ, νὰ κ' ἐμβῆκε τὸ συλλί μέσα, καθὼς μοῦ τὸ περιέγραφε. Τὸν λύκο τὸν εἶχα σηκωμένο· μιὰ ἔλα πὺδ ἐδωκα τὸν λόγο μου; Ἐφοβήθηκα μὴν ἐννοήσει τίποτε καὶ με κάμει νὰ τὸν παραδῶ. Ἔτσι ἐβγήκα κ' ἐτράθηξα πρὸς τὸ γεφύρι. «— Ἄπ' ἐδῶ θὰ περάσεις, εἶπεν ὁ μυλωνάς. Ἐδῶ τὸν ἔκαρτέρησα, στὸν ἴδιο τὸν τόπο πὺδ ἔσπεκεν ὅταν ἑσκότῳσε τὸν ἀδελφοποιτό μου. Ἐκεῖ τὸν εἶδα κ' ἐπλησίαζεν εἰς τὸ γεφύρι. Μὰ, καθὼς ἦταν χειμῶνας καὶ τὰ κλαδιὰ χωρὶς φύλλα,

καὶ καθὼς εἶχε τὴν ὑποψία μέσα του, μ' ἐσκιάχθηκε πρὶν ζυγώσει ἀφηλά, στὴν μέση τοῦ γεφυριοῦ, κ' ἐστράφη πίσω κι ἄρχισε νὰ τρέχει. Ἔπεσα κατόπι του μ' ὄλη μου τὴ δύναμη, μὰ ἦτανε γρηγορότερος. Δυὸ φορές, ἐτράβησα πάνω του, δυὸ φορές ἀπάντησε τὸ σκυλι φεύγοντας. «Καλά!» εἶπα· «ὅπου καὶ νὰ πᾶς θὰ ξαναπεράσεις!»

Ἄ! αὐτὸ*λοιπὸν ἦτο τὸ στοιχειωμένον αἶμα, περὶ οὐ ἔλεγεν ὁ ἀτυχῆς ἀδελφός πρὸς τὴν μητέρα, ὅτι ἐσταύρωσε τὸν φονέα καθ' ὁδὸν καὶ τὸν ἔκαμε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ παραιτηθῆ τῆς μετακομίσεως τοῦ ταχυδρομείου!

Αἱ τρίχεις μου ἠνωρθώθησαν· τὰ μέλη μου ἔτρεμον ὡς φύλλα φθινοπώρου· δὲν ἦμην σχεδὸν κύριος τῶν αἰσθήσεών μου.

Ὁ Τοῦρκος ἐξηκολούθησε :

— Δεκαπέντε μέρες ἐπέρασαν, δεκαπέντε μέρες τὸν ἐφύλαγα καρτέρι. Ἦτανε στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Ὁ Καϊμακάμης τοῦ τόπου ἔκοψε τὸ σιδηρόδρομο τοῦ Λουλεβουργᾶζ καὶ ἔδοσε διαταγὴ νὰ φύγουν πρὸς τὴν πόλη. Ἐγὼ δὲν ἐσάλεφα. Μιὰ νύχτ' ἀκόμη ἂν περνοῦσε θὰ μ' ἐσκοτώναν οἱ Ρούσοι. Μὰ ὁ Θεὸς μ' ἐφύλαξε καὶ μ' ἔστειλε τὸν ἀνθρωπὸ μου!..

Ὁ ψυχρὸς ἰδρὼς ἔρρεε ποταμηδὸν ἀπὸ τοῦ μετώπου μου. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι δις ἐχύθην νὰ σφίξω τὸν λαιμόν του, νὰ πνίξω τὴν ὁμολογίαν εἰς τὸν ἄρουργά του. Ἄλλ' ἢ φρίκη μὲ εἶχε κατακραυανώσει. Κ' ἐνῶ ἐσωτερικῶς ἐνόμιζον ὅτι κινοῦμαι, ἐξωτερικῶς ἔμενον ἀδρανῆς ὡς ἀνθρώπος ἀποπεπληγμένος.

Ὁ Τοῦρκος ἐξηκολούθησεν.

— Αὐτὴν τὴν φορά ἦμην καλά κρυμμένος καί, γιὰ νὰ τοῦ πάρω κάθε ὑποψία, τὸν ἀφήκα νὰ περάσει τὸ γεφύρι. Καὶ ὅταν εἶδα πῶς κατέβηκε στὴν ὄχθη κ' ἐσκυψε νὰ πιεῖ νερὸ, ἐπερίμεν' ἀκόμη μιὰ στιγμὴ, γιὰ νὰ μὴ πάρω τὸ κρῖμα στὸ λαιμὸ μου... Κ' ὕστερα ἐτράβηξα!

— ὦ! ἄθλια! Ἐφόνευσες τὸν ἀδελφόν μου!

Τότε ἠκούσθη ἐν τῷ κήπῳ συγκεχυμένος θόρυθος, ἐν ᾧ διέκρινον τὴν φωνὴν τοῦ μικροτέρου μου ἀδελφοῦ κρᾶζοντος:

— Ἐδῶ! Ἐδῶ μέσα κοιμάται!

Φλόγες πυρσῶν καὶ λαμπάδων ἐφώτισαν αἰματηρῶς τοὺς ἐπὶ τῶν τοίχων κισσοῦς, καὶ λάμπεις ξιφῶν καὶ τουφε-

κίων ἐχώρησε διὰ τῆς μικρᾶς θύρας πρὸς τὸ περίπτερον. Ἦτόν ἡ ἀστυνομία! Ἡ θύρα μου ἠνεώγη μετὰ πατάγου καὶ πρῶτος εἰσῆλθεν ὁ ἀδελφός μου.

— Ἀφῆσ' τον νὰ τὸν πάρουν! ἀνέκραξεν. Εἶναι φονιάς! Ἐσκοτώσε τὸν Χαραλαμπῆ τοῦ Μητάκου! Ἐσκότωσε τὸν χωριανὸ μας ἐμπρὸς στὰ μάτια μου!

Τὸ δωμάτιον ἐπλήσθη νυκτοφυλάκων, πυροσβεστῶν καὶ ἀστυνομικῶν κλητῆρων. Ὁ Κιαμῆλ, καρφωμένος εἰς τὴν θέσιν του, ἀφῆκε νὰ τὸν δέσουν χωρὶς τινοῦ ἀντιστάσεως, χωρὶς συγκινήσεως. Ἐκεῖ προῆλθεν ἐκ τοῦ πλήθους ὁ ὀδηγῶν αὐτοῦς ἀξιωματικὸς καί, χαιρετίσας εὐγενῶς,

— Τί σύμπτωσις, μοὶ εἶπε, κύριε! τί παράξενος σύμπτωσις σᾶς φέρει εἰς τὸν οἶκον τοῦ φονέως;

Τότε τὸν ἀνεγνώρισα μόλις. Τὸν εἶχον σχετισθῆ κατὰ τοὺς πηγαινοερχομούς μου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας. Ἐγνώριζε τὴν ὑπόθεσίν μας. Καὶ εἶχεν ἀμειψθῆ διὰ πᾶσαν πρὸς εὐδόξωσιν αὐτῆς προσπάθειάν του. Τὸν ἔλαθον λοιπὸν κατὰ μέρος καὶ τῷ ἐξήγησα πῶς ὁ ψυχρὸς καὶ ἀπαθῶς θεωρῶν ἡμᾶς Κιαμῆλ ἐφόνευσε μὲν ἄλλοτε τὸν ἀδελφόν μου, νομίζων ὅτι ἐκδικεῖται τὸν φονέα τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του, ἐφόνευσε δὲ ἀπόψε τὸν ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας ζητούμενον ἐνοχον ταχυδρόμον, οὗ τὴν πραγματικὴν παρουσίαν ἐξέλαμβανεν. ἐν τῇ πλάνῃ του, ὡς δαιμονικὴν ἐμφάνισιν πρὸς καταδῶξίν του ἐρχομένην.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἐσφίξε συμπαθητικῶς τὴν χεῖρα μου, καὶ ἀπήγαγε τὸν δεσμώτην.

Τὴν ἐπαύριον λίαν πρῶί, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησίν μου, ἐγκατέλειπεν ἡ μήτηρ μου τὴν ἐδελυρὰν ἐκεῖνην οἰκίαν, ἀπερχομένη κατ' εὐθείαν εἰς τὸ χωρίον μας. Δὲν συνέφερε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μάθει τὴν ἀλήθειαν...

Εἶχον παρέλθει τρία περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς νυκτὸς ἐκείνης, ὅτε εἰσῆρχόμην εἰς τὸ χωρίον μας, πρῶτην φοράν ἀπ' ὅτου τὸ ἐγκατέλειπον παῖς ἐτιῶν. Πολλὰ μεταξὺ ἐπισυμβάντα νεώτερα δυστυχήματα εἶχον ἐπισκιάσει τρόπον τινὰ τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο. Ἄλλ' ὅψω μᾶλλον ἐπλησάζον εἰς τὸν οἶκον

μας, τόσω μᾶλλον προέκυπτεν ἐκ τοῦ θάθους τῶν χρόνων ἢ θλιβερά αὐτοῦ ἱστορία, τόσω μᾶλλον ἀνενεούτο. Ἡ ὀδοιπορικὴ μου ἀμαξα παρήλαυνεν ἤδη πρὸ μιᾶς ἐτοιμορρόπου ἐγκαταλελειμμένης οἰκίας. Πᾶς ἄλλος ἤθελεν αἰσθανθῆ βαθεῶς ἐλεγεριακὴν θλίψιν, ἐάν, μετὰ μακρὰν ἐπανερχόμενος ἀπουσίαν, εὑρίσκε νεκρικήν σιγὴν ἐκεῖ ὅπου ἀφῆκεν εὐθυμον ἠχηρὸν βίον, καταστροφὴν καὶ ἐρημίαν, ἐκεῖ ὅπου ἀπέλιπε τὴν εὐεστώ καὶ τὴν ἄνεσιν. Εἰς ἐμὲ τὰ κλειστὰ παράθυρα, οἱ χαίνοντες τοῖχοι, ἡ χορτοφουσα ἀλλή, ὁ ἀπερίφρακτος καὶ παντὶ λυμεθῶν ἀναπεταμένος κήπος, δὲν ἠξεύρω πῶς ἐνεποιεῖ παραδόξως ἱκανοποιητικὴν ἐντύπωσιν. Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἐλυπούμην ἐὰν ἐξηκολούθει ὁ οἶκος ἐκεῖνος ν' ἀκμάζει. Διότι ἦτον ὁ οἶκος τοῦ Μητάκου, ὁ οἶκος τοῦ Λαμπῆ, τοῦ πρώην ταχυδρόμου. Καὶ τὸν ταχυδρόμον τοῦτον δὲν ἠδυνάμην νὰ μὴ θεωρῶ αἰτίον τοῦ φόνου τοῦ δυστυχῶς ἀδελφοῦ μου. Ὁ καθ' αὐτὸ φονεὺς εἶχε παραφρονήσει ἐνώπιόν μου κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην δικαστικὴν ἀνάκρισιν, εὐθὺς ὡς ἐβεβαιώθη τίνος καρδίαν διεπάρασεν ἡ σφαῖρα ἦν διηύθυνε κατὰ τοῦ φονεῦς τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του. Ἄλλ' ὡς σκοπὸν τῆς ὑπὸ τυφλῆς ἐκδικήσεως ριφθείσης ἐκείνης βολῆς ὁ ἔνοχος υἱὸς τοῦ Μητάκου ὑποκατέστησε μετ' ἀθεοφρόσου πανουργίας τὰ στήθη τοῦ πτωχοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅστις εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ τὸν ὀμοιάζῃ ὄχι μόνον κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν στάσιν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὰ τὰ ἐνδύματα. Ἦτο πλέον ἀποδεδειγμένον ὅτι μόνον διὰ τοῦτο παρέπεισε τὸν εὐπίστον νεανίαν νὰ τὸν διαδεχθῆ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του, καὶ ἐγνώσθη ὅτι ἦτο τόσον θέβαιος περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς θδελυρᾶς πανουργίας του, ὥστε προεἶπε χαιρεκάκως καὶ αὐτὴν τὴν ὕραν τοῦ δλέθρου τοῦ ἀδελφοῦ μου!

Ὅταν ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς οἰκίας ἡμῶν, ἐξεπλάγην ἰδὼν ἓνα πιναρόν, ρακένδυτον, γυμνόποδα δερβίσην ἐξερχόμενον τῆς αὐλῆς καὶ τρέχοντα ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν τῆς ἀμάξης.

— Ἀμάν, Σουλτανή! Κοκώνα μπήλμεσιν!

Τὸ σῶμα μου ἀνετριχίασεν ἐκ φρίκης!

Αὐταὶ ἦσαν αἱ μόναι λέξεις ἃς ἐξεφώνησεν ὁ Κιαμῆλ, ὅτε, ἐν πλήρει

δικαστηρίῳ παραφρονήσας, ἐπιπτε λιπόθυμος πρὸ τῶν ποδῶν μου!

— Διὰ τὸν Θεόν, Σουλτάνε μου, νὰ μὴν τὸ μάθει ἡ κοκώνα!

Καὶ ὁ ἀπαίσχος ἤχος τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ἤχος ὃν θὰ ἐνόμιζέ τις ἐξεληθόντα ἐκ βαθεῶς τινὸς τάφου μᾶλλον παρὰ ἐκ στόματος ἀνθρώπου, ἐτάραξε τόσον τὰ νεῦρα μου ὥστε, ὅταν ἐρρίφθην εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς προσδραμούσης μητρὸς μου, δὲν ἠξεύρω ὅποῦν παράξενον κρᾶμα βδελυγμίας καὶ οἴκτου ἐπλήρου τὴν καρδίαν μου.

Ὀὕτως, εἰσεχώρησα εἰς τὴν ἀλλήν, στρέφων τὰ νῶτα πρὸς τὸ μέρος ὅθεν ὑπέθετον τὸ βδέλυγμα ἐκεῖνο παρακολουθοῦν με.

Παρὰ τὴν ἐτέραν τοῦ οἴκου μας πλευρὰν ἦτον ἀνοικτὴ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Ἐν τῇ κήπῳ τούτῳ ἀκμάζει ἀκόμη μία μὲλα, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ὁποίας τόσον ἐδυχεῖς συνεπαίζομεν ἄλλοτε ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφοί μου. Ἄλλ' αἱ ἠχηραὶ ἐκεῖναι φωναί, οἱ παιδικοὶ μας γέλωτες δὲν ἀκούονται πλέον ἐκεῖ. Αἰωνία σιγὴ βασιλεύει ὑπ' αὐτὴν καὶ λευκὸς λίθινος σταυρὸς, πρὸ τοῦ ὁποίου κατεῖ ἀκόμιτος λύχνος, μαρτυρεῖ τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου. Ἐκεῖ κεῖται τεθαμμένος ὁ πολυκλαυστος ἀδελφός μου. Ἐκεῖ διηύθυνα δακρυρροῶν τὰ βήματά μου. Τὰ λαμπρότερα ρόδα, τὰ ἐκλεκτότερα ἄνθη κοσμοῦσι τὸ ἀναπαυτήριο αὐτοῦ. Ὁ κήπος ἡμῶν ἦτο πολὺ ἀτημέλητος ἄλλοτε. Τώρα εἶναι πλήρης ἀνθέων, τὰ ὅποια φαίνονται ὡς ἐὰν ἀνέβλυσαν πολυπληθῆ ἐκ τοῦ τάφου ἐκείνου καὶ διεχύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τῶν ἀπωτάτων γωνιῶν τοῦ κήπου.

— Ὅλα τὰ καλλιεργεῖ ὁ φτωχὸς ὁ Κιαμῆλ; ἔπιθύρουν ἡ μήτηρ μου θλιβερῶς.

Αἱ τρίχες μου ἠνωρθώθησαν ἐκ νέου. Καί, στραφεῖς μετὰ σπασμωδικῶς κινουμένων χειλέων πρὸς τὸν περὶ οὐ ἐλάλει,

— Σὲ προστάζω, τὸν εἶπον, νὰ μὴ ξαναπατήσεις εἰς τὸ σπίτι μας!

— Ὡ, ὁ ἀρίστος! ἀνέκραξεν ἡ μήτηρ μου μετ' ἀπεριγρίπτου πόνου. Τίνος τὸ λέγεις παιδί μου; Ἄμ' ὁ φτωχὸς οὔτε ἀκούει, οὔτε μιλεῖ πλέον. Εἶναι τρελὸς ὁ καημένος!

Ὁ Κιαμῆλ προσήλου τοὺς ἀλαμπεῖς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος, ὡς ἄνθρωπος οὐδὲλως

ἐννοῶν τὰ περι αὐτὸν συμβαίοντα.

Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐφόρει τώρα πρα-
σινόζωστον κιουλάφιον δερβίσου, τὸ ὁ-
ποῖον τὸν καθίστα μέχρι γελοῖου βα-
θμοῦ ὑψηλότατον. Περὶ τὸ κατεσκληκός
αὐτοῦ σῶμα ἐκρέματο ἐρρακωμένον τὸ
καπτάνιον τῆς εἰς ἣν ἀνῆκε μοναχικῆς
τάξεως. Οἱ ἀγκῶνες αὐτοῦ διεφαίνοντο
διὰ τῶν ρηγγμάτων τῶν ἱματίων του,
ἀλλὰ ἦτον ἐξωσμένος λαμπρὰν δερμα-
τίνην ζώνην φέρουσαν ἐπὶ τοῦ θηλυκω-
τήρος μέγαν ἐκλεκτὸν λίθον, ὄνυχα τῆς
Μέκκας. Ἡ δὲ μορφή αὐτοῦ, εἴτε ὡς
ἐκ τῆς ἀπαθείας ἐν ἡ διετέλει τώρα,
εἴτε ὡς ἐκ τῆς ἐπιθράσεως τοῦ ἡλίου,
ἐφαίνετο ὑγιεστέρα παρά πρότερον.

— Νὰ κουρευῶνται! εἶπεν ἡ μήτηρ
μου, βλέπουσα πρὸς αὐτὸν μετ' οἴκτου.
Τὸν ἔκαμαν ἅγιον! Ἄφ' ὅτου ἐτρέλά-
θηκε, τὸν ἔκαμαν ἅγιον. Καὶ τοῦ φιλοῦν
τὸ χέρι, καὶ τοῦ φέρουν φαγητὰ, καὶ
τοῦ φέρουν ρούχα, καὶ θέλουν νὰ τὸν
πάρουν εἰς τοῦ καϊμακάμη τὸ σπίτι.
Μὰ ἐκεῖνος δὲν τρώγει παρά ξερὸ ψω-
μί, δὲν φορεῖ παρά αὐτὰ ποῦ βλέπεις,
καὶ κοιμάται κατὰ γῆς μὲς στῆν ἀχυ-
ρῶνα. Καὶ δὲν θέλει νὰ φύγει ἀπὸ
κοντὰ μου ὅ τι κι ἂν τοῦ κάμουν. Μό-
νον σὰν στενοχωρήσουν πάρα πολὺ,
μόνον σὰν ταραχθεῖ, θιάζει μιά παρά-
ξενη φωνὴ «—Γιὰ τὸν Θεό, Σουλτάνε
μου, νὰ μὴν τὸ μάθει ἡ κοκῶνα!» Ἄλ-
λο ἀπ' αὐτὸ δὲν ἠξερεῖ τίποτε! Ὁ
ἀρίσκος ὁ Κιαμήλης!

Καὶ ἐνῶ ἐκεῖνη ἔλεγε ταῦτα, ἐγὼ
ἐσυλλογίζομην τὴν ἀνήμερον ἄλλοτε
ὀργῆν τῆς κατὰ τοῦ φονέως, τὸ παρά-
πονόν τῆς ὅτι ὁ πτωχός ἡμῶν ἀδελφός
ἐταράσσεται ἐν τῷ τάφῳ του ὡς ἂν ὁ
φονεὺς αὐτοῦ ἐπάτει τὸ χῶμα, ἔστω
καὶ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κόσμου, καὶ ἀ-
νετριχίαζε τὸ σῶμα μου ἐκ τῆς ιδέας
ὅτι ὁ φονεὺς ἐκεῖνος περιπατεῖ καθ'

ἐκάστην ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ τάφου τοῦ θύ-
ματός του, καὶ ἔτρεμον μὴ τὸ πληρο-
φορηθῆ ἡ ταλαίπωρος. Αὐτὸ θὰ τὴν
ἐφόνευσεν!

— Μολταῦτα, τῆ εἶπον, ἐάν τὸν
διώξεις ἐσύ, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ φύ-
γει νὰ πάγει μὲ τοὺς ἐδικούς του.
Κάμε μου τὴν χάριν καὶ διώξε τὸν
ἀπὸ τὸ σπίτι μας!

— Ἄμ' τί λογῆς δά! ἀνεφώνησεν ἐ-
κεῖνη, σχεδὸν διακρούουσα. Ἐγὼ θυμοῦ-
μαι καμιά φορά ἐκεῖνη τὴν σεισουράδα
ποῦ τοῦ ἔδωσε μιά κλωτσιὰ καὶ τὸν ἔ-
διωξεν ἀπὸ τὸ δωμάτιό μας, καὶ λέγω
νὰ εἶχα ἓνα χέρι ἀπ' ἔδω ὡς τὴν Πόλην
νὰ τοῦ δώσω μιά στό θηλυκὸ τοῦ πρό-
σωπο. Καὶ σὺ μὲ λὲς νὰ τὸν διώξω
ἐγὼ μὲ τὰ χέρια μου; Κεῖνος, βλέ-
πεις, ἄφησε τὴν μητέρα του καὶ ἦρθεν
εἰς ἐμένα. Κουβαλεῖ νερό, πάγει στὸν
μύλο, πάγει τὰ ψωμιά στὸν φούρνο,
σκάφτει τ' ἀμπέλια, σκουπίζει τὴν
ἀδλῆ, καλλιεργεῖ τὰ λουλουδία πάνω
στὸν τάφο τοῦ Χρηστάκη μας' ὡς καὶ
τὸ κανδίλι θέλει νὰ τ' ἀνάφτει μὲ τὸ
χέρι του! Κ' ἐγὼ δὰ μαθὲς πῶς νὰ
τὸν διώξω ὑστερα, ἀφοῦ τὸν ἐκοίταξα.
ἑπτὰ μῆνες μὲς στό στρώμα, σὰν τὸ
παιδί μου; Ἄς τόβρει ἀπὸ τὸν Θεό
ὅποιος τὸν ἐκατάντησε σὲ τέτια δυ-
στυχία! Ἔλα, νάχεις τὴν εὐχὴ μου,
γίόκα μου! Ἄφες τὸν ταλαίπωρο μὲ
τὴν συμφορά του, καὶ πές μου δὰ μα-
θὲς, εὐρέθηκεν ὁ φονεὺς; Ὡστόσο δὲν
ἠμπόρεσε νὰ βρεθῆ ποῖός ἦτανε!..

— Ὅχι! ἀπεκρίθην ἐγὼ, ὅστις τὸν
ἔβλεπον ἐνώπιόν μου.

Διότι ἀνελογίσθην ὅσα μοὶ ἔλεγε
περὶ αὐτοῦ· παρέβαλον τὴν ἀγαθότητα
τοῦ παράφρονος μὲ τὴν δβελυρὰν πα-
νουργίαν τοῦ πρώην ταχυδρόμου, καὶ
δὲν ἤξευρον νὰ εὕρω ποῖος ἐκ τῶν δύο
ἦτον ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου!

Γ Ι Α Ν Ν Η Σ Β Λ Α Χ Ο Γ Ι Α Ν Ν Η Σ

Τῆς φτώχειας τὰ στερνὰ

— Μορπούλα, ἔ Μορπούλα! Ποῦ
εἶσαι, κυρά μου; Ψίνα, ψιψίνα μου;
Τί θὰ φάμε σήμερα;

Ἡ γρια - Λασκαροῦ ἐκραζε τὴ γάτα
τῆς βραχνά, ἂν καὶ δὲν τὴν ἐβλεπε
στό σπίτι. Μόλις ἐφεγγε' ἀδειο, πα-

γωμένο ἦτανε τὸ σπίτι' ἰσόγειο, ὄλο
ἓνα χώρισμα, μὲ τὰ φτωχικά του τὰ
συγύρια ἀραδιαστά τριγύρω. Κ' ἡ Λα-
σκαροῦ, διπλωμένη μὲς στὰ παλισκοῦ-
τια τῆς, πλάι στῆ σθηστή γωνιά, δὲ
σπάραζε. Τὸ ξέθωρό τῆς πρόσωπο, μὲ

τὴν τριπλοτυλιγμένη μαντήλα στὸ κεφάλι, καθὼς τόχε γυρμένο κατὰ τὴ γωνιά κ' ἔβλεπε μὲ μάτια ἀκίνητα τὴ στάχτη τῆ σθησιμένη, φάνταζε παράξυνα καὶ τρώαζε μὲς στ' αὐγινό μισόθαμπο.

Μὰ κάποτε σείστηκε ἡ γριά σιγὰ - σιγὰ. Σείστηκε κ' ἀνασηκώθηκε' καὶ γύρισε τὸ πρόσωπο, μὲ τὸ στασιό, κ' εἶδε κατὰ τὴν κλεισμένη πόρτα.

— Μορφούλα, κόρη μου καλή, ποῦ εἶσαι; ρώτησε πάλι.

Καὶ πιάστηκε ἀπὸ τῆς γωνιάς τὸ γύρο, κ' ἔβαλε ἀγώνα, χερία, γόνατα, καὶ στάθηκε στὰ πόδια της. Καὶ κίνησε ὕστερα, σκυφτή, κατὰ τὴν πόρτα. Πῆγε, ἀνοίξε τὴν πόρτα κ' ἔκραξε πάλι. Τῆς γάτας τὸ νιαούρισμα, πού' τανε γριά κὶ αὐτὴ καὶ μαθημένη, ἔφτασε μὲς ἀπὸ τὸ περιθόλι καὶ τὰ ξερόθεντρα τοῦ περιβολιοῦ, τὰ λίγα πού ἀπομείνανε, γιὰ τὴ φωτιά κὶ αὐτὰ καὶ τῆς γριάς τὴ ζέστα. Κ' ἦρθε ἡ γατούλα κλαίοντας παραπονιάρικα καὶ στάθηκε κοντὰ στὰ πόδια τῆς κυρᾶς της, στὸ μοναχικό σκαλί τῆς πόρτας, τὸ λυωμένο ἀπὸ τὰ χρόνια.

— Μορφούλα. τί θὰ φάμε σήμερα, μορῆ; Τί ἔφερες;

Ἡ γάτα ἀπάντησε μὲ τὸ παράπονό της, κ' ἔσκυψε πιὸ πολὺ ἢ γριά, κ' εἶδε στὴν πέτρα ἀπάνου ἓνα φάρι ἀποθεμένο.

Τόχε φέρεῖ ἡ γάτα ἡ Μορφούλα. Ἦταν ἓνας κοβιὸς μεγάλος, καὶ τὸν πῆρε ἡ Λασκαροῦ καὶ μῆκε σπῆτι, μὲ τὴ γάτα μπρός κὶ ὀλόρθη τὴν οὐρὰ της παίζοντας.

Αὐτὸ θὰ ἦτανε τῆς μέρας τὸ φαί καὶ γιὰ τοὺς δύο τους' ἦτανε κ' ἡ Μορφούλα γέρικη πολὺ, δὲ χρειαζότανε μεγάλα πράματα γιὰ τὸ φαί της - λίγα φαροκόκαλα τῆς φτάνανε.

Τὸ κυνήγι της τὸ καθημερινὸ ἦτανε πάντα ἀπόνα φάρι, φάρι ὁμῶς πάντα, πετρόφαρο. Κ' ἡ γρια-Λασκαροῦ τὸ περίμενε πιὰ ταχυτικό, κὶ ἀπ' αὐτὸ κρεμοῦσε τὴν ἐλπίδα τῆς θροφῆς της τὴν καθημερινή.

Βράδι νωρίς, πρὶν πέσει στὸ ξερόστρωμα καὶ πρὶν κλείσει τὴν παλιόπορτὰ της, συνήθιζε ἡ γρια-Λασκαροῦ, μ' ὅλη τὴν ἀγάπη ποῦχε τῆς Μορφούλας — κ' εἶχε τὴν ἀνάγκη νὰ τὴ ζεσταίνει στὸν ὕπνο ἢ συντροφιά της κιόλας —, ἀνοίγε καὶ τὴν ἔδραζε ὄξω. Ἦταν ἀπονο αὐτὸ πούκανε, μὰ* πάλι

πῶς θὰ ζούσανε; Τὴν ἔσπρωχνε ὄξω μαλακὰ μὲ τὸ πόδι τῆ Μορφούλα καὶ τῆς ἔλεγε:

— Σῦρε, Μορφούλα, σῦρ' ἐσύ, καλή μου, φίνα μου, κυρά μου, σῦρε νὰ φέρεις τίποτα... Δὲν ἔχουμε αὔριο νὰ φάμε, καφερούλα, καὶ θὰ μείνεις νηστική κ' ἐοὺ μαζὶ μου...

Ἡ γάτα ἀπόξω ἔμενε καὶ παρακαλοῦσε κάμποσο. Ὑστερα ξεμάραινε σιγὰ - σιγὰ ἢ φωνῆ της καὶ χανότανε μὲς στὰ σκοτάδια, ἢ μὲς στῆς θάλασσας τὰ μουγκριτὰ. Καὶ τὴν αὐγὴ, νάτο ἓνα φάρι στὸ σκαλί ἀφισμένο πάλι! Καὶ δὲν τὸτρωγε ἡ Μορφούλα, δὲν τὸ πείραζε καθόλου' ἴσως ἔτρωγε ἄλλο, πρὶν τὸ φέρεῖ τὸ κυνήγι της αὐτὸ στὸ σπῆτι. Μὰ πάλι μπορεῖ νὰ ἦτανε τὸ μόνο αὐτὸ, καὶ τόφερνε ἴσα στὴν κυρά της, ἀγγιχτο.

Πῶς γινόταν τέτιο πράμα τ' ἀποροῦσε ἡ γειτονιά κ' ἡ χώρα, ἢ μισογκρεμισμένη. Μὰ ἡ γρια-Λασκαροῦ διόλου δὲν τὸ ρωτοῦσε. Νομίζαν οἱ ἄλλοι στὴν ἀρχὴ πῶς ἡ γάτα ἡ Μορφούλα πῆγαινε στὴν ἀγορὰ καὶ τάκλεβε τὰ φάρια. Μὰ ἡ Ἀμέρσα, ἡ πιὸ κοντινὴ γειτονία, μαλωμένη μὲ τὴ Λασκαροῦ ἀπὸ χρόνια, παραφύλαγε τὴ γάτα κ' ἔβλεπε πῶς τάφερνε τὰ φάρια ἀπ' τὸ γιολό. Τὴν ἀκολουθοῦσε ἴσαμε τὰ σκόρπια θράχια, πλάι στὸ παλιὸ λιμάνι, πού κáναν ἓνα πληθὸς ἡσυχα κορφάκια ἐκεῖ. κὶ ὄλα ἀντάμα κáναν ἓνα πεζονῆσι ἀπότομο. Κ' ἐκεῖ τὴν ἔχανε τὴ Μορφούλα. Στὸ τέλος τὴν παράτησε, ἔδβαη πιὰ πῶς ἡ γάτα τάβγαζε τὰ φάρια ἀπὸ τῆ θάλασσα.

Τότε ἡ Ἀμέρσα ἔφερε γύρα τὶς γειτονίες καὶ τὰ παράτησε ὄλα μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίμα, καὶ μὲ θίμασμα τρανό! Καὶ τόμαθε ὅλη ἡ χώρα, τί καὶ πῶς ἡ γάτα ἡ Μορφούλα τῆς γρια-Λασκαροῦς πῆγαινε καὶ φάρεσε τὴ νύχτα στὸ γιολό. Ἐπιτιανε μιὰ θέση κοντὰ στὸ γιολό, καὶ στεκόταν ἄσειστη σάν πέτρα, ἀνάμεσα στίς ἄλλες πέτρες τὶς ἀκίνητες ἐκεῖ, καὶ περίμενε ὡρες ἄσειστη. Κ' ἡ πείνα βέβαια τὴν ὀδήγησε κεῖ πέρα καὶ τῆς ἔδειξε τὸν τρόπο αὐτὸν. Καὶ καθὼς ζυγῶναν οἱ κοβιοὶ καὶ τ' ἄλλα τὰ πετρόφαρα καὶ φέρνανε τὴ μούρη τους ὡς τὴν κορφή καὶ γυρούανε νὰ θροῦνε τὸ πιὸ παχὺ χορτάρι, ἐκεῖ πού τὸ νερὸ πάει ἀνάλαφρο καὶ παιγνιδίζει μὲ τίς πέτρες, χράπ! τὸ νύχι τῆς Μορφούλας τ' ἄρπαξε.

'Η ίδια ή γρια-Λασκαρού θά μπορούσε νά τό πεί και νά τό μαρτυρήσει, πώς τά φάρια πού τῆς ἔφερνε ἡ Μορφούλα δέν ἦταν κλεμένα -τόσο φρέσκα, μισοζώντανα, καμιά φορά και ζωντανά. Μά ἡ Λασκαρού δέ συλλογιόταν τίποτα κακό γιά τῆ Μορφούλα -οὔτε και συλλογιόταν τίποτ' ἄλλο. Εἶχε ἀλλαλογῆσει κιόλα λίγο. "Ἐμοιαζε λολή καθὼς ἔθβαινε στό περιβόλι κ' ἔστηνε ψιλή κουβέντα μέ τῆ γάτα τῆς. Γιατί, ὅπως γύριζε στό περιβόλι και μαχότανε νά κόψει κανένα ξεροκλάδι ἀπ' τά παλιόδεγτρα—χειμῶνας πού 'ταν τώρα—και νά σκίσει κανένα σανίδι ἀπό σεντούκι σάπιο, ἀχρείαστο, ἢ νά θγάλει λαχανάκι ἀπό τόν κῆπο τό λιγόσπαρτο, ἢ γάτα ἔκει κοντά τῆς, ἢ Μορφούλα, τῆ συντρόφειε και τῆς ἀποκρινότανε μέ τό νιαούρισμά τῆς σ' ὅσα ἔκεινη τῆς λαλοῦσε λόγια ἀνόητα, λόγια λολά. "Ἰστερα τὴν ἀκολουθοῦσε στη γωνιά πού ἀναθε τῆ φωτίτσα κ' ἔθανε νά ψῆσει τό φαί, τῆς Μορφούλας τό κυνήγι. Καί τό μοιραζόνταν ὕστερα οἱ δυό τους σά δυό φίλοι ἀγαπημένοι πού ἦτανε, χωρὶς ψωμάκι κιόλα, τό συχνότερο.

Χωρὶς ψωμάκι, ἀλήθεια, τώρα τελευταῖα. 'Αφοῦ ὁ ἀχαρος ὁ γέροντας τῆς Λασκαρούς ἔπαψε νά τῆς στέλνει τό ταχτικό μηνιαῖκο στό ξερονῆσι, γιατί τόν ἔφαγε κι αὐτὸν ἢ θάλασσα στερνόν, ἢ Λασκαρού ἦτανε πολὺ περίφανη, και δέ ζητοῦσε, οὔτε καταδεχότανε. Θά πέθαινε νηστικιά -τό ξέραν ὅλοι, ἀλλά δέ θάβγαине ὄξω τόν πόνο και τὴν πείνα τῆς νά πεί.

Τόξερε αὐτό κ' ἡ 'Αμέρσα πιό καλά ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἦταν ἢ πιό κοντινὴ γειτόνισα, ἀν και πληθος ἄλλα σπίτια κατάκλειστα, ρημάδια πιά, χωρίζαν τό δικό τῆς ἀπ' τῆς Λασκαρούς τό σπίτι. "Ἔτσι ἦταν ὅλη ἡ χώρα ἀριά κατοικημένη, μ' ὅλα τά σπίτια τά πολλὰ και τ' ἀρχοντόσπιτα.

Ἦταν ἀπὸ χρόνια ἡ 'Αμέρσα μαλωμένη μέ τῆ Λασκαρού. Μίσση οἰκογενειακά, σφύροντα παλιά... Μά τώρα τί χρειαζόντανε τά μίσση, ἀφοῦ σῆσανε και τά σφύροντα και πάνε;. Πάλι, νά σηκωθεῖ νά πάει στη Λασκαρού και νά φιλιώσει, αὐτό δέν τ' ἀποφάσιζε ἡ 'Αμέρσα. Τὴν ἤξερε καλά τῆ Λασκαρού, κ' ἤξερε και τόν ἴδιο τόν ἑαυτό τῆς. "Ὅμως ἡ σφοδρά τῆς Λασκαρούς τῆ λύγισε, τῆς γλύκανε τό περασμένο

τῆς φαρμάκι. Μά και πάλι δέν ἤθελε νά δειξεί τὴν ἀδυναμία τῆς.

"Ἦτανε ψυχὴ κλειστὴ ἡ 'Αμέρσα, ὅπως ὅλες οἱ νησιώτισσες κι ὅλοι οἱ νησιώτες ἔκει πέρα. Τί νά κἀμει; "Ἐπαιρνε ἄλλη μιὰ γειτόνισα, μιὰ πονηρούλα ἀπὸ τό παραπέρα σπίτι, τὴν Κατερινιώ, και πηγαῖναν και παραφυλάγαν ὄξω ἀπὸ τῆς Λασκαρούς τό περιβόλι. Τά Χριστούγεννα ἦτανε κοντά· ξεροδόρι φυσοῦσε ἄγριο τις τελευταῖες μέρες. 'Η χώρα ἔβλεπε θορινά, και τὴν ἔπιανε τό κύμα ἄσκημα. 'Η Μορφούλα ἔφτασε μιάν ἀγγὴ ἀπὸ τό γιαιλό μέ χωρὶς τίποτα στό στόμα, και νιαούριζε στὴν πόρτα τῆς κυρᾶς τῆς.

— Κοίταξε, εἶπε ἡ 'Αμέρσα· σήμερα δέν φάρεψε ἡ Μορφούλα!. Μὲ τέτιον ἀγριοκαίρο...

— Τί θά φᾶνε σήμερα οἱ δυό τους, οἱ κακόμοιροι;. Νάχουνε τάχα τίποτα; εἶπε ἡ Κατερινιώ.

— Καρτέρα μιὰ στιγμὴ! εἶπε ἡ 'Αμέρσα.

Ἐφυγε, και γύρισε μ' ἓνα φελὶ ψωμί σπιτίσιο.

— Ψίνα, Μορφούλα! ἔκραξε σιγά ἡ 'Αμέρσα.

Πῆγε ἡ Μορφούλα και στάθηκε στὴ ρίζα τοῦ τοίχου, κάτου ἀπ' τις γυναῖκες, και νιαούρισε γλυκά. Οἱ δυό αὐτές, ἀφοῦ τῆς ρίξαν ἓνα κομτάκι και τὴν καλοπιάσαν, ὕστερα τῆς πετάξαν ὄλο τό φελί. Τis κοίταξε καλά-καλά ἡ Μορφούλα, κοίταξε και τό ψωμί, τό μύρισε, τό πῆρε μέ τὰ δόντια τῆς και πῆγε και τ' ἀπόθεσε μέ προσοχὴ στό σκαλί ἀπάνου, και νιαούρισε. Οἱ δυό γυναῖκες κρυφοκοιτάζαν ἀλαλες. "Ανοῖξε ἡ πόρτα και πρόβαλε ἡ γρια-Λασκαρού.

— Ποῦ εἶσαι, Μορφούλα, ψίνα;. Μπά, ἐδὼ εἶσαι καλὴ μου;. Σήμερα τίποτα δέν ἔφερες; Ποῦ εἶναι τό κυνήγι σου; Ἐῆρω, φυσοῦσε ἀπόψε... Μά τώρα τί θά φᾶς; Ἐμένα δέ μέ μέλει, κακόμοιρα, μὰ γιά σένα λέω... Σῦρε, φεύγα ἀπὸ κοντά μου, δέ θέλω νά σέ βλέπω, παλιόγατα! Θά μείνεις νηστικὴ!. Μά, τ' εἶν' αὐτό; Ψωμί ἔφερες, φιψίνα μου; "Ἐκαμες καλύτερα!. Εἶχαμε τρεῖς μέρες ν' ἀγγίξουμε ψωμί στό στόμα... Ἐτσι, νά φέρνεις, ψίνα μου, καμιά φορά λίγο ψωμάκι -ὄχι μονάχα φάρια... Καὶ χωρὶς ἀλάτι κιόλα -τά βαρέθηκα!. Καμιά φορά και λίγο τυράκι!.. -ὄχι ἀκόμα, εἶναι σαρακο-

στή... Ἔλα, πᾶμε μέσα τώρα, Μόρφω μου, καλή νοικοκυρά μου!..

Ὅυτε καί ρώησε πού τόδρε τό φωμί ἢ Μορφούλα.

Τὴν ἄλλη μέρα πῆγε ἢ Κατερινιώ κι ἄφησε ἄλλο ἓνα κομάτι φωμί στήν πόρτα τῆς γριάς. Ἔφησε καί λίγο τυρί.

— Μή! τῆς εἶπε ἢ Ἀμέρσα, θά μᾶς καταλάβει, κ' ὕστερα θά τά πετάξει ὅλα, ἄμα νιώσει πῶς τά δάνουμε...

Ἡ Ἀμέρσα φύλαγε τὴ θέση τῆς ἐκεῖ συχνά, πίσω ἀπό τόν τοίχο. Μιά μέρα πέρασε ἢ Μορφούλα κρατώντας ἓνα ὀλάκερο χταπόδι ζωντανό. Τὴν ἔσκαψε τὴ γάτα, καί τὴν ἔκαμε νά τ' ἀφήσει ἀπό τό στόμα τῆς. Ἐκοφε τό μισό, τό χτύπησε, τ' ἀλάτισε καί τό ξανάδωσε τῆς γάτας πάλι. Τάλεγε αὐτά στήν Κατερινιώ, κι ἀποροῦσε ἢ ἴδια.

— Ἀκοῦς παράξενο; ἔλεγε. Πῶς μπόρεσε καί τόπιασε; Ποῦ τόδρε;

— Θά τό πέτυχε στή ρήχη, εἶπε ἢ Κατερινιώ, καί τό θαλάμι του θάτανε ψηλά... Ὑστερα πῶς νά τὴν τσακώσει τὴ Μορφούλα; Οἱ πλοκαμοὶ του δὲν κολλοῦνε στό μαλλί τῆς, Ἀκοῦς, ἀλήθεια κεῖ!

— Ἄπιστο πράμα!

— Ναί, καημένη, μὰ πῶς θά τό φάει; Ἐχει καί φωτιά;

— Καλά λές! εἶπε ἢ Ἀμέρσα. Στάσου νά ἰδεῖς αὔριο τί θά κάμω!..

Τὴν ἄλλη μέρα, ἀπόγιομα, φυλάγαν πάλι οἱ δυὸ γυναῖκες ὥσπου εἴ-

δαν τὴ γριά νά -θγαίνει καί νά γυρίζει στό περιβόλι μὲ τὴ γάτα τῆς, καί νά μιλεῖ.

— Σήμερα τό κατάλαβες, Μορφούλα μου, πῶς δὲν ἔχω πιά ξύλα, μήτε σπέρτα, καί μοῦ τόφερες ψημένο τό χταπόδι, ἔ; Πονηρή, καλή μου, φίνα μου, νοικοκυρά μου ἔσου, ὅλα τὰ φροντίζεις... Ξέρεις πῶς εἶναι καί σαρακοστή' μεθαύριο ἔχουμε Χριστούγεννα, κυρά μου... Πᾶμε μέσα τώρα - θά μοῦ πείνασες λιγάκι' πᾶμε... Κρύο κάνει. Ἐχουμε λίγο χταπόδι... καί φωμί... καί τό τυρί θά τό φυλάξουμε γιὰ τὴ γιορτή, μεθαύριο... - πᾶμε!

Δακρίσαν οἱ γυναῖκες, καί τραθη-χτήκαν ἡσυχα.

Τὴν παραμονὴ λησμονήσανε τὴ Δασκαροῦ, δοσμένες στίς δουλειές καί τίς ἐτοιμασίες τοῦ σπιτιοῦ τους. Τό πρωὶ ὅμως τὴ θυμήθηκε ἢ Ἀμέρσα. Μπήκε σὰν κλέφτρα, πρώτη φορά ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, στό περιβόλι, καί πῆγε κι ἄφησε στήν πόρτα τῆς ἓνα κομάτι φωμί, καί τόλμησε κ' ἓνα κοφίδι ψητό κρέας.

Μὰ ὅλημέρα, Χριστούγεννα, ἢ Μορφούλα ἀνήσυχη θρηνοῦσε ἀπόξω ἀπὸ τό σπίτι. Τ' ἀπομεινάρια τοῦ φαγοῦ ἦταν ἐκεῖ - σημάδι πῶς τάχε φάει ἢ γάτα. Τότε ἀνησούχησε ἢ Ἀμέρσα. Κάλεσε τὴν Κατερινιώ καί ἄλλες γειτόνισες, κι ἀποφασίσαν καί χτυπήσανε τῆς Δασκαροῦ τὴν πόρτα. Ὅμως κανένας δὲν τοῦς ἀποκρίθηκε.

Δ Η Μ Ο Σ Θ Ε Ν Η Σ Β Ο Υ Τ Υ Ρ Α Σ

Ὁ σ υ μ β ο υ λ ε υ τ ῆ ς

Πόσα καί πόσα χρόνια πέρασαν ἀπό τότε, καί ὅμως τὰ θυμοῦμαι σὰ νάταν χθές. Ἐμεινε καλά ὅλη ἢ ἱστορία κείνη, ὅλα τὰ συμβᾶντα, στή μνήμη μου ἔτσι νομίζω, ἄν καί φοβοῦμαι κάποτε μὴ λεπτομέρειες, πού θά ἔχω λησμονήσει, ψεύτικες, μοῦ ἔχει προσθέσει ἢ φαντασία μου.

Ἀπὸ τό παραθύρό-μου βλέπω τώρα τὴ θάλασσα, κείνη τὴν ἴδια, νά διπλώνει καί νά ξεδιπλώνει τό ροῦχο τῆς μὲ τὴ νταντελένια ἄσπρη ἀκρη-ἐργασία πού μοῦ θυμίζει τό βάσανο τοῦ Ταντάλου καί πολλῶν ἄλλων... Καί ὁ νοῦς μου τρέχει, διπλώνοντας, ξεδιπλώ-

νοντας τίς ἀναμνήσεις, καί περνοῦνε πάλι τὰ πρόσωπα πού δὲν ἤθελα νά βλέπω ἄλλοτε, καί ἄλλα πού ἤθελα νά ζῶ αἰώνια μαζί μ' αὐτά!

Ὅταν ξαναπῆγα στό σπίτι τοῦ κυρίου Σινέκα, ἐγνώρισα ἀρκετοὺς πού εἶχαν ἀρχίσει νά συχνάζουν ἐκεῖ.

Ὁ Φουριδης, πρώην δημοσιογράφος σὲ κάποια ἐπαρχιακὴ ἐφημερίδα, μεσόκοπος, φαλακρὸς πολὺ καί μὲ μουστάκια καταφαγωμένα ἀπ' τό παντοτινὸ μᾶσημα πού τοῦς ἔκανε. Αὐτὸς συχνά μιλοῦσε γιὰ τὴν τέχνη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, γιὰ τὴ θρησκεία τους,

καί. θύμωνε, γινόταν άγριος άπ' τὸ θυμὸ του ὅταν άκουγε νά λένε ὅτι ὑπάρχουν καί τώρα μεγάλοι γλύπτες καί ζωγράφοι.

'Ο Χούλης, χοντρός ξυλέμπορος. Αὐτός εἶχε τή μανία νά διηγείται, ὅταν βρισκότανε στίς καλές του ὥρες, κάποιο παιδικό του κατόρθωμα. Καί ὅταν πλησίαζε σέ κανένα κωμικό σημεῖο, πρὶν φθάσει σ' αὐτό, ἔσκαζε στά γέλια. Οἱ περισσότεροί, τότε, παρασύρονταν άπ' τήν πλημμύρα τοῦ γέλιου του, πού σάν ἀπό άσκή άκένωτο πεταγότανε, καί γελοῦσαν καί αὐτοί χωρὶς νά ξέρουνε γιατί. Καί μόνο ἡ κυρία Σινέκα, ἡ σιωπηλὴ πάντα, μιλοῦσε κ' ἔλεγε : «—Τί ; Τί ;»

'Ο 'Αρκόπουλος ! Μιά συμπαθητικὴ μορφή ! (Τί νά γίνεται, άραγε ; Χάθηκε καί αὐτός ! Οἱ καλές μέρες, πού φύγανε, τὸν πήρανε μαζί τους...)

'Ηταν ψηλός καί άδύνατος πολύ. Φοροῦσε πάντα μαύρα ρούχα καί μιὰ ρεπούμπλικα μεγάλη, πού τὸν ἔκανε νά μοιάζει μὲ 'Αγγλο παπά. Αὐτός δὲ συζητοῦσε, οὔτε μιλοῦσε πολύ. Πολλές φορές ὅμως πήγαινε μὲ τίς γυναῖκες καί κεῖ μαζί τους κουβέντιαζε. Καί τότε, μὰ τήν ἀλήθεια, μού φαινότανε, καθὼς τὸν ἔβλεπα νά πιάνει ὀμιλίες μ' αὐτές, νά παίρνει ἡ μορφή του, τὰ μάτια του προπατώνων, μιάν ἔκφραση γυναικεία ! 'Η 'Ελλη τὸν ἔλεγε «κοτσομπόλα», καί τὸ ὑποστήριζαν αὐτὸ καί ἡ Νίνα μὲ τήν Πηνελόπη, τὰ δυὸ κορίτσια τῆς κυρίας Εὐθυμίας, μιὰς ξανθῆς, πολὺ ξανθῆς γυνάικας καί παχιᾶς. 'Ο σύζυγός της ἦτανε φαρμακοποιός καί, τίς ὥρες πού ἔρχότανε κι αὐτός, ἔννοοῦσε νὰ τραθηχεῖ σέ μιὰ γωνιά μὲ τὸν κύριο Σινέκα γιὰ νά παίξουν τάβλι. 'Αν δὲν ἔπαιζε—καί συνέβαινε αὐτὸ συχνά—, γιὰτὸ Σινέκας θὰ συζητοῦσε ἢ θὰ συμβόλευε, ἐνύσταζε τότε καί, ἅμα εὕρισκε εὐκαιρία, ἔφευγε χωρὶς νά χαιρετήσει.

'Ἐπαιζε ὁ 'Αρκόπουλος πιάνο, ἀλλὰ τόσο δυνατὰ, πού, ὅταν ἄρχιζε, μιὰ θεία τῆς 'Ελλῆς, πού ἔφυγε ἔπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ, ἄφηνε τήν ὀμιλία γιὰ νά προσέξει ἄνευ χτυπήματα τοῦ πιάνου, χωρὶς νά ἀπαντᾷ στίς φωνές τῆς κυρίας Εὐθυμίας : «—Πάει τὸ πιάνο !., ἔλεγε. Θὰ σπάσει καμιά χόρδα !.»

Καί ὁ 'Αρκόπουλος ἔπαιζε χοροῦς. Πρὸ πάντων ἀγαποῦσε τοὺς ἑλληνικοὺς καί τοὺς ἔπαιζε μὲ οἶστρο καλλιτέ-

χνη. 'Ο χονδρὸς Χούλης τότε ἐνθουσιάζοτανε καί χτυποῦσε τὰ δάχτυλά του φωνάζοντας : «—'Ωπ ! 'Ωπ !.. 'Ας φέξει !»

Καί ἡ κυρία Σινέκα τὸν κοίταζε μὲ τὰ γαλανὰ, σὰ ξασπρισμένα, μάτια της, χωρὶς νά φαίνεται ἂν δυσαρεστοῦτανε ἢ εὐχαριστοῦταν !

Ψυχρὴ-ψυχρὴ ἡ κυρία Σινέκα, σωστὴ 'Αγγλίδα. Εἶχα ἀκούσει ὅτι ἦταν παιδαγωγός σέ κάποιο πλοῦσιο σπῆτι, ὅταν τήν ἐγνώρισε ὁ κύριος Σινέκας. Πολλές φορές γελοῦσα ὅταν σκεπτόμουνα τὸν κύριο Σινέκα ἐρωτευμένο ! Μπόρεσε καί χώρεσε ὁ ἔρωσ στό νοῦ τοῦ μανιακοῦ αὐτοῦ συζητητῆ, στήν καρδιά τοῦ παράξενου συμβουλευτῆ ;.. Δὲν ἤξερε καμιά γνώμη ἄλλη καλή, ἐκτός τῆς ἰδικῆς του γνώμης—γιὰτὶ εἶχε ἀποδείξεις !.

'Όταν άκουγε τὸ Φουριδῆ νά ρητορεύει γιὰ τὴ θρησκεία τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων, ἔλεγε :

— Μᾶς ζάλισες, Φουριδῆ, μὲ τήν ἀντίκα κουβέντα σου !..

Γελοῦσαμε γιὰ τὴ φιλονεικία τους, γιὰτὶ ὁ Φουριδῆς θύμωνε καί δὲν ἐννοοῦσε νά ἀφήσει ἔτσι, χωρὶς ἐκδίκηση, τήν ἀγαπητὴ του ὀμιλία. Καί σέ κάθε ψευτονική του κυρίου Σινέκα, πρῶτος στό γέλιο ἔτρεχε πάντοτε ὁ Γκινιόζης ! Τὸ τέρας ὁ Γκινιόζης ! 'Ενας 'Ιούδας !

Πῶς μπήκε στό σπῆτι τοῦ Σινέκα ἦταν ἀγνωστο. Μιά βραδιά τὸν εἶδα μέσα. Ἦτανε μαζεμένος πολὺ, σὰ φίδι διπλωμένο. Καί κάθε βραδιά ξετυλιγότανε, ξετυλιγότανε, ἴσασε πού βρέθηκε σέ θέση νά δαγκάσει. Καί δάγκασε ! Δὲν ἄφησε κανέναν !

'Όταν μιλοῦσε, μεταχειριζότανε καί πολλὰ λόγια τοῦ κυρίου Σινέκα καί ἔλεγε ἔπειτα : «—Καθὼς λέγει ὁ κύριος Σινέκας !.,.» «Πόσο ἔχει δικιο ὁ κύριος Σινέκας !.»

Μού φαινόταν ὅτι τὸ φίδι αὐτὸ ξετυλιγότανε νὰ δαγκάσει τοὺς ἄλλους, καί τυλιγόταν ἔπειτα γύρω στό λαιμὸ τοῦ Σινέκα..

Πολλές φορές μὲ εἶχε πειράξει κ' ἔκανα ὑπομονή. 'Αλλὰ μιὰ μέρα δὲν κρατήθηκα καί τοῦ μίλησα λίγο ἄγρια.. Μαζεῦτηκε ὁ παλιόγερος, κιτρίνισε (ἂν καί σέ πολλές μεριές πού φάνηκε νά εἶχε μαυρίσει).

'Απ' αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο ὁ μόνος πού δυσαρεστήθηκε ἦτανε ὁ μανιακὸς Σινέκας. Καί τὸ φανέρωσε πολὺ. Σηκώθηκε

ἀπ' τῆ θέσῃ του καὶ ἔφυγε μουρμουρίζοντας. Ἐφυγα κ' ἐγὼ χωρὶς νὰ προσέξω ἢ κλείνοντας τ' ἀφτία μου στὴ φωνὴ τῆς Ἑλλῆς, ποὺ ἄκουσα νὰ μὲ φωνάζει, ἐγαίνοντας στὸ διάδρομο, ποῦ, θυμοῦμαι, ἦτανε σκοτινός.

Γιατὶ δὲν ἐγύρισα; Ἴσως ἐκεῖνη τὴν ὥρα παιζόταν ἡ τύχη μου!.. Ἄν ἐγύριζα, καθὼς ἦτανε μόνη στὸ διάδρομο, σιγὰ-σιγὰ, κοντὰ στὰ παράπονα ποὺ εἶχα ἐναντίον τοῦ Γκινιόζη καὶ τοῦ πατέρα της, θὰ τῆς ἔλεγα καὶ τὸ τί αἰσθανόμουνα γι' αὐτή..

Ἡ Ἑλλη! Μιὰ κόρη ψηλὴ, μὲ κορμὶ λυγρὸ καὶ ἄσπρο πρόσωπο. Μάτια μαῦρα, θατιὰ, γεμάτα φωτινὴ γλύκα καὶ πολὺ-πολὺ συχνὰ γεμάτα ἀπὸ εἰρωνεία ποῦ μὲ ἀπέλιπζε.

Μικρὴ-μικρὴ τὴν εἶχα γνωρίσει, μὲ τὰ κοντὰ φουσανάκια πάνω ἀπ' τὸ γόνατο. Καθόμαστε, τότε, καὶ μετὶς κοντὰ σὲ κεῖνο τ' ἀκρογιάλι.

Πόσες καὶ πόσες φορές, στὰ χέρια μου ἀνεβασμένη, δὲ ζήτησε νὰ κόψει ἀπὸ τὴν κληματαριά μας τὰ σὰν κεχρὶ-μπάρι κίτρινα σταφύλια ἢ τὰ μαῦρα σὰν ἔβενος;..

Οἱ μητέρες μας μιλοῦσαν καθισμένες στὸ πέτρινο μπαλονάκι τῆς εἰσόδου· αὐτὴ ἔτρεχε στὴν ἄμμουδιά. Οἱ μπότες της βυθίζότανε στὴν ἄμμο καί, στὸ σῆκωμα τῆς κοντῆς φούστας της, φαινόταν ἡ ρόδινη της σάρκα.

—Μπορεῖς νὰ μὲ πιάσεις; μοῦ φώναζε καὶ ἔτρεχε. Καί, ἄμα ἔβλεπε ὅτι ἐγὼ δὲν ἔτρεχα, στεκόταν:

—Ἐλα, λοιπόν! μοῦ ἔλεγε.

Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἔτρεχα, ἢ λίγο, κάποτε, διάζοντας τὸν ἑαυτὸ μου, γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσω. Ὁ νοῦς μου ἔτρεχε ἄλλου. Κάτι ζητοῦσα, κάτι ἔκανε νὰ γίνεῖ καὶ χανόταν, ἔσθηνε. Κάτι περίμενα...

Μιὰ μέρα—καὶ πέρασε καιρὸς—εἶδα τὸ κοριτσάκι κεῖνο καλύτερα. Εἶχε πάψει, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοήσω, νὰ τρέχει σὰν ἀγόρι στὴν ἄμμουδιά καὶ νὰ μὲ φωνάζει νὰ παίξω μαζὶ της. Τὴν εἶδα καλύτερα μιὰ μέρα, ὅταν θέλησα νὰ τῆς μιλήσω μὲ τὸ θάρρος ἐκεῖνο τὸ παλιό. Ἄλλ' ἀντίκρισα στὰ γινώστα μου μάτια ἕνα βλέμμα, μιὰ ἀκτίνα ξένη! Ἦτανε ὅμως ἐκεῖνο ποῦ περίμενα, κεῖνο ποῦ ζητοῦσα! Ἀπὸ τότε ἔπαφα νὰ κοιτάζω τὸ κενὸν καὶ νάμαι ἀφηρημένος κοντὰ της...

Ἔτσι, ἄφηνα τὸν καιρὸ νὰ περνᾷ

καὶ θὰ ἤθελα αἰώνια ἔτσι νὰ ζῶ, βυθισμένος στὰ μάτια της, ποῦ ἦταν θατιὰ καὶ μαῦρα σὰ σκοτινὴ, γεμάτη μυστήρια νόχτα...

Πάνω σ' αὐτὴ μου τὴν εὐτυχία ἦρθε, μὲ ἔρθηκε ἡ καταστροφή. Τὸ σπῆτι μας πουλήθηκε, καὶ μετὶς φύγαμε μακριὰ, σὲ κάποιο νησί, γιὰ νὰ δώσουμε στὴ μάνα μου τὴν ὑγεία ποὺ εἶχε χάσει. Ὅταν ἐπέστρεψα, μετὰ καιρὸ, ἔρρημος, ἐπήγα στὸ Σινέκα τὸ σπῆτι. Εἶδα τότε τὸν κόλο ποὺ εἶχε σχηματισθεῖ. Ἡ Ἑλλη εἶχε ἀλλάξει. Στὰ μάτια της ἐκείνη ἢ φλόγα δὲν ἦτανε σὰν ξένη πιά, ἦταν φλόγα δικῆ της.

Καὶ μὲ κοίταξε κεῖνο τὸ θράδι καλὰ-καλὰ, σὰν νὰ ἤθελε νὰ δεῖ, νὰ ἐκτιμήσει τὸ παλιὸ της γοῦστο. Ἄν ἄξιζε διόλου... Πῶς τῆς φάνηκα; Δὲ μπόρεσα νὰ μάθω. Τὸ βλέμμα της ἔπαιρνε κάτι περιγελαστικό, ποῦ δὲν ἤξερα τί νὰ ὑποθέσω.

Δὲν πέρασε ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ φάνηκε μιὰ βραδιά ὁ Γκινιόζης...

Μετὰ ἀρκετὲς ἡμέρες ποὺ εἶχα πάψει νὰ πηγαῖναι στοῦ Σινέκα τὸ σπῆτι, ἕνα θράδι μοῦ ἔφερε μιὰ πρόσκληση ὁ Ἀρκόπουλος. Μὲ καλοῦσαν νὰ πάω. Στὴν ἀρχὴ ἀρνῆθηκα, ἂν καὶ τόσο ἤθελα... Καὶ λίγο ἔλειψε νὰ μὴν πάω, παρασυρμένος ἀπ' τὴν φεῦτικὴ αὐτὴ ἀρνηση. Ὁ Ἀρκόπουλος ὅμως, μὲ πολλὰ-πολλὰ λόγια, θάληθε νὰ μὲ πείσει καὶ οὔτε ἐννοοῦσε νὰ φύγει ἂν δὲν δεχόμουνα. Καὶ μοῦ φάνηκε παράξενο τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον ποῦ εἶχε γιὰ νὰ βρεθῶ στὸ σπῆτι τοῦ Σινέκα! Χωρὶς νὰ τοῦ διηγηθῶ ποτὲ τὴ λατρεία ποὺ εἶχα στὴν Ἑλλη, τὸ ἤξερε, καὶ τὸ ὄνομά της ἔθγαινε ἀπ' τὸ στόμα του πολὺ συχνὰ.

Τοῦ ὑποσχέθηκα ὅτι θὰ πῆγαῖνα. Εἶχε καὶ τὰ γενέθλιά της ἢ μητέρα τῆς Ἑλλῆς...

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ ἀπόγευμα, κρατώντας τὸ βιολί μου, ἐυρισμένος καλὰ, τράβηξα γιὰ τὸ σπῆτι τοῦ κυρίου Σινέκα.

Λίγο μακριὰ ἀπ' τὸ σπῆτι μου ὁ τροχιόδρομος ἔκανε στάση καί, ἔτσι, σχεδὸν πάντα, μ' αὐτὸν ἐπήγαῖνα. Ἄλλ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα, μόλις ἐφθασα στὸ σταθμὸ, εἶδα τὸν τροχιόδρομο νὰ φεύγει καὶ ὁ καπνὸς του νὰ στολίζει τὴν καπνοδόχο σὰ λοφεῖο προξένου. Νὰ περιμένω, μοῦ ἦταν ἀδύνατο· καὶ ἀναγκάσθηκα νὰ πάω μὲ τὰ πόδια. Ὅ

οὐρανός δὲν εἶχε σύνεφα καὶ ὁ ἥλιος ἔκαιε λίγο.

'Εξοχή! 'Η πόλη τῶν δέντρων, τῶν πουλιῶν, τῶν λουλουδιῶν! Καὶ αὐτὴ ἔχει τοὺς θορύβους της, τὴ μουσικὴ της, τὸ τραγούδι της!

'Ο ἀέρας ἦταν γεμάτος μυρουδιές, καὶ δὴ καὶ κεῖ τὰ ζωντανὰ λουλούδια, οἱ πεταλούδες, τρέχανε χαρωπές, κινώντας τὰ μεγάλα φτερά τους, τὰ πολυχρώμα, πάνω ἀπ' τὰ ἄγρια λουλούδια, πὸ σήκωναν τὴν ἀνθισμένη τοὺς κορυφὴ σὰν κορίτσια στολισμένα.

'Ενα φύσημα ἀνέμου, καὶ τὸ δάσος τῶν πεύκων κινήθηκε, ἔκλινε, καὶ μιὰ βουὴ ἔτρεξε καὶ βγήκε ἀπ' τὰ θάβη του ὅμοια μὲ μακρινὴ βουὴ λαοῦ! 'Α-γγιό ὄρνεο περνοῦσε, καὶ ἡ σκιά του, μ' ἐγάρω, τρομαχτικὴ, ἔσπερε στὴ γῆ κα' ἔτρεχε πιὸ φοβερὴ ἀπ' τὸ ὄρνεο πὸ περνοῦσε ψηλά. Τὸ πρόβατο τὸ δέμενο, πὸ ἔτρωγε τὸ καταπράσινο χορτάρι, τρομαγμένο, σήκωνε τὸ κεφάλι καὶ κουνίστανε δὴ καὶ κεῖ ἀπότομα γὰ νὰ φύγει...

Λιγοστὰ κυπαρίσσια, κοντὰ τὸ ἔνα στ' ἄλλο καὶ ξεχωριστὰ ἀπ' τ' ἄλλα δέντρα, σὰν ἱερεῖς τῶν δέντρων, φαίνονταν, μὲ μαζεμένοι σεμνὰ τὸ ροῦχο τους, νὰ προσεύχονται αὐπηλά. Γύρω τους, κοντὰ τους, ὅλα θορυβοῦνε, ὅλα φάλλουν, καὶ αὐτὰ, αὐπηλά, κουνοῦνε τίς κορυφές τους μόνο. Καί, μέσα στὰ πλήθη τῶν δέντρων, ὁ φοίνικας, σὰ γίγας ἄγριος, αἰθίοπας στολισμένος μὲ μεγάλα φτερά, κουνᾷ τὰ κλαδιά του...

Κ' ἐγώ, εὐτυχής, ἔβλεπα, ἔβλεπα, καὶ αἰσθανόμουν τὴν ἀγάπη μου νὰ μεγαλώνει, νὰ μὲ στενοχωρεῖ, σὰ νὰ μὴ χωροῦσε πιά μέσα στὰ στήθη μου.

Εἶπα σιγὰ: «'Ελλη, 'Ελλη!» Τὸ φώναξα πιὸ δυνατὰ θέλοντας νὰ ἐνώσω τὴ φωνή μου μὲ τίς δυνατές φωνές τῶν δέντρων. «'Ελλη!»

Καὶ τρώμαξα. Κανεὶς δὲν ἦταν, κανεὶς δὲν μ' ἄκουε. Τὰ δέντρα ἔσκυθαν καὶ μὲ κοιτάζαν τόσο συμπαθητικά. 'Ο ἥλιος χαμογελοῦσε.

Θὰ τὴν ἔβλεπα τώρα σὲ λίγο. 'Αλλὰ θὰ τὴν ἔβλεπα ἢ μὴ φαινότανε καὶ ἦταν ὄνερο αὐτό; Μὴ θὰ πάθαινα κανένα κακὸ πρὶν φθάσω;

Καὶ αἰσθάνθηκα φόβο γιὰ τὴ ζωὴ μου! Θὰ ἔβλεπα καὶ τὸ γερο-Σινέκα, τὸ μανιακὸ, τὸν πολυλογά! Πάντοτε ἔχοντας αὐτὸς κοντὰ του τρεῖς ἢ τέσσερις ἄκρατές, τοὺς ἔλεγε πολλὰ, τοὺς

μάθαινε τὸν κόσμο- κανεὶς δὲν τολμοῦσε νὰ πεῖ τὸ ἐναντίο. «Μάλιστα!» ἔκανε κλίνοντας τὸ κεφάλι στὸ τέλος τῆς ὀμιλίας του, ὅταν οἱ ἄκρατές του ἔλεγαν: «Σωστό, σωστό!»

Αὐτὸ γινότανε στὸ κατάστημά του, πού, σιγὰ-σιγὰ, εἶχε μεταβληθεῖ σὲ διδασκαλεῖο. Τὰ ἀποικιακὰ εἶχαν πέσει ἔξω, οἱ πελάτες ἀρχίσανε νὰ γίνονται σπάνιοι, ἐνῶ πλήθαιναν οἱ μαθητές. Καὶ ὁ διδάσκαλος, ἀντὶ πληρωμῆς, κερνοῦσε αὐτοὺς, ἔδινε καὶ μὲ πίστωση ἐμπορεύματα στοὺς μαθητές. Αὐτό, στὸ κατάστημα, χάλασε ἀπ' τὴν κυρία Σινέκα, ἡ ὁποία, ἔαφνικὰ, ξύπνησε ἢ τὴν ἐξύπνησαν ἄλλοι — λέγουν ὁ κυρ-Χούλης—καὶ τὸν κατάφερε νὰ τὸ πουλήσει, ἀφοῦ δὲν εἶχε πιά ἀνάγκη νὰ πουλᾷ φασόλια καὶ καφέ, ἀλλὰ σοφία. Καὶ ἔτσι οἱ μαθητές του, διάφοροι ἄχρειοι τῆς ἀγορᾶς, δὲν τολμήσανε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὸ σπίτι- τὸν ἀρνήθηκαν. 'Αλλὰ, πάλι, στὸ σπίτι αὐτὸς εἶχε τοὺς φίλους τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἄλλους, νέους, πὸ ὅλο κουβαλοῦσε καὶ εἶχε νὰ συζητήσῃ, νὰ μιλήσῃ, νὰ διδάξῃ.

'Η κυρία Σινέκα! 'Η ἀδύνατη, μὲ τὴν πιὸ ἀδύνατη μορφή καὶ τὰ μικρά-μικρὰ μάτια, κάτι τρυπίτσες πὸ φοβόταν ὁ 'Αρκόπουλος μὴ τῆς μικρύνουν ἀκόμα καὶ βλέπει σὰν ἀπὸ σχισμάδες!

Ἐαφνικὰ ὁ ἐνθουσιασμός μου ἔπεσε. Γιατί χαιρόμουν; Μὴ πάλι δὲ θὰ βρεθῶ μόνος-μόνος, ἔρημος, μακριὰ της; 'Ο καιρὸς θὰ περάσει γρήγορα-γρήγορα πὸ θὰ εἶμαι κοντὰ της, καὶ πάλι, καθὼς ἄλλοτε, θὰ βρεθῶ μὲ τὴ σκέψη μου, μὲ τὴν ἀπελπίσια μου...

Τὸ σπίτι τοῦ Σινέκα φάνηκε. Εἶδα πάλι τὴ στέγη του μὲ δίπλα τὴν ταράτσα μὲ τὰ ἀγαλματάκια. Τὸ κυπαρίσσι στὴ γωνία σήκωνε τὴν κορυφὴ του ἴσα μὲ τὴ στέγη... 'Ανθισμένος ὁ κῆπος, καὶ τὰ κλαδιά, καταπράσινα, ἔγερναν ἀπ' τὰ σιδερένια κάγκελα στὸ δρόμο, οκιάζοντάς τον.

Πέρασα μέσα ἀπ' τὴ σκιά τὴν κεντημένη στὴ γῆ ἀπ' τὰ διάφορα δέντρα πὸ ἔγερναν, ὑψώνονταν κοντὰ στὸ δρόμο, καὶ ἔφθασα στὴν πόρτα, ὅπου πάλι εἶδα τὴ μορφή τοῦ Σάτυρου, πὸ χροσίμευε γιὰ χτυπητήρι, νὰ μὲ κοιτάξῃ γελώντας.

'Ἐκανα νὰ χτυπήσω, ὅταν ἔνα γυν-στὸ πρόσωπο φάνηκε καὶ κατέθηκε

γρήγορα και μου άνοιξε. Ὁ Ἄρκόπουλος!

— Ἐπί τέλους! εἶπε.

Δέ φροῦσε τό καπέλο του και εἶδα νά ἔχει κόψει τά μαλλιά του και μου ἤρθε και μυρουδιά ἀπ' ἐκείνη πού ἔχουν στά κουρεῖα. Μοῦ φάνηκε και πιά άσπρος.

— Ἐλα!

— Στάσου, βρέ άδερφέ!

Οὔτε ὁ Ἄδάμ, ἄν πάλι τόν προσκαλοῦσε ὁ θεός στόν παράδεισο, θά χαιρότανε τόσο και ἡ καρδιά του θά χτυποῦσε τόσο δυνατά και γρήγορα. Ἦθελα νά συνέρθω, νά πάρω άναπνοή. Κοίταξα τριγύρω...

— Τί ώραία πού ἔγινε! εἶπα.

Πράσινα. Πράσινα πού σχηματίζαν σκιάδες και πού ὁ οὐρανός, σάν ὕψασμα κυανό, κεντημένο μέ φύλλα, μέ λουλούδια, φαινότανε. Μιά μεγάλη πεταλούδα, σά ζωντανό λουλούδι, περούγισε πάνω ἀπό ένα σωρό λουλούδια. Κάτω, μέσα σέ αὐλάκι, ἔτρεχε τό νερό καθαρό, άφηγοντας νά φαίνονται θότσαλα ριγμένα μέσα. Μοῦ ἔφερε ἡ θέα του δίψα.

Προχωρήσαμε ν' άνεθοῦμε πάνω, μέσα ἀπό πλῆθος λουλούδια, κίτρινα, κόκκινα, τριανταφυλλιά, πού ἡ ἔλαφρη πνοή τους ἔδωγαινε, άπλωνότανε στήν άτμοσφαῖρα σάν ὕμνος στήν άγάπη, στήν ειρήνη! Ἡ πεταλούδα, μιὰ κίτρινη μέ μαῦρες γραμμές, μάς άκολουθῆσε, πέρασε ἀπό κοντά μας και κάθησε πάνω σ' ένα λουλούδι τῆς σκάλας.

— Νά ὁ παράδεισος! εἶπε ὁ Ἄρκόπουλος. «Και ὁ Ἄγγελος ἐδῶ βρίσκεται!» εἶπε πάλι.

— Κι ὁ Σατανάς μαζί! εἶπα ἐγώ.

— Ὅταν θέλεις, εἶναι άκίνδυνος!..

Ἦταν άρκετοί στήν αἶθουσα τῆς ὑποδοχῆς.

Κάτι σά νά ἔλαμψε σέ μιὰ άκρη.

Ἡ Ἑλλη!

Γυρισμένη σέ μιὰ παχιά κυρία, τῆς μιλοῦσε. Στράφηκε στήν εἰσοδό μας και μάς εἶδε. Ἡ ματιά τῆς ἦταν σοβαρή, σκεπτική. Και οὔτε τό παραμικρό χαμόγελο νά χαράξει τά χεῖλια τῆς.

Τοῦς περισσότερους ἦ, καλύτερα, σχεδόν ὅλους δέν τοῦς ἐγνώριζα. Ἦταν, φαίνεται, νέες γνωριμίες. Οἱ ἄλλοι, οἱ γνωστοί μου, τί εἶχαν γίνε; Ὁ Χούλης, ὁ Φουρίδης, ἡ κυρία Εὐθυμία

μέ τήν οικογένειά τῆς; Ἄλλ' οὔτε ὁ κύριος Σινέκας, ὁ Γκινούζης.

Μέ σύστησαν.

— Ὁ κ. Δημήτριος Πιδάλης!.. Παίζει και βιολι ἔξοχο!..

Πόσο τό εἶχα μισήσει αὐτό τό «παίζει και βιολι ἔξοχο», πού μ' άκολουθοῦσε παντοῦ σά νά εἶχε γίνε; οὐρά τοῦ ὀνόματός μου.

Ἡ κυρία Σινέκα, σά νά τήν εἶχε πάρει ὁ ὕπνος, καθισμένη μέσα σ' ένα ὀμιλο γυναικῶν και ἔϋπνησε. Μέ ρώτησε ἄν φουῶ ἔξω άνεμος! Ἐγῶ ρώτησα γιά τόν κύριο Σινέκα, πού δέν τόν εἶδα ἐκεῖ. Γιά μιὰ στιγμή ἤλπισα ὅτι θά ἔλειπε σέ κανένα μακρινό ταξίδι, ἀλλ' άκουσα ὅτι ὁ κύριος Σινέκας βρισκόταν μέ ἄλλους στό διπλανό δωμάτιο.

Ἡ φλυαρία τῶν γυναικῶν πάλι ἄρχισε. Κάτι διηγόνταν, ένα σκάνδαλο...

Ἡ Ἑλλη ἔακολουθοῦσε νά μιᾷ μέ τήν παχιά κυρία. Πέρα, δύο κύριοι, ὁ ένας μέ γιαλιά, παχύς, άγνωστοί μου, κοιτάζανε τίς μηχανές τῶν ρολογιῶν τους. Ἐγῶ νόμισα στήν άρχή ὅτι βλέπανε πόση ὥρα κρατοῦσε ἡ φλυαρία τῶν γυναικῶν. Ἐνας νεανίσκος, άκίνητος σάν πιασμένος ἀπ' τό λαϊμό ἀπ' τό θαλασσοί λαϊμοδέτη του και βιασμένος νά μένει ἔτσι ἀπ' αὐτόν, καθότανε χωρίς ν' άκουμπᾷ τῆ μέση του στό άκουμπιστήρι τῆς καρέκλας, τόν κορμό ἴσια και τά πόδια μέ τά λαμπερά λουστρίνια του ἐνωμένα. Ἐνα κοριτσάκι ξανθό κ' ένα άγοράκι μέ ναυτικά, σκυμένα σ' ένα τραπέζακι, κοιτάζανε τίς ζωγραφιές ἐνός βιβλίου.

Ἐγῶ κάθησα ψυχραμένος και ἔτοιμος νά δυσαστηθῶ, νά φύγω κρυφά. Κι ἄν μπορούσα, θά ἔφευγα!.. Ὅλοι μέ ἐνοχλοῦσαν, ὅλοι!.. Τά παιδιά, οἱ γυναῖκες, αὐτοί πού κοιτάζαν τά ρολόγια τους... Τί ἤθελα ἐγῶ ἐκεῖ;

Μαῦρες σκέψεις, πολλές, γρήγορες, πού ἡ γρηγοράδα τους δέν ἄφηνε νά φαγῶνε καλά, πέρασαν ἀπ' τό νοῦ μου. Και εἶδα μέσα σ' αὐτές τήν άγάπη τῆς Ἑλλης νά χάνεται!

Ὁ Ἄρκόπουλος, πού εἶχε χαθεῖ γιά λίγο, φάνηκε και μέ πλησίασε. Βιάδιζε μέσα στό σπῆτι σά σέ δικό του μέρος αὐτός... Ἐγῶ;..

— Πᾶμε νά δοῦμε τό γέρο; Τώρα εἶναι ἡ ὥρα τῆς λίμας τῶν γυναικῶν και πρέπει νά τοῦς περάσει...

Ἡ πόρτα ἦταν μισανοιγμένη και ὁ Ἄρκόπουλος τήν ἔσπρωξε και μπήκαμε.

Κοντὰ στὸ παράθυρο, ποὺ εἶχαν ἀνασυρμένες τὶς κουρτίνες του, καθόταν ὁ κύριος Σινέκας μὲ τρεῖς ἄλλους. Ὁ ἕνας ἦταν ὁ γερο - Γκινιόζης, ἀδύνατος, σκυφτὸς λίγο, μελαχρινὸς γέρος μὲ κατὰμαυρα μάτια. Ὁ ἄλλος, ἄντρας σωστός, μὲ ὠραῖα μουστάκια, μεγάλα, ξανθὰ καὶ μάτια καστανά. Ὁ τρίτος ἕνας κοντοῦλης ἀνθρωπάκος.

Ὅλων τὰ μάτια στυλωθήκαν σὲ μᾶς. Εἶδα τὸν Γκινιόζη νὰ κάνει κίνηση σὰ νὰ τὸν ἐνοχλοῦσε τὸ κολλάρο του.

Ὁ Ἀρκόπουλος προχώρησε καὶ κάθησε πιὸ πέρα ἀπ' αὐτούς, σ' ἕνα τραπέζακι κοντὰ, σκεπασμένο μὲ λινό ὕφανσμα, κεντημένο μὲ κύκλους καὶ στίς γωνιῆς μὲ ἀνθή, γαρύφαλα, μενεξέδες. Κάθησα κοντὰ του.

Εἶχα πάλι δυσανεχθεῖ. Ἡ ἐπιθυμία ποὺ εἶχα νὰ φύγω, ἦρθε πάλι - καὶ πιὸ δυνατῆ. Ἦθελα νὰ ἐφευγα, νὰ πετοῦσα ἔρωτα, ἐλαπίδες, ὅλα, γιὰ ν' ἀπαντήσω μὲ περιφρόνηση στὴν περιφρόνηση τοῦ γέρου, στὸν φεύτικο χαιρετισμὸ του!

Ὁ Σινέκας, καθισμένος, καθὼς συνήθιζε σὲ τέτοιες περιστάσεις, μὸλις ἀκουμπώντας στὴν καρέκλα πῶς καὶ τὸ κεφάλι ὀρθοὺ σὰν πετεινοῦ ποὺ ἀκροάζεται φωνὴ νίκης ἄλλου, ξακολούθησε τὴν διδαχὴ του :

—... Ἐκεῖ χρήματα πεταμένα, σκορπισμένα στὸν ἀνεμοῦ ἐδῶ, πεταμένα στὴ θάλασσα! Θέλει σκέψη τὸ κάθε πράγμα, θέλει κεφάλι δεξιό! - ἀλίμονο! Ὅλες οἱ μέλισσες δὲ γεννοῦνε μέλι! .. Ὅχι, ὄχι! Ἔτσι νομίζω;..

— Μάλιστα, μάλιστα! εἶπαν οἱ ἀκροατές του, καὶ τὰ κεφάλια τους γέλιεσαν σὰ στάχια ἀπ' ἀνεμοῦ ξαφνικό, ἐνῶ ὁ γερο - Γκινιόζης, κάνοντας πάλι τὴν ἴδια κίνηση, σὰ νὰ τὸν ἐνοχλοῦσε τὸ κολλάρο του, καὶ τρίβοντας τὸ ἕνα σ' ἄλλο τὰ χέρια του, εἶπε :

— Δὲν ὑπάρχει λόγος!.. Εἶναι πολὺ φρόνιμα λόγια! Νά, κάνανε τὸ Λαμίδα ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν!.. Μὰ πῶς τὸν κάνανε; Ποῦ εἶδειξε ὅτι ἔχει κεφάλι δεξιό, ὅπως λέγει ὁ κύριος Σινέκας; Ὁ τι ἔχει τὸ βροῦχο ἀπ' τὸν πατέρα του! Ξέρεί τι θὰ πεῖ νὰ βγάλει λεπτὰ; Τι θὰ πεῖ οἰκονομία;

— Ἄστα! - ὁ κύριος Σινέκας τὸν διέκοψε πάλιν στὴν ὀρθή του, ἀπλώνοντας καὶ τὸ χέρι. Καὶ ἄλλοτε σὰς τὸ ξαναεἶπα... Μία φορὰ—εἶναι καιρὸς τώρα πολὺς...—πολλοὶ ποὺ μ' ἤξεραν,

ποὺ μ' ἐγνώρισαν κατὰ βάθος, ποὺ μ' εἶχανε σπουδάσει...—ἄς τὸ ποῦμε ἔτσι! ἔτσι μπορεί νὰ τὸ πεῖ κανεὶς γιὰ τὸ βαθύ, βαθύ...—, αὐτοὶ ἔβλεπαν ὅτι ἐγὼ δὲν ἀεροβατοῦ. Δὲν πᾶω στὰ λουτροῦ. Καὶ ἀπόδειξη, ἡ πιὸ τρανὴ, εἶναι ἡ περιουσία μου. Ἐγὼ τὴν ἔκανα! Οὔτε κληρονομία, οὔτε λαχεῖο, οὔτε τίποτα τέτιο, ἀλλὰ κεφάλι ντοῦρο, χρηματικό, φρόνιμο. Ἡμῶναι φτωχός, φτωχότατος, κ' ἔγινα πλούσιος! ἔκανα ἄρκετὰ ὥστε νὰ ζῶ καλὰ. Ἔ, καιροὶ! Ὁ τι καὶ ἂν ἔκανες, λίρες εἶχες! Μὲ τὸ τσουβάλι! Φτάνει κεφάλι νὰ εἶχες γιὰ νὰ σοῦ μείνουν.

Καὶ ὁ Σινέκας γέλασε.

— Ξέρετε γιατί γελοῦ; εἶπε. Καὶ ξακολούθησε νὰ μισογελά κουνώντας τὸ κεφάλι. Θυμοῦμαι τὰ λόγια ἐνός ἀφεντικοῦ μου... Τὸν καημένο τὸ Φουντάκα! Ἦτανε παχὺς-παχὺς καὶ κόκινος. Ἀγαποῦσε τὸ καλὸ κρασί, τὸ καλὸ φαί καὶ τὶς γυναῖκες. Δὲν ἦτανε παντρεμένος. Ἄγιο τὸ χῶμα ποὺ τὸν σκεπάζει! Εἶναι χρόνια καὶ χρόνια πεθαμένος. Μοῦ ἔλεγε, θυμᾶμαι: «— Βρὲ παιδί, ἄφησε τὶς μπερμπαντιές! Δίνουν κακὸ καρπὸ αὐτές.» Χρόνια, Χρόνια... Εἶχα ταξιδέψει, τί στοὺς Κάιρο, τί στὴν Ἀλεξάνδρα, τί στὴν Πόλη! Στὴν Ἀλεξάνδρα πῆγα πάλι ἀφοῦ εἶχα...

Τὸ πιάνο ἀκούσθηκε μέσα νὰ χτυπᾶ.

Ὁ Ἀρκόπουλος σηκώθηκε γρήγορα. — Πᾶμε! εἶπε.

Στὴ σάλα εἶχε γίνει ἡσυχία. Ἡ Ἔλλη ἦτανε στὸ πιάνο καθισμένη καὶ, ὀρθιο κοντὰ της, ἕνα κορίτσι μὲ κοντὰ φουστάνια, ξανθὸ, διάλεγε ἢ ζητοῦσε κομᾶτια μουσικῆς.

Ἡ παχὴ κυρία, ἐκεῖνη ποὺ τῆς μιλοῦσε πρὶν ἢ Ἑλλη, στράφηκε σὲ μᾶς: — Ἐλάτε, κύριοι! Μουσικὴ τώρα! εἶπε μὲ κάποιον τόνον αὐστηρῶ, σὰ νὰ μᾶς μάλωνε καὶ σὰ νὰ εἴμεθα μεις οἱ αἰτίοι ποὺ τόση ὠρα πῆγε χαμένη σὲ λόγια καὶ φλυαρία.

— Κύριε Πιδάλη, ἔχουμε καὶ μιὰ δεσποινίδα ποὺ θὰ συναγωνισθῆτε, μοῦ εἶπε ἡ μητέρα τῆς Ἑλλης, δείχνοντάς μου τὴν κόρη ποὺ ἦτανε κοντὰ στὸ πιάνο ὀρθια.

Καὶ ἀλήθεια, τώρα εἶδα ἕνα βιολεὶ νὰ εἶναι σ' ἕνα κάθισμα ἐπάνω.

— Εἰμπρός!

Τὸ κοριτσάκι ἦταν ἔτοιμο. Ἐγὼ, ἀντὶ νὰ καθήσω, στάθηκα ὀρθιος. Ἐβλεπα τὰ μαλλιά τῆς Ἑλλης, τὸ σῶμα

της, τὸ σῶμα της τὸ κομψό, τὸ γεμάτο τώρα λίγο...

Ἄρχισαν νὰ παίζου. Τὸ κοριτσάκι ἔπαιζε ὄχι καλά, ἀλλ' ὑποφερτά, ὅταν μαζί κανεὶς ἔβλεπε ὅτι ἦταν κόρη, καὶ μικρὴ μάλλισα.

Σιγά-σιγά πλησίασα ἀκόμη περισσότερο στὸ πιάνο. Φαινότανε συγκινημένο τὸ κοριτσάκι. Καὶ ἦταν ὠραῖο ἔτσι μ' αὐτὴ του τὴ συγκίνηση, μὲ τὰ μαλλιά του ριγμένα στοὺς ὤμους...

Ἐαφνικὰ εἶδα τὴν Ἑλλή νὰ μὲ κοιτάζει. Εἶδα τὸ θυμὸ στὸ βλέμα της...

Φοβήθηκα μὴ αὐτὴ παρεξήγησε τὸ κοίταγμά μου κ' ἔριξα τὰ μάτια μου στὰ πλήκτρα, κοιτάζοντας τὰ δάχτυλα τῆς Ἑλλης, πού, ἄσπρα-ἄσπρα, ἐκίνητα σὰν ἀπὸ λάστιχο, ἔτρεχαν, πετοῦσαν στὰ πλήκτρα πάλιν.

Ὅταν ἡ μικρὴ ἔπαψε, τὴν χειροκρότησαν.

— Καὶ ἦμουν ἄρρωστη! εἶπε καθὼς κατέβαζε τὸ βιολί, μὲ μιὰ φωνὴ βραχνιασμένη.

— Τὸ καημένο τὸ κορίτσι! εἶπα.

Ἡ Ἑλλη μὲ κοίταξε καὶ σηκώθηκε.

— Ἐ, εἰ; Ποῦ πάτε; Θὰ παίξει ὁ κύριος Πιδάλης!..

Μὰ δὲν τὸ ἤξερε!..

— Ἴσως κουράσθηκε ἡ δεσποινίς... τῆς εἶπα.

— Διόλου, κύριε! μοῦ ἀπάντησε γρήγορα-γρήγορα.

Πῆρα τὸ βιολί μου καὶ τὸ ἐτοίμασα.

Παίξαμε ἓνα ἀπ' τὰ κοριτσάκια πού παίζαμε ἄλλοτε. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὸ ἔπαιξα ἓνα κοριτσάκι πού, ἴσα-ἴσα, εἶχα κάνει, εἶχα τολμήσει νὰ κάνω γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς Ἑλλης. Ἦτανε θλιβερό, παραπονετικὸ, κ' ἔδειχνε ἀρκετὰ καλά ὅτι δὲν εἶχα καμιὰ ἐλπίδα, ὅτι κυνηγοῦσα ἓνα ὄνειρο!

Τώρα τὸ ἔπαιξα μὲ τόσο πάθος, πού παρασύρθηκα, χάθηκα γιὰ νὰ ζήσει τὸ παράπονό μου.

Ἐίχε γίνει σιωπὴ βαθιά.

Καὶ τὸ βιολί, ἄλλοτε σὰν ἀπὸ στήθος πονεμένο, βραχνὰ μιλοῦσε, ἔφαλλε πόνους, ἐλπίδες συντριμμένες, καὶ ἄλλοτε φηλά καὶ σιγὰ παρακαλοῦσε, ζητοῦσε τὴν ἀγάπη...

Σταμάτησα ἀπότομα ἀπὸ μιὰ θλιβερὴ σκέψη πού μοῦ ἤρθε.

Ὅλοι μὲ κοιτάζαν...

Ἐπειτα χειροκρότησαν.

— Εὔγε!

— Ἐβόχα! φώναξε ὁ Ἀρκόπουλος.

Ἐγώ, σκουπίζοντας τὸν ἰδρωτᾶ μου, εἶδα λίγο πιο πίσω ἀπ' τὸν ὄλο χαρὰ καὶ γέλιο Ἀρκόπουλο τὸ νέο μὲ τὰ ξανθὰ μακριὰ μουστάκια καὶ πίσω, μισοχωμένο στὴν πόρτα, τὸν Γκινόζη, καὶ ἀντίκρισα τὴν κακιά ματιά του.

«Θὰ περάσει καὶ αὐτὴ ἡ μέρα ὅπως οἱ τόσες ἄλλες!..» Πάντα μὲ θασάνιζε ἡ σκέψη αὐτὴ ὅταν ἦμουν κοντὰ της, πάντα ὁ φόβος τοῦ χωρισμοῦ μὲ μελαγχολοῦσε. Κ' ἐρχόταν τίς στιγμὲς τοῦ γέλιου, μιὰς μεγάλης προσοχῆς, σὲ στιγμὲς πού λησμονοῦσα ὅλα γιὰ νὰ βλεῖω αὐτὴ μόνο...

Ἡ Ἑλλη, σκυμένη στὸ πιάνο, χτυποῦσε σιγαλὰ τὰ πλήκτρα.

— Ἐπρεπε νὰ σὲ παρακαλέσουμε νὰ ἔρθεις; μοῦ εἶπε σιγὰ, χωρὶς νὰ πάψει νὰ χτυπάει τὸ πιάνο.

Σὰ νὰ βγῆκα, μὲ τὴ φωνὴ της, ἀπὸ κακὸ ὄνειρο. Θέλησα κάτι νὰ τῆς πῶ, ἀλλά, καθὼς ζητοῦσα λέξεις λατρειας, καὶ εἶχα, παράξενα αὐτὴ τὴ φορά, ἓνα θάρρος ἄγνωστό μου,

— Κοίταξε! μοῦ λέγει ἡ χοντρή, πλησιάζοντας καὶ ἀγγίζοντας με μὲ οἰκειότητα στὸ χέρι...

Μοῦ ἔδειχνε τὸ κορίτσι πού εἶχε παίξει βιολί.

Καθισμένο αὐτὸ καὶ ἔχοντας τὸ σαγονάκι του στὸ ξύλο μιὰς καρέκλας μὲ τὰ μάγουλα κόκκινα, ξαναμέσα, μὲ κοίταζε μὲ ἀκίνητα μάτια...

Κεῖνη τὴ στιγμὴ μπῆκαν δυὸ ὑψηρῆτες μὲ γλυκὰ, κρέμες...

Τὰ λόγια της ἐκεῖνα μὲ ἔκαναν εὐθυμο. Ἐκάθησα, εἰσιμιος νὰ ἀστευθῶ μὲ τὸν Ἀρκόπουλο, μὲ τίς κυρίες, καὶ ἀκόμη καὶ μὲ αὐτὸν τὸν Γκινόζη, καὶ νὰ γίνω καὶ ἀκροατὴς πιστὸς τοῦ κυρίου Σινέκα! Ἀλλά, καθὼς ζήτησα τὸ βλέμα της, τὸ εἶδα νὰ μὲ ἀποφεύγει καὶ νὰ ἔχει γίνει ψυχρό!..

«Τί ἔχει;...»

Ἄν καὶ πῖστευα ὅτι μοῦ ἔκανε πείσματα, ὅτι ἡ ψυχρότητά της αὐτὴ ἦτανε πλαστὴ, ἐθύμωσα!

Πῶς ἤθελα νὰ τὴν ἐκδικηθῶ! Νὰ ἀγαπήσω καμιὰν ἄλλη! Καὶ ἡ ἄλλη παρουσιαζόταν, στὸ νοῦ μου, στὸ πρόσωπο τῆς μικρῆς πού ἔπαιζε βιολί...

Σηκώθηκα καὶ μπῆκα στὸ δωμάτιο πού ἔρισκόταν ὁ κύριος Σινέκας.

Ὁ Σινέκας, ἀδιόφορος γιὰ μουσικὴ καὶ βιολιά, καθότανε στὴ θέση του. Κοντὰ του τώρα, μαζί μὲ τὸν κοντό, καθότανε καὶ ὁ παχὺς μὲ τὰ γιαιδιά.

Ἐκάθησα στήν ἴδια θέση πού εἶχα καθήσει μὲ τὸν Ἀρκόπουλο, ἄν και, καθὼς μπήκα, ὁ παχὺς κύριος μου ἔδωσε θέση κοντά του σὲ μιὰ καρέκλα κενή.

Ὁ Σινέκας μιλοῦσε πάλι, μὲ μιὰ ἔφαση ὅμως τώρα :

—...Ὅταν εἶσαι φτωχός, ποιός σὲ λογαριάζει; Κανείς! Κανείς! Καί ἡ μάνη αὐτὴ δὲν ἀγαπᾷ στάλα τὸ φτωχό παιδί τῆς! Τοῦ δίνει κλωτσιά!

Ἡ φωνὴ μέρωσε πιό κάτω :

— Καί αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγω εἶναι γιὰ ἀπάντηση ταικουράτη σὲ κείνον τὸν πρωινό—θυμᾶσθε;—, σὲ κείνον τὸν ἄλλο τὸν προκομμένο, τὸν Σίδηρη, ὅτι πέταξε χιλιάδες δραχμὲς στὰ μούτρα πολλῶν πού θέλανε νὰ τὸν ἀγοράσουν. Τὸν εἶδατε ὅμως; Ἦτανε μὲ μισό παπούτσι! Τὸν εἶχε πετάξει καί ὁ σπιτονοικοκύρης του ἔξω στὸ δρόμο, καί μὴ ρωτᾶτε τί τραχῆξαμε γιὰ νὰ βρεῖ μιὰ τρύπα, νὰ χῶσει τὰ παιδιὰ του... Κανείς δὲν τὸν ρωτᾷ ἂν εἶναι τίμιος! Ὅλοι ρωτοῦνε: Ἔχει; Ἔτσι νομίζω;..

— Ναι, ναι!

Ὁ κύριος Σινέκας πῆρε τσιγάρο. ριχνοντας μιὰ ματιὰ περαστικὴ σὲ μένα.

— Ἄμ γιὰ τὸ διορισμό τοῦ Φαμπρίκη, γιὰ διευθυντῆ τῆς Ἀστυνομίας;.. ρώτησε ὁ Γκινόζης κουνώντας νευρικὰ τὸ κεφάλι του πάνω-κάτω.

Ὁ Σινέκας εἶχε θάλει τὸ τσιγάρο στὸ στόμα καί κούνησε τὸ κεφάλι, λέγοντας μ' αὐτὸ νὰ περιμένουν. Ἄναψε τὸ τσιγάρο του.

— Τὸ ἄκουσα αὐτό! εἶπε βγάζοντας πρῶτα ἀπ' τὸ στόμα του ἓνα μικροσκοπικὸ σύνεφο. Καί νὰ σᾶς πῶ, ἐγγέλασα μὲ τὴν καρδιά μου! Ἀστυνόμος ὁ Φαμπρίκης!.. Ἄνθρωπος πού κουνῆγᾷ γυναῖκες, ἀστυνόμος!

«Κάποτε λέγει καί σωστά!» εἶπα μὲ τὸ νοῦ μου.

Τὰ λόγια τοῦ Σινέκα δὲν ἦτανε τόσο ἀνόητα καί τρελά. Ἄλλ' ἐνῶ αὐτὸ πού ἔλεγε μπορούσε νὰ τὸ πεῖ καί ἄλλος χωρὶς νὰ φέρει στὸ νοῦ τοῦ ἀκροατῆ τίποτε κακό, ἔφερνε γιὰ τὸν Σινέκα τὴν ἰδέα ὅτι ἔχει ἔμπρός του ἓνα μανιακό. Ἐτοῦτο τὸ ἔκανε ὁ τρόπος, ὁ τόνος, ἡ στάση ἢ δασκαλικὴ καί ἡ μανία, πού δὲν τὴν ἔκρυβε, νὰ τὸν ἀκούονε νὰ μιλᾷ καί ὁ τι ἔλεγε ἦταν τὸ πιό σωστό! Τὸ πιό νόστιμο ἦταν ὅτι ἄλλο πῆγαινε πολλὲς φορὲς νὰ διηγηθεῖ καί ἄλλο ἔλεγε. Καί πολλὲς φο-

ρὲς ἦτανε κατὰ τῆς κλεψιάς καί ἄλλοτε ὑπέρ.

Πάλι σηκώθηκα. Εἶχα νομίσει ὅτι κάθησα ἀρκετὰ. Βγῆκα ἀπ' τὴν ἄλλη πόρτα στὸ διάδρομο. Ἀπὸ ἓνα παράθυρο εἶδα ἔξω. Ὁ ἥλιος ἔδουε. Ἐνα σύνεφο πλατὺ, ξαπλωμένο στὸν οὐρανὸ τὸ γαλανό, φαινότανε σὰ δέρμα χρυσό κατσαροῦ θηρίου, ἀπλωμένο. Ὁ μύθος τῆς χρυσῆς δορᾶς πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ μου. Πατώντας τὸν παχὺ τάπητα μπῆκα σιγὰ στὴ σάλα. Μέσα στὴ ναιπή ὄλων, ὁ νέος μὲ τὰ ξανθὰ μακριὰ μουστάκια μιλοῦσε. Κοίταξα νὰ δῶ τί ἔκανε ἢ Ἐλλη. Καί τὴν εἶδα ὅλη προσοχὴ νὰ εἶναι σὲ ὁ τι ἔλεγε ἐκείνος, χωρὶς νὰ κινεῖ ἀκόμα καί τὰ βλέφαρα. Ὁ νέος αὐτός εἶχε ταξιδέψει πολὺ καί διηγότανε ἀπὸ ταξίδια του καί μιὰ συνάντησή του μὲ κάποια ἰδιότροπη κυρία... Μιὰ ζῆλια ἄρχισε νὰ μὲ ἐνοχλεῖ. Τί ἤθελε αὐτός στὴ μέση; Καί δὲν ἦτανε ἀσχημος! Καί ὅσο τὸν ἔβλεπα, τόσο ἐνόμιζα νὰ διέκρινα στὴ μορφὴ του κάτι πού ἀρέσει στὶς γυναῖκες! Καί ἡ φωνὴ του καλὴ, γλυκιὰ! Ἡ Ἐλλη τὸν ἔβλεπε καλὰ, καί αὐτός σ' αὐτὴν, πολλὲς φορὲς, φαινότανε νὰ τὰ διηγεῖται. Μοῦ φάνηκε νὰ ἦτανε λίγο ὠχρῆ. Μιὰ ὑπέρετρια μπῆκε καί ἄρχισε νὰ ἀνάθει τὰ φῶτα. Εἶχε ἀρχίσει νὰ σκοτεινιάζει. Ὁ Ἀρκόπουλος σηκώθηκε καί μὲ πλησίασε.

— Τί ἔγινες;

— Ἦμουν μέσα...

— Κάτσε ν' ἀκούσεις ξύλα-κούτσουρα! Βρῆκαν διασκέδαση οἱ γυναῖκες μὲ τίς ἀηθίδες του! Ἔλα ἀπ' ἐκεῖ! Τί κάθεται κοντὰ στήν πόρτα;..

Τὸν εὐχαρίστησα. Θὰ ἔμεινα κεῖ κοντὰ στήν πόρτα. Αἰσθανόμενον παράπνογι' αὐτὴν τὴν ἐγκατάλειψα καί μαζὶ —σάν κανα κακό θηριο πού γλιέφει τὸ δικό του αἷμα μὲ ἡδονή—μιὰ εὐχαρίστηση γι' αὐτὴ τὴν κατάσταση, τὴν ἐγκατάλειψα.

«—Ἐπρεπε νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ ἔρθεις;...»

Τὰ λόγια τῆς μου ἤρθαν στὸ νοῦ, ἀλλ' ἐγὼ ἤθελα νὰ λυπηθῶ, καί τὴ μικρὴ ἐλπίδα πού ἔφεραν τὰ λόγια αὐτὰ τὴν ἔθαψα σὲ ὁ τι εἶχα δεῖ καί σὲ ὁ τι ἔβλεπα...

«—Νὰ φύγω!..»

Κ' ἔφυγα σιγὰ.

Τὸ σκοτάδι εἶχε πέσει πιά καί τ' ἄστρα λάμπανε ψηλὰ στὸν καθαρό οὐρα-

νό. Θά πάει μέσα, αυτή, στο άλλο δωμάτιο· θά δει και κεί ότι δέν είμαι. Θά με ζητήσει στο μπαλκόνι. Τίποτα! 'Εγώ θά έχω φύγει!.. Θά σκεφθεῖ...

Καί ἡ φαντασία, μάγισσα ἀράχνη, ἄρχισε νά μοῦ ὑφαίνει σκηνές καί ἐπισόδια μέ τήν 'Ελλη...

Εἶχαν περάσει τέσσερις ἡμέρες ἀπ' ἐκείνη πού πήγα στοῦ Σινέια τό σπίτι. Τόν 'Αρκόπουλο δέν τόν εἶχα δεῖ γιά νά μάθω νέα καί τί εἶπαν πού ἔφυγα κρυφά. Τό ἀπόγευμα τῆς πέμπτης ἡμέρας καθόμουνά κοντά στό παράθυρο μελαγχολικός, χωρίς ὄρεξη νά βῶ ἔξω. 'Ο οὐρανός ἦταν γεμάτος σύνεφα, καί αὐτά μέ ἔκαναν ἀκόμα πιό μελαγχολικό. 'Αντικρῦ μου κάποιος ἔσκαβε, κοντά σ' ἕνα χοντρό δέντρο, μέ μιὰ μεγάλη ψάθα στό κεφάλι, καί, λίγο πιό πέρα, μιὰ ἀγγελάδα ἀσπρη, μέ κόκκινα σημάδια, ἔβασκε. Ξαφνικά ἔνας σκύλος μεγάλος, μαῦρος, μαλλιαρός, γνωστός μου, βγήκε ἀπό ἕνα σωρό πέτρες καί ἄρχισε νά γαυγίζει, κοιτάζοντας πρὸς τόν τοῖχο μιᾶς μάντρας, ὅπου σέ λίγο φάνηκε κάποιος, ψηλός, ἀδύνατος καί μέ μαῦρα ρούχα νά βγαίνει... 'Η καρδιά μου χτύπησε δυνατά. 'Ο 'Αρκόπουλος!

Γρήγορα κατέβηκα τή σκάλα καί ἀνοίξα τήν ἐξώπορτα.

'Ο 'Αρκόπουλος πλησίαζε χαμογελώντας. Πιό πίσω εἶδα κείνον μέ τή μεγάλη ψάθα, πού ἔσκαβε, νά πετροβολᾷ τό σκυλί καί αὐτό νά φεύγει γρήγορα μέ μισοριγμένη τήν οὐρά.

Τόν ὀδήγησα πάνω.

— Τί νέα; μοῦ εἶπε ρίχοντας τό καπέλο του στόν καναπέ.

— Καλά! ἀπάντησα, ἄν καί μοῦ ἤρθε ἡ ὄρεξη νά τοῦ πῶ: «πολύ ἀσχημα!» καί νά τοῦ διηγηθῶ τίς στενοχώριές μου,

— 'Η θειά;

— 'Εξω εἶναι. Οἱ γυναῖκες δέν πολυστενοχωριοῦνται σ' αὐτόν τόν κόσμο...

'Ο 'Αρκόπουλος γέλασε.

— 'Ἰσως ἔχεις δίκαιο! εἶπε.

'Εγώ εἶχα γίνει εὐθυμος. 'Ο ἐρχομός του 'Αρκόπουλου μοῦ εἶχε διώξει τή μελαγχολία.

— Δίκαιο, δίκαιο... Καί τί θά πεῖ δίκαιο;..

— 'Ω, ὦ!..

Καί ὁ 'Αρκόπουλος, μέ γελαστά μάτια, ἔξυσε τό κεφάλι του.

'Εξαφνα σκυθρῶπασα, 'Η λέξη, πού εἶπα γελαστά, μοῦ ἐύπηνησε ἰδέες, σκέ-

ψεις, καί αὐτές, σά σύνεφα πού βγαίνουν ξαφνικά σέ καθαρό οὐρανό, σκέπασαν τήν εὐθυμία μου, τόν ἥλιο...

'Ο 'Αρκόπουλος εἶχε σταθεῖ μπρὸς στόν καθρέφτη προσπαθώντας νά δώσει στό μουστάκι του ἀρειμάνιο σχῆμα:

— Μᾶς τό ἔσκασες κρυφά προχθές...

Εἶμαι θυμωμένος πολὺ γι' αὐτό -στό ὀρκίζομαι!

Δικαιολογήθηκα. Τί ἤθελε νά κάνω; Νά καθῆσω καί νά ἀκούω τοῦς ἔρωτες τοῦ κ. Μαμίδη; 'Αν ἔμενα, κἀτί κακό θά πάθαινα! Μέσα ὁ γέρος μέ περιφρονοῖσε, καί οἱ ἄλλοι ὅλοι μέ κοίταζαν σά σκύλοι μάντρας ἐπισκέπτη...

'Ο 'Αρκόπουλος τ' ἀκούγε κουνώντας τό κεφάλι, σά νά μετροῦσε τά παράπονά μου.

— Ναί, ναί! ἔχεις δίκαιο! μοῦ ἔλεγε κάποτε.

'Εξῶ φωτισήθηκε ἔξαφνα καί τὸ φῶς ἦ ἡ σκιά του μπῆκε μέσα στό δωμάτιο. 'Ο ἥλιος, καθώς πλησίασε στή δύση, κατόρθωσε νά σκίσει τὰ σύνεφα πού ἦταν ἐκεῖ καί νά ρίξει ἔξω τίς ἀκτίνες του...

'Όταν τελείωσα, ὁ 'Αρκόπουλος στάθηκε στή μέση τοῦ δωματίου καί, κρατώντας ἀπ' τήν ἄκρη τὸ ἕνα μουστάκι του, εἶπε:

— Τώρα, νά σοῦ πῶ κ' ἐγώ... Πολύ, βλέπω, ἀγαπᾶς τήν εὐκολή νίκη! 'Ο Μαμίδης εἶναι φίλος τοῦ Γκινόζης, πού τόν ἔχει φέρεϊ γιά γαμπρό! Τόν εἶδες;.. Αὐτός πού ὅλο λέει ἔρωτες καί ταξίδια! Τί νά σοῦ κάνω!.. Δέν εἶμαι ἐγὼ ὠραῖος, οὔτε ἔχω κἀτί ὠραῖο ἀρέσυμα στίς γυναῖκες... μιὰ χάρη!.. - Στάσου! Ξέρω γῶ τί λέω... Δέν παθαίνω ὅ τι πολλοὶ ἀσχημάνθρωποι...

Μοῦ φάνηκε ὅτι τὰ μάτια τοῦ 'Αρκόπουλου εἶχαν δακρῖσει. Δέ μέ κοίταζε πού μίλουσε. 'Ερχιγε τὰ μάτια του ἀλλοῦ.

— Λοιπόν, ξακολούθησε, ἄν εἶχα κάποια μικρὴ χάρη... 'Αλλά βλέπεις ὅτι οἱ Μοῖρες ἀδειασαν ὅλο τό σάκο τους μέ τὰ χαρίσματα πάνω στόν κύριο Μαμίδη καί τόν καταστόλισαν, καί ἔτσι δέν ἔμεινε τίποτε γιά μένα! Λοιπόν! Θά πολεμοῦσα γιά τήν 'Ελλη! Ναί! Δέ θ' ἀφήνα; δια παντός μέσου, νά τήν πάρει κείνο τὸ κτήνος γιά τήν προίκα της, ἐνῶ τῆς ἀξίζει ἀγάπη, λατρεία!.. Καί, καθώς καταλαβαίνω, θά πάρει κάμποσες χιλιαδοῦλες καί ὁ Γκινόζης!.. Γιατί αὐτός εἶναι τὸ πᾶν!.. Νά ἤξευρα πῶς συμπαθεῖ λίγο σέ μέ-

να! Θεέ! Στό λέγω μὲ τὴν καρδιά μου!.. Ὅχι κάθεσαι, ἐνῶ τὴν ἀγαπᾶς καὶ ξέρω, τὸ ἔβλεπα, ὅτι σὲ συμπαθοῦσε, κάθεσαι καὶ ἀπελπίζεσαι!.. Τὸν ἀφήνεις γιὰ νὰ κερδίσει! Ἔλα, ἔλα! Ἀῦριο θὰ ἔρθεις! Καὶ στὴ γραμμὴ, ὅπως ἄλλοτε!.. Ἢ ἀρχίσουμε πόλεμο!.. Τὸ θράδι αὔριο στὶς ὀκτώμισι! Ἐννόησες! Πρέπει ὁ κύριος Μαρμίδης νὰ κατατροπωθεῖ μὲ ὅλα τὰ ταξίδια του καὶ τοὺς ἐρωτές του!..

Τὸν ἀκουγα καί, χωρὶς νὰ θέλω, κοίταξα τὰ χρυσομένα ἀπ' τὸν ἥλιο κερραμιδία ἐνὸς σπιτιοῦ καὶ τὴν κορυφὴ ψηλοῦ κυπαρισιοῦ, ποῦ φαινότανε, λουομένη στὸ φῶς, νὰ κινεῖται. Μιά χαρὰ μὲ τάραξε, σὰ νὰ ζητοῦσε νὰ μοῦ σπάσει τὸ στήθος, μὲ ζάλιζε, μὲ παραλοῦσε. Καὶ ἡ φευγάτη ἐλπίδα ἐρχότανε ὀπλισμένη μὲ τὴν ὑπομονή.

— Μοῦ λέει ἡ Ἑλλη, ἔακοιούθησε ὁ Ἀρκόπουλος — γι' αὐτὸ τί νὰ σοῦ κάνω, ποῦ δὲν ἔχεις κεφάλι; καὶ μὲ συγχωρεῖς! — μοῦ λέει: «— Ποῦ εἶναι ὁ φίλος σου;»

— Εἶναι ζηλιάρης καὶ ἔφυγε! τῆς ἀπαντῶ.

— Καὶ τί σοῦ εἶπε αὐτῆ;

— Μπά!» ἔκανε... Δὲν ξέρεις τὰ κορίτσια!.. Λοιπὸν θὰ ἔρθω νὰ σὲ πάρω!.. Βάλληκα νὰ νικήσουμε!..

Καὶ ὁ Ἀρκόπουλος, χώνοντας τὸ καπέλο του ἴσαμε τὰ ἀφτιά, σηκώθηκε νὰ φύγει.

Τὸν σταμάτησα νὰ τὸν ρωτήσω γιὰ τὸν Χούλη καὶ τοὺς ἄλλους γνωστούς μου. Μοῦ εἶπε βιαστικά:

— Πᾶνε, πᾶνε! Ὅλους τοὺς ἔκανε ὁ Γκινόζης νὰ μὴν πατοῦνε πιά!..

Καὶ ἔφυγε.

Ὁ καημένος ὁ Ἀρκόπουλος! Δὲν ἤταν ὠραῖος, ὄχι! Καὶ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεῖς: ἀντιπαθητικός. Ψηλός, ἀθύνατος, μὲ στενοὺς ὤμους, μὲ μεγάλα μουστάκια σὰν ψεύτικα, μὲ μικρὸ κεφάλι καὶ μίτια παιδιοῦ. Ποτέ μου δὲν εἶχα ζηλέψει ποῦ μιλοῦσε μὲ τὴν Ἑλλη. Καί, μὰ τὴν ἀλήθεια, μοῦ φαινότανε νὰ μὴν ἀνῆκε στὸ ἀνδρικό φύλο, ἀλλὰ σὲ κάποιον οὐδέτερο!

Τὸν θυμοῦμαι κολουριασμένο στὸ πιάνο σὰν ἐμπνευσμένο καλλιτέχνη νὰ παίζει χοροὺς ἐλληνικοὺς καὶ τούρκικα κομᾶτια ποῦ ἐνθουσίαζαν τὸν Χούλη καὶ τὸν ἔκαναν νὰ φωνάζει χτυπώντας τὰ δάχτυλά του σὰ νὰ βρισκότανε σὲ ταβέρνα: «— Ὡπ! ὦπ! Ἄς φέξει!»...

Τὶ ὠραῖες μέρες, ποῦ τὴ συνέχειά τους κατέστρεψε ἡ ἐμφάνιση τοῦ Γκινόζης.

Ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα ἐτοιμαζόμουν. Σύνεφα ὅμως θολὰ εἶχανε κλείσει τὸν οὐρανὸ.

Βρισκόμουνα στὴν τραπεζαρία. Ἡ θεία μου, μία καλὴ γυναικούλα καὶ ἀπλή, ἔπλενε στὸ μαγειριό. Προσπαθοῦσα κἀνὶ νὰ διαβάσω γιὰ νὰ περάσει ἡ ὥρα, ἀλλ' ἡ ἐνοια τοῦ καιροῦ δὲ μ' ἀφηνε.

Στὸν ἀέρα φάνηκαν κἀνὶ ὅμοιο μὲ κλωστὲς ἀράχνης, πολλὰς-πολλὰς, νὰ κατεβαίνουν καὶ νὰ ἀπλώνονται στὶς πλάκες; ἔπειτα ἕνας βρόντος ἔγινε ψηλά καὶ θόρυβος. Ἡ βροχὴ ἀρχισε νὰ πέφτει μὲ δύναμη.

Ἀπ' τὰ κεραμιδία, ἀπ' τὶς ρουτιὲς ἀρχίσανε νὰ τρέχουνε νερά. Ἡ βροχὴ ἀκόμα δυνάμωνε καὶ μάλιστα μαζὶ ἀκούστηκε, σὰν κακὸς, ἀπαίσιος τραγουδιστής, ὁ ἄνεμος.

Κάθησα στὸν καναπέ.

— Ἡ Ἑλλη;..

Μιά λάμψη καὶ μιὰ βροντὴ ταραζανε τὸ σπίτι. Ὁρμησα στὸ παράθυρο, ἐνῶ ἡ θεία μου ἔμπαινε τρομαγμένη καί, κάνοντας τὸ σταυρὸ τῆς,

— Μὴ στὸ παράθυρο! μού φώναξε.

Ἄλλη ἀστραπή! Μακριὰ ἕνας κεραυνὸς ἔπεφτε στὴ γῆ σὰ δαιμόνας χτυπημένος.

Καὶ εἶχε γίνει πλημμύρα ἔξω. Τὸ νερὸ ἔτρεχε θολό, μὲ μούχλα μὰζα ποῦ διευθύνεται ἀπὸ μυριάδες ζωφύρια τερατώδη, ποῦ πηδοῦσαν μέσα, ἀνοιγόκλειναν τὰ στόματά τους...

Ἐγείρα στὸν καναπέ. Οἱ βροντὲς εἶχαν πάψει. Ἄκουγα τὸ ρυθμικὸ κρότο τῆς βροχῆς...

...Κἀνὶ εἶχα κάνει καὶ μὲ κυνηγοῦσαν. Ἐμπρὸς ἀπ' ὄλους ἔτρεχε ἕνας Μαλτέζος ψαράς μὲ πανέρι γεμάτο ψάρια στὸ κεφάλι του. Γιὰ νὰ σωθῶ, ἔπιασα στὴ θάλασσα, ποῦ τὰ νερά τῆς ἤταν κόκινα-κόκινα. Οἱ διῶχτες μου σταμάτησαν στὴν παραλία. Ἄλλ' ἡ θάλασσα φούσκωνε καὶ ἀνέβαινε τοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν!.. Ἐγὼ πάλευα μὲ τὰ κύματα ποῦ, κόκινα τώρα σὰν αἶμα, προσπαθοῦσαν νὰ μὲ σκεπάσουν. Ἐξάφνα κουράστηκα, παρατήθηκα καὶ θυθίστηκα. Ἐχάθηκα! Ἐνα σκοτάδι σκέπασε τὴ σκέψη, ὅλα! Δὲν ὑπῆρχα! Ἐαφνικὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκοτάδι σὰ σπύ-

θες άκουσα, και μ' αυτό τότε—πάλι ερχόμενοι στον εαυτό μου—άκουσα να γίνονται ήχοι βιολιού. Κάποιοι έπαιζε το κομάτι τό δικό μου...

Εύπνησα ενώ έδλεπα τον Γκινιόζη, μ' ένα πράσινο μακρύ φόρεμα, καθισμένο σε μια πολυθρόνα, να κοινά τό κεφάλι του σά να νύσταζε. 'Η θειά μου άναβε τό φώς. 'Η βροχή είχε σταματήσει. Τό σκοτάδι είχε πέσει πυκνό...

— Δέ θά έρθει ό φίλος σου!.., μου είπε ή θειά μου, τώρα, μ' αυτόν τον καιρό!..

— Αυτό τό ξέρει εκείνος! είπα μέ κάποιο θυμό, γιατί μου φάνηκε να την είδα ευχαριστημένη άν δεν έρχόταν ό 'Αρκόπουλος.

Ό 'Αρκόπουλος όμως δεν έλειψε. 'Ηρθε. Ό θεϊός μου, πού είχε έρθει και αυτός σχεδόν μαζί του, θύμωσε και άρχισε κάτι να λέει, άλλ' ό 'Αρκόπουλος, μέ θάρρος, άν και δεν γνωριζόνταν καλά, του έκλεισε τό στόμα και τον έκανε να πάψει.

Στό σπίτι του κυρίου Σινέκα πάλι σχεδόν τά ίδια πρόσωπα. 'Ελειπαν μόνον τά δυό κορίτσια και τό παιδί μέ τά ναυτικά. Οί άλλοι όλοι έκεί.

'Η 'Ελλη μάς υποδέχθηκε μ' ένα χαμόγελο ψυχρό.

Ό ένθουσιασμός έπεσε, ή σκέψη να πολεμήσω έφυγε.

Τί ήθελα να πάω ;.. Ό άλλος ίσως έχει κάνει πρόσδους... Τί μέ φέρνει αυτός εδώ ;.. 'Εθύμωνα μέ τον 'Αρκόπουλο.

Μέσα στό μικρό δωμάτιο, μέ τους ίδιους άκροατές, ό κύριος Σινέκας μιλούσε πάλι :

— Κανείς δεν είναι χριστιανός σήμερα, κανείς! 'Οχι, όχι! Νά! Πάρτε έναν φόφιο άπ' τό κρύο και βάλτε τον στην πόρτα ενός πλουσίου—ας πούμε του Κεμάδη. Θά δείτε τί βοήθεια πού θά του δώσουν! Είπε ό Κύριος: θγάλε τό ίμάτιό σου.— δέ μου έρχεται στό νού... "Ας είναι!.. 'Αλίμονο! και τρισάλιμονο σε κείνο τό φτωχό! Τά παλιά ρούχα, πού δέ μεταχειρίζονται, ή γυναικία του Κεμάδη δέ θά τά δώσει ποτέ, γιατί θά τά πουλήσει για κανένα γαλακικό στόν έβρατο! Και μένα...

Τό πιάνο, μέσα στην αίθουσα, στέναζε στά δυνατά χτυπήματα του 'Αρκόπουλου. 'Επαιζε ένα χορό τούρκικο, αλλά δεν ύπήρχαν τώρα τά δάχτυλα

του Χούλη για να χτυπούνε και να τον στολίζουν.

Πήγα μέσα και έπαιξα κ' εγώ βιολι. Με συνόδεψε ή "Ελλη. "Άλλοι πάλι είχανε μαζευτεί εκεί. Ό Γκινιόζη, ό Μαμίδης δεν έλειψαν. Στο τέλος είδα να μέ χειροκροτεί και ό Μαμίδης.

Ό 'Αρκόπουλος είχε πιάσει πάλι τη συνθησιμένη του γωνιά. 'Η παχιά κυρία Μάκα έλεγε—έλεγε στην κυρία Σινέκα. Και, ενώ ακόμα έπαιζα, αυτή είχε γείρει στό άφτί της. Ό 'Αρκόπουλος, καθισμένος εκεί κοντά, άκουγε τώρα τί έλεγαν, ξύνοντας κάποτε τό μέτωπό του.

'Η "Ελλη έπαιζε ένα κομάτι δύσκολο και, άμα τό τελείωσε, ό Μαμίδης την πλησίασε μέ θάρρος άνθρώπου του σπιτιού και κάτι τής είπε.

— Μάλιστα!.. του άπάντησε αυτή και του έριξε μία ματιά, γυρίζοντας έπειτα τό πρόσωπό της άλλο.

'Η καρδιά μου χτύπησε δυνατά και σά να πόνεσε. 'Η ματιά της δεν ήταν όπως άλλες!.. Ό νούς μου μανιακά σκάλιζε, σκάλιζε, και θαμπά μου παρούσατε τί είχε μέσα ή ματιά της. 'Αγάπη, ήδονή!

— Θεέ μου! είπα σιγά.

Μου φάνηκε τό δωμάτιο στενό πολύ και ό άέρας θερμός.

Και τώρα έδλεπα μ' αυτό και άλλα. Νά γιατί δέ μου φερνόταν όπως πριν!.. Και τώρα τί έκανα; Τί ήθελα μέσα κεί; "Άκουγα τά λόγια του 'Αρκόπουλου...

«—Νά τή χάσω!..»

Μέ τη σκέψη αυτή έγινα άνω—κάτω! Μου ήρθε να την πλησιάσω, να τής μιλήσω, να την παρακαλέσω! "Οχι, δέ θά κρατούσα, δέ θά ζούσα άν την έχανα!.. Αισθανόμουν ότι μέ τό χαμό της θά έπεφτα σ' ένα σκοτάδι παντοίως... Νά μήν ύπάρχει αυτή στην σκέψη, στά δνειρά μου...

Τώρα έδλεπα ότι πάντα ύπήρχε κρυμένη ή έλπίδα, και όταν ακόμα άποφάσιζα να τραηχητώ κ' έφευγα ή δέν πατούσα. Και τώρα δεν ήθελα ούτε να σκεφτώ για να φύγω, άν και, καθώς είχα δει, ή "Ελλη είχε χαθεί για μένα.

'Η "Ελλη έπαιζε πιάνο. Σά να τό έκανε επιτούτω! για να μη μέ κοιτάξει. Οί άλλοι μιλούσαν ή άκουγαν. 'Εγώ βυθίστηκα σε μιάν άνάμνηση πού ήρθε σά βγαλμένη άπ' τό σάκο τής

λύτης. Ἐγινε μιὰ παρέλαση, μὲ τὴν ἀνέμνηση αὐτῆ, προσώπων προσφιλῶν μου, χαμένων τώρα...

Καὶ ὅταν συνήρθα, εἶδα ὅτι ὁ Μαμίδης δὲν ἦτανε πιά στὴν αἴθουσα. Ἡ Ἑλλη προσπάθησε νὰ παίξει ἕνα δύσκολο κομᾶτι πάλι.

Ὁ Ἀρκόπουλος μὲ φώναξε :

— Πάμε μέσα νὰ καπνίσουμε ;

Τοῦ ἔνεφα νὰ ἔρθει κοντὰ, καὶ ἄμα ἦρθε :

— Ἐγὼ φεύγω !

— Τί ;.. Τί λές ; Νὰ φύγεις ;.. Καὶ τί εἶχαμε πεῖ ;..

Προσποιήθηκα ὅτι δὲν αἰσθανόμουνα καλὰ τὸν ἑαυτό μου. Ἦθελα νὰ φύγω· ἢ ἀνάμνηση ἐκείνη μου ἔδωσε τὴ δύναμη !

Κ' ἔφυγα κρυφά.

Σὲ ὅτι μου εἶπε ὁ Ἀρκόπουλος ὅτι θὰ πεῖ γιὰ νὰ μὲ δικαιολογήσει, καὶ νὰ τὴ μαλώσει ἀκόμα, δὲν εἶπα ὄχι. Ἦθελα, Ἄλλ' οὔτε εἶπα καὶ κείνο ποῦ εἶδα καὶ τὴν ὑποψία μου. Τί μὲ ἐμπόδιζε ; Κάποια ἐλπίδα ἀκόμα ! Καὶ ὁ φόδος μὴ θγάλω ἀπ' τὴν καρδιά τοῦ Ἀρκόπουλου τὴν ἐλπίδα ποῦ εἶχε ὅτι θὰ κερδίσω !

Ὁ ὀδρανὸς ἔξω ἦτανε μαῦρος, ἀγριος... Κάποτε ἀτραπέδες ἐσχίζαν τὸ σκοτάδι σὰ φωτινοὶ σπαθισμοὶ δαιμοναγάθου. Ὅταν ἔκανα νὰ στρίψω ἀπὸ ἕνα σπιτάκι ἐρημο μὲ ἀνοιχτὰ παράθυρα καὶ πόρτες σὰ θγαλμένα μάτια, στάθηνκα καὶ κοίταξα τὰ φωτισμένα παράθυρα τοῦ κυρίου Σινέκα.

Ὅλη ἡ συναναστροφή, ὅλοι, ὅπως καθόταν ὁ καθένας, πέρασαν ἀπ' τὸ νοῦ μου... Τοὺς εἶδα πάλι ἐγὼ ἐκεῖ στὰ σκοτινά, σὰ διωγμένοι ἀγγελος...

Πέρασαν μέρες. Τὸν Ἀρκόπουλο δὲν τὸν εἶχα δεῖ διόλου ἀπ' τὴ θραδιά ἐκείνη καὶ ἔτσι δὲν ἤξερα τί συνέβαινε στὸ σπίτι τοῦ κυρίου Σινέκα. Μὴ ὅλα εἶχαν τελειώσει ;

Ἐνα ἀπόγευμα ἦρθε ὁ θεῖος μου λίγο σκεπτικός. Ἦρθε κοντὰ μου καὶ, θυμᾶμαι, κάτι μασοῦσε, καὶ, πρὶν μιλήσει, σταμάτησε, μασώντας, καὶ μὲ κοίταξε. Θύμωσα κρυφά γιὰ τὸ μάσημά του αὐτό, κ' ἔτσι μου ἦρθε ἐπιθυμία νὰ τοῦ δώσω μιὰ στὰ σαγόνια.

Ὁ θεῖος μου ἐπιτέλους μίλησε :

— Θὰ σοῦ πῶ κάτι ! Δὲν ξέρω ἂν θὰ χαρεῖς ἢ θὰ λυπηθεῖς !..

Καὶ ὁ ἀνθρωπάκος εἶχε πάφει τὸ μάσημα.

— Δέγε ! Ὅτε θὰ χαρῶ, οὔτε θὰ λυπηθῶ !

Κατάπιε τὸ τελευταῖο κομᾶτι καὶ εἶπε :

— Λοιπόν, καὶ στὰ δικὰ σου !.. Ἡ κόρη τοῦ κυρίου Σινέκα παντρεύεται !..

Μ' ὄλο τὸ χτύπημα, ρώτησα :

— Ποιόν ;

— Ἐξέρω πῶς μου τὸν εἶπε ὁ φίλος σου ὁ Ἀρκόπουλος ;.. Μαμάδα... ἔτσι νομίζω. Ποῦ στὸ διάβολο τὸν πέτυχαν ! Ἄμ, ἀνεμομαζώματα-διαλοσκορπίσματα !.. Θὰ ἔρθει ἀπ' ἐδῶ καὶ θὰ στὰ πεῖ !..

Πάει !.. Σὰν ἀνεμος ποῦ σκορπίζει, διώχνει τὴν ὀμίχλη, σκόρπισαν τὰ λόγια αὐτὰ τίς θαμπές ἐλπίδες μου...

Ὁ θεῖος μου ἔφυγε κάτι λέγοντας γιὰ τὸ Σινέκα καὶ τὸ Μαμίδη, σὰ νὰ παραμιλοῦσε.

Ἔμεινα μόνος.

Ἡ Ἑλλη εἶχε χαθεῖ ! Ἡ σκέπη τοῦ χρόνου, σὰν ἀπὸ κάποια πνοή, ὑφώνεται καὶ νάτην... Τρέχει στὴν ἀμμουδιά· οἱ μπότες της θυβρίζονται στὴν ἄμμο, καὶ, στὸ σήκωμα τῆς κοντῆς της φύστας βλέπω τὴ ροδινὴ της σάρκα. Στρέφει τὸ γλυκὸ της πρόσωπο πὲρμένα :

— Ἐλα, λοιπόν !

Καὶ δὲν ἔτρεχα ! Θεέ !..

Ἐνας φωνόγραφος ἄρχισε ἔξω, μακριά, νὰ παίξει μουσικὴ ὀργάνων χάλκινων. Φωνές καὶ γέλια παιδιῶν, ποῦ πάνω ἔθγαινε μιὰ λεπτή, σουβλερὴ φωνή. Ἄκουσα τὴν πόρτα. Ἦταν ὁ Ἀρκόπουλος.

Μπήκε μέσα ἀλλαγμένος πολὺ, μὲ τὴ μορφὴ κίτρινη καὶ τὰ μάτια κομμένα, σὰ νὰ εἶχε περάσει ὤρες ἀγωνίας καὶ λύτης. Μοῦ ἔκανε ἐντύπωση, καὶ αἰσθάνθηκα κάποια ζήλια γι' αὐτό.

«—Τί εἶχε καὶ αὐτός ; Γιατί ;..»

Δὲν ἤθελα νὰ λυπάται ἄλλος γιὰ τὸ χαμὸ της.

— Τάμαθες, εἰ ;.. Δὲ θὰ ξαναπατήσω πιά στὸ σπίτι αὐτό, ποῦ ἀπὸ τόσοον καιρὸ τώρα πήγαίνα !.. Ἄ ! ὁ ἀχρεῖος !..

Ἄρχισα νὰ ἡσυχάζω.

Ὁ Ἀρκόπουλος κινήθηκε, πλησίασε στὸ παράθυρο καὶ στάθηκε λίγο σὰ νὰ ἀκροαζότανε τὸ φωνογράφο. Στράφηκε ἔπειτα καὶ μὲ κοίταξε.

— Αὐτὰ ἔχει ὁ κόσμος ! τοῦ εἶπα, μὴ ξέροντας τί νὰ πῶ. Καὶ ἄς μὴ λυπούμεθα !

Καὶ πρόσθετα μὲ χαμόγελο, ποῦ ἤ-
τανε γεμάτο κλάμα, θέλοντας νὰ τοῦ
καθαρίσω τὴ θέση του :

— Κ' ἔπειτα... ἐγὼ τὴν ἔπαθα !..

— Σὺ, ναί. Ἔχεις δίκαιο !.. Ἄλλὰ
κ' ἐγὼ ἔχω νὰ λυποῦμαι !..

— Τί ἐννοεῖς ;

Ὁ Ἄρκόπουλος μὲ πλησίασε σιγὰ
καί, κοιτάζοντάς με λυπημένα, κατά-
ματα, εἶπε μὲ σιγαλὴ φωνή, πνιγμένη :

— Καὶ ποῦ ἔξερεις ἂν δὲν τὴν ἀγα-
ποῦσα κ' ἐγώ ;..

Καὶ γρήγορα δινοντάς μου τὸ χέρι
του,

— Χαῖρε ! μοῦ εἶπε, κ' ἔφυγε.

Τὸν ἄφησα νὰ φύγει. Ἐνα ἐμπόδιο
εἶχε ὑψωθεί στὴ φιλική μας ! Τὸ σκυ-

μένο, ψηλὸ ἀνάστημά του, σὰν ἀπὸ κά-
ποιο ἄρατο βάρος, χάθηκε πίσω ἀπ'
τὴν ψηλὴ μάντρα, ποῦ μιὰ μεριά της,
ἀσπρισμένη, ρεκλαμάριζε, μὲ μαῦρα καὶ
κόκκινα γράμματα, καπέλα ἐνὸς κατα-
στήματος.

Τὸ σκοτάδι κατέβαινε ἀραιὸ καὶ σι-
γὰ-σιγὰ πύκνωνε. Τὸ ψηλὸ σπίτι μὲ τὸ
ξύλινο παλιοπάλλο κρυβότανε. Τὰ
δέντρα, τὸ ψηλὸ κυπαρίσι, ἀρχίζα-
νε νὰ γίνονται γραμμὲς μπερδεμένες,
μαῦρες μουντζούρες μέσα στὸ σκο-
τάδι.

Κι ὁ φωνογράφος, ποῦ εἶχε πάψει,
ἄρχισε πάλι μὲ φωνὴ μπάσου νὰ τρα-
γουδοῦ καὶ νὰ κλαίει μέρες ποῦ εἶχαν
περάσει, μέρες ποῦ εἶχαν χαθεῖ ...

Ε Ι Ρ Η Ν Η Γ Α Λ Α Ν Ο Υ

Μικρὲς καὶ μεγάλες αἰτίες

— Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν ἔχουμε τί-
ποτε ἄλλο νὰ ποῦμε πιά !

Εἶχε σηκωθεί ἀπ' τὴν καρέκλα της.
Τὸν ἔδιωχνε ;

Θέλησε νὰ τῆς πεῖ ὅτι τὰ εικοσιδύο
τῆς χρόνια ἦτανε λίγα γιὰ τὸ ρόλο
τῆς ἀδυσώπητης γυναίκας. Μὰ δὲ βρή-
κε τὴ δύναμη. Μὲ μιὰ ὑπόκλιση, εἶπε
ἀντίο, κ' ἔφυγε.

Ἐμεινε μονάχη ἡ Λία.

Ἀκούμπησε στὸ πεζοῦλι τῆς ταρα-
τσας.

Οἱ μπιγόνιες χρωματίζανε τὸ σοῦ-
ροπο μὲ τ' ἀργυρά καὶ τὰ χάλκινα
τους φύλλα, μὲ τὸ τριανταφυλλὶ κἀν-
τιο τῶν λουλουδιῶν τους.

Στὰ θρομάκια κάτω, μαγαζάτορες
ποῦ κρέμαγαν ἐλπίδες σὲ δυὸ τραπέ-
ζια καὶ μιὰ γλάστρα βασιλικό, ραντί-
ζανε προσεχτικὰ τὸ χῶμα.

— Δὲ μπορεῖ !.. Κάποιον θὰ ξεγελά-
σει ἡ δροσοῦλα...

Κάποιον. Πολλὲς φορές εἶχανε δεῖ
στὰ νερά τους, ἀριστοκράτες μάλιστα,
ἀπὸ κείνους ποῦ ζοῦνε στὶς γειτονιὲς
μὲ τὰ πλατιὰ πεζοδρόμια καὶ τὰ σπύ-
ρια-ἴδια θεόρατα κουτιά. Φτάνανε
πολλοὶ μαζὶ ἢ ζευγαράκια. Πρῶτη
τους δουλειὰ σὰ μπαίνανε στὸ σοκάκι
ἦτανε νὰ σηκώσουνε τὰ μάτια ἐκεῖ
ποῦ οἱ ἀντικριστὲς σκεπὲς ἀφήγανε νὰ

φαίνεται μιὰ στενούτσικη λουρίδα γα-
λανή. Δέγανε τότε : Ἄ ! Ὁραῖα ! καὶ
στερογυλοκάθονταν.

Ὁραῖα ; Γιατί τάχα ; Μὰ γιὰ νὰ τὸ
μολογᾶν ἄνθρωποι μὲ ποικίμια τῆς
στιγμῆς καὶ ἀκριβὰ παπούτσια, θὰ πεῖ
ὅτι δὲν ἦταν φέμα.

Γύρω ἀπὸ τὴν ταρατσα, σπύτια πυ-
κνά, συντροφιασμένα. Ἡλεκτρικὰ φέγα-
νε στὶς κουζίνες ὅπου ἐτοιμαζότανε
τὸ δεῖπνο, στὶς τραπέζαριες ὅπου με-
λέταγαν τὰ παιδιὰ φωναχτὰ ἢ μὲ τὸ
νοῦ. Ἡ νύχτα ἐρχότανε καὶ σήκωνε
ἀπὸ τὰ σύνεφα τὴν πορφύρα, ψηλώνον-
τας τὸν οὐρανὸ, γιὰ νὰ χωρέσουν μέσα
στὴ διαφανή χλομάδα του, ὄλα τ' ἀ-
στέρια.

Μορφὲς κοριτσιῶν προβάλλανε γιὰ
λίγο σὲ ἀνοιχτὰ παράθυρα. Ἀθηναί-
κες μεσοῦλες, μπουκλες, μυρωδιές.

Ὁρα γιὰ ἔξω.

Θάπρεπε τώρα νὰ ἐτοιμάζεται καὶ
ἡ Λία. Θάπρεπε σὲ λίγο, σκίζοντας
κάποιο θρόμο κεντρικό, μὲ τὸ βλέμα
καρφωμένο στὸ κενὸ τάχα, νὰ σφίξει
τὸ χέρι τῆς φιλενάδας ποῦ θὰ πῆγαι-
νε μαζί της.

— Νὰ τον !.. Τί κοντὰ μας ποῦ πέ-
ρασε !..

Μὰ δὲν βρίσκονται πιά τέττα καρ-
διόχτυπα στὴ ζωὴ της. Ἐνα βράδι κα-

λοκαιρινό, ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια, εἶχε ὀρίσει τὴ μοίρα τῆς...

Τὶ αὐτὸ κάθεται ἡσυχὴ τώρα, μὲ τὴν πλατιά της ρόμπα, ἀνάμεσα στὶς γλάστρες, πούναι φορτωμένες ροζ τσαμπάκια χωρὶς τίποτα νὰ ζηλεύει.

Ἔνα - ἕνα πετιοῦνται τὰ φῶτα μέσα στὴ σκιά πὸς τυλίγει τὶς συνοικίες. Ἐκεῖ, στὰ μακρινὰ χωριά, ξεχωρίζεις τὸ ἀσβέστωμα κάποιου ἀλόγουρου, λίγες λουρίδες ὀργωμένη γῆ. Κάποιο μεγαλειοῦ ξεκινάει ἀπ' τὰ βουνά, κατεβαίνει στὸν ἑλαιῶνα, φτάνει ἀκόμα καὶ σὲ σένα.

Ἄληθεια· τότε εἶχε ἡ Λία δύο ταφθαδένιους φιδόγκους στὶς κοτσίδες. Δὲν εἶναι δύσκολο νὰ θυμηθεῖ τὸν ἑαυτὸ τῆς μὲ κείνη τῆς χτενισιά, μὲ κείνο τὸ γυακάδακι τῆς ποδιᾶς, πάντα στραβά κομπωμένο.

Πήγαινε στὸ Γυμνάσιο· πήγαινε γιὰ βιολί στὸ Ὀδείο. Τὴν εἶχανε παρακαλέσει κείνο τὸ βραδάκι νὰ παίξει γιὰ χάρη μιᾶς παράλυτης κυρίας πὸς καθόντανε νά, ἀντίκρου στὸν ἐξώστη. Αὐτὴ εἶχε σταθεῖ ἐδῶ σὲ τούτη τὴν ἴδια θέση.

Νεοφερμένος στὴ γειτονιά ὁ Πέτρος, τὴν ἄκουσε, τὴ χειροκρότησε, κ' ἔπειτα ἀγωνίστηκε νὰ τὴ γνωρίσει ἀπὸ κοντά. Δύσκολο. Ἡ θεία, πὸς ἀναπλήρωνε στὸ σπῆτι τῆς Λίας πατέρα καὶ μητέρα πολὺ νωρὶς πεθαμένους, δὲν καλόθελπε τὰ καινούργια πρόσωπα. Ὅμως τὰ τρία ἀδελφία τῆς μικρῆς, ἄντρες πιά, τῆς μιλήσανε μὲ τέτιο ἐνθουσιασμό γιὰ τὸ νέο τους φίλο, πὸς ὑποχώρησε.

Μαζί μὲ τὸν Πέτρο γλύστρισε στὸ σπῆτι ὁ ἔρωτας καὶ φρουτώνωσ ἀπὸ ἕνα πλῆθος μικρὲς καὶ μεγάλες αἰτίες. Ἐφταιγε καὶ ἡ βαθιὰ-βαθιὰ μελαχρινάδα του, πὸς τὴ φωτίζανε δύο μάτια γαλανὰ καὶ κάτι δόντια κάτωσπρα· ἔφταιγε καὶ τὸ ψηλὸ του μπόι καὶ ἡ δυνατὴ του κορμοστασιά, κ' ἔφταιγε ἀπ' ὅλα πιὸ πολὺ τὸ σάστιμα πὸς ἔνωσε ἡ κοπέλα, ὅταν τὸν ἄκουσε νὰ τῆς λέει πῶς ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγαπήσει.

Ἐπρεπε. Τὶ ἀξίζανε οἱ ψυχρὲς σπουδὲς στὰ ὠδεῖα καὶ τὰ σκολεῖα, τώρα πὸς εἶχε σταθεῖ στὸ δρόμο τῆς ἡμεγάλης ἀγάπης; Ἄν ἔκλεινε τὰ μάτια στὸ φῶς τῆς, ἦταν σὰ νὰ διωχνε ἀπ' τῆς ζωῆ τῆς τὴ χαρά. Ἄν ἔφραζε τ' ἀφτιά στὴ φωνὴ πὸς τὴν καλοῦσε τώρα, θάδινε ἀργότερα καὶ τὴν ψυχὴ γιὰ νὰ ξανακοῦσαι μιὰ τῆς ἡχώ.

Λόγια μεγάλα γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὰ νιάτα φλογίσανε τὸν ἄερα τοῦ παλιοῦ σπιτιοῦ. Τὰ μουμούριες ἀδέξια, σιγανὰ τὸν πρῶτο καιρὸ ἡ Λία, μὰ ὕστερα ἔμαθε νὰ τὰ φωνάζει. Ἡ θεία, κίτρινίζοντας, δὲν ἀργησε νὰ βρεῖ τὴν αἰτία.

— Ὅποιος μπάζει τέτια ὑποκείμενα στὸ κατώφλι του, πρέπει νὰ περιμένει ὅλες τὶς μπόρες!.

Ὁ ἕνας ἀδελφὸς μιὰ μέρα, χρίμηξε στὴν κοπέλα μὲ τὶς γροθιῆς σφιγμένες. Ὁ μικρὸς κοίταξε νὰ ξανακερδίσει τὴ Λία του μὲ λόγια τρυφερά καὶ ἱκεσίες. Ὁ μεγάλος ἔκλεισε τὴν πόρτα στὸν Πέτρο, βρίζοντάς τον προδότη. Ἐλαβε γι' ἀπάντηση ἕνα κοροϊδευτικὸ γέλιο πὸς τὸ νόημα τοῦ συμπληρωθῆκε κάποια νύχτα, ὅταν τὰ δεκαεφτά κοριτσίστικα χρόνια πήρανε ἀλαφροπατώντας τὴ γέρικη σκάλα, γιὰ τὸ δρόμο τῆς περιπέτειας.

Ἡ ἐπιβολὴ τῆς θειᾶς σκέπασε τὸ σκάνταλο. Ὁ κόσμος, εἶδε τὴ μικρὴ, νύφη ἀχιθοδόλα, στὸ μπράτσο τοῦ πρωτότοκου πὸς ἔτρεμε ἀφήνοντάς τη πλάι στὸ γίγαντα μὲ τὰ σκληρὰ μάτια.

Τὸν πρῶτο καιρὸ ἡ Λία ἦτανε σὰ ζαλισμένη. Ὅλα γύρω τῆς εἶχανε κάτι πὸς θάμπωνε. Βρισκότανε ξαφνικά σ' ἕναν κόσμον ὅπου κλήρος τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἡ ἀφροντισιά, ὅπου ἡ χαρὰ κερδιζόταν μὲ ξαφνικὰ κινήγια, ὅπου τὸ χρήμα σωριαζόταν μέσα στὰ χέρια σου καὶ πάλι ἔφευγε, μὲ διάση. Τὶ διαση!.

Γιὰ τὴν εὐτυχία τῆς μιὰ λέξη εὐρίσκε μονάχα.

— Ἀφάνταστη.

Ἐπειτα, ὅπως κύλαγε ὁ καιρός, ἔπαψε νὰ τὴ λέει στοὺς δικούς. Τὴ φύλαγε μόνο γιὰ τοὺς ξένους, καὶ γι' αὐτὸ τὴν πρόφερε ὄλο καὶ πιὸ δυνατὰ. Μιὰ μέρα τὴν εἶπε τόσο ψεύτικα πὸς ντράπηκε. Σῆκωσε τοὺς ὤμους-χαμογέλασε μὲ στενοχώρια.

— Τὶ τὰ θέλετε; Γιατί νάχει κανένας τέτια ἀπαίτηση ἀπ' τὴ ζωῆ;

Κάποιο τσεκούρι, λές καὶ εἶχε πελεκήσει τὰ φτερά πὸς τὴ σηκῶνανε ψηλά. Ὁρες-ὄρες, μέσα στὴν κοούραση πὸς τὴν ἔζωνε, ἔριχνε γύρω ματιῆς ὄλο ἀγωνία. Νιάτα τὴν κυκλῶνανε· μὰ ἤξερε αὐτὴ μιὰ φορά, κάτι ἀγόρια, κάτι κοριτσία...

[Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο]

Μ Η Τ Σ Ο Σ Λ Υ Γ Ι Ζ Ο Σ

Ἡ κοιμισμένη τοῦ ποταμοῦ

*Κοιμᾶται ἐδῶ στὸν ποταμό, κοιμᾶται ξεχασμένη
κοιμᾶται κι ὁ μικρὸς βοριάς ζητάει νὰ τὴν ξυπνήσει,
μ' αὐτὴ τὸν ἥλιο χαίρεται βαθιὰ ἀποκοιμισμένη.*

*Μὰ πῶς κοιμᾶται ἔτσι βαθιὰ καὶ δὲν ἀκούει τὸν ἄνεμο,
καὶ δὲν ἀκούει τὸν ξαφνικὸ μικρὸ βοριά τῆς ὄχθης;
Μὰ πῶς κοιμᾶται ἔτσι βαθιὰ - θὰ τὴν χτυπήσει ὁ ἥλιος!*

*Ξύπνα, μικρὴ, θὰ σὲ ζητοῦν, ξύπνα κι ἀποξεχάστηκες·
ξύπνησε, κι ὁ μικρὸς βοριάς ζητάει νὰ σὲ ξεντύσει·
ξύπνα, κ' ἐδῶ ποὺ βρέθηκες ποιὸν θάχεις νὰ σὲ ντύσει;*

*Ἄχ, τὸ μικρὸ-μικρὸ βοριά, παιδεύει τὸ μπλουζάκι της!
Ἄχ, τὸ μικρὸ-μικρὸ βοριά, τὴν ὄχθη ἀναστατώνει!*

*Μὰ πῶς κοιμᾶται ἔτσι βαθιὰ - θὰ τὴ σηκώσει ὁ ἄνεμος,
ποὺ ὅλο ἀναρπάει τὴ φύστα της κι ὅλο τὴν ξεγυμνώνει.
Μὰ πῶς κοιμᾶται ἔτσι βαθιὰ - θὰ τὴν ἀπογυμνώσει!*

*Ξύπνα, μικρὴ τοῦ ποταμοῦ, ξύπνησε καὶ σκεπάσου·
ξύπνα καὶ πάει δώδεκα, καὶ πάει πια μεσημέρι!*

Χορικὸ

*Ἐδῶ κοιμοῦνται μπρὸς στὸν ποταμό,
ἐδῶ στὸ πράσινο ποτάμι,
πέντε μικρὰ ναυτόπουλα, πέντε παιδιὰ τοῦ κόσμου.*

*Ἐδῶ κοιμοῦνται πλάι στὸ νερό,
σὲ πέντε ὄργιες χορτάρια,
πέντε ναυτάκια πούγραφαν στὴν ὄχθη τ' ὄνομά τους.*

*Ἦταν μικρὰ-μικρὰ-μικρὰ, κ' ἦτανε πάντα ξάγρυπνα·
ἦταν μικρὰ-μικρὰ-μικρὰ, κ' ἦταν συλλογισμένα.*

*Τώρα κοιμοῦνται, τώρα πὰ τὰ νανουρίζει ὁ ποταμός,
νάني, τοὺς λέει, νάνι τους, τὸ πράσινο ποτάμι.*

*Πρῶι-πρῶι ἦταν πούπεσαν τὰ πέντε τὰ μικρὰ-μικρὰ,
πρῶι-πρῶι ἦταν πούπεσαν βαθιὰ νὰ κοιμηθοῦνε.*

Νάνι τὰ νανορίζουνε τὰ δέντρα στὸ ποτάμι,
νάني τοὺς λένε οἱ φυλλωσιές, νάνι στὴν ὄχθη, νάνι.

Ἐδῶ κοιμοῦνται στὸ μικρὸ-μικροῦλι κρεβατάκι τους,
ἐδῶ στὴν ὄχθη τοῦ νεροῦ, νάνι, μικρά μου, νάνι -
πέντε ναυτάκια, πέντε ἄπλα παιδιὰ θανατωμένα.

Θ. Α Ι Γ Ι Α Λ Ι Ν Ο Σ

Ἕ σ υ χ ι α

Ἀπὸ νωρίς, ὅταν ὅλα εἶχαν τελειώσει ἐδῶ,
δὲν ἦταν κὰν ν' ἀνέβει οὔτε παράπονο.
οὔτε σκιά νὰ ξεχωρίσει ἀπ' τὸ φεγγάρι.
Τόσο εἶχα φόβο μὴν πεθάνω ἔτσι ἀνεπάντεχα,
πὸν ὕπνος δὲν εὔρισκε τὰ μάτια μου,
κ' ἔμειν' ἀκοίμητος ὡς τὴν ἀγγή,
ὥσπου χάραξε ἡ μέρα,
κ' ἤσυχα δέχτηκα τὸ φῶς.

Ἐ π ι σ τ ρ ᑦ φ ο ν τ α ς

Σὰν κάτι νὰ ξεχώριζε ἡ φωνή σου
μὲς ἀπ' τὴ μπόρα,
ἀνυπόμονη σὰ μιὰ θύμηση -
ἐκεῖνο τὸ πλάνημα πὸν μάγευε τὴν ὄψη σου
μεγαλώνοντας τὴ σιωπή,
ἓνα βαθὺ ὄνειροπόλημα πὸν ἔφτανε μόλις στὰ μάτια -
εἰρήνη κερδισμένη μὲ καρδιά,
μ' ἓνα γελάμενο οὐρανὸ πὸν φέρνει ἡ ἀγάπη.

Ἐκεῖ τὸ Φθινόπωρο κατεβαίνει ἀργὸ
σὲ μιὰν ἀπαντοχὴ ὄλο ξέφωτο -
Φθινόπωρο στὴν Πατρίδα!
Ἡ νοτισμένη ἀνταύγεια τῶν ἴσκιων,
οἱ χῶροι τῆς νοσταλγίας οἱ ἀνάλαφροι.
Τὸ βράδι θ' ἀπαγγείλουμε τραγούδι μὲ τραγούδι·
τὸ φῶς θάναι λίγο, καὶ Σὺ μορφὴ τόσο νέα,
ὅταν γλυκὰ θ' ἀνθίσει ἓνα χαμόγελο
ἀπὸ παντοῦ σημαίνοντας Ἐλευθερία.

Τὸ βράδι αὐτὸ πὸν θὰ μακραίνει ὁ θάνατος,
τὸ βράδι αὐτὸ πὸν θάναι τῆς ἀγάπης.

Ἐνῶ πλησίαζε τὸ βράδι

Κοντὰ στὴ θάλασσα ἔγυρα τὸ πρόσωπο
κι ἀφέθηκα γλυκὰ νὰ ὄνειρεύομαι,
ἐνῶ πλησίαζε τὸ βράδι κι ἀλλάζαν τὰ νερά.

Κ Ω Σ Τ Α Σ Σ Τ Ε Ρ Γ Ι Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

Ἐνα φεγγάρι στὴ Ρίβα

Βγῆκες βρεγμένο ἀπὸ τὰ κύματα
καὶ ξύπνησες τ' ἀκίνητα νερά,
καὶ ξάφνιασες τ' ἀσάλευτα νερά.

Μὴ μὲ κοιτάζεις ἔτσι. Σὲ φοβᾶμαι.

Βγῆκες βρεγμένο τὰ μεσάνυχτα ἀπ' τὸ πέλαγος
καὶ λάμπουνε καὶ τρέμουν τὰ νερά,
— μιὰ ἴσια γραμμὴ πὸν ἀστράφτει, τὰ νερά...

Ἀθόρουβα πὸν λάμπεις κι ἀνεβαίνεις,
κόκκινο ἀσῆμι φλωροκαπνισμένο!

Ἀπλετο φῶς πὸν ἀπλώνεις κι ἀνεβαίνεις
μὲς στὴ βαθιὰ ἡσυχία τ' οὐρανοῦ...

Καὶ μπαίνεις ἀπ' τὰ μαῦρα παραθύρια
στὰ γκρεμισμένα σπίτια τοῦ θανάτου,
καὶ ψάχνεις γιὰ νὰ βρεῖς ἀραχιασμένο
τὸν ὕπνο πὸν κοιμήθηκε στὰ θάμνα,

— σκόνη τοῦ ὄνειρου, χάος τ' οὐρανοῦ.

Ὁ ἄνεμος πὸν σωπαίνει ἔχει φορέσει,
μυστηριακός, κι αὐτὸς τὸ φόρεμά σου,
κ' ἐκεῖ, στὰ δυὸ βουνά, μὲς στὴν κοιλάδα,
σταχτιά φαντάσματα ἔχουν βγεῖ ἀπ' τὴν καταχνιά·
μὴν πέφτεις πιά γλομὸ σ' αὐτοὺς τοὺς τοίχους,
μὴ σπάζεις μ' ἀστραπὲς σ' αὐτὰ τὰ τζάμια·
στάσου μονάχα κι ἄκου αὐτὸν τὸν ἦχο
στὴν ἐρημιά· ἀπ' τὸ φῶς σου μιὰ σταγόνα,
σὰ μέταλλο, — ἄκου: στά-

ζει μιὰ σταγόνα
μὲς στ' οὐρανοῦ τὴν ἄσπρη παγωνιά.

Τί μὲ κοιτάζεις ἔτσι. Σὲ φοβᾶμαι.

Ἀφοῦ τὸ ξέρεις: δὲ θὰ σοῦ ξεφύγω.

Τ Α Τ Ι Α Ν Α Μ Ι Λ Λ Ι Ε Ξ

Περιμένω

Ἄλγαινες τὰ χρόνια πὸν σὲ ὑποπιεζόμενα μονάχα.
 Τότες, παραφύλαγες τὶς ἀχτίνες τοῦ ἡλίου
 καὶ τὶς πέτραγες στὴ βελόνα σου.
 Τὰ σπουργίτια φοβόντουσαν
 πὼς τοὺς κλέβεις τὶς ὥρες τους.
 Γελοῦσες μὲ τὴ ζήλεια τους.

Ἐπειτα γύρευες τὰ ποτάμια
 καὶ τὶς κορφές.
 Δὲ σὲ προδώσανε - μόνο πὸν
 δὲ σὲ καταλάβανε.
 Καὶ σὸν ἔκλαιες.

Κ' εἶπες θὰ γίνεις νοικοκύρης.
 Προσπάθησα νὰ σοῦ ξαναθυμίσω
 τί ἦσουνα.
 Σοῦ τὸ μουρμούρισα τὶς νύχτες·
 σοῦ μπάλωσα τ' ἄσπρο σου πονκάμισο
 μὲ τὴ βελόνα πούχες περάσει μοναχός.
 Μὰ δὲ μὲ γνώρισες.
 Κι οὔτε τὸν ἡλιο ἀγνάντευες
 πάνω στὸ ξαναραμένο σου ροῦχο.

Μ' ἀκοῦς;

Τζιτζίκι γίγηκα στῆς ἐλιᾶς τὸν κορμό·
 πῆρα τὸ δέρμα τοῦ τριφιλιοῦ
 γιὰ νὰ μὴ μὲ γνωρίσει τὸ τσιλιτόνι·
 φύτρωσα στὸ πρωινό σου παραθύρι
 δίπλα στὴν κόκκινη γαρυφαλιά -
 μὲ βλέπεις;

Ἐλα τώρα, καλέ μου.
 Ξαναπάρε καβάλλα τὸ πλατανόφυλλο
 καὶ πέτρα τὸ ποτάμι.
 Ξασαμίξε τὸν ἴσκιό σου μὲ τ' ἀγριοπερίστερα.
 Μὴ φοβηθεῖς.
 Ἐέρω νὰ περιμένω.

τὸ Χρονικὸ τοῦ Μηνός

Μὲ κείνη τὴν ξεχωριστὴ χαρὰ τοῦ σωστά καμωμένου χρόνου καὶ μὲ τὸ ἥμερο συναίσθημα, μίᾱς ἐκ τῶν πραγμάτων δικαίωσης, διαπιστώσων σήμερα ἢ στήλη αὐτὴ πὼς ἔσχε ἀπήχησιν κ' ἐτάραξε τὰ νερά. Περισσότερο, μάλιστα, ἀπ' ὅσο ὑπέθετε. Νιώθει λοιπὸν τὴν ἀνάγκη νὰ τὴ διαδηλώσει τὴ χαρὰ της, νὰ τὴ φωνάξει. Γιατὶ τὸ σημάδι τὸ χαροποῦ εἶναι κайριο καὶ οὐσιώδες: ὅτι ἐδῶ δὲν ἔσβησε ἀκόμα καμιά φλόγα ζήτησης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ γνήσιου, δὲν πνίχτηκε διόλου ἢ εὐθύτητα κ' ἡ δικαιοκρασία - μόνο κουφόκαιαν ὄλες οἱ φλόγες τόσον καιρό, καὶ παραφύλαγαν εὐκαιρία νὰ ξεπεταθοῦν καὶ νὰ φλομώσουν. Τὸ τέλος μας, ἄρα, δὲν εἶναι δὰ καὶ τόσο «τέλμα», οὔτε τόσο εὐρὺ ὅσο δείχνει — καὶ ἄς εὐφημοῦν οἱ φίλοι —, ἀφοῦ ὑπάρχουν ἀκόμη τόσοι πολλοὶ ποὺ διψοῦν καὶ χαίρονται τὴν ἐντιμὴ καὶ ἀνεπιφύλακτῃ στάσει, ποὺ τιμοῦν τὴν ἀπεριφραστὴ γνώμη καὶ τὴν ἀκέραιη κρίση, περὶ ἀπὸ ὑπολογισμοὺς καὶ θετλασμένες, ἔξω ἀπὸ «πολιτικὰς» καὶ μασημένα λόγια. Καὶ περισσότερο εὐόλιωνα εἶναι τὰ σημάδια, ἴσα - ἴσα ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ, οἱ πολλοὶ, δὲν ἀνήκουν στὸ εἶδος τῶν «λογίων» καὶ τῶν «ειδικῶς ἀσχολουμένων», παρὰ εἶναι ἀγαθοὶ φιλαναγνώστες, ἀνθρώποι μὲ ἀδολφ πρόθεση, γνήσιοι ἐραστές τοῦ καλοῦ, δίχως καμιά προκατάληψη - δίχως κὰν ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ δύσοσμα «ἐνδοοικογενειακά» τῶν κούφων «πνευματικῶν ταγῶν» μας. Γιατὶ, βέβαια, ὁ ἀνθρώπος ὁ ἀπλός, μὲ τὴν ἔμπεδη ψυχικὴ καλλιέργεια, τὴν κερδισμένη μέσα στὴν ἄμεση ἀνασχέτηση μὲ τὰ πράγματα, ποὺ εἶναι πολλὺ αὐστηροὶ διδάσκαλοι, καὶ μὲ τ' ὀρισμένο καθημερινὸ του χρόνος, ποὺ τὸν καταναλίσκει σκληρὰ καὶ τοῦ ἀφαίρει κάθε δυνατότητα χασοκαιρίας, ἔχει, ἔξ ἀνάγκης, καὶ σωστά κάμνει, πολλὺ ὑψηλὴν ἰδέα γιὰ τὸν ἀνθρώπο τὸν «πνευματικὸ». Ζητάει ἀπ' αὐτὸν ὃ τι εὐγενίζει τὴ ζωὴ, στήν ἐκλεκτότερη δυνατὴ ποιότητα, καὶ ἀπαιτεῖ νὰ βροῖσκει στὸ πρόσωπο καὶ στὸ ἔργο τοῦ δημιουργοῦ ὄλες μαζί τις ἀρετὰς καὶ τις ἀκραιότητες, στὸν ἀνώτατο βαθμὸ φτασμένες-ἀρτιωμένες.

Ἄλλα κάποιοι «ἀνησυχοῦν». Κι ἀνησυχοῦν, ἀναμφισβήτητα, ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἀπὸ φροντίδα. Ἄδικα ὅμως. Ἄς συλλογιστοῦν πόση εἶναι ἡ δύναμη τῆς συνήθειας, τοῦ μακροχρόνιου αὐτοῦ ἔθους τῆς σιωπῆς καὶ τῆς ἀδιαμαρτύρητης ἀνοχῆς τόσον καὶ τόσον - τῆς συννενοχῆς, λίγο πολὺ. Ἄς συλλογιστοῦν πόσες μορφές ὑπόδύεται ἡ ῥοπή τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐπίμονα καλλιερρημένη, ἡ ριζωμένη καὶ τόσο δυσπολέμητη. Ἄς ἀναρωτηθοῦν μήπως ἡ πολλὴ ἀπαίτηση γιὰ τὸ «εὐάγωγον» καὶ τὸ «εὐσεβές», γιὰ τὸ «ἀλλότροπο» καὶ τὸ «ἀφ' ὑψηλοῦ», γιὰ τὸ «σεμνόν», δὲν εὐσταθεῖ, καὶ ὄχι μόνο, παρὰ ἡ ἀπαίτηση ἀκριβῶς αὐτὴ ἀντιστρατεύεται κατὰ βάθος τὸ «ἐνεργὸ» καὶ τὸ «τελεσφόρο». Ἄς θυμηθοῦν πὼς ὁ «τρόπος» εἶναι, σ' ἔσχατη ἀνάλυση, ὄλη καὶ ὄλη ἡ «οὐσία», καὶ ἄς βασανίσουν ὃ τι ὀνομάζουν «ἔξυττητα τόνου» μήπως δὲν εἶναι παρὰ ἀπλῶς: τὸ ἀσυνήθιστο, τὸ σπάνιο, τὸ ἀναξωπυρούμενο, τῆς ἐντιμῆς, τῆς καθαρῆς καὶ ἀνυπόκριτης ὀμιλίας, ποὺ τόσο τὴν ξεχάσαμε καὶ τόσο πολὺ τὴν ξενοθήκαμε, ὥστε τὸ «ῦφος» της — δηλαδή: τὸ ἦθος της — νὰ μὰς φαντάζει πιά ἀνεπίτρεπτο. Γιατὶ, ἀπὸ τὴν ἀκραιότητα καὶ τὸ ἀσυμβίβαστο τῆς στήλης αὐτῆς πάχουν καὶ ὑποφέρουν δεινὰ μόνον οἱ ἀποτιμώμενοι. Ὅχι οἱ καλοπροαίρετοι καὶ πολὺ πνευματικότεροι ἀπλοὶ ἀνθρώποι, ποὺ βαρέθηκαν πιά νὰ ὑφίστανται τέτιες προσβολὰς τῆς εὐαισθησίας καὶ τῆς νοημοσύνης τους, ἀπ' τὰ φερόσιματα καὶ τὰ φανερώματα τῶν ἀνάξιων καὶ τῶν «κουφωθέντων» - ποὺ ξανάσαναν τόσο, μόλις ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ θαρρετὴ καὶ ἀποφασισμένη.

Ἄν, ἐντούτοις, καὶ τ' ἄλλο οἱ φίλοι: πὼς ἢ στήλη αὐτὴ τιμὴ μεγάλη κάμνει σὲ κάποιον, νὰ κάθεται ν' ἀσχολεῖται σὶ τὰ σοβαρὰ μαζί τους. Ὅμως ἐδῶ, κ' οἱ φίλοι ἀκόμη, ἄς μὰς ἐπιτρέψουν νὰ γνωρίζουμε κάτι περισσότερο γιὰ τὴ σοβαρότητα, ὄχι τῶν προσώπων, παρὰ τῶν κατὰ σ τ ἄ σ ε ω ν ποὺ δηλοῦνται πίσω ἀπ' τὰ πρόσωπα, ποὺ ὑπάρχουν δια τῶν προσώπων. Κι ὄχι κὰν τὴ σοβαρότητα - κάτι παραπάνω: τὴν π ρ α -

γματοκότητα τῶν καταστάσεων, πού δὲν εἶναι στὸ χέρι μας νὰ τὴν παραβλέψουμε, κρυβόμενοι πίσω ἀπ' τὸ δάχτυλό μας. Οἱ καταστάσεις ὑπάρχουν, εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι, εἴτε τὸ ἀπεχθανόμαστε, εἴτε τρέμουμε νὰ τὸ παραδεχτοῦμε. Ὑπάρχουν - καὶ πρέπει νὰ χτυπηθοῦν. Πρέπει νὰ λείψουν. Καὶ δὲν εἶναι σχήματα οἱ καταστάσεις, οὔτε φάσματα γιὰ νὰ χτυπηθοῦν καὶ νὰ λείψουν μὲ γενικούς ἐξορκισμούς κατὰ τῶν «κακῶν πνευμάτων». Εἶναι πρῶτα γματοκότητα. Φορεῖς δὲ τῶν πραγμάτων τὰ πρόσωπα. Τὰ συγκεκριμένα, τὰ ἀπτά, τὰ βλάπτοντα πρόσωπα. Τί πού δὲν εἶναι καθ'αυτὰ σοβαρά; Μ' ἂν ἦταν, βαρύνοντα καθ'αυτὰ, δὲ θὰ ἦσαν τέτια καὶ δὲ θὰ ἐκπροσωποῦσαν τέτιες καταστάσεις - δὲ θὰ χρεαζόταν νὰ χτυπηθοῦν, παρὰ νὰ στηριχθοῦν.

Ἄς μᾶς συγχωρήσουν οἱ φίλοι νὰ μὴν πιστεύουμε πολὺ στὴ μοίρα καὶ στὴν ἀπάθεια. Νὰ μὴν εἶμαστε ἀπόλυτα ἡσυχὸι πῶς ὅλα θὰ γίνουν ὡς ἄριστα κι ἂν ἀκόμη κανεῖς μας δὲ βοηθήσει νὰ γίνου ν. Ὅχι φτάνει ὅσο ἐλπίασε στὴ μοίρα - καὶ νὰ ποῦ βρισκόμαστε.

Κάθε ἄλλο, λοιπόν. Κι ὄχι γιατί ὑπερτιμοῦμε τὴ συμβολὴ τοῦ προσώπου καὶ τῆς συνείδησης στὴν πορεία τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ γιατί βρίσκουμε τῶν πρόσωπα δὲν εἶναι παρὰ φορεῖς πραγμάτων, καὶ πῶς, ἄρα, ὅταν παύσουν νὰ εἶναι φορεῖς, καὶ ἀδρανοῦν, καὶ σωπαίνουν, δὲ στομῶνουν μόνο τοὺς ἑαυτούς των, ἀλλὰ κυρίως τὰ πράγματα, ἐμποδίζοντας τὰ ν' ἀκολουθοῦν μέσφ τῶν φυσικῶν τους φορέων τῆ φυσικῆ τους πορεία.

Ἔτσι. Κ' ἡ στήλη αὐτὴ σκοπεύει νὰ ὑπάρξει - ὄχι νὰ μὴν ὑπάρξει. Πά' νὰ πεῖ: νὰ συντελεῖ.

Οἱ οἱ «πνευματικοὶ ἀπολογισμοὶ» τοῦ '51, πού ἐγιναν ἀπὸ πολλοὺς καὶ διαφόρους, σ' ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ, εἶναι βαθύτατα θλιμένοι γιὰ τὸ χρόνο πού πέρασε καὶ βαθύτατα ἀπαισιόδοξοι γι' αὐτόν πού μῆξε μὲ τέτια «δυσοίωνα σημάδια» - καὶ γιὰ τοὺς χρόνους τοὺς δισεκτοῦς πού μέλλονται καὶ πού θὰ εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη τους, κακοὶ καὶ τρισεπιρότεροι, ἂν

δὲν πάψει νὰ πνέει ὁ «δυσεβής» αὐτός ἄνεμος πού «κατεδυνάστευσε» τὸ '51. Κλαίει καὶ ὀδύρεται ὁ κ. Ἄ. Καραντώνης στὸ πρωτοχρονιάτικο φύλλο τοῦ κ. Σπ. Μελά, ἐξακολουθώντας τὸ θρήνο καὶ τὴ μεμψιμοιρία του ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρο δεκαπενθήμερο, μέχρι τῆς «Ἑλληνικῆς Ἡμέρας» τῆς 13-1-52. Κλαίει καὶ ὀδύρεται ἐπίσης ὁ κ. Π. Χ. στὴν «Ἐλευθερία» τῆς 27-12-51, ἐπὶ μιὰ ἐβδομάδα κι αὐτός, μέχρι τοῦ φύλλου τῆς 3-1-52, ὅπως κι ὁ κ. Τ. Ζουρνᾶς, στὴ μήποτε «Δημοκρατικὴ» τῆς 1-1-52. Βρίσκουν κ' οἱ τρεῖς τους - ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ, πού κανένα νοήμονα δὲν ἐκπλήσσει - πῶς τὸ '51 στάθηκε ἓνας χρόνος ἄγονος καὶ κακορίζικος, χρόνος πολὺ θλιβερός - θλιβερότερα δὲ ἡμέρα του, γιὰ τὸν κ. Π. Χ., ἡ ἀποφράς τῆς 31ης Μαΐου. Καὶ μόνο ὁ κ. Κ. Ἀβραμάκης, «ὁ ποιητὴς τοῦ Ὀνήσκοι» τοῦ Ἰάμβου καὶ τῶν ὕμνων τοῦ Ἄρη Δικταίου, δὲν κλαίει καὶ δὲν ὀδύρεται, καὶ τὰ βρίσκει ὅλα ρόδινα, μολονότι θὰ εἶχε τόσους λόγους, ἰδιαιτέρως αὐτός, νὰ κλαίει καὶ νὰ ὀδύρεται σπαρακτικὰ, ἀφοῦ «θνήσκει» πράγματι ὁ χλωρὸς «Ἰαμβός» του, καὶ ἀφοῦ μήτε κείνος ὁ κ. Γ. Πράτοικας δὲν τὸν ἐβράβευσε σὲ κάποια καλλιστεία νέων ποιητῶν. Ἄλλ' ὁ κ. Ἀβραμάκης τὰ βρίσκει ὅλα ρόδινα, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἐμπορικώτατου ἐκδοτικοῦ οἴκου Μαυριδῆ, πού χρυσῆς δουλειᾶς θὰ κἀμει καὶ τὸ '52 μὲ τὸ «Κατηγορῶ» τοῦ κ. Ἀστέρη Κορβατζῆ, τὸ μέλλον νὰ ἐκδοθεῖ ἀπὸ τοὺς πολυπληθεῖς φίλους τοῦ συγγραφέως τῶν θλιβερῶν «Χωριατῶν», μετὰ τῆ δίκῃ του μὲ τοὺς «Δώδεκα» καὶ τὴν εἰσπραξὴ «Τῶν λεπτῶν» του, πού ὁ κ. Κορβατζῆς «γενναιοφρόνως θὰ δωρίσει» στὸ γυμνάσιο τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος», Μικρῆς Βάλτσας Κορινθίας, γιὰ νὰ μὴν ἔχουν νὰ τοῦ ποῦν πῶς τὰθελε πράγματι καὶ πολὺ γλυκαίνονταν μάλιστα μὲ τὴν ἰδέα τους.

Ἄλλ' ἂς ἀφήσουμε τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κ. Μαυριδῆ νὰ ἐκτελοῦν ἀνενόχλητα τὸ ὑπηρεσιακό τους καθήκον πρὸς τὸν ἠθασαυρίσαντα μὲ τοὺς θλιβερούς «Χωριάτες» προϊσταμένο τους, κι ἂς ἐξετάσουμε γιὰ νὰ κλαίουν καὶ νὰ ὀδύρονται τόσο σπα-

ραξικάρδια οἱ κ. κ. Καραντώνης, Π. Χ. καὶ Γουρνᾶς.

Ὁ κ. Καραντώνης, λοιπόν, κόπτεται καὶ θρηνεῖ γιὰ τοὺς «νέους», «τοὺς σημερινούς νέους, ποὺ δὲν εἶναι πραγματικά «νέοι» καὶ δὲν ἔχουν συνείδηση τοῦ τί θὰ περὶ «νέος» ὅταν ἔρχεται ν' ἀντικαταστήσει τοὺς παλαιούς». Οἱ «νέοι» δέ, οἱ «περισσότεροι» κατὰ τὸν κ. Καραντώνη, «ξεκινοῦν πάντα μὲ ναπολεόντεια σχέδια: νὰ καταλύσουν ὅλες τὶς δυναστείες καὶ νὰ τὶς συνοψίσουν σὲ μιὰ, τὴ δικιά τους.» Ἄλλά, προσθέτει, «γιὰ νὰ καταλύσεις μιὰ πνευματικὴ δυναστεία, πρέπει νὰ βάλεις κάτι ἄλλο, κάτι καλύτερο στὴ θέση της.» Ἀμφιβάλλει ὁ μὴ οἰ κ. Καραντώνης ἂν οἱ «σημερινοὶ νέοι» διαθέτουν τίποτε «καλὸ καὶ γόνιμο». Κ' ἔχει ὑπόψη του, ὅπως ὁμολογεῖ παρακάτω, τὸ «Νίκο Παπᾶ ἀπ' τὰ Τρίκαλα.» Ἄλλά, κατ' ἀναχτὴ σύμπτωση, ὁ κ. Ν. Παπᾶς δὲν εἶναι πιά νέος - εἶναι, μάλιστα, ὁμηλικός, ἂν ὄχι μεγαλύτερος, τοῦ κ. Ἀ. Καραντώνη, καὶ ἀνήκουν ἀμφοτέρω ἐπὶ τὴν ἴδια «παλαιὰ δυναστεία»—πού, σὰν κάθε γνήσια δυναστεία, ἔχει τὶς εἰrides καὶ τὶς «παρατάξεις» της—, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὅ ν τ ω ς δ υ ν α σ τ ε ῖ α, πού πολὺ μᾶς ἀπησχόλησε καὶ καταδυνάστευσε τὴν ἀνεκτικότητά μας, μὲ τὶς δῆθεν «σοβαρότατες ἀντιθέσεις» της—τὶς εὐτράπελες «ἀντιθέσεις» της—τόσα χρόνια. Ἔργο δὲ τῆς «δυναστείας» αὐτῆς εἶναι ὁ αὐθαίρετος κ' ἔξω ἀπ' τὰ πράγματα διαμελισμὸς τῆς περιφημῆς «γενιᾶς τοῦ '30» σὲ «σφερικούς»—ἐπειδὴ ἔτσι τὸ ἤθελε ὁ κ. Γ. Κατσιμπαλῆς καὶ ὁ ὑπασπιστὴς του κ. Ἀ. Καραντώνης—καὶ σὲ «ἀντισφερικούς.» Ἀπὸ ἀποψη ὅμως οὐσίας καὶ πνευματικῆς προσφορᾶς, γνωρίζουν ὅλοι πολὺ καλά, πὼς «σφερικοί» καὶ «ἀντισφερικοί» δὲν ὑπῆρξαν καὶ δὲν ὑπάρχουν. Ἐμπάθετες, ἀπλῶς, ὑπάρχουν, πολὺ θλιβερές, καὶ νοσηρές ματαιοδοξίες, πού χωρίζουν ἐκαστοτε σὲ κλίκες καὶ στρατόπεδα ἀλληλοὑβρίζόμενα, φθειρόμενα, ἀνοηταίνοντα. Δὲ βλέπει κανεὶς σὲ τί ὠφέλησε τὸν ἴδιο τὸν κ. Σεφέρη ἢ αὐτοδιαφήμισή του καὶ ὁ «σφερικός» πού διοργάνωσε ὁ κακὸς προπαγανδιστὴς του κ. Κατσιμπαλῆς, καὶ τί τὴν Ρ. Μπούμη καὶ τὸν Ν. Παπᾶ, ἢ

ὁποιους ἄλλους, ὁ ἔμμανῆς «ἀντισφερικός» τους. Ἄλλωστε, ἀπὸ ἀποψη ἡθους, οἱ δῆθεν «ἀντισφερικοί» δὲν ὑπολείπονται διόλου ἀπ' τοὺς «σφερικούς» καὶ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν κ. Σεφέρη. Αὐτοδιαφημίστηκαν ὅλοι ἐξίς σου ἔντονα, ὀργανωμένα κ' ἐξοργιστικά, μόνο μὲ λιγότερη τέχνη κ' εὐφροσύνη οἱ «ἀντισφερικοί», ἐφ' ᾧ καὶ τὴν ἐπαθάν. Ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅμως τῆς ἐρμηνεύας ὄλων αὐτῶν τῶν ἀπειριωμένων, ἢ αἰτία τῆς διενέξεως εἶν' ἄλλου: Οἱ «μὲν» συμβαίνει νά ναι τύποις «συντηρητικοί». («Τύποις» δέ, γιὰ τὸ «οὐσία», στὴν ἴδια τὴν πνευματικὴ τους παραγωγή δηλαδὴ, πού μόνη ἐνδιαφέρει, δὲν τοὺς βλέπει κανεὶς κατὰ τίποτε «πολιτικὰ τοποθετημένους»—κι ἄς λέν οἱ «ἄλλοι»!—τὸν κ. Σεφέρη καὶ τοὺς λοιπούς.) Οἱ «δὲ» συμβαίνει νὰ παριστάνουν στὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τους—καί, πολλές φορές, στὰ κακὰ ποιήματά τους (ποτέ στὰ καλά!)—τοὺς «ἐπαναστατικούς». (Καὶ λέμε: «παριστάνουν», ὅπως εἴπαμε: «τύποις» παραπάνω, γιὰτί, ἀπλούστατα, μήτε οἱ «μὲν» εἶναι πραγματικὸι «συντηρητικοί» καὶ «παραδοσιακοί», μήτε οἱ «δὲ» σι' ἀλήθεια «ἐπαναστατικοί» καὶ «ἀναγεωτῆς»—ἀλλὰ καὶ γνήσιοι ποιητῆς δὲ θὰ ἦσαν ἀμφοτέρω, ὅπως καὶ κανεὶς ποτε, ἂν δὲν ἦσαν πρῶτα ποιητῆς, δεύτερα ποιητῆς, τρίτα ποιητῆς, χίλιες φορές ποιητῆς, μόνο ποιητῆς, καὶ ἂν τοὺς περισσεύει δύναμη καὶ κουράγιο, ὁ τιδήποτε ἄλλο ἀκόμη: δηλαδὴ καὶ ψηφοφόροι, καὶ πολιτικολογοῦντες, καὶ φανατιζόμενοι, καὶ πιστεύοντες, κ' ἐλπίζοντες ἐλευθερία ἀπὸ λογῆς-λογῆς καθεστῶτα, καὶ πλανώμενοι, καὶ «ἀνανήφοντες», καὶ πάλιν πλανώμενοι, καὶ ἀλληλοφρονεούμενοι, ἀλληλοσπαρασσόμενοι αἰωνίως, καὶ πάντοτε, πάντως, εἰς βάρος τῆς ποίησης.)

Ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα. Κι ὁ οἰ κ. Σεφέρης, ὁ ὁσοδήποτε «καλὸς ποιητῆς», «ἐλάσσονος» ὅμως τόνου, δὲν ἀποτελέσει στὴν πραγματικότητα ποτε κέντρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ τόπου—οὔτε καὶ θὰ μπορούσε ν' ἀποτελέσει, ἐπειδὴ καὶ μόνο, μεταξὺ ρετσίνας καὶ κοκορεταίου, τότελε ἔτσι ὁ Γιώργος Κατσιμπαλῆς μας, ἀναμφισβήτητα, ὅπως λέν, expert γιὰ τὰ καλά κρασιά, ἀλλ' ὄχι

καὶ γιὰ τίποτε ἄλλο.

Ἀσχέτως, ὅμως, πρὸς ὅλ' αὐτά, ὁ κ. Καραντώνης σφάλλεται πιστεύων, ἀφελέστατα, πὼς οἱ «πράγματι νέοι» πρόκειται «νὰ καταλύσουν τὶς παλιές δυναστείες γιὰ νὰ στήσουν καινούργια». Γιατὶ τότε δὲ θὰ ἦσαν νέοι ἡπά' νὰ πει: ἐ λ ε ῦ θ ε ρ ο ι, κ' ἐναντίον κάθε λογῆς δυναστείας, ἰδιαιτέρα δὲ τῆς πνευματικῆς, πού κι ἀπὸ αἵτους ἂν ἐπιχειρεῖται—τί ἔρμοι «ἄξιοι»! — εἶναι ἀπαράδεκτη, ἐξοργιστική καὶ ἄμεσα ἐξαλλακτική τῶν ἰδίων πού τὴν ἐπιχειροῦν, καθιστώντας τους αὐθωροὶ «παραταξικούς», «βιαστές», ἀντιπνευματικούς—ὅπως, καληώρα, τοὺς αὐθέντες τοῦ κ. Καραντώνη καὶ τοὺς «ἰσόθεους» τοῦ κ. Π.Χ., ἢ τοὺς «σοφοὺς ἀρχηγούς» τοῦ κ. Κουρνᾶ.

Προφέροντας ὅμως τὴ λέξη «δυναστεία» ὁ κ. Καραντώνης, ἀπεκάλυψε κατευθεῖαν ὅ τι καιριότητα καθορίζει τὴ στάση του ἀπέναντι τῶν οἰωνῶν τοῦ '51: τὸ φόβο του γιὰ τὴ διασάλευσή τῶν «παλαιῶν δυναστειῶν», τὶς ὁποῖες ὑπηρετεῖ. Τὸν τ ρ ὀ μ ο του γιὰ τὴν κατάφορησή τους καὶ τὴν ἐγκαθίδρυση νέων, πού θὰ τὸν ἀγνοήσουν. Ἄλλ' ἄς μὴ θεωρεῖται ὁ κ. Καραντώνης. Ἄν ὄντως ἄρχισε νὰ πνέει ἄνεμος ἐξουσιαντικός, ζειδωρος καὶ νεογόνος—καὶ μᾶλλον ἄρχισε, γι' αὐτὸ κι ὁ ἀπολογισμὸς ὁ δικὸς μας τοῦ '51 ἦταν καλόκεφος κ' αἰσιδόδοξος—δὲν εἶναι ὁ ἄνεμος πού θὰ καταλύσει τὶς «δυναστείες». Ὁ ἄνεμος, ἀπλῶς, θὰ σαρώσει τὰ σαρίδια τῶν ἀπὸ ἐσωτερικῆ ἀρρώστια καὶ ριζικῆ θνησιγένεια αὐτοκαταλύμενων «δυναστειῶν». Καί, βέβαια, ὄχι γιὰ νὰ μποῦν στὸν τόπο τους καινούργιες, παρὰ μόνο γιὰ νὰ χαμηλώσει κάπως ὁ πολὺ ὑψηλὸ παρμένους τόνος μερικῶν καὶ νὰ κατεβούν στὸ φυσικὸ τους ἀνάστημα, στὸ ἐπίπεδο ἐκεῖνο τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς γνησιότητος, τῆς καθαρῆς καὶ πραγματικῆς π ο ι ὅ τ η τ α ς, πού δὲν ἐπιτρέπει δημαγωγίες, φωνασκίες καὶ δυναστείες, μήτε νέων, μήτε ξανὰ τῶν παλιῶν.

Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο: ποῦ τοὺς βλέπει τοὺς τόσο πολλοὺς «ἀρνητὲς νέους» ὁ κ. Α. Καραντώνης; Ἄντιθέτα, εἶναι πολὺ λίγοι—ἐλάχιστοι, ἀτυχῶς, ἀκόμη. Ἐνῶ εἶναι ὅσοι πλεῖ-

στοι οἱ γεροντιῶντες «νέοι», πού «ἀνέρχονται» ἐπαινοῦντες τὰ πάντα, ὑμνοῦντες τοὺς πάντας, ἐπαιτοῦντες καὶ κολακεύοντες τοὺς «φθασμένους» μας—ὅπως, λ. χ., ὁ κ. Δ. Γιάκος, (χθεσινὸς ὑμνητὴς τοῦ κ. Π.Χ. καὶ σημερινὸς ὕβριστῆς του), ὁ κ. Ἄρης Δικταῖος, (πού ἀνεκήρυξε... «μικρὸν Τσέχωφ» τὸν ἴδιο αὐτὸν κ. Π.Χ. μολονότι βαθύτατα τὸν περιφρονεῖ), ὁ κ. Ἄπ. Σαπίνης, (πού ἐκλιπαρεῖ κριτικὴ ἀπὸ τῆ διὰ καὶ μᾶς ἀποστέλλει τὰ φαιδρὰ μελετήματά του μὲ ἀφιερώσεις, μολονότι μᾶς ἔχει τρεῖς ἐνυπογράφως ὕβρισις, γιὰ βιβλία πού ποτὲ δὲν τοῦ ἀπεστάλησαν, ἐπειδὴ, βέβαια, ποτὲ δὲν τοῦ ἀνεγνωρίσθη μήτε ἡ ἐλάχιστη κριτικὴ ἀρμοδιότης κι ἄς εἶναι ὅσο θέλει ὁ «ἐπίσημος ἀισθητικοκριτικὸς τοῦ Γ.Ε.Σ.»).

Εἴπαμε ὅμως, πὼς σὲ ἀγαπητὴ σύμπνοια μὲ τὸν κ. Καραντώνη βρίσκεται κι ὁ κ. Π.Χ. κι ὁ κ. Σουρνᾶς. Τὸ γεγονός δὲν εἶναι συμπτωματικὸ· οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, ἐκπροσωποῦντες «παρατάξεις» καὶ μόνον «παρατάξεις», πού, εἰς τὸν τομέα τὸν πνευματικὸ, δὲν ἔχουν τίποτε τὸ ζωντανὸ νὰ προσθέσουν, δὲν μποροῦν παρὰ νὰ εἶναι δυσαρεστημένοι ἰδιαιτέρως μάλιστα ἀπὸ τὸ '51, ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖο πολλὰ κακὰ συνέβησαν στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὶς ομάδες καὶ στὶς κλίκες τῶν ὁποίων τοὺς ἀπολογητὲς παριστάνουν. Οἱ «Δώδεκα» τοῦ κ. Χάρη κακὴν-κακῶς ἐπῆραν. Ὁ Μυριβήλης τοῦ κ. Καραντώνη κακὴν-κακῶς καὶ αὐτός. Ἡ φιλολογία τῆς σταλινικῆς εἰρήνης τοῦ κ. Πουρνᾶ καὶ αὐτὴ κακὴν-κακῶς. Ἀντιθέτως, φύσηξε ἄλλος ἄνεμος. Καὶ αὐτὸς ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξὴ δωδεκαθεοῦ, ἀρνεῖται τὴ μνοπαύση τῆς «Ἑλλάδος» καὶ τῆς «ἐθνικῆς παραδόσεως» ἀπὸ τοὺς κ. κ. Καραντώνη, Μυριβήλη καὶ λοιπούς, ἀρνεῖται τὴν ἰδιότητα τοῦ «επαναστάτη» στοὺς παχυνομένους κηφήνας τῶν παρατάξεων, τύπου Τ. Φουρνᾶ, τοὺς καπηλευομένους τὸ δράμα καὶ τοὺς πόθους πολλῶν, καὶ ἀναγνωρίζει μίαν μόνον ιδιότητα, καὶ αὐτὴν ὄχι ἀποκλειστικῶς, στὸν κ. Π.Χ.: ἐκείνην ἀκριβῶς πού, διαγνώσας εἰς μέγιστον βαθμὸν στὸν ἑαυτὸ του ὁ κ. Π.Χ., μίλησε τόσο θερμὰ («Ν. Ε.» 15-1-52)

περὶ ἀνάγκης γελοιογράφων κ' εὐθυμογράφων τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, οἱ ὅποιοι «νὰ κάμουν ὁ τι δὲν καταδέχεται νὰ κάμει ὁ κριτικός ἐλεγχος»: δηλαδή, ν' ἀσχοληθεῖ σοβαρὰ μὲ τὸν κ. Χάρη.

Τὸ ζήτημα τῶν καθηγητικῶν βιβλίων, ποὺ δὲν ὑπάρχουν, ἀπ' ἑνός, καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἶναι πανάκριβα, ἀπ' ἑτέρου, ἀπησχόλησε αὐτὸ τὸ μήνα τις στήλες πολλῶν ἐφημερίδων. Τὸ ἐνδιαφέρον ὅμως αὐτὸ εἶναι πρωτότερο. Πρωτοῦ μᾶ; ἀνησυχῆσει τὸ ζήτημα τῶν βιβλίων—ποῦ λύεται στὸ λεπτὸ μ' εἶναι ἀναγκαστικὸ νόμο,—θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἔχει κυριολεκτικὰ ζεματίσει τὸ ζήτημα τῶν ἴδιων τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου—τὸ καιριότατο πρόβλημα ποιότητος τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἀμφοτέρων τῶν Πανεπιστημίων μα.

Ἡ στήλη αὐτὴ δὲν ἔχει ἰδίαν πεῖραν τῆς καταστάσεως ὅλων τῶν Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἔχει ὅμως μίᾶς, σπουδαιότητας: τῆς Φιλοσοφικῆς. Δηλαδή τῆς Σχολῆς ἐκείνης ποῦ βγάζει φιλολόγους καὶ παιδαγωγούς, ιστορικούς καὶ ἀρχαιολόγους, γλωσσολόγους καὶ λαογράφους, ἀλλὰ, προπάντων, καθηγητὲς τῶν γυμνασίων, ἑλληνιστὲς καὶ νεο-ἑλληνιστὲς, στὰ χέρια τῶν ὁποίων εἶναι ἐμπιστευμένα τὰ τέκνα πολλῶν γενεῶν.

Θὰ ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια ἐνός ἀπλοῦ χρονικοῦ τὸ ν' ἀσχοληθοῦμε συστηματικὰ κ' ἐξαντλητικὰ μὲ τὴν κατάντια τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Θὰ ἔπρεπε ὅμως κάποτε νὰ γνωσθοῦν εὐρύτερα κάποια χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς κατάντιας αὐτῆς.

Γνωρίζετε, λ. χ., τὴ διδασκονταὶ οἱ φοιτητὲς ἀπὸ τὸν κ. Γ. Σακελλαρίου, καθηγητὴν ὑποτίθεται τῆς Κοινωνιολογίας καὶ Ψυχολογίας; Θὰ ὑποθέτατε ὅτι—τί ἄλλο;—Κοινωνιολογία καὶ Ψυχολογία. Καὶ ὅμως! Ἀκούσετε τὰ ἐρωτήματα «ἐργασίας» ἐπεχούσης θέσιν γραπτῆς ἐξετάσεως γιὰ τὴν προαγωγή ἀπὸ τὸν δεῦτερο στὸν τρίτο χρόνον «πανεπιστημιακῶν σπουδῶν»:

«Ποῖαι αἱ κατὰ τὴν γνώμην σας μεταρρυθμίσεις; Ἀ'. Εἰς τὴν Ἐκκλη-

σίαν: 1. Νὰ ὑπάρχουν καθίσματα ἢ νὰ μὴ ὑπάρχουν; Κηρία; Δίσκοι εἰσφορῶν; Μουσική; 2. Νὰ νυμφεῦνται οἱ ἱερεῖς ἢ νὰ μὴ νυμφεῦνται; Νὰ φέρωσιν ἰδιαιτέρον ἔνδυμα ἢ οὐ;.. κ.λ.π. κ.λ.π.— Β'. Εἰς τὴν Οἰκογένειαν: 1. Ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου. Συμπεριφορὰ τῶν συζύγων μεταξύ των καὶ ἐνώπιον τῶν τέκνων. Ἡ ὑγιεινὴ τοῦ γάμου. 2. Νὰ νυμφεῦνται τὰ τέκνα κατόπιν ἐκλογῆς τῶν συζύγων των ὑπὸ τῶν γονέων, ἢ νὰ εὐρίσκουν μόνα των τοὺς «ἐκλεκτούς» των; 3. Γάμος ἐξ ἔρωτος ἢ διὰ συμφέρον; Προῖξ; Διάρκεια ἀρραβῶνος; Τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ. Σχέσεις... κ.λ.π. κ.λ.π.— Γ'. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον: 1. Τρόπος ἐξετάσεως. 2. Ὅργανοις πανεπιστημιακῆς φάλαγγος. 3. Σχέσεις καθηγητῶν καὶ φοιτητῶν. κ.λ.π. κ.λ.π.»

Ἡ μνήμη, ἀτυχῶς, δὲν βοηθεῖ. Γιατί τὰ «κοινωνιολογικότερα» καὶ «ψυχολογικότερα» «ἐρωτήματα» τοῦ κ. Γ. Σακελλαρίου ἦταν πολὺ περισσότερα καὶ πολλὸν σπαταριστικότερα. Θυμᾶται μόνον ὁ ὑπογράφων ὅτι «ἤριστευσε» τρίς (!) εἰς τὸ μάθημα τοῦ κ. Γ. Σακελλαρίου, ζητήσας εἰς τὴν μελέτην του «νὰ ὑπάρχει μουσικὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ δὴ μουσικὴ λαϊκῶν ἑλληνικῶν ὀργάνων—ὄχι ἐκεῖνα τὰ «φράγκικα», τὰ «ἀρμόνια!» Καὶ ὅτι: «δέον ὅπως νυμφεῦνται οἱ ἱερεῖς, διὰ νὰ γεννῶσι τέκνα, ἅτινα, ὡς ὁ σεβαστὸς ἡμῶν καθηγητῆς, νὰ συντελοῦν διὰ τοῦ χριστιανικοῦ τῶν ἡθῶς εἰς τὴν κοινωνικὴν πρόσδοον»!.

Ἄλλὰ μήπως ὁ κ. Ἀ. Χατζῆς; Καθηγητῆς, ὑποτίθεται, τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, διάδοχος εἰς τὴν ἔδραν τῶν Κόντων, τῶν Χατζιδάκηδων, τῶν Βερναρδάκηδων, χωρὶς νὰ τρέμουν τὰ γόνατά του, ἐξετάζων «ἐπὶ προαγωγῇ» ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον, 4 1/2 μὲν ὅσον σ ε λ ἰ δ ε ς Ε ν ν ο φ ὠ ν τ ο ς, τὸν... κατὰλογο τῶν... «ἔργων» του—τῶν δικῶν του, ὄχι τοῦ Ξενοφάντος, διεσπείδων διασκεδαστικῶν φυλλαδίων—καὶ τὴν «μελέτην» του (30σέλιδη περίπου) περὶ τοῦ «Πόθεν αἱ λέξεις Ἑλλην, Ἑλλάς», (ὅπου καὶ σχετλισμοὶ κατὰ τοῦ κορυφαίου τῶν φιλολόγων Wilamowitz-Möllendorff, ποῦ πολλὰς φορὰς συλλαμβάνεται... «σφαλλόμενος» ἀπὸ τὸν «δεινότητο» κ. Ἀ. Χατζῆ!..)

Νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τὸν κ. Σκάσση; Μὲ τὴ σωρεία ἐκείνη τῶν λαθῶν στὴν περιφρημὴ γραμματικῆ του τῆς Λατινικῆς; "Ἡ γιὰ...— ἄλλ' ἄς σταματήσομε.

Δυὸ-τρία πρόσωπα μόνο πρέπει νὰ ἐξαιρεθοῦν, ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικῆ Σχολῆ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Πρόσωπα εὐσυνειδήτα κ' ἐπαξίως κρατοῦντα τὴν ἔδρα τους. Οἱ ἄλλοι, ἀτυχῶς...

Κ' ἔπειτα συζητοῦμε περὶ «βιβλιῶν»! "Ἄς γίνει πρῶτα Πανεπιστήμιο τὸ Πανεπιστήμιό μας, ἄς ὑπάρξει ἐκεῖ δρᾶξ ἀξίων - κι ὅσο γιὰ τὰ βιβλία, νά, ἓνας νόμος, πού θ' ἀναγκάσει τοὺς καθηγητὲς νὰ ἐκδίδουν, δι' ἐνὸς πανεπιστημιακοῦ ὀργανισμοῦ—ὄχι τοῦ Ο.Ε.Σ.Β.—, συγγράμματα ὅλοι ἐντὸς δετίας ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ τῶν, ἤ, ἔστω, μεταφράσεις κλασικῶν ἔργων τῆς ἔδρας τους, ὑπὸ τὴν προσωπικὴ τους ἐπίβλεψη, ἄλλως νὰ παύονται. Καὶ τότε βλέπομε ἂν ὑπάρχουν ἢ δὲν ὑπάρχουν καθηγητικὰ βιβλία, ἄριστα καὶ φθηνά - τὰ ὅποια ὅμως κ' οἱ φοιτητὲς νὰ μελετοῦν πράγματι, ὄχι νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαιτήση νὰ γίνουν ἐπιστήμονες δίχως κόπο - πολὺν, ἀφόρητο κόπο!

Η σκύλευση τῶν νεκρῶν ἔγινε, φαίνεται, μόδα. Νά ὁ κ. Σπ. Μελᾶς, πού ὄμνυει τελευταίως εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Γιάννη Ἀποστολάκη—τί τὸ κοινόν;— νά ἡ «Νέα Ἑστία», ἀφιερώνουσα χθὲς καὶ εἰδικὸ τεύχος σ' αὐτόν· νά προχθὲς ὁ «σοφὸς ἀρχηγός» τοῦ Κ. Κ. σ. Ν. Ζαχαριάδης, μὲ τὴν τραγελαφικὴ ἐκείνη μελέτη του γιὰ τὸν «Ἀθηνιὸ Παλαμᾶ», καὶ ἰδοὺ σήμερα «Ὁ Σικελιανὸς καὶ οἱ σκυλευτὲς του», ἄρθρο «ἀριστερᾶς» ἐφημερίδος, πού κατηγορεῖ τὴν «πνευματικὴ δεξιὰ» ἐπὶ «οἰκειοποιήσε» τοῦ Σικελιανοῦ. Καὶ τὸ ἄρθρο μὲν στερεῖται πάσης ἀξίας· ξαναφέρνει ὅμως στὴν ἐπιφάνεια τὸ ζήτημα τῆς κοινῆς καὶ πανομοιότυπης προσπάθειας τῶν «παρατάξεων», τόσο τῆς «ἀριστερᾶς» ὅσο καὶ τῆς «δεξιᾶς», νὰ οἰκειοποιηθοῦν, μονοπωλιακῶς ἐκάσθι, ὅποινδῆποτε ἀξιο νεκρὸ τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας· καὶ, εἰδικότερα, τὸν Παλαμᾶ καὶ τὸ Σικελιανό.

Σωστὸ ὅμως εἶναι νὰ μποῦν κάποτε τὰ πράγματα στὴ θέση τους - γιὰ τοὺς δυὸ παραδοσιακοὺς ποιητὲς, τουλάχιστον.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ὁ Παλαμᾶς: "Ἀσχετα πρὸς τὴν ὅποια του ἀξία; μικρὴ ἢ μεγάλη, στάθηκε «σημεῖον ἀμφιλεγόμενον» μῆς δλάκερης πεντηκονταετίας κι ἀποτέλεσε γιὰ πολλοὺς ἔδαφος ἐξαιρετικῆ ἐπισφαλῆς. Καὶ τοῦτο, βέβαια, ὄχι γι' ἄλλο λόγο, παρὰ γιὰτι, ἀναμφισβήτητα, ὁ Παλαμᾶς «ἐξέφρασε», κατὰ τὸν «ἀντιπροσωπευτικότερο» δυνατὸ τρόπο, τὸν πνευματικὸ κανόνα καὶ τὸ αἰσθητικὸ καθεστῶς μιᾶς γενεᾶς καὶ μιᾶς ἐποχῆς. Γύρω ἀπ' τὴ δικαί του παρουσία συσπειρώθηκαν ὅλοι ὅσοι τὸν ἐθεώρησαν «ἀπολογητὴ» τους κ' ἐναντίον του κυρίως συντάχθηκαν ὅσοι ἔτυχαν φορεῖς τάσεων ἄλλων καὶ τόνον διαφορετικῆς πνευματικῆς ὑφῆς. Τοῦτο δὲ ἀνεξάρτητα, καθὼς εἰπώθηκε ἤδη, πρὸς τὴν ὅποια ποιητικὴ του ἀξία - ὅπως, ἄλλωστε, συμβαίνει πάντα μ' ἐκείνους πού, γιὰ λόγους ὄχι τυχαίους, ὄχι ὅμως καὶ ἀναγκαιῶς συναφεῖς πρὸς τὸ οὐσιαστικὸ βᾶρος τῆς πνευματικῆς τους προσφορᾶς, βρέθηκαν ἐπίκεντρα εὐρυτέρων προσανατολισμῶν, συμβολοποιήθηκαν κι ἀποτέλεσαν «στοχῶς» ἐπιθέσεων ἢ «ἐρείσματα» καταστάσεων, μὲ συνέπεια: ἡ κρίση γι' αὐτοὺς καὶ τὴ συμβολὴ τους νὰ παραμένει, ἐπὶ πολὺ, θολὴ κι ἀξεκαθάριστη.

Θ' ἀντιπαρέλθομε τοὺς τετριμμένους ἰσχυρισμοὺς τῆς «πνευματικῆς δεξιᾶς» περὶ τῶν «σεπτῶν» ἐκείνων «ἐλληνικῶν ἰδανικῶν», πού ἐμπνέουν τὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ, ὄχι βέβαια ἀντιτάσσοντας τὴν ἐπὶ ἀπαράδεκτου ἐξωαισθητικῆς βάσεως καθαρὰ πολιτικὴ μελέτη τοῦ Ν. Ζαχαριάδη, μήτε κἂν ἀμφισβητώντας τὴν ὑπαρξὴ καὶ «ἔθνικῶν» (ὅπως, φυσικά, δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς μῆτε στὸν Ν. Ζαχαριάδη ν' ἀντιλέξει γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ «κοινωνικῶν») ἰδανικῶν στὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλ' ἁπλῶς ὑποσημαίνοντας τὸ γεγονός, ὅτι, μέσα στοῦ «παντοδαπῆς σοφίας καὶ γνώσεως» παλαμᾶκοῦ ἔργου, συνυπάρχουν ἀνέτως, ἀνευθύνως καὶ ἀσυμβιβάστως, τόνου τόσο διάφοροι καὶ τόσο ἀλληλοσυγκρουόμενοι, δι-

χως καὶ ποτὲ νὰ «συντίθενται» σὲ τίποτε τὸ «ἔν», (ἀπὸ τοὺς αὐθεντικῶς πατριδολατρικοὺς ἐκείνους, πού μεγαλόστομα ἐβουακάλισαν γενιᾶς ὀλόκληρες «μεγαλοϊδεατῶν», μέχρι τῶν γνησίως ἀναρχικῶν - τῶν κραυγαλοτέρων, ἴσως, τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας, μὲ τὸ «Γιούχα! καὶ πάλι Γιούχα τῶν πατρίδων!» στὸ Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου), ὥστε, ἀπὸ ἀποψη θεωρητικῆ, ὁ Παλαμᾶς ν' ἀποτελεῖ πράγματι «δοχεῖον πάσης ἰδεολογίας καὶ πάσης κοινωνικοπολιτικῆς τάσεως», ἀπὸ τις «ἀντιδραστικότερες» κ' «ἔθνικοφρονέστερες», ὡς τις ἀντιπατριωτικότερες καὶ τις ἄκρως διεθνιστικῆς, μηδενιστικῆς, ὑπερλελυθῆρες! Εἶναι τόσο «ἀτομικὸς» ὅσο καὶ «ὀμαδικός», «ἔγναικός» μὰ καὶ «φιλάλληλος», «συντηρητικὸς» ἀλλὰ κ' «ἐπαναστάτης» - εἶναι ὄλ' αὐτὰ καὶ τίποτ' ἄπ' ὄλ' αὐτὰ συγχρόνως. Εἶναι, ἀπλούστατα: ὁ Παλαμᾶς! Πρόσωπο καὶ προσωπεῖο μιᾶς γενεᾶς παρώριμης στῆν—παρὰ τὰ φαινόμενα—ὀμαλότητα καὶ εἰρήνη τῆς «ἀσάλευτης ζωῆς» τῆς, ἀγωνιζόμενης ὀλοένα «νὰ προσαρμοῦνται», «νὰ προπορευεῖται», «νὰ βρῆται» μὲ κάθε τρόπο «μέσα» στὰ πράγματα καὶ στὸ κοχλάζον πνεῦμα ἐποχῆς βαθύτατων ἀναμοχλεύσεων. Τὸ ἔργο του, κατ' ἀνάγκην, βολεῖ σὲ κάθε θεωρητικῆ ἐπιλαβῆ—ἀλλὰ καὶ σὲ καμιά τ' αὐστηρὰ κριτήρια δὲν ἀντέχει.

Γιατὶ ὅμως; Μήπως μόνο τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ ἀναμφισβήτητα καλεῖδοσκοπικοῦ, τὸ ποιητικὸ ἔργο δὲν ἀντέχει σὲ τέτιες θεωρητικῆς ἐπιλαβῆς; Ποιοῦ ποιητῆ, ὁσοδήποτε ἰδεολογικὰ μονότροπου, ὁσοδήποτε «συνεποῦς», τὸ ἔργο ἀντέχει—ἂν εἶναι πράγματι ποιητικὸ—σ' ἐξωαισθητικῆς ἐπιλαβῆς; Ἡ, ἔστω, κὶ ἂν ἀντέχει κάποιων, ἐλάχιστων, - τί; Μήπως εἶναι «γνήσια» ἡ γνήσια ποίηση καὶ μερικῶν «ἰδεολόγων», χάρη στίς «θεωρητικῆς» ἐκείνες «συνέπειες» καὶ «ὀρθοδοξίες» πού πιθανῶς τῆ διαθέουν; Ἄλιμονο!..

Οἱ θεωρητικῆς ἐπιλαβῆς, ὅλες, εἶναι ἀπρόσφορες. Ἡ ποιητικῆ ἀξία—ἡ καλλιτεχνικῆ γενικὰ—δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ προσπελαστεῖ ἀπὸ τέτοιους δρόμους, τόσο παράταιρους καὶ διεσάει παρεκκλίνοντας. Γι' αὐτὸ κὶ ἀντιπαρεχρόμαστε, τόσο αὐτῆς τις

περὶ «σεπτῶν ἐλληνικῶν ἰδανικῶν» τῆς «πνευματικῆς δεξιᾶς» ἀπόψεις, ὅσο καὶ τὰ ἀντίθετα λεκτικὰ σχήματα τῆς «ἀριστερᾶς» περὶ Παλαμᾶ, πού μῆτε, βέβαια, μὲ δαυτὰ κατάφεραν τίποτε τὸ πρᾶγματι γνήσιο νὰ ἐκτιμῆσουν τοῦ ποιητῆ. Τοὺς διέφυγε ἢ μόνη ἀληθινῆ ἀρετῆ του: ὁ βαθύτατος, ὁ πηγαίωτατος καὶ πολύτεροπος λυρισμός. Εἶδαν, ὅτι ἄλλο, ἐκτὸς αὐτοῦ, πολλῆς «σκέψεις», πολλὰ «νοήματα», πολλῆς «ἰδέας», αὐτῆς ἢ ἐκείνης - μόνο ποίηση, λυρικότατη ποίηση δὲν εἶδαν.

Ἄλλοι οὐκ ἀνεπισημαστέως καθορίζουν τὴ στάση «δεξιᾶς» καὶ «ἀριστερᾶς» ἀπέναντι στὸν Παλαμᾶ, καθορίζουν καὶ τὴ στάση τοὺς ἀπέναντι τῷ Σικελιανῷ. Ὁμοῖα κ' ἐδώ, ἡ φυσικὴ ἀνημπόρια τῶν διορισμένων porte-parole νὰ νιώσουν καὶ νὰ ἐκτιμῆσουν πράγματι ὅτι ἀξίω ἐκτίμησες τοῦ Σικελιανοῦ δὲν τοὺς ἐμποδίζει διόλου νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν κὶ αὐτόν, μὲ τις ἴδιες ἐλλείψεις ἐνδοιασμῶν καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους ἀκριβῶς λόγους σκοπιμότητος πού καὶ τὸν Παλαμᾶ, σὰν δευτερο μέγαλον «ἔθνικὸ ποιητῆ» μας!

(Ἄλλα - μιὰ στιγμή. Οἱ ἐξωφρενικῆς αὐτῆς ἀκρισίως καιρὸς εἶναι πιά νὰ σταματήσουν. Λίγη εὐαισθησία καὶ λίγο νοῦ νάχει κανεὶς, μπορεῖ ἄμέσως νὰ νιώσει γιὰ τὸ Σολωμὸ καὶ τὸν Κάλβο, ὁσοὶδήποτε αἰώνες μειώσεων κ' ἐξισοτιμήσεών τους ἀνθαίφειρον μὲ ποιητῆς μικρότερης πνοῆς, δὲν πρόκειται νὰ τοὺς κουνήσουν ἄπ' τὴ θέση τους, ἐνῶ τὸν Παλαμᾶ, τὸ Σικελιανὸ καὶ τοὺς παρεμφερεῖς—«μείζοντας» μὲν «τὸν τόνον», ἀλλ' «ὀλίγους τὴν κρασιν»—ὁσοὶδήποτε «κλασικοποιήσεις» καὶ κραυγαλέες διαφημίσεις, δὲ θὰ μπορῶσουν ποτὲ νὰ τοὺς προσδώσουν σημασία καὶ βάρους πού δὲν ἔχουν: Ποιητῆς καλοῖ, πολὺ καλοῖ ἴσως, ἀλλὰ δίχως τὴν καθολικῆ ἐκείνη πνοῆ, τὸ ἔλεον ἐκεῖνο, τὸ ἀνετο, τὸ θεϊκὸ πέταγμα τοῦ πράγματι «κλασικοῦ».)

Ἄλλοι, λοιπόν, καὶ γιὰ τὸ Σικελιανό: λόγοι καθαρὰ πολιτικοὶ—πνευματικῆς βιτρίνας—στηριζόμενοι ὄχι βέβαια στὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ—ἔργο γνησίως ἰδεαλιστικὸ καὶ ἀριστοκρατικὸ καθ' ὅλα—, παρὰ στῆ γενικῆ συμπάθεια

τοῦ ποιητῆ πρὸς τὶς ἀμέσως ἐξασφαλίζουσες εὐρύτατη «προσκύρωση» καὶ δόξα λαϊκῆς μάξης, καὶ σὲ μίαν ἀνώδυνα ἀνθρωπιστικῆ πνοῆ τοῦ τὸν διέκρινε, ἐπέβαλαν τὴν «ἐπὶ οὐκαιοποιήσει» «κλασικοποίησή» του. Ἡ «ἀριστερά» ἐστερεῖτο ποιητικῶ συμβόλου. Οἱ «ποιητῆς τῆς» δὲν διέθεταν τὴν ἀπαιτούμενη ἐκείνη «πάγκοινη ἀναγνώριση», ποῦ θὰ τοὺς καθιστοῦσε σύμβολα πλατύτερου κύρους κ' ἐπιβλητικῆς πηγῆς ἰσχυροῦ πνευματικοῦ ἐμφελκυσμοῦ. Ὁ Ἅγγελος Σικελιανός, ἀντιθέτως, λιγότερο ἴσως καλεῖδοσκοπικὸς ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, ἐπαρκῶς ὄμως καλεῖδοσκοπικὸς κι αὐτός, ἀνοιχτὸς πάντοτε κι εὐστροφος σὲ κάθε καινούργιο ἄνεμο, προσφερόταν. Ἄλλωστε, ἐκτόστων γνήσιων ποιητικῶν ἀρετῶν του—προσιτότατων, κατὰ βάση, στοὺς πολλούς, ἀκριβῶς γιατί ἦταν ἀρετῆς λυρικές, τοῦ «κατ' αἰσθησίν»—διέθετε καὶ ἄλλα τινὰ προσόντα : δημαγωγικὰ καὶ προσωπικοῦ γοήτρου. Ἔτσι, ὁ Σικελιανός, ἔπαψε ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνη νάναι ὁ ἐθνικολάτρης ποιητῆς τῶν θορβωδῶν Δελφικῶν ἑορτῶν καὶ τοῦ ἐκ Περικλῆ Γιαννόπουλου καὶ Ἰωνά Δραγούμη ἐξέλλου ἑλληνοκεντριζμοῦ, κ' ἔγινε ὁ «ποιητῆς-μύστης-προφητῆς» τῆς «ἀριστερᾶς»! Παρὰ τὴν κατ' ἀρχὴν ἀντίδραση ποῦ προκάλεσε στοὺς κύκλους τῶν ἀντιπάλων ἢ στροφῆ τοῦ αὐτῆ τῶν ἑκατὸν ὀγδόντα μοιρῶν, ἐν τούτοις, ἡ ἀπὸ μέρους τῆς «ἀριστερᾶς» συμβολοποίησή του συνετέλεσε τὰ μέγιστα στὴν ὀριστικῆ «κλασικοποίησή» του, παίξασα τὸ ρόλο τῆς τελευταίας σταγόνᾶς στὸ ξέχειλο ποτήρι τῆς ἀπὸ χρόνια ἐτοιμασμένης «μεγαλοσύνης» τοῦ Σικελιανοῦ!.. Ἔτοιμη καὶ ἀσυζητήθη, λοιπόν, τῆ «μεγαλοσύνη» τούτη μᾶς τὴν προσφέρουν ὅλοι τῶρα.

Ἄλλ' ἄς ἀφήσουμε κατὰ μέρος τ' ἀστεῖα καὶ τὰ φαιδρὰ σκευωρήματα τῶν προπαγανδιστῶν! Ὁ Ἅγγελος Σικελιανός, ποιητῆς κορυφαῖος καὶ «κλασικὸς» τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας δὲν εἶναι—ὅπως δὲν ἦταν μῆτε ὁ Παλαμᾶς. Εἶναι, ἄπλως, ποιητῆς ἀριστος, λυρικός κ' αἰσθησιακὸς γνησιότερος τοῦ Παλαμᾶ—ὄχι ὅμως ἐπικός, ὅπως τὸ ποθοῦσε, μῆτε βέβαια «δραματικὸς», μῆτε «βα-

θυστόχαστος», μῆτε «προφητικὸς», μῆτε «μύστης» καὶ τὰ παρόμοια. Ἦταν ἀπλούστατα : ποιητῆς ἀληθινός—δὲ φτάνει αὐτό ;

Ἔμως καὶ τούτο: ὅτι ὁ «Ἀλαφροῖσκιωτος», ἡ πρώτη του συλλογῆ, τοῦ 1909, περιέχει, πυρηνικῶς καὶ πραγματικῶς ὅ τι ἀριστο σχεδὸν τοῦ ποιητῆ κι ὄχι βέβαια «Ὁ τελευταῖος ὀρκοκὸς διθύραμβος» ἢ ὁ ἀνεκδιήγητος ἐκεῖνος «Χριστὸς στὴ Ρώμη» κ' οἱ ἄλλες γεροντικῆς «τραγωδίε» του. Γιατὶ δὲν εἶναι μῆτε ὁ «πόνος», μῆτε τὸ «δελφικό ὄνειρο», μῆτε οἱ πολυἀριθμῆς «συνειδησίαι τῆς γῆς, τῆς φυλῆς, τῆς γυναικας, τῆς πίστεως, τῆς προσωπικῆς δημιουργίας», μῆτε ἡ «συνθετικοφρησκευτικῆ ἐπικότητα» καὶ τὰ λοιπὰ «ὀρφοκιοδιονυσιακά» κενολόγηματα, ὅπως βέβαια μῆτε τὰ τελευταῖα «ἀντιστασιακά» στοιχεῖα, ἐκεῖνα ποῦ χάρισαν ἀληθινῆ ποιητικῆ εὐφορίᾳ στὸ Σικελιανό, παρὰ τὸ ἄλλο, τὸ ἔνα καὶ μοναδικό : ἡ φρέσκια, ἡ διψαλέα, ἡ εὐρηματικῆ καὶ μαντικῆ πρῶτῆ αἰσθησῆ τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ κόσμου, τῆς φύσης καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ δέντρου καὶ τοῦ ζώου, τοῦ θάμνου καὶ τοῦ ἐλαιῶνα, τοῦ νεροῦ καὶ τοῦ ἡλίου, τῶν ρεικιῶν καὶ τοῦ μεντόχορτου, τῆς ἀρμύρας καὶ τῆς κάψας, τοῦ κορμιοῦ καὶ τοῦ ἔρωτα—ἡ αἰσθησῆ, ἡ αἰσθησῆ, ἡ αἰσθησῆ, ἡ αἰσθησῆ καὶ κατακαυόμενη, ποῦ ἔδωσε τ' ἀξιολογότερα τοπιακά, κλιματικά, ἑλληνικὰ ποιήματα, καθιστώντας, ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ, τὸν Σικελιανό ποιητῆ πράγματι ἔ θ ν ι κ ὸ (στὴν ἀκριβολογικότερη καὶ μόνη ἰσχύουσα ἔννοια τοῦ ὄρου.)

Ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα. Κι ὄχι ὅπως τὰ θέλουν τὰ φερέφωνα τῶν παρατάξεων, ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ὀνομάζονται.

Ὅ ἰ περίφημες «μεταγλωττίσεις» ποῦ, ἀντὶ νὰ σταματήσουν μετὰ τὴν ἀσβεβέστατη καὶ ἀποτυχημένη ἐκείνη προσπάθεια τοῦ κ. Μυριβήλη νὰ μεταφράσει στὴ δημοτικῆ τὸν... Παπαδιάντη— τί κατάντια!—, καὶ τὴν εὐτυχῶς ματαιωθεῖσα ἀπόπειρα τοῦ κ. Βάρναλη νὰ μεταφράσει τὴν... «Πάπισσα Ἰωάννα» τοῦ Ροῖδη στὴ γλώσσα τῆς δικιάς του «Πηνελόπης»— τί θ' ἀντικρύσαμε!—, συνεχίζονται τῶρα μὲ τὴ νέα

ἀπόπειρα τοῦ διευθυντῆ ἐνὸς θιάσου «νά μεταγλωττίση» κι αὐτὸς τῆ «Φαῦστα» τοῦ Δημ. Βερναρδάκη. Θεὸς νά μᾶς φυλάει ἀπ' αὐτὴ τὴ μανία τῶν «μεταγλωττίσεων» - τὴν παράλληλη, λίγο-πολύ, μ' ἐκείνη τῶν «κλασικῶν εἰκονογραφημένων». Τί ἔχουμε νά δοῦμε !.. Ἐμπρός, λοιπὸν ! Νά μεταφραστεῖ κι ὁ... Κάλβος ! Κι ὁ... Ροϊδῆς ὀλάκερος ! Κι ὁλος ὁ... Παπαδιαμάντης ! Κι ὁ... Βιζυηνός ! Ὅλοι νά... «μεταγλωττισθοῦν», «νά ἰδοῦμε τί ἀπομένει πιά» ἀπὸ Κάλβο, ἀπο Ροϊδῆ, ἀπὸ Παπαδιαμάντη καὶ Βιζυηνὸ καὶ ὅποιον ἄλλον πράγματι «κλασικόν» τῆς λογοτεχνίας μας, ὅταν χάσουν τὴ φυσικὴ τους ὁμιλία καὶ καταντήσουν νά μιλοῦν ἢ 1α Μυριβήλη, ἢ 1α Βάρναλη, ἢ 1α... Μυράτ !

Τρελαθῆκαμε φαίνεται. Καί, τὸ χειρότερο : οἱ ὁ κ. Μυριβήλης κι ὁ κ. Βάρναλης εἶναι τεχνίτες τοῦ λόγου—μαστόροι μάλιστα κ' οἱ δύο, στὸν τομέα του ὁ καθένας—καὶ ὑποτίθεται πὼς γνωρίζουν ὅτι ἡ γλώσσα δὲν εἶναι διόλου κάτι τὸ μορφικὸ καὶ τὸ ἐπουσιῶδες γιὰ ἓναν λογιτέχνη. Ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης, κι ὁ Βιζυηνός, κι ὁ Ροϊδῆς, παύουν αὐθωρὶ νάνα Παπαδιαμάντης, Βιζυηνός, Ροϊδῆς, μόλις «μεταγλωττισθοῦν».

Ἔ, ὄχι. Λίγη ντροπή ! Μιμητὲς τοῦ ἀπερίγραπτου ἐκείνου Βέλμου στὰ γεροντάματά τους !..

Οἱ αμερικανικὲς ὑποτροφιές, πού τόσο πολὺ τὸν ἐνδιαφέρουν, γνωρίζει ὁ Δε Γουέλντ, «ἀκόλουθος τῆς αμερικανικῆς πρεσβείας ἐπὶ τῶν πνευματικῶν σχέσεων», σὲ ποιά ἀνάξια πρόσωπα πολλές φορὲς δίδονται ; Γιατί, βέβαια, ὁ Δε Γουέλντ, σὰν καινούργιος ἐδώ, δὲν υπορεῖ νά τὸ ὑποψιάζεται, ἀλλὰ οὔτε κι ὁ συντάκτης τοῦ «Φιλελευθέρου», πού τοῦ πήρε συνέντευξη (14-1-52) δὲν φρόντισε νά τὸν ἐνημερώσει, ἦ, νά τοῦ ὑποβάλει, τουλάχιστον, κάποιες ἐπιφυλάξεις. Κ' ἔτσι ὁ Δε Γουέλντ θά μείνει ἀσφαλῶς ἡσυχος πὼς τὰ χρήματα τῆς πατρίδας του δὲν πᾶνε χαμένα, ἐξαιτίας κακῶν ἐλλήνων συμβούλων.

Εἶναι, ἂν δὲν κάνουμε λάθος, κι ὁ κ. Γ. Θεοτοκάς, στὴν ἐπιτροπὴ τῶν αμερικανικῶν ὑποτροφιῶν. Καί, κανεὶς πιά δὲν ἀμφιβάλλει πὼς ὁ κ.

Γ. Θεοτοκάς ἐπιδεικνύει στὴν ἀκροσὴ καὶ αὐτῶν τῶν καθηκόντων του τὴν ἴδια νοημοσύνη, εὐσυνειδησία καὶ ἀμεροληψία, πού τὸν διακρίνουν καὶ στὶς ἄλλες θέσεις του. Στέλλονται δὲ στὴν Ἀμερικὴ μόνον ὅπως ἀξία σπουδῶν πρόσωπα !

Ναί. Μόνο πού κάποιοι ἔχουν τὴ γνώμη πὼς οἱ σπουδὲς ἐκεῖ θά ἦταν ἀνεκτίμητες γιὰ πρόσωπα πράγματι ἀξία. Ἄς τὸ φροντίσει, ὁ Δε Γουέλντ, δίχως «ἐλληνας συμβούλους»—πού εἶναι πάντοτε κακοὶ σύμβουλοι τῶν ξένων φίλων τους—νά στέλλονται μόνον πράγματι ἀξία πρόσωπα.

Ν^ο ἀσχοληθῶμε πάλι μὲ τὸν κ. Βενέζη ; Ὅχι γιὰ πολὺ. Μόνο τοῦτο : ὅτι τόσο ἔχει πιά ὀγκωθεῖ ἡ αὐταρέσκεια τοῦ «μικροῦ ὑπηρέτου ἀδελφοῦ τῆς Ἑλλάδας», ὥστε στὸ «Βῆμα» τῆς 15-1-52 ἀντιγράφει σχεδὸν ἐπὶ λέξει ἑαυτὸν τοῦ «Βῆματος» τῆς 3-4-51 ! Φυσικά, πρόκειται πάλι γιὰ τὴ συνομιλία του ἐκείνη μὲ τὸν Κόντγουελ, ὅπου ὁ κ. Βενέζης, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, τοῦ ἔκαμε ὑποδείξεις... ἔθνηκοφροσύνης. Τὸν ρώτησε, δηλαδὴ, «γιὰ τὸν ἐθνικὸ χαρακτήρα τῆς αμερικανικῆς λογοτεχνίας» καὶ γιὰ τὴ «ἄμερικανικὴ λογοτεχνία, στοὺς καλύτερους συγγραφεῖς τῆς, δίνει κυρίως μιὰ πικρὴ εἰκόνα ζωῆς, ἐνῶ γιὰ τὸν ξένο»—τὸν ἑαυτὸ του δηλαδὴ—«ὀπάρχει ἐκδηλῆ μιὰ αἰσθησι θριαμβοῦ... Δὲν ὑπάρχουν, λοιπόν,»—ρώτησε ὁ κ. Βενέζης, ὁψιμος ἀστὸς—«συγγραφεῖς πού νά προέρχονται ἀπὸ πῶς εὐπορὲς τάξεις ;»

Καὶ πήρε τὴν ἀπάντησι πληρωμένη ἀπ' τὸν Κόντγουελ :

«Δὲν ὑπάρχει αὐτὸς ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας στὴ λογοτεχνία μας μὲ τὸν τρόπο πού τὸν ἐννοεῖτε στὴν Ἑρῶπη. Ὁ τόπος μας εἶναι τόσο μεγάλος, τόσο ποικίλος καὶ τόσο νέος, πού δὲν μπορεῖ ἀκόμα νά δώσει στὴ λογοτεχνία του ἓναν παναμερικανικὸ ἐθνικὸ χαρακτήρα. Ὑπάρχουν μόνο τοπικὲς ἰδιοτυπίες, χαρακτηριστικὰ ἐνὸς συγκεκριμένου μόνο τόπου τῆς χώρας μας, πού ἐκφράζονται ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς μας. Π. χ. ἐγὼ ἐκφράζω μόνον τὸ Σάουθ, τὸ Νότο... Ἴσως, καθολικὰ ἀμερικανικὸ χαρακτήρα νά ἔχουν μόνο οἱ ἱστορίες τῶν ντέντεκτιῶς. Αὐτὲς εἶναι

παναμερικανικές!.. Μόνο τὰ ἱστορικά μας ἔργα ἐκφράζουν τὴν αἰσιοδοξὴ ὀψή τῆς ζωῆς μας. Οἱ σύγχρονοι μυθιστοριογράφοι μας εἶναι πεσιμιστές. Ἡ ἀμερικανικὴ ζωὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ πολλές διαφορές. Ἔχουμε καὶ τὶς φτωχὲς μικροαστικές μας τάξεις. Οἱ πῶ πολλοὶ συγγραφεῖς μας προέρχονται ἀπ' αὐτὲς τὶς φτωχικὲς μας τάξεις. Δοιπὸν, γράφουν γι' αὐτὴ τὴ ζωὴ ποὺ τὴν ξέρουν καλύτερα... Ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὶς εὐπορὲς τάξεις, γιὰτὶ νὰ κάνουν λογοτεχνία, ποὺ δὲ δίνει μεγάλο εἰσόδημα; Κάνουν μιλίβρες.»

Τὸ λεγόμενον: «Ἐνα καλὸ μάθημα στὸν μικρὸ λυπημένο ἀδελφὸ τῆς Ἑλλάδας!»

Τόσο καλὸ μάλιστα, ποὺ ἀκόμα δὲν τὸ ξεχνάει, καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει δις στοὺς ἀτυχεῖς ἀναγνώστες τῆς ἐπιφυλλίδας του!

Τὰ ὑπολειπόμενα τοῦ μηνὸς αὐτοῦ εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα: Εἶναι ὁ κ.Κ. Τσάτσος, ποὺ ὕμνει σὲ 4 στήλες τῆς Ἑλληνικῆς Ἡμέρας» (13-1-52) τὸν αὐθέντη τοῦ κ. Καροντώνη, καὶ ν' ἀποκατασταθεῖ τὸ θιγὲν γόητρον τοῦ καλοῦ Κασίμπαλῆ μας— «Πάφ! πάφ! πάφ!» Ἐχετε λίγη σκόνη κ.λ.π. !..—, γιὰτὶ χρειάζεται, βλέπετε, καὶ στὸν κ. Κ. Τσάτσο ἢ «συμπαράσταση» τῆς Ἀγγλοελληνικῆς. («Ἀχ, ἂν ἤξεραν οἱ «ἀκόλουθοι ἐπὶ τῶν πνευματικῶν σχέσεων», τῆς ἀγγλικῆς πιά προσβείας, τί κακὸς ὑπηρετῆς εἶναι ὁ ὑπηρετῆς τους, καὶ πόσο βλαπτικὰ γιὰ τὶς «πνευματικὲς σχέσεις» τῆς χώρας τους μὲ τὴν Ἑλλάδα διεξάγεται ἢ προσπάθειά τους, μέσῳ τέτιων ἀναξίων!).— Εἶναι πάλι ὁ κ. Χάρης— ἀνεξάντλητος, τελοσπάντων!— ποὺ τῆχει μὲ τὴν... «Ἐγκυκλοπαιδεία»— «Ἐγκυκλοπαιδεία» εἶναι ὁ σωστὸς τονισμὸς—τοῦ «Πυροσφῶ», γιὰτὶ εἶναι λέει, γεμάτη λάθη, ὅπως αὐτὸ ποὺ ἀπεκάλυψε χτὲς ἀκόμα ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἄμαντος: ὅτι ἔχει δημοσιευθεῖ σ' αὐτὴν μὲ τ' ὄνομά του ἄρθρο ποὺ

δὲν εἶναι δικό του.» Ὅπου θ' ἄξιζε νὰ ρωτηθεῖ κανεὶς, ὄχι τὸν ἴδιο τὸν κ. Π. Χ., ἀλλὰ τὸν φίλτατό του κ. Βενέζη, γιὰτὶ τάχα ὁ ὑπερασπιστὴς του νὰ ξανασκαλίσει τώρα τὴν παλιὰ ἐκείνη πληγὴ τῆς «λογοκλοπίας» στὴν «Ἐξοδο» ἀπὸ ἄρθρο ποὺ ὁ κ. Ἄμαντος μόνο «μετὰ εἰκοσιν ἔτη» ἐνεθυμήθη νὰ δηλώσει ὅτι δὲν εἶναι δικό του, μολονότι φέρει τὴν ὑπογραφή του ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς Κουρτίου-Λάμπρου; Μήπως αὐτὰ τὰ σκευραεῖ ὁ κ. Π. Χ., γιὰ νὰ καθίσταται πάντοτε ἀπαραίτητος στοὺς ἄσπονδους φίλους του, ὥστε νὰ τοὺς κρατᾷ γερὰ δεμένους στὸ ἄρμα τοῦ περιοδικοῦ του καὶ νὰ ὑπάρχει ἔτσι ὁ ἴδιος;

Ὅσο γιὰ τὸν «μικρὸ ἐλεγκτὴ» τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (ποὺ ἀσφαλῶς τὰ ἔχει λάθη, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ περισσεύουν), ἄς μάθει νὰ χρησιμοποιεῖ σωστὰ τοὺς φιλολογικὸς τουλάχιστον ὄρους, ὥστε νὰ μὴν παραθέτει ἄλλοτε («Ἐλευθερία» 17-1-52) πράγματα ἔτεροειδῆ: κλασικισμὸν, ρομαντισμὸν, παρασσοισμὸν, συμβολισμὸν, λαϊκιαισμὸν (!) κ.λ.π. κ.λ.π.

Εἶναι, τέλος, τὰ... γαυγίσματα διαφόρων: ἐνὸς μέλλοντος ποιητοῦ τῆς ἀριστερᾶς, ἐνὸς κουραμπιῆ τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνὸς ἐτέρου, μὴ κουραμπιῆ ἀλλὰ στιλβωτοῦ λογοτεχνικῶν ὑποδημάτων τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐνὸς δύσνοος διαλυτοῦ τυπογραφείου, ἐνὸς λογίου περιπτειοῦχο, ἐνὸς «Φρουροῦ τῆς σταλινικῆς Εἰρήνης», ἐνὸς ἐξωνημένου— δηλαδὴ τῆς... «Αἰξωνῆς—μεσιτικοῦ πράκτορος οἰκοπέδων καὶ τοῦ ἀστιλβωτοῦ γέροντος κ. Ἄ. Μοθ., μαζὶ μὲ πολλῶν ἄλλων ἴσως τὰ γαυγίσματα καὶ τὰς ὕβρεις, ποὺ μᾶς διαφεύγουν, ἀλλὰ καὶ ποὺ δὲν πειράζει ἂν μᾶς διαφεύγουν, ἀφοῦ γαυγίσματα εἶναι μιὰ φορὰ, φυσικὰ μὲς στὴ νύχτα, ἄξια τὸ πολὺ—πολὺ γιὰ ὅτι ἀρμόζει στὰ γαυγίσματα.

P—

ἡ Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου

Ἡ στήλη αὐτὴ ἔδωσε μιὰ ὑπόσχεση στὸ προεισαγωγικὸ τῆς σημειώμα: ν' ἀναζητεῖ ἀφ' ἑνός, μ' ἐμμονὴ καὶ μὲ πάθος, τὰ κείμενα τ' ἄρτια, τὰ πεζὰ καὶ τὰ ποιήματα τὰ «ἐντελῆ», ἀγαπώντας καὶ σώζοντας τοὺς καλοὺς οἰωνούς, ἔστω καὶ τὰ ἐλάχιστα φήγματα, τὰ δειλά πρῶτα ἐπιτεύγματα, καί, φυσικά, πίσω ἀπ' αὐτὰ, μέσα καὶ πέρα ἀπ' αὐτὰ, τίς ἀληθινὲς πνευματικὲς παρουσίες, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ προστατεύει τὰ γόνιμα σπέρματα, τὰ φύτρα τὰ χλωρὰ - νὰ τοὺς παραστήκει, ξεχερσώνοντας ἕνα γύρο τὸν τόπο ἀπ' τ' ἀνάξια καὶ βλαβερὰ φαινόμενα, διαφεντεύοντας αὐστηρὰ τὸ λίγο χῶρο γιὰ νὰ στυλωθῶν καὶ νὰ θρασέψουν τ' ἄξια, πρόσωπα καὶ κείμενα, ποὺ ἀσφυκτιοῦν καὶ πνίγονται ἀπὸ καιρὸ μὲς στὴ σύγχυση καὶ τὸ θόλωμα τῶν κριτηρίων.

Τὴν ὑπόσχεση τηρεῖ. Καὶ κινεῖ στὴν ἄσκησιν τοῦ διττοῦ τῆς ἔργου μὲ τὴν προβολὴ σήμερα μιᾶς θετικῆς ποιητικῆς προσφορᾶς, σὲ συνάρτηση μὲ τὴν ἀντιμετώπιση ἑνός καθολικότερου προβλήματος.

* * *

Ὁ Μανόλης Ἀναγνωστάκης εἶναι ἀπ' τίς ἀντιπροσωπευτικότερες ποιητικὲς φωνὲς τῆς δεκαετίας. Καὶ γράφω «δεκαετίας», μολοντί, καλὰ - καλὰ δὲν εἶναι μήτε ὀχτὼ χρόνια ποὺ δημοσιεύει¹, πράγματα λιγοστά, σχεδὸν ἀφρόντιστα, δίχως καμιάν ἐπαρση κι αὐτοδιαφήμιση, δίχως κἀν τῆ στοιχειώδη ἐκείνη στοργὴ γιὰ τὰ ἔργα του, τὴν πρέπουσα ἐπιμέλεια νὰ κυκλοφορήσουν τουλάχιστον ὅπως ἐπιβάλλεται, νὰ φτάσουν ἔστω στοὺς δυὸ - τρεῖς ἐκείνους ποὺ ἐνδιαφέρονται ἀληθινὰ καὶ θὰ ἦταν σὲ θέση νὰ ἐκτιμήσουν, νὰ διακηρύξουν, νὰ στῆσουν στὴ συνειδήση ὧλων μιᾶν ἀναμφισβήτητη παρουσία.

Ἄν δὲν κἀνω λάθος, ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἔγινε λόγος γι' αὐτόν, ἦταν, ἐντελῶς περιστατικὰ, στὸν «Κύκλο» τοῦ

Μελαχρινοῦ², ὅπου, σ' ἕνα ἀνάξιο «Ἐπιτάφιο» τοῦ κ. Ἀ. Πανσέληνου ἀντιπροεβάλλετο τὸ ποίημα ἑνός ἀγνώστου, «φοιτητῆ Θεσσαλονίκης» ὅπως σημείωνε ἡ λαθρόβια σπουδαστικὴ ἐφημερίδα ποὺ τὸ εἶχε πρωτοφιλοξενήσει. Τὸ ποίημα ἐκείνο ἦταν ὁ «Χάρης 1944» ποὺ ἀνθολογεῖται σήμερα ἀπ' τὸν Η.Ν.Α. σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος.

Ἀπ' ὅσες κριτικὲς γράφτηκαν ἀργότερα καμιά δὲν ὑπογράμμισε ὅσο ἔπρεπε τὴ γνησιότητα τῆς ποιητικῆς φωνῆς τοῦ Μ. Ἀναγνωστάκη καὶ τὴν ἀντιπροσωπευτικότητά τῆς περιπτώσεως του. Ἔτσι, ἡ κρίση τοῦτῃ σήμερα, λαβαίνει μοιραία καὶ τὴ σημασία τῆς ἐκπλήρωσης ἑνός γενικότερου κριτικοῦ χρέους, ὄχι μόνον ἀπέναντι τοῦ γραπτοῦ δεδομένου, ἀλλὰ καὶ τοῦ προσώπου, καὶ τοῦ περιγύρου, καὶ τοῦ καιροῦ.

Ὅτι κυρίως διακρίνει τὸν Μ. Ἀναγνωστάκη εἶναι ἕνας ψυχισμὸς μεταπολεμικός, σημερινός, τωρινότατος. Εὐαισθησία, βιώματα, ἀντιδράσεις καὶ νοστορπία γενιᾶς ἀνώριμης ἀκόμα, ποὺ ἀρχισε ν' ἀνδρώνεται βεβιασμένα μέσα στὰ καιρία καὶ καφτὰ γεγονότα τοῦ Πολέμου, τῆς Κατοχῆς, τῆς Ἀντίστασης, τῆς Ἀπελευθέρωσης καὶ τοῦ Ἐμφυλίου, τοῦ ὁλότελα πρόσφατου καὶ νωποῦ, προτοῦ καλὰ-καλὰ ἀναχωνέψει μέσα τῆς τίς ἀσήκωτες, τίς καταλυτικὲς καταβολὲς τοῦ Μεσοπολέμου, ποὺ ἐτσάκιζαν τὴ θέληση κ' ἔφθειραν τὴν ὀρμὴ, τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποὺ τὰ πράγματα ἀπαίτουσαν θέληση ἀκμαιότερη κι ὀρμὴ γενναϊότερη, ποὺ τυραννοῦσαν καὶ τυράννοῦν ἀκόμη, σὰν κάτι τὸ ἀτέλειωτο, τὸ ἀνολοκλήρωτο, τὸ παρατημένο στὴ μέση. Θάλεγε κανεὶς πῶς ἐτούτῃ ἡ γένια φέρει πίσω ἀπ' τὸ πρόσωπό της τὸ ἄπλαστο, ἄλλο ἕνα ἄπλαστο πρόσωπο, κατακρεουργημένο πρὶν τελειωθεῖ, ποὺ θρηνεῖ καὶ ὀδύρεται σαραχτικά γιὰ τὴν ἀτέλεση μορφή του περισσότερο, παρὰ γιὰ τὸ θάνατό του. Τοῦ προσώπου ἐκείνου οἱ φωνὲς ζοῦν ἀκόμη - κ' ἴσως ἴσως ξαναδυναμώνουν. Εἶναι κ' ἐκείνου τοῦ θρήνου φορεὺς ὁ Μ. Ἀναγνωστά-

¹. Τρεῖς ποιητικὲς συλλογές: «Ἐποχὲς 1» ('45), «Ἐποχὲς 2» ('48), «Ἐποχὲς 3» ('51) καὶ σκόρπιες συνεργασίες σὲ περιοδικὰ κ' ἐφημερίδες, τῆς Θεσσαλονίκης κυρίως.

². «Κύκλος», σειρὰ νέα, 3, Γενάρης '46, σ. 109 - 110.

κῆς- γι' αὐτὸ καὶ ἀντιπροσωπευτικὸς ἰδιαιτέρα τῆς γενιᾶς αὐτῆς, ποὺ ἐβίωσε σ' ὅλες τὶς δυνατὰς μορφὰς καὶ κλιμακὰς τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς τομῆς καὶ τοῦ μεταίχιου. Ἡ ὁμίλια τοῦ θερμῆ, μὲ τὴν ἀνθρωπινότητα ἐκείνη ἀμεσότητα τῆς ζωντανῆς προσωπικῆς ἐπαφῆς, ποὺ τόσο μᾶς ἐλειψε. Ψιθυριστὴ ὁμίλια, διακρατημένη καὶ τρυφερὰ ἐμπιστευτικὴ, πνίγοντας ἐπίμονα τὸ λυγμὸ, μὰ καὶ μὴ διαφευδόντας τον ποτὲ - μιὰ ἐξομολόγηση συγκινημένη καὶ ἀνεπιτήδευτη, γιὰ ὅσα πολὺ μᾶς ἐπλήγωσαν καὶ μᾶς ἐσφράγισαν μὲ τὴν πύρινη βούλα τους, μᾶς καθόρισαν, κι ἂς μὴν ἦταν ἴσως παρὰ ἐντελῶς ἀσήμαντα γιὰ τοὺς «ἄλλους», γιὰ κείνους ποὺ οἱ καιροὶ τοὺς βρῆκαν ὠρμη, διαμορφωμένους, πηγμένους, καὶ διαβῆκαν δίπλα τους, δὲν τοὺς ἀγρίξαν διόλου, τοὺς ἀφῆσαν πῶς τους.

Μὰ συνάμα κι αὐτὸ: μιὰ διχοστασία συνείδησης, ποὺ τοποθετεῖ τὸ πυρηνικὸ πρόβλημα τῆς ἐποχικῆς ἀγωνίας, τὸ πρόβλημα τῆς πίστης καὶ τῆς ἀπιστίας, τῆς «συνέπειας» καὶ τῆς «ἀσυνέπειας», τῆς «ὀρθοδόξιας» καὶ τῆς «αἰρετικότητας», στὸ καιριότερο σημεῖο τῆς ποιήσῃς του. Γιατὶ ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης «πιστεύει». Πιστεύει σ' ἕνα «ἰδανικόν», μαχητικὸ καὶ ὁμαδικόν, «γιὰ τὴν καλύτερη τῆς ζωῆς». Φυσικὰ, καὶ τὸν τρόπο του· μ' ὅλη τὴν ἀγνότητα καὶ τὴν ἀφέλεια αὐτοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἐφήβου, τοῦ «ἐπαναστατημένου» ὄχι τοῦ «ἐπαναστάτη», ποὺ προβάλλει καλοπροαίρετα κ' ἐμπιστευμένα τ' ὄραμά του τὸ προσωπικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν «καλύτερη ζωὴ» πάνω σὲ πραγματικότητες ριζικὰ διαφοροποιημένες πιά, ριζικὰ προδοτικὲς τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ πάθου ποὺ πῆγαν νὰ ἐνσαρκώσουν, διαμορφωμένες ἀξιοματικά, δογματικά καὶ ἀνελεύθερα, ποὺ ἔχουν σήμερα τὴν σχέση μὲ τὴ γνήσια Ἐπανάσταση ὅση ὁ Πάπας τοῦ Βατικανοῦ μὲ τὸ Χριστὸ τῆς Γεσθημανῆς.

Σ' αὐτὰ ὁμοῦ διαφωνεῖ ὁ «Χάρης» ἐκεῖνος τοῦ '44. Καὶ γιὰ τὸν Μ. Ἀναγνωστάκη τοῦ '44 «εἶναι» μόνον «ἡ δική του φωνή», ἡ φωνὴ τοῦ «Χάρη» μόνον, «ποὺ τρυπάει ἀνελέητα τὰ τείχη», «ποὺ τοῦ χεῖναι σὰν ἥλιος λαμπρὸς τὶς χρυσὲς πολιτείες», «στὴν ἀλήθεια λουσιμένες καὶ στὸ αἶθρο τὸ φῶς». Ὅλα τ' ἄλλα, «ἐκ τοῦ πονηροῦ». Ἡ «ὀρθοδοξία» τ' ἀποκλείει. Καὶ τὴν καρδιά του ἀκόμη. Αὐτὸς «πιστεύει» - προσπαθεῖ,

μ' ὅλη του τὴ θέληση καὶ τὴν ἐπιμονή σ' ἕνα αἰσιόδοξο κι ἀπλοϊκὸ πρίσμα ἐκδοχῆς τῶν πραγμάτων, σ' ἕναν κοινὸ παρονομαστὴ προσιτὸν στοὺς πολλούς, θολικὸν γιὰ ὅλους, νὰ πιστεῖται, νὰ πιστεῖται εἰλικρινά! Ἔτσι προστάζει ἀκόμα ὁ ἦρωας, ποὺ ζεῖ λαμπρὸς καὶ ὑπέροχος στὴν ἀναπόληση - ὁ «Χάρης»!

Ἰπάρχουν ὁμοῦ ἐξ ἄλλου στιγμές— κ' εἶν' αὐτὲς πιά οἱ οὐσιαστικότερα ποιητικῆς, γι' αὐτὸ δὲ κ' οἱ αἰσθητικὰ ἐδστοχότερες τοῦ Μ. Ἀναγνωστάκη— ὅπου ἀμφιβάλλει ριζικὰ. Κλυδωνίζεται τότε, καὶ καταρῆει, καὶ συντρίβεται ὀλάκερο τὸ οἰκοδόμημα τῆς εὐθραυτῆς ἐκείνης «συνέπειας» καὶ «ὀρθοδόξιας».

Παλεύει ὁλοένα ὥστόσο, μ' ἕνα πάθος καὶ μιὰ σκληρότητα ἀδυσώπητη γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, νὰ στηρίξει ὅπως-δήποτε μέσα του, ὅσο γίνεται πῶς ἀδιασάλευτα, αὐτὴν τὴν μονίμως κλονούμενη, διαρκῶς θησοκομα πίστη του. καὶ τὴν ἀκατάπαυτα τραυματιζόμενη ἀγάπη κ' εὐπιστία του στοὺς διπλανούς, στοὺς «ἄλλους», ὅλους. Παλεύει ἀπεγνωσμένα νὰ πιστεῖται— κι ἂς μὴν πείθεται, γιατί εἶναι καὶ ἄκρω ἐδαθίσθητος καὶ γνήσια νοήμων—δὲν δὲν ἀμφιβάλλει, δὲν ἀμφέβαλλε ποτὲ, γιὰ τίποτε, πῶς εἶναι «κατάλοιπα» αὐτὰ, ἐντελῶς ἀμελητέα: «Ἐπὶ πῶς δὲν πρέπει νὰ γυρίσουμε - χρέος μας εἶναι πῶς νὰ μὴ γυρίσουμε. Ἄς ξανατραγουθήσουμε πάλι κείνο τὸ τραγούδι ποὺ λέγαμε στὴν ἀρχὴ - ἂς ξανασκεφτοῦμε τὰ ἴδια πράγματα»: τὸ «Χάρη» πάλι, χίλιες φορές ξανά τὸ «Χάρη» ποὺ «σκοτώθηκε», τίς μέρες «ποὺ εἶμασταν ὅλοι μαζί» — ὥστε ἦταν καὶ φυγὴ ἀπὸ τὴ μοναξιά; — «καὶ ξεδιπλώναμε ἀκούραστα τίς ὥρες μας» — κι ἀπὸ τὴν πλῆξη, λοιπὸν; — ποὺ «τραγουδοῦσαμε σιγά» γιὰ ὅτι θαρχόταν «φορτωμένο πολύχρωμα ὄραμα», τότε ποὺ «μερόνυχτα παίζαμε τὸ κρυφὸ μὲ τὸ θάνατο, σὲ κάθε γωνιά καὶ σοκάκι», μὲ τὴ λαχτάρια, «ἐσχόντας τὸ δικὸ μας κορμί, νὰ χαρίσουμε σ' ὅλους μιὰν ἀνοιξη...» Νά! «Τὸ πλῆθος ἐσχύνεται ἀβάσταχτο, ἀνεμίζουμε πάλι σημαίες, μαστιγώνει ὁ ἀγέρας τὰ λάβαρα...» — «τὶ χρησιμεῖει ἡ εἰδωσιθῆσα σὲ τέτιες στιγμές;.. Εἶμαστε, συνεπῶς, πολὺ ἱκανοποιημένοι πιστεύοντας ὀφίμως...»

Ναί. Ὁ σπαραγμὸς τῆς ἀναπόλησης εἶναι βαθύτατα ἀνθρώπινος, ἀπειρα ὀδυνηρὸς - μπορεῖ ν' ἀγαπηθεῖ κι ἀπ' τὸν

«ἐχθρό» τόσο ειλικρινά πού πλάστηκε, τόσο ἀπλά πού ντύθηκε τίς ἀνεπιτήδευτες, τίς φυσικές του, τίς δικές του λέξεις. Μά νά τό κατάφερνε, νά τό μπορούσε ὡς τό τέλος νάπειθε ὀριστικά κείνον πού τόν ἔκανε τραγοῦδι, πῶς «οἱ μέρες ἐκείνες», μόνο «ἐκείνες», καλύπτουν ὁ τι ζήτησε, ὁ τι ἔχει, ὁ τι εἶναι - πῶς χωροῦν ὅλο τό πρόσωπό του στίς ροζιασμένες χούφτες τους!.. Ὁμως δέν τὸ χωροῦν - δὲ χωροῦν πιά κανένα πρόσωπο οἱ χούφτες ἐκείνες. Δὲν καλύπτουν τίποτε - τίποτε δὲν ἔμεινε : «Ἐρειπωμένοι τοῖχοι. Ἐγκατάλειψη. | Περρασμένες μορφές κυκλοφοροῦν ἀδιάφορα. | Χρόνος παλιός, χωρίς ὑπόσταση - | τίποτα πιά δὲ θ' ἀλλάξει δῶ μέσα, | Εἶναι μιὰ ἥριση σιωπῆ - μὴν περιμένεις ἀπάντηση. | Γύρισε πίσω, κ' ἡ πολιτεία, | μὲ τὰ σπασμένα σοκάκια, - | ἄνθρωποι πάντα βιαστικοὶ μέσα στοὺς ἄσκοπους δρόμους, | προφασιζόμενοι κάποιο μεγάλο σκοπό... | κρατώντας καθένας μιὰ καρφίτσα μικρὴ | πού τὸ μᾶτῶν εἶπε ἀπερίσκεπτα τὰ δάχτυλα...»

Ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης εἶναι ἡ τυπικὴ περίπτωση τῆς γενιᾶς αὐτῆς — μ' ὅλη της τῆ νόσο κι ὅλη τὴν ὑγεία της ἀξεδιάλυτα συμπεπλεγμένες κι ἀλληλοπαραγόμενες —, τοῦ καιροῦ τούτου, αὐτοῦ τοῦ τόπου, αὐτοῦ τοῦ σπαραγμοῦ τοῦ σημερινοῦ, τοῦ προσωπικότητος καὶ καθολικοῦ συνάμα. Κ' ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται, ἔχι μόνο τὸ μάγιο τῆς λιτῆς ποιήσεως του, ἀλλὰ κ' ἡ ἀξία της ὡς «ντοκουμέντου» ἀψευδοῦς : ὅτι ἀγγίζει ὅπου θαθιά μᾶς πονεῖ — ἔστω μ' αὐτοὺς τοὺς ἀδέξιους στίχους, τοὺς ἀσυμπύκνωτους, ἔστω ἀκόμη, μ' αὐτὴν τὴν μὴ-ποίηση, αὐτὴν τὴν παραξένη καὶ ὀργανικὴ πεζολογία —, ὅμως ἀγγίζει, θίγει ἄμεσα ἐκείνη τὴν οὐλῆ, πού δὲν θῆρεψε, δὲ θά θρέψει, πού θά παραμένει πληγὴ μόνιμη, ἐφόσον ἀναξέεται διαρκῶς : «Σάπισαν ὅλα τὰ περάσματα· φύλακες γλοσυροὶ σὲ κάθε πόρτα... - νὰ ψάχνεις ἀδιάκοπα μιὰ ἔρημο... Προσπάθησε, πάλαψε ἀκόμα ἕνα τόσο μικρὸ, ἀσημαντο διάστημα. Προσπάθησε - ἐγὼ τέλειωσα...» Σὲ ποιόν τὸ λέει; Στὸ «Χάρη του ἄ4», κ' ἔννοε τὸν «ἀγῶνα»; Στὴν κοπέλα του, κ' ἔννοε τὴν ἀγάπη; Στὸν ἑαυτό του, κ' ἔννοε καὶ τὸν «ἀγῶνα» καὶ τὴν ἀγάπη, καὶ τὴν πίστη του, καὶ

τὸν «Χάρη», καὶ τὴν κοπέλα του - ποιὰ κοπέλα του, ποιόν «Χάρη». ποιόν «ἑαυτό» του; Ὅλοι «τράβηξαν μακριά, μ' ἕνα φέριμο ἀόριστο», «ὅλοι ἔχουν πεθάνει ἀπὸ μιὰν ἀγνωστὴ ἀρρώστια...»

...Κ' ἐνῶ εἶχε φτάσει πιά ἐκεῖ, τοῦλαχε τότε ἀπ' τὰ πράγματα νὰ ὀλοκληρώσει μέσα του τὴν ὀδυνηρότερη σημερινὴ πείρα τοῦ ἀνθρώπου. πού πληρώνει βαρῦτατο τὸ φόρο τῆς ἐμμονῆς του νὰ μείνει ὁποιος εἶναι. Μέσα σὲ μιὰν ἀλόγιστη ἀτμόσφαιρα ἀνάγκητῆς ἐκδίκησης, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, κατηγορεῖται μὲ ὁ τι προχειρότερο θά μπορούσαν νὰ σκευώσουν ἐξαιλλο ἀντίγνωμοι, δικάζεται σὲ συνοπτικὴ διαδικασία μ' ἕνα μπουλούκι παλιῶν συντρόφων, πού ἀπὸ καιρὸ εἶχε ξεκόψει κάθε ἐπαφὴ μαζί τους καὶ κάθε λογῆς συμμετοχὴ σὲ ὀποιαδήποτε «δράση», καὶ καταδικάζεται ἀμείλικτα σὲ θάνατο—ὄχι σὲ τίποτε ἄλλο : σὲ θάνατο! —μόνο καὶ μόνο γιατί ἡ συνειδήσή του δὲν τοῦ ἐπέτρεπε ν' ἀπαρνηθεῖ δημοσίᾳ, κατ' ἐκδιασμόν καὶ πρὸς χρῆσιν τοῦ ἀντιπάλου—ποιοῦ «ἀντιπάλου» πιά;—ὁ τι ὁ ἴδιος πρὸ πολλοῦ εἶχε θέσει σὲ ριζικὴ ἀμφισβήτηση μέσα του.

Φυσικῶς, αὐτὰ δὲν τὰ γράφουν οἱ στίχοι, ἔτσι ὡμά. Τὰ γράφουν ὅμως : «Ἐπρεπε, βέβαια, καὶ οὐ πιά νὰ διαλέξεις αὐτὸ πού λέμε μιὰ συνέπεια, μιὰ ἀκεραιότητα, κάτι τὸ ἀνθρώπινο, μὲ μιὰ ὀποιαδήποτε τελείωση.»

Ποῦ εἶχε περιοριστεῖ! Σ' ἔκεινο τὸ ἐλάχιστο «ἔπρεπε» - μόνο γιατί «ἔπρεπε». Σ' ἔκεινο τὸ ἀηδιασμένο : «νὰ διαλέξεις». Σ' ἔκεινο τὸ «κάτι», τὴν «ὀποιαδήποτε» «ἀκεραιότητα». Παράπάνω τί μπορούσε : Τί, χωρὶς νὰ πάψει νάσαι ὁ ἑαυτός του, χωρὶς νὰ χάσει τὸ δικὸ του πρόσωπο, τὴ μόνη δυνατὴ «λύση» μὲ τὰ δικὰ του, τὰ τέτα δευδομένα τοῦ «προβλήματός» του;

Οἱ βιαστές κ' οἱ δοῦλοι ποτὲ δὲ θά τὸ νιώσουν αὐτό : πῶς σημασία δὲν ἔχει τί πιστεῦει ἢ δὲν πιστεῦει κανεὶς, ἀλλὰ τὸ πού τοποθετεῖ τὴν προσωπικὴ του ἰδυτένεια, τὸ ἀτσάλινο ἐκεῖνο ἔλασμα πούχουν κάποιοι μέσα στοῦ στήθους, καὶ δὲ λυγίζει, δὲν κάμπτεται - μόνο ἀνθίσταται ἢ θραύεται. Πῶς σημασία δὲν ἔχει τὸ πού διατηροῦμε τὴν πυρηνικὴ μας ἀγνόητα, τὴν καθαρὴ μας συνέπεια. Σημασία ἔχει μονάχα τὸ νὰ τὴ διατηροῦμε ἀσπληγ, πάλλευκη, ἀρ-

τια, καὶ νὰ μᾶς βοηθοῦν κ' οἱ ἄλλοι νὰ τῆ διατηροῦμε, νὰ τοὺς βοηθοῦμε κ' ἡμεῖς, γιατί ἀλλιῶς...

Ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης ἔχει τοποθετοῦσε τὴν προσωπικὴ του ἀρτιότητα, μ' ὅλη τὴν παρθενικότητά του: σιῆ διαφύλαξη τῶν ἀντιγνωμιῶν του πρὸς τοὺς ἄλλοτε συντρόφους κάτω ἀπ' τὴ σκιά τοῦ «Χάρη», μέσα στὸν στενὰ ἀτομικὸ του χῶρο, μακριὰ ἀπ' τὰ βέδηλα χέρια τῶν κατηγόρων: «Ὅτι μᾶς χωρίζει, εἶναι δικιά μας ὑπόθεση-ὄχι δικιά σας. Ἀπέναντί σας τίποτε δὲ μᾶς χωρίζει. Τὸ πρόβλημα εἶναι προσωπικὸ μας.

Οἱ ποιητὲς εἶν' οἱ τελευταῖοι ποῦ θὰ σωθοῦν. Εἶν' οἱ τελευταῖοι ποῦ θὰ μπόρουν νὰ μιλήσουν πειστικά στοὺς κατηγόρους. Ἐδῶ δὲν μπόρουν ἕναν ποιητὴ σὰν κι αὐτοὺς, ποῦ μόνο ἡ περιστάση τοῦ στοχασμοῦ του τὸν ἔφερε στὴ θέση τοῦ «κατηγόρου»-δὲν μπόρουν τὸν ἴδιον τὸν Πλάτωνα νὰ πείσουν, καὶ τοὺς ἔξορισε κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν Πολιτεία του! Νὰ πείσουν σήμερα; Ποιούς;

Κι ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης, ἔστω μὲ τὴν ὅποια μπόρῃ του, εἶναι ποιητὴς. Κ' εἶναι συνάμα—τὸ ξαναλέω—ἡ τυπικὴ περίπτωση τοῦ γνήσια πνευματικοῦ ἀτόμου τῆς ἐποχῆς, ποῦ διώκεται ἀπ' ὄλους, καταδικάζεται ἀπ' ὄλους, θανατώνεται ἀπ' ὄλους σήμερα, εἴτε «ἀνατολικὸν», εἴτε «δυτικὸν», εἴτε «κεντρῶν» ὀνομάζονται αὐτοί, εἴτε ἐπαγγέλλονται «ἐλευθερία», εἴτε ὀμνύουν στ' ὄνομα τῆς «καλύτερης ζωῆς.» Εἶναι ἡ τυπικὴ περίπτωση ἐκεῖνων ποῦ ζοῦνε ἐξοριστοὶ παντοῦ, κ' ἐδῶ κι ἀλλοῦ, κ' ἐντεῦθεν κ' ἐκεῖθεν τῶν «παραπετασμάτων», ὅλων τῶν «παραπετασμάτων» καὶ προπετασμάτων μεσαιωνικῆς θοῆλας κ' ἐπαναβαρδάρωσης τοῦ εἶδους «Ἀνθρώπος.»

Ἀλλὰ ὄχι-μὴν πλανιόμαστε. Δὲν εἶναι σημερινή-εἶναι καὶ χριστινὴ ἡ περίπτωση, καὶ προχρυστινὴ θάνατι κι ἀδριανή, καὶ μεθαδριανή ἦταν ἀνέκαθεν καὶ θὰ εἶναι πάντοτε, ὅπουδῆποτε, σ' ὁποιοδῆποτε κόσμῳ καθεστῶτων, τῶν ὁσοδῆποτε «δικαίων» καὶ «φωτινῶν» καὶ «ἰθαικῶν» καθεστῶτων-ἡ κοινή, τυπικὴ περίπτωση τοῦ προσώπου ποῦ διώκεται γιατί εἶναι ἀντίγνωμο, γιατί εἶναι τέτιο κι ὄχι ἄλλο, ἢ γιατί εἶναι ὅποιο θέλει καὶ δὲν συντάσσεται μὲ κανέναν καὶ ποθενά, κ'

ἔχει γιὰ ὄλες τὶς μορφὰς εὐνοουχισμοῦ τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας του τὴν ἴδια ἀπολύτως γνώμη: πὼς ὁ τιδῆποτε κι ἂν ἐπαγγέλλονται τὰ καθεστῶτα καὶ τ' ἀντικαθεστῶτα, κ' ἐν ὀνόματι ὁποιασδῆποτε ἀρχῆς ἂν ὑφίστανται «καθεστῶτα» ἢ πᾶν νὰ δημιουργηθοῦν καινούργια, εἶναι ὅπουδῆποτε «καθεστῶτα» κ' «ἐξουσίες», «ἐξουσίες» καὶ δυναστεύσεις, δυναστεύσεις καὶ δολοφονίες τῆς καθαρῆς, τῆς ἀσπιλης, τῆς γνήσιας ἐλευθερίας, ποῦ δὲν εἶναι μῆτε «ομαδική», μῆτε «πολιτικὴ», μῆτε «ἐθνικὴ», μῆτε «κοινωνικὴ», μῆτε ἀπανανθρώπινη», ποῦ δὲν εἶναι διόλου ἐλευθερία, ἂν δὲν εἶναι πρῶτα, καὶ κύρια, καὶ ἄθικτα, καὶ ἀφοβὰ ἐλευθερία προσωπικῆ, νὰ πιστεῖ κανεὶς ὅτι θέλει, νὰ εἶναι ὅποιος θέλει, νὰ ὑπάρχει ὅπως θέλει, ἐφόσον τοῦτο δὲν εἰσχωρεῖ στὸ χῶρο κανενὸς ἄλλου καὶ δὲν «βλάπτει» κανέναν. Δὲν βλάπτει δὲ κανέναν ποτὲ τὸ ἰσόροπο πρόσωπο. Μόνο ἀφ' ἧς πάφει νάναί πρόσωπο, μόνο ἀφ' ἧς γίνεῖ ὁπαδός, ἰμάδα, σὺλλογος, κόμμα, ἐκκλησία, στρατός, κοινωνία, μόνο ἀφ' ἧς πάφει νάναί γνήσια ἐλεύθερο πρόσωπο, βλάπτει, κ' ἐνοχλεῖ, καὶ στερεῖ τὴν ἐλευθερία τῶν ἄλλων, καὶ φανατίζεται, καὶ πιστεῖ φοβερά κ' ἔξαλλα, καὶ φονεῖ, φονεῖ, φονεῖ, φονεῖ ἀδυσώπητα κάθε ἀντίγνωμο, κάθε μὴ ὁμόγνωμο, κάθε μὴ ὁμόγνωμο καὶ μὴ ὁπαδὸ κανενός!

Θὰ ποῦν ἴσως: μὰ τί σχέση ἔχουν ὅλ' αὐτὰ μὲ τὴν ποίηση; Κι ὁμως, δὲν εἶναι τίποτε ποῦ νὰ μὴν ἔχει σχέση βαθύτατη μὲ τὴν ποίηση καὶ ἀναφορὰ καιριότατη σ' ὅτι εὐγενέστερο, σ' ὅτι ἐλευθερότερο τοῦ ἀνθρώπου: τὴν τέχνη καὶ τὸ πνεῦμα, τὴ δημιουργία καὶ τὴ συνείδηση τὴν προσωπικῆ, ποῦ δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ πλάσει, νὰ πλάσει καὶ νὰ θωρίσει σ' ὄλους τὴ λύτρωση ἀπ' τὰ πράγματα καὶ τὴ φθορά, ἂν δὲν ἔχει τὸ ἀπόλυτα ἐλεύθερο νὰ ματώσει ὅπως θέλει κι ὅσο θέλει πάνω σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἂν δὲν σκίσει ἐλευθερὴ τὶς ἀρκες τῆς πάνω στὶς σκληρῆς αἰχμῆς τους, ἂν δὲν τ' ἀνασηκώσει ἐντέλει μὲ τὴν ἀμέρωτη ἐλευθερία τῆς αὐτὰ τὰ πράγματα, δὲ θανατωθεῖ γι' αὐτὴν χίλιες φορές κάτω ἀπ' τὸ βάρος τους, γιὰ νὰ ξαναγεννηθεῖ ἀκμαιότερη, εὐαίσθητοτερη, εὐπαθέστερη, γονιμότερη, ὁλοκληρωμένη, ἀρτια!

Ἄλλὰ ἴσως κι ὁ ἴδιος ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης νὰ μὴν τὸν θελήσει τέτιου εἶδους ἔπαινο. Ἴσως ψιθυρίσει πὼς δὲν τοῦ ἀνήκει - δὲ σημαίνει - θάνατ' ὁ «Χάρης» τοῦ '44» ποὺ θὰ ἐπιμένει, τόσο πράγματι δὲ θὰ τοῦ ἀνήκει. Ὅμως ὁ ἀναγνώστης ξέρει, νιώθει καὶ θὰ δικαιώσει. Νὰ ἢ ποιήσῃ του - ἄς γυρίσει μερικὲς σελίδες πίσω, κι ἄς σκύψει ἐκεῖ, μίεσα στὴ φυσικὴ ὁμιλίᾳ ἐνὸς ἐφήβου, ποὺναι λιγότερο πιστὸς κατὰ βᾶθος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀπιστους, ἀλλὰ σνάμα — κι αὐτὸ εἶναι ποὺ δημιουργεῖ τὴ σύγχυση, τὴν πολὺ ἐδύρτερη σύγχυση — πιὸ ἀσπλαχνος γιὰ τὸν ἑαυτοῦ ἀπ' ὅλους τοὺς «κατηγόρους», ζητώντας του ν' ἀκούει, ν' ἀκούει τὸ «Χάρης», νὰ μὴν ἀμφιοθετῆ, νὰ μὴ δίνει ἀνάσα στὰ «κατάλοιπα» τοῦ «παλαίου».

Ναί' στὸ μεταῖθ' ὅμως, μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς δυσπιστίας στὴν καθαρὰ προσωπικὴ μας αἰσθησὴ — μάλιστα, τῆς τόσο ἐμπαιθέστερης δυσπιστίας, ὅσο ἢ αἰσθησὴ μας κ' ἢ νοημοσύνη μας συμβαίνει νάναί ἐξυτέρες κ' εὐαισθητότερες καὶ διεισδυτικότερες στὸ κατοῦσιαν, τὸ πέρα ἀπὸ σχήματα καὶ προγραμματισμούς! — μ' αὐτὴ τὴ στάση τὴν ἀντιστροφικὴν κατὰ τὸν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ προσώπου, διαιωνίζονται οἱ προϋποθέσεις τῆς ἀνελευθερίας καὶ τῶν πίστεων, τῶν καθεστώτων καὶ τῶν διώξεων, τῶν ἐξοριῶν καὶ τῶν θανατώσεων.

Δὲν ἔχουν σημασία τὰ ὀνόματα. Ἄν ὀνομάζονται Μανόλης Ἀναγνωστάκης οἱ χθεσνοί, Γιάννης Ρίτσος οἱ σημερινοί, ὅπως ἀλλιῶς τύχει οἱ αὐριανοί, ὀποιουδήποτε οἱ ἐξόριστοι, οἱ διωκόμενοι, οἱ θανατούμενοι, καὶ τῶν «μὲν» καὶ τῶν «δὲ» τὰ θύματα. Καμιά σημασία - ἐφόσον δὲν ἐμπειριώνεται ὁ ἄνθρωπος τὴν ἴδια του τὴ δοκιμασία, ἐφόσον δὲ συνάγει, δὲ συμπεραίνει τίποτε γιὰ τὶς ἀπειρες μορφές τῆς ἀνελευθερίας καὶ τῆς κατεξουσίαισθς τοῦ προσώπου, τοῦ καθενὸς, τοῦ ἀνθρώπου, ἀπ' τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀπ' τὰ διπλανὰ πρόσωπα, ἀπ' τὰ συστήματα καὶ τὰ σχήματα τῆς καθολικῆς ἐπιβουλῆς κατὰ τῆς ἀθικτῆς καὶ ὀλοκληρῆς ἐλευθερίας.

Καὶ δὲν συμπεραίνει, βέβαια, ἀκόμη οὔτε ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης. Ἢ, μάλλον: δὲν ἀφήνει τὸν ἑαυτοῦ τοῦ νὰ συμπεράνει. Μολονότι ἐδῶσε τόσες νότες ἐνὸς ἀγγχους κ' ἐνὸς κλίματος τόσο ἀνορθόδοξου», μολονότι πείσθηκε πὼς ἀ-

δυνατεῖ νὰ καταπνίξει τοὺς τόνους καὶ τὸν ἀβολο ψυχισμό του, ποῦ, κατὰ τὴν ἰδεολογία του, ὀφείλει νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀνήκει στὸ «ἀντίπαλο-ἄθος», στὸν κόσμο τοῦ «παλαίου», προτιμᾶει νὰ σκευωρήσει στὸν ἑαυτοῦ τοῦ μιὰ σιωπῇ:

«Οἱ στίχοι αὐτοὶ μπορεῖ καὶ νάναί οἱ τελευταῖοι - | οἱ τελευταῖοι στοὺς τελευταίους ποὺ θὰ γραφοῦν, | γιὰτὶ οἱ μελλούμενοι ποιητὲς δὲ ζοῦνε πιά - | αὐτοὶ ποὺ θὰ μιλοῦσανε πεθάναν ὅλοι νέοι. | Τὰ θλιθερὰ τραγούδια τους γυνήκανε πουλιὰ | σὲ κάποιον ἄλλον οὐρανὸ ποὺ λάμπει ξένος ἥλιος. | γενήκαν ἄγριοι ποταμοὶ καὶ τρέχουνε στὴ θάλασσα, | καὶ τὰ νερά τους δὲ μπορεῖς νὰ ξεχωρίσεις.»

... Ὅμως, ἄς λέει. Κόσμος «παλαιός» καὶ «νέος» δὲν ὑπάρχει. Πρόσωπα μόνον ὑπάρχουν. ζωντανὰ ἢ νεκρὰ - πρόσωπα ἀντιστεκόμενα ἢ ὑποταγμένα, πλούσια ἢ φτωχὰ, πρόσωπα καὶ μὴ πρόσωπα. Νὰ σωπάσει κανεὶς, προϋποθέτει πολλὰ. Καὶ μὲς σ' αὐτὰ τὰ πάμπολλα εἶναι ὀπισθεῖς ποτε ὅλα ὅσα δὲν ἐκφράστηκαν, ἢ ἐκφράστηκαν λειψὰ, ὑπαινιγματικὰ, διαγκωμένα. Πόσες «χιλιᾶδες μικρὲς πυρκαγιές, ποὺ πυρπολοῦν τὴν ἀτίθαση νιότη μας» καὶ ζητοῦν ἐκφραση, ἐπίμονα, ἀνένδοτα ζητοῦν ἐκφραση - δὲ θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ ἡσυχάσουμε, νὰ σωπάσουμε, ἂν δὲν τὴ βροῦν! Πόσες «νύχτες Μαρτιάτικες, χωρίς ἐπιστροφή, χωρίς νιότη, χωρίς ἔρωτα, χωρίς ἐπαρση περὶττῆ!» Πόσοι σαρκασμοὶ στὸν ἑαυτοῦ μας, γιὰ τὸ «ἔωρο» ἐκεῖνον, ποὺ «ζητήσαμε νὰ σταθεῖμε, δίχως ἰσοτιθέμενα προνόμια ἢ ἐξέχωρη ἀξία» κι ὅμως δὲ μᾶς δόθηκε, οὔτε αὐτὸς!.. Καὶ νὰ «διηγοῦμαστε» ὕστερα, «ἐν στενῷ κύκλῳ, πὼς τὴ ζωὴ μας τυράνησε ἕνας ἀγνος ἔρωτας, πρὶν τόσα ἢ τόσα χρόνια - μιὰ ἀπασχόληση κι αὐτὸ, γὰ μὴν τὸ ἔχεις ἀκόμα ξεχάσει!... Σὲ μιὰ δεδομένη ἡλικία, δὲν ἀρνιοῦμαστε πὼς γράφαμε καὶ στίχους — ὦ νεότης!, μ' ἕνα χαμόγελο συγκαταβατικό —, ἢ διαβάσαμε τὴν «Ἄνο Καρνεῖνα» σὲ μετάφραση ἀγνώστου, κι ἄλλες μηδαμινότατες κοινοτοπίες.»

Κακὰ εἶν' τὰ ψέματα... «Κοινοτοπίες» ἴσως — ἂν τὸ ποῦν κ' οἱ τρίτοι, οἱ ἀνίδεοι —, ὅμως ὑπάρχει ἐδῶ ἕνας σπαραγγμός γιὰ ὁ τι καθημερινὰ προδίδουμε ὅλοι μας καὶ λαμπρατοῦμε!.. «Κοινοτοπίες» ἀσφαλῶς - ὅμως οἱ «κοινοτοπίες» αὐτὲς μᾶς ζοῦν ἀκόμη, κι ἀπὸ κείνο τὸ ἀνεξάντλητο, τὸ μοναδι-

κό μεταλλεῖο τῆς ἐφηβείας ἀντλοῦμε ὅλοι μας τὴν ὅποια μας γονιμότητα, τὴν ὅποια ποιότητά μας... «Κοινοτοπίες», δίχως ἄλλο, ἀλλ' «ἐπιτέλους, ἄνθρωποι ἀπλῶς!», με πολλὰς «μέρες πὺν πέρασαν, χωρὶς καμιὰν ἀπόχρωση» καὶ με ἄλλες, πὺν «τ' ἀμέριμνα παιδιὰ σπαταλοῦσαν τὸ γέλιο τους», ἢ τίς ὥρες τους ἀργότερα, «ἐντιμοὶ στὰ βραδινὰ σφυρίγματα τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων, πὺν συγκλίνουν με τίς πρῶτες βροχὰς ὁμαλὰ με θερινῶν εἰδυλλίων ναυάγια», ἄλλοι πιστεύοντας «πὺς ὁ χρόνος με τὰ χαρτιὰ περνάει πὺν εὐχάριστα», κι ἄλλοι προτιμώντας «ἂν δὲ βρέξει νὰ πάνε στὸ πάρκο, κι ἂν βρέξει στῆς κυρίας Ἀγγέλας», με τὴν «κόρη πὺν ἀρραβωνιάζεται - 29 χρονῶ, ἀπέκρουσε πολλὰς προτάσεις, ἀγαποῦσε τὴ διαστολή, τὰ θερινὰ ξενοδοχεῖα, τὰ κλειστὰ οἰκογενειακὰ κέντρα...»

Ἄκουε κιάλας τίς ἀντιρήσεις: στίχοι ἄτεχνοι, χαλαροί. Ναι, ναι-καὶ πλατυασμοί, κι ἀσυμπύκνωτα ἐπιτεύγματα. Σχεδιάσματα ποιήσεως-ἀσφαλῶς «σχεδιάσματα». Ὅχι ποίηση ἄρτια καὶ συγκροτημένη, ὄχι ποιήματα «ἐντελῆ».

Ναι· ἀσφαλῶς. Ὅμως οἱ στίχοι τοῦτοι οἱ ἀδέξιοι θὰ σὲ ἀκολουθοῦν, θὰ τυραννοῦν τὴ μνήμη σου, θὰ ἐπανέρχονται ἐπίμονα... Παρὰ νὰ κάτω νὰ τοὺς κρίνω—τί θὰ ὠφελοῦσε στὴν περιπτώσῃ τους ἢ αὐστηρὴ τεχνολογικὴ ἀνά-

λυση, πὺν ἐνῶ δὲ θὰ τὴν ἀντεχαν, ὅμως θὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ψιθυρίζουν τὴν ἐμπιστευτικὴ ἐξομολόγησή τους;— προτιμῶ νὰ προσυπογράψω τὴν ἀπολογία τοῦ Μ. Ἀναγνωστάκη καὶ γι' αὐτοὺς καὶ γιὰ ὅλα, καὶ νὰ διατηρήσω τὴν ἴδια ἐνοχὴ μαζί του, τὴν κοινὴ ἐνοχὴ ὅλων μας τῆς γενεᾶς αὐτῆς:

«Φίλοι καλοί, μὴ μᾶς κατηγορήσετε. Σκέψαμε τώρα καιρὸ τὰ βιβλία μας, | καλύψαμε με τὰ χέρια μας τ' ἀφτιά μας στὰ σφυρίγματα τῶν πλοίων, | ἀνάψαμε τὴ φωτιά μας τὸ πρωὶ με τίς παλιὰς φωτογραφίες. | Κάποια φορὰ σκεφτήκαμε πὺς ἔπρεπε νὰ κοιτάξουμε περισσότερο τὰ χέρια μας | —εἶχα κάτι ἀρωστιάρικα δάχτυλα—μέσα γλυτροῦσε ἀνεπανόρθωτα τὸ κάθε τί | —εἶπαν πὺς ὁ τί ἀγγίξαμε ράγιζε—ἔπρεπε πιά καὶ μεῖς νὰ τὸ πιστέψουμε. | Ὅμως γιατί ξαναγυρίζουμε κάθε φορὰ χωρὶς σκοπὸ στὸν ἴδιο τόπο; | Λέγαμε πὺς λησμονοῦμασταν μέρες, ὕστερα χρόνια, μὰ πάντα γυρνοῦσαμε— | κοιτάξαμε τὸ πρόσωπό μας στὸν καθρέφτη καὶ μιὰ ἄλλη συνηθίσαμε μορφή. | ...Φυσάει πολὺ ἀπ' τὸ σπασμένο τοῦτο τζάμι. (Ποιὸς ἔριξε φεύγοντας τίς κάρτεκες στὸ πάτωμα;) | Δὲν ξεχωρίσαμε στὸ τέλος ἂν ἔπρεπε νὰ ξανάρθουμε ἢ νὰ μὴν ξανάρθουμε — | Θαροῦσε πὺς, στὸ βάθος, θὰ μᾶς κούραζε τὸ ἴδιο - δὲν ξεχωρίσαμε. | Εἶχαν τὰ πρόσωπά μας τόσο ἀλλόκοτα μπλεχτεῖ-μὴ μᾶς κατηγορήσετε· χάσαμε πιά ὀριστικά τὸ δικό μας-

PENOS HP. AΠOCTOΔIΔHΣ

ἡ Κριτικὴ τοῦ Θεάτρου

Ἄναρωτιέμαι ἂν ὑπάρχει χώρα τῆς Εὐρώπης ποὺ νὰ ἐμφανίζει τὸ θεατρικὸ κατάντημα τὸ δικό μας. Τρία ἐλεύθερα θέατρα πρόξας, τὰ «σοβαρότερα»—Κοτοπούλη, Μουσούρη, Κατερίνας—συναγωνίζονται ἀνάμεσά τους σὲ ἀσημαντότητα καὶ—ἄς λέμε ἄφοβα τὶς λέξεις ποὺ ἐκφράζουν τὴ σκέψη μας...—σὲ πενταρολογία. Βαριά ἢ κατηγορία; Ἄς θεωρηθεῖ τόσο βαριά ὅση ἐλαφρότητα ὑπάρχει στὸ αἶσθημα τῆς καλλιτεχνικῆς εὐθύνης. Ἐνας ἀπίθανος ταχυδακτυλουργὸς ἔχει ἀντικαταστήσει τὸν Νικοντέμι στὸ πρῶτο. Ὁ Νικοντέμι «θριαμβευτής»—πῶς νὰ μὴ θριαμβεύει;—στὸ δεῦτερο. Τὸ τρίτο ταλαντεύθηκε ἀρκετὰ μὰ τοὺς πηγὲς ἀπὸ κοντὰ: «Ἡ θεία τοῦ Καρόλου.» Ἔτσι ἡ νεοελληνικὴ σκηνὴ—ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὰ γυμνάσματα θεάτρου ποὺ ἀπασχολοῦν κατὰ παράδοση τὸν κ. Λογοθετίδη καὶ τὸν κ. Ἀργυρόπουλο—ξαναγορῖζει ἀσυνδότως στὸ πρό τριακονταετίας καὶ τὸ πρὸ πεντηκονταετίας θέατρο. Ἄσυνόπως, γιατί τὸ κοινὸ φαίνεται νὰ τέρπεται μὲ αὐτὰ καὶ μ' ἐκεῖνα. Καμιὰ ὑγιῆς ἀντίδραση, καμιὰ πνευματικὴ ἀδιαλλαξία. Ἡ νωθρότητά μας ναυορίζεται. Οἱ ἐφημερίδες καὶ οἱ κριτικοὶ τῶν ἐφημερίδων ἐκτελοῦν εὐσυνείδητα τὸ καθήκον τους. Γράφουν τὴ στήλη τους, χειροκροτοῦν τὸ καλὸ παίξιμο, ὅπου ὑπάρχει, καὶ ὑπάρχει συχνά—ἢ Δαμπέτη θαυματουργεῖ στὸ «Κουρέλι»—καὶ τὸ τέλμα μας δὲν ταραζέται ἀπὸ καμιὰ φωνή.

Ποῦ μᾶς πᾶτε, κύριοι;

Ἄλλὰ θὰ μᾶς πᾶνε ἐκεῖ ὅπου θέλει (γιατί, ἀκαθοδήγητο, θὰ τὸ θέλει πάντα) τὸ πολὺ κοινὸ, τὸ ἴδιο αὐτὸ κοινὸ ποὺ ἐνθουσιάζεται καὶ χειροκροτεῖ τὸν Χαίτην καὶ κατακλύζει τὰ ἀρχαῖα θέατρα γιὰ νὰ συγκλονισθεῖ μὲ τὴ δραματικὴ ποίηση τῶν κλασικῶν, καὶ κατόπιν, ἀκυβέρνητο καλλιτεχνικὰ, ἀδιάπλαστο αἰσθητικὰ, ἀφήμένο στὰ ἀκαλλήστερα καὶ ἀσυστηματοποιητα γούστα του, συγκινεῖται μὲ ἑκατοστῆς ποιότητος συγκίνηση μὲ τὴ «Δασκαλίτσα», μὲ τὸ «Κουρέλι», μὲ τὶς σκηνικὰς θαυματοποιεῖες τῶν Γκιτόν, καὶ μὲ τὶς διάφορες καὶ ἀπίθανες γιὰ τὴν ἐποχὴ μας θεῖες...

Τώρα θὰ περιμένετε τὶς ἐντυπώσεις

μου ἀπὸ αὐτὲς τὶς ὑποπαραστάσεις; Ὁμως εἶχα, θαρῶ, προειδοποιήσει πῶς ἀπὸ τὸ θέατρο μ' ἐνδιαφέρει περισσότερο ἢ προβολὴ τοῦ στοχασμοῦ καί, ὡς θεῖ μου, βλασφημία γιὰ τοὺς καιροὺς μας! ἢ ποίηση τοῦ λυγμοῦ, ἢ καὶ τοῦ γέλωτα ὅταν εἶναι χαμόγελο τῆς ψυχῆς. Μὰ τὸ θέατρο μᾶς κατάντησε καπρίτσιο βεντετῶν. Ἐπάρχει ρόλος; Καὶ ρόλος, ὅπως λένε στὴν ἀρχαῖα τῶν παρασκηνίων, «ἀδανταδόρικος»; Βίρα, λοιπόν!

Ὅμως τὸ θέατρο δὲ μπορεῖ νὰ χωρέσει σὲ τόσο ἀσημαντες καὶ ἀγονες φιλοδοξίες. Γιατί οἱ φιλοδοξίες τῶν ἠθοποιῶν μᾶς εἶναι ἀγονες, οἱ σταδιοδρομίες στὸ σανίδι τῆς σκηνῆς δὲν γίνονται μὲ τὰ χειροκροτήματα τῶν ἀνιδεων καὶ μὲ τὰ διπλότυπα τῶν ταμείων. Θὰ τὸ καταλάβουν κάποτε οἱ ἠθοποιοὶ μᾶς; Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ ἠθοποιοὶ μᾶς, δηλαδή οἱ πρωταγωνιστοῦντες, ἔχουν καταλάβει κάτι ἄλλο ποὺ ἀποτελεῖ γνώρισμα τοῦ ἐντελῆς νεότερου θεάτρου: τὴν ἀπουσία τοῦ μεγάλου κεντρικοῦ τύπου, τοῦ ἐπικού ἥρωα ποὺ γίνεται ὁ ἄξων τῆς πλοκῆς, τοῦ πάθους, τῆς περιπέτειας. Τὸ κλασικὸ θέατρο χρησιμοποίησε τὸν πρωταγωνιστὴν ἀνδοσιῶδες στοιχεῖο τῆς σκηνικῆς κατασκευῆς τοῦ ἔργου. Ὁ δραματικὸς συγγραφέας τῶν παλαιότερων ἐτῶν κληρονόμησε τὸ φόρτο μιᾶς παράστασης ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ κλασικὰ χρόνια. Δὲν εἶναι σ' αὐτὸν νοητὴ ἢ ὁμαδοποίησις ἢ ἡ κατάτμηση τοῦ δραματικοῦ στοιχείου σὲ περισσότερα πρόσωπα. Καὶ τοῦτο γιατί ὁ παλαιότερος δραματικὸς δὲν ἀντλοῦσε ἀπὸ τὸ κοινὸν καὶ ἀπόθεμα τῆς δραματικῆν ὕλη. Στὴ σκέψη του δὲν ἦταν ἡ ὁμάδα, τὸ σύνολο ἢ, ἔστω, ἡ δραματικὴ τοποθέτησις ὀρισμῶν ἀτόμων, εἴτε στὶς μεταξύ των σχέσεις, εἴτε στὴ σχέση του μὲ τὴν κοινωνικὴ τους περιοχὴ. Οἱ σχέσεις αὐτῆς ἦσαν ἐξηγητημέναι ἀπὸ τὴ διαγραφὴ τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα καὶ ἡ πρόθεσις ἦταν συγκεντρωμένη στὴν ἀτομικὴ περιπέτεια. Ὅλα τὰ ἄλλα ἦσαν δευτερεύοντα καὶ ἐπικουρικά. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀνθρωποὶ ποὺ κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὸν ἥρωα εἶναι, τὶς περισσότερες φορές, ἀνδρειαῖελλα ἢ ἀπλοὶ κομπάρσοι. Μπαίνοβαλίνουν στὴ σκηνὴ καὶ ἡ παρουσία ἢ ἡ ἀπουσία τους ἔχει σημασία μόνον

ὡς πρὸς τὴν ἐπίδραση πού ἄσκει στὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἥρωα. Τὸ παλαιότερο θέατρο, γιὰ νὰ συνοψίζω, εἶναι ἀτομικιστικό. Τὸ νεώτερο εἶναι, ὅταν εἶναι καὶ δὲν ἐμπαίζει τὸ θεατῆ, κοινωνικό.

Ἡ φύση αὐτῆ τοῦ νεώτερου θεάτρου ἔχει ὡς συνέπεια τὴν κατανομὴ τῆς δραματικῆς ὕλης καί, κατὰ κάποιον τρόπο, τὴν ἰσοστάθμιση τῶν προσώπων. Τὸ καθένα τους ἔχει συστατικό μέρος στὴ διάρθρωση τοῦ σκηνηκικοῦ ἔργου. Ὁ κεντρικός ἥρωας ὑπάρχει ἀλλ' «ἐν συναφείᾳ» μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ἀποψιλωμένους ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ δεσποτικά του δικαιώματα. Εἶναι, νομίζω, ὁ ὀρθὸς καὶ σίγουρος δρόμος πού ἐβάδισε τὸ νεώτερο θέατρο καὶ μᾶς ἔδωσε τὰ ἔργα ἐκείνα πού ὀνομάζουμε «ἔργα συνόλου».

Αὐτὴ τὴν ἔννοια τοῦ συνόλου ἀπεχθάνεται ὁ ἠθοποιός - βεντέττα. Καί φυσικά ἀπεχθάνεται τὸ θέατρο πού τὴν πραγματοποιεῖ. Ἰδεῶδες του δὲν εἶναι τὸ θέατρο ὡς συστηματοποίηση τῶν κοινωνικῶν συναισθημάτων καὶ προβολῆ των ἐκείνου τῶν προσώπων πού γίνονται αἱ φορεῖς τῆς διάχυτης δραματικῆς ὕλης. Ἰδεῶδες του εἶναι ὁ ρόλος. Ὁ μεγάλος ρόλος πού γεμίζει τὴ σκηνὴ καὶ καταπλήσσει τὴν πλατεία - ἔστω καὶ μὲ μέσα φθηνά, ἐνίοτε. Εἶναι, μὲ δύο λέξεις, ὁ «βεντετισμός» ἡ μεγάλη πληγὴ τοῦ ἐλεύθερου θεάτρου - ἡ πληγὴ πού ἀπέιλθη καὶ ἀπειλεῖ πάντοτε γὰ κυριέψει καὶ τὴν κρατικὴ σκηνή, ἂν ἐπιδειχθεῖ πανικός καὶ σημειωθεῖ ὑποχώρησις στὶς ἀξιώσεις τῶν ἐκάστοτε πρωταγωνιστῶν.

Ὅλα αὐτὰ γιατί μᾶς λείπει ἡ καλλιτεχνικὴ ἀγωγὴ καὶ πουθενὰ δὲ βλέπω τὴν προσπάθεια γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσουμε. Ζητοῦμε θέατρο καὶ βρισκόμενε νεκραναστάσεις ρόλων. Ζητοῦμε τὴν ἀγωνία τῆ σημερινῆ καὶ ἀντικρούσουμε φωτισμένες ἀπὸ τὰ φῶτα τῆς ράμπας τῆς παιδαριωδῆς τῶν βιομηχανῶν τῆς ἐπιδημικῆς συγκινήσεως ἡ τοῦ γέλιου πού προέρχεται ἀπὸ γαργάλισμα.

Τὴν κατάσταση τῆ σώζει συχνά— συχνά μὴ ὄχι πάντα—τὸ Ἐθνικὸ θέατρο. Οἱ παραστάσεις του μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι κάποτε ἄριτες, μπορεῖ ἡ κάποια ἀκαδημαϊκότητά του, ὅταν ὑπάρχει κι ὅταν ἐκδηλώνεται εἴτε στὸ σκηνοθετικό εἴτε στὸ σκηνογραφικὸ μέρος, νὰ μὴν ἐνθουσιάζει ὅσους βλέπουν τὸ θέατρο σὰ συμπίκνωση ζωῆς, μπορεῖ νὰ γίνονται

λάθη, ἀκόμη καὶ στὴν ἐκλογή τῶν ἔργων, ὅμως ἡ σκηνὴ του παρουσιάζει ὅ τι θὰ ἦταν δυνατό νὰ φιλοδοξήσει: τὸ ἐλληνικὸ θέατρο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐπιμελημένης ἐρμηνείας καὶ τῆς εὐνοῦ-εἰδητῆς μεταχείρισης τοῦ θεατρικοῦ ὑλικοῦ. Ἐχει, βέβαια, μέσα τὸ κρατικὸ θέατρο—αὐτὰ τὰ μέσα πού ζητεῖ τώρα νὰ φαλιθεύσει τοῦτος ὁ περίεργος ὑπουργός τῆς Παιδείας, πού, ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι Μακεδὼν, νομίζει πὼς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι λιγότερο Ἑλληνας (κι ὅμως οἱ Μακεδόνες εἰδεῖξαν πὼς εἶναι περισσότερο Ἑλληνας ἀπ' ὅλους μας...) Καὶ τὰ μέσα αὐτὰ τοῦ ἐξασφαλίζουν καὶ ἄνεση ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν προσώπων καὶ κάποιαν εὐχέρεια ἀπατανῶν προκειμένου νὰ ἐπιδιωχθεῖ τὸ ἐπιρροιακοὶ καὶ ἀριόζον πρὸς τὴν ὑψὲ τῶν ἔργων πού ἀνεβάζει. Ὡστόσο νομίζω πὼς δὲν εἶναι τὰ μέσα πού ἐμποδίζουν τὸ ἐλεύθερο θέατρο νὰ εἶναι κι αὐτὸ στὸ ὕψος τῶν ἀξιώσεων—ὄχι τῶν σημερινῶν ἀλλὰ τῶν ἀξιώσεων ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν ἂν ὑπῆρχε θέατρο τῆς προκοπῆς τὸν τόπο. Ἄν, μὲ ἄλλες λέξεις, ὑπῆρχαν ἄνθρωποι μὲ καλλιτεχνικὸ πείσμα καὶ μὲ ἀρκετὴ πνευματικὴ ἀδιαλλαξία γιὰ νὰ μορφώσουν κοινὸ, νὰ διδάξουν τὸ σεβασμὸ στὴν τέχνη καὶ νὰ σπᾶσουν τὴ δικτατορία τοῦ ταμείου. Ἄλλοτε, τέτοιους ἀνθρώπους εἶχε νὰ δεῖξει ὁ ἐλεύθερος θεατρικός στίβος. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε πὼς, ἂν ἔχουμε σήμερα κάποια θεατρικὴ παράδοση στὸν τόπο, παράδοση τοιμημάτων ὠρώνων καὶ γονιμῶν, τὴ χωριστᾶμε σὲ κάποιους ἰδεολόγους, πού, χωρὶς μέσα καὶ χωρὶς ἐπιχειρηματικὸ μυαλό, κατόρθωσαν νὰ φέρουν τὸ θέατρο σὲ περιωπῆ. Τὴν παράδοση τῆ θεατρικῆ δὲν τὴν ἔφταξε τὸ κρατικὸ θέατρο. Στὸ ἐλεύθερο ἀνήκει ἡ μεγάλη τιμὴ. Ἄν τώρα ἀγωνίζεται νὰ λησμονηθοῦν ὅσα τοῦ χωριστάει ὁ τόπος, εἶναι γιατί—νὰ τὸ ξαναπῶ—;—λείπουν οἱ ἄνθρωποι.

Ἔτσι τὸ Ἐθνικὸ θέατρο μένει νησιδα. Καὶ θὰ μείνει νησιδα ὅσο δὲν θὰ ὑπάρχουν ἀνάμεσα σ' αὐτὸ καὶ στὸ ἐλεύθερο θέατρο οἱ γέφυρες τῆς ἀδιάλειπτης ἐπικοινωνίας. Καὶ ἀδιάλειπτη ἐπικοινωνία προϋποθέτει κάποιαν ἰσοστάθμιση, κάποιαν ἰσορροπία ποιότη-τας, μ' ὅλη τὴν εὐλογη ἀπόσταση ἀπὸ τὴν πατριαρχικὴ τέχνη στὴ νεώτερη.

ΑΙΜ. Χ.

ἡ Στήλη τῆς Ἀλληλογραφίας

* Ποιὸν νὰ πρωτοευχαριστήσω καὶ πῶς; Μὰ αὐτὸ, φίλοι μου, δὲν ἦταν ὑποδοχὴ ἤτανε διαδήλωσι πεναλλήνια, κίνημα φοβερὸ - τί νὰ σὰς πῶ! "Ὅστε μὴ μᾶς παρεξηγήσετε ἂν σωπαίνομε, περιδεεῖς, καὶ δὲ σκεφτόμαστε παρὰ τίς πελώριες εὐθύνες, τίς ὑποχρεώσεις μας. Μὲ μιὰ διάπυρη εὐχή: νὰ θαστάξει τὸ κουράγιο σας καὶ νὰ μᾶς βοηθήσετε, νὰ μᾶς βοηθήσετε ὅσο μπορεῖτε. ὅπως μπορεῖτε! Δὲν εἶναι αὐτὸ πού περιμένετε, πού ἀπαιτεῖτε, ὑπόθεσι δυὸ, τριῶν ἀνθρώπων...

* Ἀκόμα δυνατότερα, κ. **Ἀβρ.**; Δὲ θὰ ἦταν, καθὼς καταλαβαίνετε, τὸ δυσκολότερο. Μὰ ποιὸς μᾶς δεβαιώνει πῶς θ' ἀντεῖχαν; Καὶ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι νὰ τοὺς ξεκάνουμε, παρὰ νὰ τοὺς συνφέρουμε. Συφυροκόπημα, λοιπόν, ἀδιάκοπο κ' ἐπιτεινόμενο. Ὡςπου νὰ πειοθοῦν πῶς δὲ θ' ἀφεθοῦν νὰ συνεχίσουν τὴν ἐγκληματικὴ τους ἀδιαφορία - νὰ συνέρθουν, καὶ νὰ κάμουν τὸ πρέπον. Ἀφήνοντας γιὰ παρθετερα καὶ ἀνδριάντες καὶ νέους ἀκαδημαϊκούς. Πρὸς τὸ παρὸν καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ: Ἑλληνικά! Ἑ λ λ η ν ι κ α !

* Τόση ἐρημιά - τόσος πόνος, κ. **Εὐστρ.**! Πρόσεξε μὴ σὲ πάρει ἀπὸ κάτω καὶ σὲ στερέψει, καημένε! Καθὼς πολλούς. Θὰ ἦταν κρίμα! Γιατί ἔχεις νὰ πεῖς! * Δὲν τὸ μπορεῖς, λοιπόν, κ. **Δειβ.**, καὶ προκαλεῖς τοὺς ἄλλους νὰ καταπιαστοῦν, ἐκχωρώντας τους τὸ μῦθο (σελ. 86, στήλη α'). Κι ἂν - κατὰ τὴ γνώμη μου - τὸ θγάλουν καλά, εἶτε ὡς διήγημα, εἶτε ὡς παραμῦθι ἢ ὀνειρόγραμμα, πεζὰ ἢ ἔμμετρα, τὸ ἀθλοτετεῖς κιόλα μὲ 500.000. Ἀκούσατε, Κύριοι; Ὅποιοι ἔχουν ὄρεξι, ἄς δοκιμάσουν. Νὰ μὴ φύγουν μονάχα ἀπ' τὸ θέμα (οἱ λεπτομέρειες δὲν ἐνδιαφέρουν), νὰ μὴν ὑπερβοῦν τὰ 6-7 φύλλα «τ. Ν.Ε.», κὶ ὄχι πέρ' ἀπ' τὸ Πάγα.

* Τὸν κόπο τὸν ἐκίναμε, κ. **Σαμ.**, μὰ δὲν ἐβγήκε τίποτε. Παρὰ στ' ἀχνάρια ὄχι δὰ καὶ προκοπῆς ὀδηγῶν, δὲν ἀφήνεσαι στὸν ἑαυτὸ σου;

* Βεβαίωτατα. κ. **Δερμ.**, ἢ ἀντιμαχία παλαιῶν καὶ νέων, καὶ πέρ' ἀκόμη, παράδοσις κὶ ἀντιπαράδοσις, δὲν ἔχει δάσι, ἂν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ποιότητα δὲν τὴ μετράμε μὲ τὴν τσέουλα, κὶ ἂν παράδοσις εἶναι ὅτι ἀξιο καὶ

νεογόνο ἀπ' τὸ καταστημένο, κὶ ἀντιπαράδοσις ὅτι γνησιότερο, ἀρμυστότερο καὶ ζωντανότερο ἀπ' τὸ νεο.

* Εὐρημα ἔπροσποιδωφόρος σκελετός σου κ. **Σιδ.**, ἀλλ' ἀμετουσίωτος ἀκόμα.

* Καὶ τὰ λάβαμε καὶ τὰ χαρήκαμε. κ. **Χρον.** Θὰ τὰ ξαναπολαβάνουμε δὲ διαβάζοντας κὶ ἄλλες ἀνάλογες μεταφράσεις σου.

* «Ἐκεῖνο μὲν αἰσθημα μᾶλλον παρὰ πάθος, αὐτός δὲ παθὸς μᾶλλον παρὰ αἰσθηματικός.» Μόνο πού κι αὐτός, κ. **Φιλ.**, ὅταν κάθε ἀφορισμός, ἀφήνει ἔξω ἀπ' τὴν ποιήσι κάμποσα ἀριστουργήματα, καὶ, ἀντίθετα, μπάζει τοῦ κόσμου τοὺς ἀγοραλοὺς στὴ χρορετα τῶν ποιητῶν. Ἐκτός ἐάν αἰσθηματικό λέγοντας ἐννοεῖς τὸν «μονίμως γλυκάζοντα», κὶ ἀπ' τὸ πάθος τοῦ παθοῦ περισσότερο ἔχεις τὴ διάθεσι νὰ ἐξαίρεισι τίς «χαίνουσες πληγές» παρὰ τὸ ἀπὸ πλαστικὴ φαντασία ἐξάλισι πάθος.

Ἔτσι ὁμοῦ τί ἔμεινε ἀπ' τὸν ἀφορισμό; * Ἄστεῖα τὰ λέτε, κ. **Ἀλ. Κοσμ.**; Ἐκεῖ ὅπου παρ' ὀλίγο μᾶς ἐκατάνταναν, κ' οἱ ἀνθοποΜπεργαδῆδες μᾶς ἐπερῖσσευαν! Κρίμα, λοιπόν, πού ἢ «νικοσιάνικη» μετριοφροσύνη σας μᾶς ἐστέρησε «νέα» ρίγη καὶ «νέα» θάλασμα. Μὰ ἴσως νὰ μὴ εἶναι ἀκόμα ἀργά - δὲν εἶναι ποτε γιὰ τόσο λαχταριστὰ «εἰώψυχα» μὲ μινιατοῦρες, περιπλάττα καὶ λογιῆς - λογιῆς συμπράγκαλα.

* Εὐχαριστῶ πολὺ τοὺς κ. **Ἀλ., Βαρ., Βεγ., Βλάχ., Γαλ., Γιαν., Δήμ., Δουκ., Δριλ., Ἐν., Ζελ., Ζε., Ζι, Ζω., Θεο., Θεφ., Καλ., Κολ., Κομ., Κορ., Κουρ., Κρ., Λαμπι., Λαμπο., Λατ., Μαγκ., Μαλ., Μαν., Ματ., Μεσ., Μητ., Μουλ., Νεγ., Νικ., Ντομ., Σαν., Πανα., Πανο., Παπα., Παρ., Παν., Προ., Ρου., Σακ., Σαλ., Σαφ., Σεῦ., Σκα, Σκι., Σνου., Σπα., Σπυ., Τομ., Φρα., Χατζ., Χρ., Ψαρ., Ψύλ.** Μὲ συγχωροῦν πού δὲν προφταίνω νὰ τοὺς ἀπαντήσω τούτῃ τῇ φορᾷ. Μὰ ἄς πιστέφουν ὅτι δὲν ἔσχυφα λιγότερο σὰ δικὰ τους τὰ γραπτὰ παρ' ὅσο στῶν ἄλλων πού ἀπαντῶ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ: Στὴ σ. 111 κορυφῇ, τὸ ὄνομα τοῦ γερμανοῦ συγγραφέως νὰ διαβαστεῖ: Klaus Woldemar Schrempf.

Ε Ν Τ Υ Π Α Π Ο Ψ Ι Λ Α Β Α Μ Ε

ΠΟΙΗΣΗ

ΑΛΕΞΗΣ ΚΟΥΛΗΣ: Στόν Ίσκιο τῆς ἀγάπης. Ἐκδ. «Ἰκάρου». Ἀθ. '48.— ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ-ΣΙΓΓΑΛΗΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ: Γάμου πανηγύρι. Ἀθ. '51.— ΒΑΚΑΛΟ ΕΛΕΝΗ: Στῆ μορφὴ τὸν φεωρημάτων. Ἀθ. '51. ΓΕΡΑΝΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ: Ἀνεμοὶ στὸ τέλει μα. Ἐκδ. «Φιλολογικῆς Στέγης». Πειραιᾶς '51.— ΔΑΛΛΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ: Ἀπόπειρα μυθολογίας. Ἀθ. '52. ΔΡΟΣΟΥ ΚΑΙΤΗ: Ποιήματα 1. Ἐκδ. «Λογοτεχνικῆς Γωνίας». Ἀθ. '50.— ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΙΣΑΡ: Stillae Sanguinis. Ἀθ. '51.— ΖΑΔΕΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ: Χτεσινὰ στόματα. Ἀθ. '50. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— ΖΙΤΣΑΙΑ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Χίμαρες, Θεσσαλονίκη '38.— Συμφωνίες. Ἐκδ. «Μορφῶν». Θεσσαλονίκη '48. Ὁράματα. Ἐκδ. «Μορφῶν». Θεσσαλονίκη '51.— ΘΑΣΙΤΗΣ ΠΑΝΟΣ: Δίχως κιβωτό. Θεσσαλονίκη '51.— ΘΕΡΟΣ ΑΓΣ: Ὁ Μάγος ἡ τοῦ μόχθου τὸ τραγούδι. Ἐκδ. «Ἄετού». Ἀθ. '45.— Δρακονεγνιά. Ἐκδ. «Ἄετού». Ἀθ. '47.— Μὲ τὸν ἀνέμου. Ἐκδ. «Ἄετού». Ἀθ. '48.— Τραγούδια. Ἐκδ. «Ἄετού». Ἀθ. '50.— ΚΑΡΘΑΙΟΥ ΡΕΝΑ: Τὰ πουλιὰ τῆς Ἱερικῶ. Ἐκδ. «Ἰκάρου». Ἀθ. '49.— ΚΑΣΣΗΣ Κ. Μ.: Πάλης καὶ Φεντινῆ. Ἀθ. '49.— Ὁ στοιχειώμενος καματουργός. Ἀθ. '51.— ΚΕΙΣΗ ΜΑΡΙΑ: Ἀπλὴ ζωῆ. Ἀθ. '51.— ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ ΝΙΚΟΣ: Σπουδές. Ἐκδ. Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου. '51.— ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΝ. ΛΑΖ: Χινοφρινά. Ἐκδ. «Ἄετού». Ἀθ. '50.— ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Γ. Μ.: Ὁ κύκλος τῶν ζωδίων. Ἐκδ. «Ἰκάρου». Ἀθ. '52.— ΠΑΠΑΔΙΤΣΑΣ Δ. Π.: Ἡ περιπέτεια. Ἀθ. '51.— ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΚΩΣΤΑΣ: Ψηλά στίς κορφές. Ἐκδ. «Ἰκάρου». Ἀθ. '44.— ΠΑΥΛΕΑΣ ΣΑΡΑΝΤΟΣ: Τό τραγούδι τῶν ὠκεανῶν. Ἐκδ. Νικολαΐδη. Θεσσαλονίκη '48.— Ὡδῆ στὸ Αἰγαίον. Ἐκδ. «Πειραϊκῶν Χρονικῶν». Πειραιᾶς '49.— Ἡ συμφωνία τῆς χαρᾶς. Θεσσαλονίκη '50.— Γυμνή γῆ. Ἐκδ. Νικολαΐδη. Θεσσαλονίκη '51.— ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΥ ΛΙΑΝ: Χαρὸν μένες ὄρες. Ἀθ. '51.— ΣΕΜΠΟΣ Δ. Ε.: Λευκὴ Νύχτα. Ἀθ. '51.— ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΚΗΣ: Μεταίχμιον. Ἀθ. '51. ΣΚΙΑΔΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΣ: Ὁρὸς Σιωπῆς. Ἀθ. '51.— ΣΠΕΡΑΝΤΑΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ: Ἡ Σίφνος μας. Ἐκδ. Παπαδημητρίου. Ἀθ. '49.— ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ Γ. Ε.: Περιστέρια στὸ φῶς. Ἐκδ. «Κοχλίαν». Θεσσαλονίκη '49.— Συγκομιδῆ τῆς μοναξιάς. Ἐκδ. Κωνσταντίνου καὶ Χ' Κωνσταντίνου. Θεσσαλονίκη '52.— ΤΑΣΙΑΡΧΗΣ ΝΤΙΝΟΣ: Δεύτερο σκαλοπάτι. Ἀθ. '52. ΤΑΧΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ: Ἐξέκποιήματα. Ἀθ. '51.— ΤΟΥΤΟΥΝΤΖΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ: Ἰκεσία. Ἐκδ. Καραβιά. Ἀθ. '46. Ἴωνία. Ἐκδ. Μαυρίδη. Ἀθ. '47. Ἀπολογία. Ἐκδ. Μαυρίδη. Ἀθ. '51. ΦΩΚΑΣ ΝΙΚΟΣ: Ποιήματα. Ἀθ. '47. ΧΑΤΖΗΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ ΤΑΚΗΣ: Τομές. Ἐκδ. Μαυρίδη. Ἀθ. '51.— ΧΑΤΖΗΑΓΙΑΣ ΗΛΙΑΣ: Tabula rasa. Ἀλεξάνδρεια '51.— ΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ Π. Α.: Ἐύπνια

δνειρα. Ἐκδ. Κολλάρου. Ἀθ. '29. PSARA ELISABETH: Roses effeuillees. Alexandrie. '51. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας.)

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΑΓΓΕΛΟΥ Γ.: Μεσημέρι. Ἀθ. '52. ΔΟΣΑΣ ΤΑΚΗΣ: Πικρὴ ἐποχὴ. Πύργος '50.— ΖΑΜΠΑΘΑΣ ΚΟΥΛΗΣ: Στὴ λίμνη μετὰ νόυφαρα. Ἐκδ. Γεωργακοπούλου. Ἀθ. '40.— ΘΩΜΑΪΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ: Ὁ κληρὸς τοῦ κάμπου. Ἀθ. '51.— ΚΟΜΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ: Σφουρίγματα τραίνων. Ἀθ. '49. ΛΑΜΠΗΡ ΗΩ: Ὁ ἀνδροπρος τοῦ μέλλοντος. Πόλη '50. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— ΛΕΒΑΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ: Ἡ φαρμίλα τοῦ Νῶε. Ἀθ. ἀ. χ.— Ταξίδη στὸ ἀγνωστο. Ἀθ. '49.— ΛΥΚΟΥΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ: Ἀληθινὲς ἱστορίες. Ἐκδ. «Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας». Ἀθ. '49. Μαριάννα. Ἐκδ. Κλεισιούνη. Ἀθ. '50.— Ξενητεμέννα παιδιὰ. Ἐκδ. Κλεισιούνη. Ἀθ. '51.— Ἡ Ρόζι. Ἐκδ. Κλεισιούνη. Ἀθ. '52.— ΜΑΓΚΑΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ: Πορταῖα στὸ βούρκο. Ρόδος '49.— ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ: Τὸ παραμφιμιάς παλιὰς πολιτείας Χανιά '51.— ΜΙΛΛΙΕΣ ΤΑΤΙΑΝΑ: Κοπιῶντες καὶ πεφορτισμέννοι. Ἀθ. '51.— ΣΑΝΓΟΣ ΛΕΦΤΕΡΗΣ: Κάποιοι ἀνδρῶποιοι. Ἀθ. ἀ. χ. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ: Ἱστορίες δίχως τέλος. Ἀθ. '47.— ΠΑΠΑΠΑΝΟΣ ΚΩΣΤΑΣ: Ψηλά στὴν ἀσπερὴ πέτρα. Ἀθ. '52. (Διὰ τοῦ Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας).— ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ: Πρῶτοι ἀποχωρισμοί. Β' Ἐκδ. «Φιλολογικῶν Χρονικῶν». Ἀθ. '47.— ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ Δ.: Περιπατοῦσά τὰ Γιάννινα. Ἐκδ. Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ Ἡλείου. Γιάννενα '50.— ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗΣ ΚΩΣΤΑΣ: Μειδιὰματα καὶ ἀγώνιες. Ἀθ. '47.— Ἡ παλιὰ ἀλύη. Ἀθ. '48.— Οἰκογένεια Ζαρντῆ. Ἀθ. '50. Ὁ φρούλος τοῦ Κωνσταντῆ. Ἀθ. '51.— ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ ΣΩΤΟΣ: Στὸν ἀγρό τοῦ φερισμοῦ. Ἐκδ. Κακουλίδη. Ἀθ. '51.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΕΚΑΡΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΕΚΔΗΜΟΣ: Ἀθ. Ἰανουάριος '52.— ΕΚΚΛΟΓΗ: Τεύχη Δεκεμβρίου '51 καὶ Ἰανουαρίου '52. Ἀθ.— ΚΑΛΥΜΝΙΑΚΟΣ ΠΑΛΜΟΣ: Δεκέμβριος '51. ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ: Χανιά. Ἰανουάριος '52. ΚΡΙΚΟΣ: Δεκέμβριος Ἰανουάριος '51-'52.— ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ: Τεύχη Δεκεμβρίου '51 καὶ Ἰανουαρίου '52. Λευκασία Κύπρου.— L' AGE DU CINEMA: Revue d'art cinematographique. Août-Novembre '51. Paris.— L' HELLÉNISME CONTEMPORAIN: Athènes, juillet-Octobre '51. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ: Νοεμβριος-Δεκέμβριος '51.— ΜΟΡΦΕΣ: Δεκέμβριος '51. Ο ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΟΣ: Οκτώβριος-Δεκέμβριος '51.— ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Τουμῆς '52.— ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ: Κέρκυρα '51. ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ: Ἐκδ. Μαυρίδη. Ἀθ. '52.— ΚΙΒΩΤΟΣ, τεύχ. 1, Ἀθ. '52.

ΟΙ ΦΙΛΟΙ
ΤΟΥ
ΒΙΒΛΙΟΥ
συνεχίζουν τις Έκπτώσεις

40%
καί με Δόσεις
30%

●
ΟΣΟΙ ΑΓΟΡΑΖΟΥΝ όρισμέ-
νον αριθμό βιβλίων έχουν τὸ
δικαίωμα νὰ συμπεριλάβουν
στὴν ἀγορά τους καὶ βιβλία
τῆς κατηγορίας τῶν Ἐξην-
τλημένων, ποὺ ἔχουν ἀπο-
μείνει σὲ ἐλάχιστα ἀντίτυπα.

●
Ἐξασφαλίσατε ἀπὸ τώρα
γιὰ σᾶς καὶ γιὰ

ΤΑ ΔΩΡΑ ΣΑΣ
τις ὥραϊες ἐκδόσεις τῶν
ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

●
ΠΩΛΗΣΙΣ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ,
ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

Βιβλιοπωλεῖο ΑΕΤΟΣ
Βουκουρεστίου 6,

Βιβλιοπωλεῖο Ζαμπάκη
Ἴπποκράτους 5,

στὰ ραφεῖα μας, Ἀμερικῆς 11α,
χι σὲ ὅλα τὰ μεγάλα
Βιβλιοπωλεῖα
Ἀθηνῶν - Ἐπαρχιῶν

ἡ
"Πικροδάφνη"

ΑΙΣΘΗΜΑ ΣΕ ΧΡΩΜΑ ΜΙΝΙΟ & ΚΙΤΡΙΝΟ

ΤΟΥ
ΣΠΥΡΟΥ ΞΑΝΘΑΚΗ

ΜΑΥΡΙΔΗΣ
ΑΘΗΝΑ

ἡ "Ἐξοδος
μὲ τὸ ἄλογο

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΧΑΡΑ

ΤΟΥ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ κυκλοφορούν διὰ τοῦ Κεντρικοῦ Πρακτορείου Ἐφημερίδων “ Σ π. Τ σ α γ κ ά ρ η ς „ Βρίσκονται σ’ ὅλα τὰ περίπτερα καὶ βιβλιοπωλεῖα Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, Ἐπαρχιῶν. — Τεύχη καὶ συνδρομῆς: Ρ. Ἀποστολίδης, Τήνου 16, Ἀθήνα [8]